memorii | jurnale

ANONIMA

O FEMEIE DIN BERLIN

Însemnări de jurnal

din 20 aprilie până în 22 iunie 1945

ebook HUMANITAS

ANONIMA

O FEMEIE DIN BERLIN

Însemnări de jurnal

din 20 aprilie până în 22 iunie 1945

Postfaţă
de Kurt W. Marek

Traducere din germană
de Radu-Mihai Alexe

DESPRE AUTOARE

Autoarea acestui jurnal este o femeie germană care avea puţin peste 30 de ani în 1945, când decide să consemneze experienţa celor opt săptămâni petrecute în Berlinul ocupat de Armata Roşie, la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial. Deşi manuscrisul a fost publicat în 1954 în Statele Unite – tradus în engleză –, autoarea a refuzat să-şi divulge identitatea, numele ei rămânând un mister până în anul 2003. Prima ediţie în limba germană apare în 1959. Cartea a fost tradusă în numeroase limbi şi ecranizată în 2008.
Kurt Wilhelm Marek (1915–1972), cunoscut sub pseudonimul C.W. Ceram, a fost un jurnalist şi scriitor berlinez renumit pentru lucrările sale despre istoria arheologiei, dintre care cea mai celebră, *Götter, Gräber und Gelehrte* (1949), a fost tradusă în peste 28 de limbi. Se numără printre primii cititori ai manuscrisului *Femeii din Berlin*, fiind şi cel care ajutat-o pe autoare să-l publice.

Traducătorul mulţumeşte echipei Casei de Traduceri Literare de la Looren (cantonul Zürich) pentru sprijinul acordat în vederea elaborării versiunii româneşti.

Anonyma
Eine Frau in Berlin
© AB – Die Andere Bibliothek GmbH & Co. KG, Berlin 2011
© 2002 Hannelore Marek
(First published by Eichborn Verlag, Frankfurt am Main 2003)
All rights reserved.

HUMANITAS, 2018

PREFAŢĂ

Trei caiete şcolare scrise înghesuit cuprind însemnările autoarei din perioada 20 aprilie–22 iunie 1945. Începând cu luna iulie a anului 1945, autoarea a transcris aceste caiete, bătându-le la maşină, pentru o cunoştinţă foarte apropiată. Astfel, cuvintele au devenit propoziţii. Aluziile au fost clarificate şi a adăugat amintiri. Nişte bileţele mâzgălite şi-au găsit locul cuvenit în text. Pe hârtie cenuşie, de proastă calitate, au rezultat 121 de pagini scrise la maşină, cu spaţiu mic între rânduri. După câţiva ani, acestea au ajuns la mai mulţi cunoscuţi ai autoarei, printre care şi scriitorul Kurt W. Marek (C.W. Ceram), care a considerat că, dincolo de experienţa personală pe care o redă, acest manuscris reprezintă documentul unei epoci. El a predat textul unui editor din New York, care a publicat o traducere în toamna anului 1954. În vara lui 1955 a urmat ediţia din Marea Britanie. De atunci au apărut traduceri în suedeză, norvegiană şi olandeză, daneză şi italiană, japoneză şi spaniolă, franceză şi finlandeză.

Faptul că însemnările ei au fost primite cu simpatie în atâtea ţări, precum şi încrederea în puterea vindecătoare a timpului au făcut-o pe autoare să încuviinţeze şi publicarea unei ediţii în limba germană. Din motive ce ţin de discreţie, toate numele proprii şi numeroase detalii au fost modificate sau schimbate între ele. Dorinţa scriitoarei de a rămâne anonimă este de înţeles. Oricum, nu identitatea ei este importantă aici, deoarece nu ne este înfăţişat un caz singular, ci soarta incertă a nenumărate femei. Fără mărturia ei, cronica epocii noastre, care până de curând fusese scrisă aproape în totalitate de bărbaţi, ar fi rămas incompletă şi dintr-o perspectivă exclusiv masculină.

CRONICĂ ÎNCEPUTĂ ÎN ZIUA ÎN CARE, PENTRU PRIMA OARĂ, BERLINUL A TREBUIT SĂ FACĂ FAŢĂ RĂZBOIULUI.

Vineri, 20 aprilie 1945, ora 16

Da, războiul se apropie de Berlin. Ceea ce ieri încă părea doar un murmur îndepărtat este astăzi un uruit continuu. Respirăm noxele sonore ale tunurilor. Am asurzit, urechile noastre nu mai aud decât tirurile de calibru mare. De mult timp nu mai putem distinge din ce direcţie se trage. Trăim într-un cerc format din ţevi de puşcă, care devine tot mai mic cu fiecare oră ce trece.

În răstimpul dintre tiruri trec ceasuri întregi încărcate de o tăcere înfiorătoare. Dintr-odată, cineva îşi aminteşte de primăvară. Prin ruinele înnegrite de fum ale casei intră valuri de parfum de liliac din grădini ale nimănui. Trunchiul salcâmului din faţa cinematografului e atât de verde! Cândva, în acalmia dintre sirene, grădinarii amatori probabil şi-au săpat lotul, fiindcă se poate vedea pământ proaspăt desţelenit pe lângă bolţile cu verdeaţă de-a lungul Berliner Strasse. Păsările sunt singurele care nu se încred în acest aprilie aparte – pe jgheabul clădirii noastre nu există nici măcar o singură vrabie.

Aproape de ora trei, maşina cu ziare s-a oprit în faţa chioşcului. O pândeau deja vreo douăzeci de oameni. În clipa următoare, şoferul nici nu se mai vedea de mâinile întinse cu bănuţi. Gerda, fiica portăresei, a făcut rost de un braţ de *Ediţii de seară* şi mi-a lăsat un exemplar. Nu mai este un ziar adevărat, ci mai degrabă un fel de foaie tipărită pe ambele părţi şi foarte umedă. În mers, citesc mai întâi raportul emis de Wehrmacht[1]. Nume noi de localităţi: Müncheberg, Seelow, Buchholz. Sună al naibii de cunoscut şi de aproape. Arunc o privire în treacăt la ştirile despre frontul de vest. Ce importanţă mai au acum? Soarta noastră vine din est şi va schimba climatul în acelaşi fel cum a făcut-o odinioară glaciaţiunea. Mulţi se întreabă de ce şi se chinuie cu tot felul de întrebări lipsite de sens. Eu vreau doar să mă concentrez asupra zilei şi îndatoririlor de astăzi.

1. Denumirea oficială a forţelor armate ale celui de-al Treilea Reich (n. red.).

În jurul chioşcului s-au adunat grupuri de oameni cu feţe palide, care murmură:

— Nu, cine s-ar fi gândit la asta?

— Fiecare mai avea un dram de speranţă…

— Nu depinde de noi, suntem pierduţi.

Şi, referindu-se la vestul Germaniei:

— Ăştia o duc bine. Au scăpat de ce-i mai greu.

Cuvântul „ruşi“ nu-l mai rosteşte nimeni. Dar le stă pe buze.

Înapoi în mansardă. Nu o pot considera casa mea, fiindcă eu nu mai am casă. Cu toate că nici camera mobilată, care a fost bombardată, nu mi-a aparţinut. În decursul ultimilor şase ani eu am fost cea care a umplut-o de viaţă – prin cărţile şi tablourile mele şi sutele de lucruri pe care le aduni în jurul tău. Steaua de mare de pe insula Norderney din ultima vară înainte de război. Chilimul pe care Gerd mi l-a adus din Persia. Ceasul deşteptător cu carcasa îndoită. Fotografii, scrisori vechi, ţitera, monedele mele din douăsprezece ţări, tricotajul început de mine – toate amintirile, pieile, cojile, sedimentele, adică toate vechiturile anilor pe care i-am trăit.

Acum, că totul a dispărut şi nu mi-a mai rămas decât un geamantan cu haine, mă simt goală şi uşoară. Pentru că nu mai am nimic, îmi aparţine totul. De exemplu această mansardă străină. Vreau să spun că nu-mi e chiar atât de străină. Proprietarul e un fost coleg de-al meu. Îl vizitam adeseori când încă nu era chemat sub arme. În pas cu vremurile, ne ocupam cu trocul: în schimbul conservelor lui daneze de carne îi dădeam coniac franţuzesc, iar în locul săpunului meu din Franţa obţineam ciorapi, pe care el îi primea din Praga. După ce casa mi-a fost bombardată, am reuşit să-i dau de veste, iar el mi-a permis să mă mut aici. Ultimul lui mesaj a venit din Viena, unde era repartizat la biroul de cenzură al Wehrmachtului. Oare unde o fi acum...? În orice caz, mansardele nu prea sunt la mare căutare în ultima vreme. În plus, plouă prin tavan, fiindcă ţigla este fie spartă, fie a fost smulsă de suflul exploziilor.

Nu-mi găsesc liniştea aici sus, mă plimb neîncetat prin cele trei încăperi. Am căutat în mod sistematic prin toate dulapurile şi sertarele ceva folositor, adică ceva de mâncare, de băut, de pus pe foc. Din păcate, n-am găsit mare lucru. Probabil că doamna Weiers, care făcea curat aici, a fost mai rapidă.

Acum totul aparţine tuturor. Oamenilor le pasă doar într-o mică măsură de lucrurile materiale şi nu mai pot face deosebirea între propriile bunuri şi cele ale unui străin.

Mototolită într-un sertar, am găsit o scrisoare adresată proprietarului locuinţei. Mi-era ruşine s-o citesc, dar tot am citit-o până la urmă. O scrisoare de dragoste pasională, pe care am aruncat-o în toaletă şi am tras apa. (Încă mai avem apă aproape tot timpul.) Amor şi dor, plăcere şi durere. Ce cuvinte îndepărtate, străine. Se pare că o viaţă amoroasă rafinată, pretenţioasă este condiţionată de mese regulate, îndestulătoare. Singura mea grijă, în timp ce scriu aceste cuvinte, este stomacul. Gândirea, simţirea, dorinţa şi speranţa vin prin mâncare.

Două ore mai târziu. Gazul arde cu o flacără mică, gata să se stingă. De ore întregi fierb cartofii. Cei mai jalnici cartofi-porceşti din ţară, se fac terci şi au gust de carton. Pe unul l-am înghiţit pe jumătate crud. De azi-dimineaţă mă îndop. La Bolle am dat bonurile bleu de lapte, pe care mi le-a trimis Gerd de Crăciun, şi am ajuns la ţanc: vânzătoarea scotea deja laptele cu polonicul, ţinând bidonul înclinat şi spunând că acum nu se mai aduce lapte la Berlin. Asta înseamnă că vor muri copii.

Am băut puţin lapte chiar acolo, pe stradă. Acasă mi-am umplut stomacul cu griş cu lapte şi-am înghiţit imediat un coltuc de pâine. Teoretic sunt atât de sătulă, cum n-am mai fost de mult. Practic, însă, mă chinuie o foame de lup. Mâncând am devenit şi mai înfometată. Cu siguranţă există o explicaţie ştiinţifică pentru asta. De exemplu, că alimentaţia stimulează secreţia din stomac şi animă sucurile gastrice pentru digestie, iar când acestea încep să lucreze, puţina hrană a fost deja digerată. Atunci încep să-ţi chiorăie maţele.

În timp ce scotoceam printre cele câteva cărţi ale proprietarului (unde am găsit şi caietul gol în care scriu acum), am deschis un roman. Era vorba despre mediul aristocrat britanic, şi am citit următoarea propoziţie: „… aruncă o privire grăbită peste mâncarea de care nu se atinsese, se ridică şi plecă…“ Parcursesem deja zece pagini, când, atrasă ca prin magie de această propoziţie, am revenit la ea. Probabil am citit-o de vreo zece ori, când, dintr-odată, mi-am dat seama că zgâriam literele cu unghiile, de parcă mâncarea neatinsă – iniţial descrisă amănunţit – ar fi putut fi desprinsă din paginile cărţii. Ce nebunie! Începutul nebuniei din pricina foamei. Ce păcat

că n-am cum să citesc despre asta în romanul *Foamea* al lui Hamsun. Chiar dacă nu mi-ar fi fost bombardată casa, tot n-aş mai fi avut această carte. Sunt mai mult de doi ani de când mi-a fost furată la metrou din plasa de cumpărături. Era învelită într-o copertă din rafie. Se pare că hoţul a crezut că este un carnet cu bonuri alimentare. Săracul! Cât de decepţionat trebuie să fi fost! Pe de-altă parte, asta-i o poveste care i-ar fi plăcut lui Hamsun.

De dimineaţă se zvonea la brutărie: „Când o să vină ăştia, o să ne ia toată mâncarea din casă. Să nu credeţi c-o să ne lase ceva! Au hotărât ca germanii să facă foamea opt săptămâni. Ăia din Silezia aleargă deja prin păduri şi scormonesc după rădăcini. Copiii crapă de foame. Bătrânii mănâncă iarbă, ca animalele.“

Asta spune *vox populi*. Dar nu se ştie nimic concret. Nu mai găseşti nici măcar *Völkischer Beobachter*[2] pe treptele de la intrare. Nu mai vine nici o doamnă Weiers ca să-mi citească la micul dejun titlurile îngroşate de la rubrica de violuri. „Bătrână de şaptezeci de ani, batjocorită“, „Călugăriţă violată de douăzeci şi patru de ori“ (cine-a stat să numere?). Astea sunt titlurile principale din ziare. Oare ar trebui să-i îndemne pe bărbaţii din Berlin să aibă grijă de noi şi să ne apere? E ridicol. În realitate, câteva mii de femei şi copii sunt astfel mânaţi spre ieşirile dinspre vest ale oraşului, unde probabil vor muri de foame sau vor fi mitraliaţi din avioane. În timp ce citea, ochii doamnei Weiers se rotunjeau şi deveneau sticloşi. Exista ceva în fiinţa ei care savura grozăviile. Sau poate subconştientul ei se bucura că nu e vorba despre ea, fiindcă îi era frică şi dorea neapărat să plece. N-am mai văzut-o de alaltăieri.

2. Ziarul oficial al Partidului Nazist (n. red.).

Radioul e mort de patru zile. Încă o dovadă că tehnica ne-a dăruit lucruri de-o valoare îndoielnică. Nu sunt valoroase în sine, ci doar atâta timp cât sunt băgate-n priză. Pâinea are o valoare absolută, la fel şi cărbunele. Iar aurul este aur, la Roma sau în Peru sau la Breslau. În schimb, radioul, aragazul, instalaţia de încălzire centralizată, reşoul, toate aceste daruri măreţe ale vremurilor moderne devin doar un balast inutil atunci când nu sunt alimentate cu curent. În prezent ne-am întors în timp cu câteva sute de ani. Suntem oameni ai cavernelor.

Vineri, probabil în jurul orei 19. Am mai mers o dată repede cu tramvaiul spre primărie. Bubuieli şi huruit, tunurile se aud neîncetat. Vătmăniţa a încercat zadarnic să le acopere cu vocea ei. Eu mă hrăneam cu expresia de pe feţele oamenilor din jurul meu. Se citea pe ele tot ceea ce nimeni nu spune cu voce tare. Am devenit un popor de muţi. Oamenii nu mai discută decât în intimitatea adăpostului lor. Când voi merge iarăşi cu tramvaiul? Dar oare voi mai merge? În foaia denumită ziar scrie că de mâine se anulează valabilitatea abonamentelor de călătorie categoriile I şi II, cu care ne-au cicălit în ultimele săptămâni – acum doar posesorii cartonaşului roşu categoria III mai au voie să folosească mijloacele de transport în comun. Prin urmare, poate doar un om din patru sute, deci nici unul, deci gata.

O seară rece, robinetele au secat. Cartofii mei încă mai fierb la flacăra minusculă. Mi-am făcut de lucru şi-am pus mazăre, hrişcă, făină şi înlocuitor de cafea în punguţe, pe care le-am adunat într-o cutie. Un bagaj suplimentar de cărat în adăpost. A trebuit să dezleg iar pachetul când mi-am amintit că uitasem să pun sarea. Corpul nu poate rezista fără sare mult timp. Şi probabil că trebuie să ne ascundem încă multă vreme în adăpost.

Vineri, ora 23, în adăpost, la lumina lămpii cu petrol, cu caietul pe genunchi. În jurul orei 22 au căzut trei sau patru bombe. Imediat a început să urle sirena. Din câte am auzit, momentan poate fi acţionată doar manual. Nu-i lumină. De marţi, scările trebuie coborâte în grabă pe întuneric. Bâjbâim şi alunecăm. Pe undeva pârâie un generator manual de curent şi aruncă umbre uriaşe pe peretele din casa scării. Vântul suflă prin sticla spartă a ferestrelor şi zdrăngăne storurile de camuflaj, pe care nimeni nu le mai lasă jos – la ce bun?

Ne alunecă picioarele, cuferele se lovesc de pereţi. Lutz Lehmann strigă „Mami!“. Ca să ajungi la adăpost trebuie să treci strada până la intrarea laterală, cobori treptele, o iei prin gang, treci printr-o curte interioară pătrată, deasupra căreia cerul e spuzit de stele şi brăzdat de avioanele care zumzăie ca nişte bărzăuni. Cobori iarăşi nişte trepte, treci prin nişte uşi şi holuri. În sfârşit am ajuns în adăpostul nostru, aflat în spatele unei uşi metalice foarte grele, cu margini de cauciuc, care poate fi încuiată prin acţionarea a două mânere. Oficial numit adăpost antiaerian, noi îi spunem peşteră, infern, catacomba groazei, groapă comună.

O pădure de trunchiuri decojite susţine tavanul. Chiar şi în acest aer stătut miros încă a răşină. Bătrânul Schmidt – perdelegiul Schmidt – trăncăneşte în fiecare seară despre calcule statistice conform cărora pădurea de grinzi ar trebui să reziste chiar şi atunci când casa se dărâmă. Cu alte cuvinte, dărâmăturile se prăbuşesc în anumite unghiuri şi greutatea lor se împarte în nu ştiu ce fel. Proprietarul, care ar trebui să ştie asta, nu ne mai poate răspunde. A fugit la Bad Ems şi e deja american.

Oamenii din acest adăpost sunt în orice caz convinşi că grota lui este cea mai sigură. Nu există nimic mai străin decât un adăpost străin. Eu fac parte deja de aproape trei luni din rândul celor de-aici şi mă simt în continuare ca o străină. Fiecare adăpost are propriile interdicţii, propriile obiceiuri. În fostul meu adăpost erau obsedaţi să aibă la îndemână apă ca să poată stinge eventualele incendii. Pretutindeni dădeai de bidoane, găleţi, oale, butoaie, în care se afla o zeamă tulbure. Cu toate astea, încăperea a ars din temelii. Aşa că zeama aia nu echivala decât cu un scuipat.

Doamna Weiers mi-a povestit că în adăpostul ei face ravagii o obsesie cu privire la plămâni. Cum cade prima bombă, toţi se lasă pe burtă şi respiră superficial, în timp ce-şi apasă pieptul cu mâinile. Cineva le-a spus că astfel te poţi apăra de plămâni colabaţi. Aici, în adăpostul ăsta, au o fixaţie legată de pereţi. Toţi stau aşezaţi cu spatele spre peretele exterior. Doar sub clapeta de şoc se lasă un loc liber. La prima bubuitură, se adaugă obsesia cu batista: toţi îşi acoperă nasul şi gura cu o bucată de stofă pe care o înnoadă la spate. Aşa ceva n-am mai văzut în nici un alt adăpost. Nu ştiu la ce le foloseşte cârpa aceea. Dar dacă ei zic că-i bine...

În rest, e un adăpost ca toate celelalte, aceiaşi oameni şi chiar şi aceleaşi scaune, printre care poţi găsi o gamă întreagă de modele, de la cele de bucătărie până la fotoliul de brocart. Oamenii provin din marea şi mica burghezie, dar sunt şi indivizi din clasa proletară. Mă uit în jur şi notez:

Prima este soţia brutarului, doi obrăjori îmbujoraţi şi grăsuţi ascunşi sub un guler din blană de oaie. Urmează văduva farmacistului, care a absolvit un curs de prim-ajutor şi care, câteodată, le ghiceşte în cărţi, pe două scaune alăturate, celorlalte femei. Doamna Lehmann, al cărei soţ este dat dispărut în est, îşi ţine în braţe nou-născutul înfăşat într-o faţă de pernă, iar Lutz, băieţelul ei de patru ani, ale cărui şireturi lungi atârnă în jos, doarme-n

poala ei. Mai este un băiat cu pantaloni gri şi ochelari cu ramă de baga, care, la o privire mai atentă, se dovedeşte a fi de fapt o fată. Trei surori între două vârste, croitorese, înghesuite una-n alta şi semănând cu o budincă negricioasă. O fată refugiată din Königsberg, Prusia Orientală, cu ţoalele ei încropite din vechituri. Domnul Schmidt, care a fost bombardat şi repartizat aici, angrosist de perdele fără perdele şi, în ciuda vârstei înaintate, un palavragiu fără pereche. Cuplul de librari, care a trăit o sumedenie de ani la Paris şi care deseori discută în şoaptă în franceză…

Tocmai am ascultat o femeie de patruzeci de ani din cartierul Adlershof, a cărei casă a fost bombardată, iar ea s-a adăpostit aici, la mama ei. O bombă a căzut în grădina vecinului, iar suflul exploziei a distrus din temelii şi locuinţa ei, în care îşi investise toate economiile ani de-a rândul. Porcul pe care reuşise să-l îngraşe a fost zburat de explozie până sus în dreptul căpriorilor de la acoperiş. „N-a mai fost bun de nimic.“ A mierlit-o şi cuplul de vecini. S-a scormonit după cei doi prin ruinele casei şi prin noroiul din grădină – adică după ceea ce-a mai rămas din ei. Înmormântarea a fost frumoasă. Un cor de bărbaţi al breslei croitorilor a cântat lângă mormânt. Însă spre sfârşitul slujbei s-a iscat un haos total. Sirenele au început să urle chiar în timp ce se intona imnul *Gottes Rat*. Groparii au fost nevoiţi să coboare coşciugul în groapă în mare grabă. Se auzea conţinutul troncănind. Iar acum venea poanta, povestitoarea chicotind deja anticipativ în timp ce spunea istorioara asta, deloc amuzantă:

— Şi imaginaţi-vă una ca asta – când fiica lor a răscolit trei zile mai târziu pământul, căutând ceva ce mai putea fi întrebuinţat, a găsit pe neaşteptate în spatele butoiului pentru apă de ploaie un braţ al lu’ taică-su.

Unii au chicotit, dar majoritatea nu. Oare au îngropat apoi şi braţul?

Să continuăm cu cei din adăpost. În faţa mea, învelit în pături şi asudând din cauza febrei, şade un bărbat mai în vârstă, de meserie comerciant. Lângă el stau soţia sa, care pronunţă cuvintele cu un *s* sonor, în dialectul hamburghez, şi fiica lor de optsprezece ani, care se numeşte Stinchen, pronunţat cu acelaşi *s* hamburghez. Urmează blonda, necunoscută de nimeni şi repartizată aici de curând, care se ţine de mână cu chiriaşul ei la fel de necunoscut. Funcţionarii de la poştă, mici de statură, recent pensionaţi – ea având mereu un picior artificial în braţe, un obiect artistic

realizat din nichel, piele şi lemn, o *pietà* incompletă. Fiul lor cu un singur picior se află – sau se afla, azi nu se mai ştie nimic cu exactitate – într-un spital de campanie din Breslau. Cocoşatul doctor chimist de la fabrica de limonadă stă ghemuit în fotoliu ca un gnom. Urmează familia portarului, formată din mamă, două fiice şi un nepot orfan de tată. Erna şi Henni de la brutărie, care nu se mai pot întoarce acasă şi locuiesc acum la brutar. Antoine, belgianul cu bucle negre, care mimează că este ucenicul brutarului şi are un fel de relaţie cu Henni. Administratoarea fostului proprietar, care, în ciuda tuturor regulamentelor de apărare antiaeriană, ţine în braţe un foxterier bătrâior. Şi eu: o blondă palidă, care umblă veşnic cu acelaşi pardesiu salvat întâmplător, angajată la o editură, până când aceasta a pus lacătul pe uşă săptămâna trecută şi le-a dat liber angajaţilor „până la noi dispoziţii“.

Mai sunt una, două persoane şterse care nu ies cu nimic în evidenţă. Noi suntem acele elemente fără valoare, pe care nu le doresc nici frontul şi nici trupele Volkssturm[3]. Lipseşte brutarul, singurul din casă cu cartonaş roşu de categoria III, care a plecat cu tramvaiul la grădina sa de la marginea oraşului ca să-şi îngroape argintul, şi domnişoara Behn, angajată la poştă, nemăritată şi îndrăzneaţă, care tocmai a zbughit-o pe scări în sus, în pauza dintre bombardamente, ca să ne aducă ediţia specială de astăzi. Mai lipseşte o femeie, care momentan se află la Potsdam, să-şi înmormânteze şapte membri din familie, ucişi în timpul marelui bombardament de acolo. Nici inginerul de la etajul trei, cu soţia şi fiul său nu sunt cu noi. Săptămâna trecută a urcat pe o barjă, care-l va duce împreună cu toată mobila sa în siguranţă peste canalul Mittelland la Braunschweig, unde a fost mutată uzina de armament la care lucrează. Toată forţa de muncă disponibilă se îmbulzeşte spre centrul ţării, unde trebuie să fie deosebit de aglomerat – în cazul în care americanii n-au ajuns deja acolo. Nimeni nu ştie nimic.

3. Miliţie formată din civili, înfiinţată la ordinul lui Adolf Hitler în ultimele luni ale războiului (n. red.).

Miezul nopţii. Nu-i curent. Pe bârna de deasupra mea fumegă lampa cu petrol. De afară se aude un zbârnâit intens, tot mai puternic. Fixaţia cu batista este pusă în practică. Fiecare îşi acoperă nasul şi gura cu bucata de

stofă pe care o avea la îndemână. Un harem turcesc înfiorător, o galerie cu jumătăţi de măşti mortuare. Doar ochii sunt vii.

Sâmbătă, 21 aprilie 1945, ora 2 noaptea

Bombe, pereţii se clatină. Degetele încă îmi mai tremură pe stilou. Sunt transpirată ca după o muncă grea. Înainte mâncam în adăpost felii groase de pâine cu unt. De când am fost bombardată şi am ajutat în noaptea respectivă la salvarea celor aflaţi sub dărâmături, mă chinuie o frică de moarte. Mereu am aceleaşi simptome. Mai întâi îmi asudă pielea capului, un fior sfâşietor îmi străbate şira spinării, simt înţepături în gât, mi se usucă gura, iar inima îmi bate cu sincope. Ochii mei privesc fix piciorul scaunului de vizavi şi pe retină îmi rămân întipărite ornamentele şi striaţiile strunjite. Acum, de-aş fi în stare să mă rog. Creierul se blochează în formulări, crâmpeie de propoziţii: „Nepăsător rămâi, căci totul e nimic… Fiecare va cădea când va voi Domnul… *Noli timere*[4]…“ Până trece valul de bombardamente.

4. Să nu te temi (lat., n. red.).

Apoi se iscă brusc o pălăvrăgeală intensă. Toţi râd, unii strigă mai tare decât alţii, fac glume. Domnişoara Behn iese în faţa noastră cu ediţia specială şi ne citeşte discursul lui Goebbels[5] cu ocazia zilei de naştere a Führerului (o dată din calendar, la care cei mai mulţi nici nu s-au mai gândit). Citeşte cu un accent aparte, cu o voce schimbată, ironică şi plină de răutate, cum n-a mai auzit-o nimeni până acum. „Holde de grâne aurite… oameni care trăiesc în pace…“ Ei, na! Răsună la unison vocile locuitorilor din Berlin. Apoi: „Ce frumos ar fi.“ Sunt sunete de caval, pe care nu le mai ascultă nimeni.

5. Joseph Goebbels (1897–1945), ministrul german al propagandei publice începând cu 1933 (n. red.).

Ora 3 noaptea, cei din adăpost sunt pe jumătate adormiţi. De mai multe ori s-a dat semnalul preliminar de încetare a sirenei, dar alarma s-a pornit din nou imediat. Nu cad bombe totuşi. Eu scriu, îmi face bine, îmi distrage

atenţia. Şi vreau ca Gerd să citească asta, în caz că se-ntoarce – dacă se mai... Nu, am şters asta, nu trebuie să invoc nenorocirea.

Fata care seamănă cu un băiat s-a furişat până la mine şi m-a întrebat ce scriu:

— Nimic deosebit. Mâzgălesc doar câteva chestii personale, ca să-mi treacă timpul.

După primul raid printre noi a apărut „Siegismund“, un domn în vârstă din vecini, pe care l-au alungat din propriul lui adăpost, probabil din cauză că vorbea neîncetat despre victorie. De aici vine şi această poreclă pe care i-am dat-o noi.[6] Siegismund crede cu-adevărat că salvarea este aproape şi victoria, sigură şi că „Ăla“ (cea mai nouă denumire a lui A.H.) ştie cu siguranţă ce face. În timp ce vorbeşte, toţi îşi privesc vecinii în tăcere şi cu multe subînţelesuri. Nimeni nu doreşte o dispută cu el. Cine şi-ar dori să se certe cu nebunii? În afară de asta, nebunii sunt câteodată periculoşi. Doar soţia portarului îl susţine cu vehemenţă, şuierând printre cei doi canini proeminenţi că te poţi încrede doar în „Ăla“ şi-n bunul Dumnezeu.

6. *Sieg* – victorie; *mund* – gură (germ., n. red.).

Ora nouă dimineaţa, în mansardă. (Toate indicaţiile mele temporale sunt simple presupuneri, căci, neavând ceas, trăiesc atemporal.) O dimineaţă cenuşie, plouă cu găleata. Scriu pe pervaz, care ţine loc de masă. La scurt timp după ora trei s-a dat semnalul preliminar de încetare a sirenei. Mi-am scos rochia şi pantofii şi-am căzut pe patul mereu desfăcut. Cinci ore de somn adânc. Nu mai avem gaze.

Tocmai mi-am numărat banii, 452 de mărci, nu ştiu ce să fac cu ei, deoarece pentru puţinele cumpărături pe care le mai putem face, sunt suficienţi doar câţiva pfenigi. La asta se adaugă contul meu bancar, în care, din cauza lipsei de mărfuri, s-au adunat în jur de o mie de mărci. (Când mi-am deschis contul, în primul an de război, încă mai credeam că-mi voi folosi economiile pe timp de pace şi pentru o călătorie în jurul lumii. A trecut mult, mult timp de-atunci.) Unii oameni aleargă zilele astea pe la bănci, la cele care mai sunt deschise, şi-şi scot banii din cont. Oare de ce? Dacă s-a zis cu noi, s-a zis şi cu marca. Banul, adică bancnota, nu este decât o invenţie şi nu mai are nici o valoare dacă nu mai există Banca Centrală.

Frunzăresc impasibilă teancul de bani. Mă gândesc că-mi poate servi eventual doar ca amintire. Drept nişte imagini ale unor timpuri îndepărtate. Presupun că învingătorii îşi vor aduce propria lor monedă şi ne-o vor da nouă. Sau se vor tipări un fel de bani militari – asta dacă o să ni se permită să avem măcar atât şi nu vom fi condamnaţi la muncă pentru o porţie de supă.

Ora prânzului. Plouă neîncetat. Am mers pe jos până în Parkstrasse şi mi-am mai luat un teanc de „hârtiuţe cu imagini“. Procuristul mi-a dat ultimul salariu şi m-a trimis în „concediu“. S-a ales praful de toată editura. Şi oficiul muncii s-a golit, nimeni de acolo nu mai vânează forţa de muncă rămasă pe drumuri; din acest punct de vedere suntem acum toţi propriii noştri stăpâni.

Birocraţia funcţionează doar când este vreme bună. Altfel, instituţiile se dizolvă imediat ce plouă cu schije. (Deşi este linişte acum. O linişte care-ţi dă fiori.) Nu mai suntem guvernaţi. Şi totuşi, pretutindeni, în fiecare adăpost, se instaurează un fel de ordine. Când casa mea a fost bombardată, până şi cei prinşi sub dărâmături, cei răniţi şi cei traumatizaţi au dispărut într-o anumită ordine. Chiar şi aici, în adăpost, autoritatea o deţin firile organizate şi dominante. Trebuie să fie ceva în natura omului. Omenirea trebuie să fi funcţionat astfel încă din epoca de piatră. Nişte animale de turmă, cu instinct de conservare a speciei. În regnul animal se pare că întotdeauna este vorba despre masculi dominatori, masculul alfa. În acest adăpost se poate vorbi mai degrabă de femei alfa – de exemplu, domnişoara Behn, ba chiar şi femeia din Hamburg, care e foarte calmă. Eu, una, nu sunt aşa, nu eram aşa nici în fostul meu adăpost, unde, de-altfel, se impusese un maior pensionat, care urla mereu şi ţinea totul sub control; nu permitea nici unui bărbat şi nici unei femei să-i conteste autoritatea. Faptul că suntem constrânşi să stăm împreună în adăpost mi-a provocat întotdeauna scârbă, am încercat mereu să mă izolez, să-mi caut de fiecare dată un alt ungher unde să dorm. Dar când strigă masculul sau femeia alfa, eu îi urmez supusă.

Pe stradă am alergat pe lângă tramvai. N-am avut voie să urc, deoarece nu posed cartonaşul de categoria III. Tramvaiul era aproape gol, am numărat doar opt oameni în vagon. Iar alte sute fugeau în ploaie pe lângă el, cu toate că tramvaiul, care oricum trebuie să circule, ar fi putut foarte bine

să-i ia şi pe ei. Însă nu – principiul de ordine e adânc înrădăcinat în noi, aşa că facem ce ni se spune.

La brutar am cumpărat nişte chifle. Rafturile încă mai par pline, nu se observă nici urmă de panică în ceea ce priveşte cumpărăturile. Apoi am fost la oficiul de distribuire a cartelelor alimentare. Azi a fost rândul celor al căror nume începe cu aceeaşi literă ca a numelui meu, şi ne-au fost ştampilate bonurile pentru cartofi de la 75 până la 77. A mers surprinzător de repede, cu toate că, faţă de celelalte dăţi în care lucrau mai mulţi, acum erau de serviciu doar două angajate. Nici nu se uitau cu atenţie, doar ştampilau secţiunile mecanic, ca nişte maşini. Ce rost are toată ştampilarea asta? Nu ştie nimeni, dar mergem cu toţii acolo, presupunând că ar avea totuşi un sens. Conform unui anunţ afişat, pe 28 aprilie urmează literele de la X până la Z.

Căruţe acoperite cu prelate îmbibate de apă, sub care se află soldaţi, se mişcă anevoie prin ploaie spre centrul oraşului. Pentru prima oară am văzut soldaţi adevăraţi veniţi de pe front, nişte indivizi murdari, cu bărbi sure şi îmbătrâniţi. Căruţele erau trase de cai mici de la ţară, ce păreau negri de uzi ce erau. Încărcătura: fân. Nu mai seamănă deloc cu un *Blitzkrieg*[7] motorizat.

7. Război-fulger, doctrină militară ce prevede o ofensivă militară generalizată, precedată de atacuri aeriene şi bombardamente masive, urmate de atacuri foarte rapide (n. red.).

Pe drumul spre casă am pătruns în grădina părăsită a profesorului K., aflată în spatele ruinei cernite a casei sale, şi am cules şofran şi liliac. O parte i-am dat doamnei Golz, o vecină din blocul de apartamente în care am locuit. Am stat împreună la o masă din aramă şi ne-am pus pe taclale. Adică am ţipat una la alta din cauza împuşcăturilor pornite din senin. Doamna Golz mi-a spus cu glas stins: „Ce flori, ce flori minunate…“ În timp ce vorbea, pe obraji îi curgeau lacrimi. Şi eu m-am simţit mizerabil. Frumuseţea doare în timpurile noastre. În jur e atât de multă moarte.

M-am gândit azi-dimineaţă la câţi morţi am văzut până acum. Primul a fost domnul Schermann. Pe-atunci aveam cinci ani, iar el şaptezeci, era întins, cu părul nins pe mătasea albă, cu lumânări la căpătâi, a fost o clipă marcantă şi înălţătoare. Prin urmare, credeam că moartea este solemnă şi frumoasă. Până când, în 1928, l-am văzut pe Hans, fratele lui Hilde şi Käte

P., care murise cu o zi în urmă. Culcat pe canapea, stătea acolo ca o cârpă, cu bărbia legată cu o batistă albastră şi genunchii într-o poziţie strâmbă – părea un gunoi, un nimic. Au urmat rude decedate, cu unghii albastre ieşind dintre flori şi coroane de trandafiri. Apoi, la Paris, bărbatul călcat de un vehicul, într-o baltă de sânge. Şi bărbatul îngheţat în râul Moscova…

Da, am văzut morţi, dar clipa morţii n-am văzut-o. Această experienţă se pare c-o voi avea cât de curând. Nu cred că va fi vorba despre mine. Am scăpat de-atâtea ori ca prin urechile acului din gheara morţii, încât simt că sunt pusă deoparte pentru altă dată. Probabil că ăsta este sentimentul pe care-l au cei mai mulţi dintre oameni. Cum altfel ar putea să fie atât de binedispuşi cu atâta moarte în preajmă? Un lucru e sigur, anume că atunci când viaţa îţi este ameninţată, dorinţa de viaţă creşte. Mă simt cu mult mai înflăcărată acum decât eram înainte de bombardamente. Fiecare nouă zi este o zi triumfătoare. Iarăşi ai supravieţuit. Te împotriveşti morţii. Totodată îţi revii oarecum mai repede şi stai mult mai ferm cu picioarele pe pământ. Când am fost bombardată pentru prima oară, am scris cu creionul pe peretele camerei mele câteva cuvinte în latina pe care mi-o mai aminteam:

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.[8]

8. „De s-ar surpa-n fărâme lumea, / nenfricoşat l-ar lovi ruina“ – Horatius, „Oda a III-a“, în *Opera omnia*, Editura Univers, Bucureşti, 1980, p. 187 (n. red.).

Pe atunci se mai putea scrie în străinătate. Într-o scrisoare către prietenii mei D. din Stockholm am citat acest vers ca să mă dau mare şi, poate, ca să mă încurajez pe mine însămi, povestind totodată despre intensitatea cu care ne trăim viaţa sub ameninţare. În timp ce scriam, am avut un sentiment uşor compătimitor, de parcă, ajunsă la maturitate şi cunoscând esenţa vieţii, le-aş vorbi unor copilaşi nevinovaţi care trebuie să fie ocrotiţi.

Duminică, 22 aprilie 1945, ora 1 noaptea

Eram culcată-n pat, sus la mine, iar vântul bătea prin ferestrele rămase fără geamuri. Dormitam de câteva ore, având la picioare o cărămidă încălzită pe o flacără minusculă. Aproape de ora 20 doamna Lehmann mi-a bătut la uşă:

— Coborâţi, că nu se mai dă alarma şi nu se mai aud nici sirenele. Toţi ceilalţi sunt deja jos.

Drumul în jos pe scară a fost riscant. Mi-am agăţat tocul de cantul treptei. Am tras o sperietură de moarte, m-am prins în ultima clipă de balustradă. Am pornit mai departe, deşi mi se înmuiaseră genunchii. Cu inima bătându-mi cu putere, am căutat şi pipăit mult timp prin bezna acelui culoar, până am găsit mânerele uşii de la adăpost.

Înăuntru arăta altfel decât de obicei. Toată lumea era pregătită de culcare. Pretutindeni erau numai perne, pături, şezlonguri. Cu greu m-am strecurat până la locul meu. Radioul e mort, nu mai are semnal, nici măcar de la aeroport. Lampa de petrol licăreşte slab. Cad o sumedenie de bombe, apoi e linişte. Apare Siegismund, încă mai ţine steagul sus. Perdelegiul Schmidt mormăie ceva de Bernau şi Zossen, unde s-ar afla ruşii acum: Siegismund, în schimb, anunţă o schimbare iminentă. Stăm, orele trec încet, artileria bubuie, când mai aproape, când mai departe.

— Nu mai urcaţi la dumneavoastră la etajul patru, mă sfătuieşte văduva farmacistului.

Îmi oferă adăpost pentru la noapte în locuinţa ei de la etajul întâi. Urcăm prin spate, pe scara circulară, foarte îngustă. (Odinioară era numită „Intrare de serviciu pentru curieri şi furnizori“.) Cioburi de sticlă scrâşnesc sub paşii mei, vântul suflă prin lucarnele deschise. O canapea primitoare, aflată în camera de lângă bucătărie, îmi oferă două ore de somn sub o pătură de lână cu un miros neobişnuit. Până când, aproape de miezul nopţii, bombele au început să cadă în apropiere şi ne-am refugiat iarăşi în adăpost. Ore lungi şi groaznice din noapte, iar eu sunt prea obosită să continui să scriu aici jos…

Dimineaţa următoare, aproape de ora zece, în mansardă. Am rezistat cu toţii în adăpost până aproape de ora patru. Am urcat singură până aici, mi-am încălzit o porţie de supă de sfeclă pe gazul abia pâlpâind, mi-am curăţat cartofi, mi-am fiert ultimul meu ou, adică l-am mâncat aproape crud, şi m-am parfumat apoi cu restul de apă de colonie. Ce straniu, câte lucruri se fac acum pentru ultima oară, adică pentru o ultimă oară până cândva, cine ştie când, un moment cu siguranţă foarte îndepărtat. Unde-aş mai putea găsi un ou proaspăt? De unde să-mi mai iau parfum? Prin urmare, las aceste plăceri să mă pătrundă într-un mod conştient şi aproape evlavios. După aceea m-am

băgat în pat îmbrăcată, am dormit dârdâind de frig şi am avut vise tulburătoare. Acum trebuie să merg la cumpărături…

Iarăşi în mansardă, ora 14. Afară plouă cu găleata, ziarul n-a mai venit. În ciuda acestui fapt, poporul tot s-a îngrămădit punctual la raţiile împărţite nominal, care fuseseră menţionate pe nu ştiu ce fluturaşi sau în anunţurile tipărite pe nişte foi, aşa-zisele ziare. Noi avem acum un fel de poştă orală. Informaţiile se răspândesc din gură-n gură.

Primim acum raţii alimentare anticipative, cum e denumirea oficială, şi o raţie înseamnă carne, cârnaţi, hrană procesată, zahăr, conserve şi înlocuitor de cafea. Mi-am ocupat locul la capătul unei cozi, am stat două ore în ploaie şi am primit în cele din urmă 250 de grame de terci, 250 de grame de fulgi de ovăz, 1 kilogram de zahăr, 100 de grame de înlocuitor de cafea şi o conservă de gulii. Carne şi cârnaţi şi cafea boabe încă nu se găsesc. La măcelăria din colţ e îmbulzeală, în ambele părţi se întind cozi interminabile cu câte patru persoane pe fiecare rând, plouă cu găleata. Ce dezastru! La coada mea circulă tot felul de zvonuri: ai noştri ar fi renunţat deja la cartierul Köpenick, Wünsdorf ar fi fost ocupat, ruşii s-ar afla la canalul Teltow. Dar, de parcă s-ar fi înţeles dinainte, dintr-odată nici o femeie nu mai pomeneşte despre „acest subiect“.

După astfel de discuţii la coadă, în timpul cărora forma şi conţinutul propriului discurs decad involuntar şi devin una cu simţămintele maselor, mă simt mereu năclăită şi dezgustată. Şi totuşi nu vreau să mă distanţez de ele – vreau să mă dedic simţămintelor atât de umane ale maselor, vreau să le simt, vreau să le fiu părtaşă. Există o discordanţă între izolarea trufaşă, sub auspiciile căreia se desfăşoară viaţa mea în mod curent, şi dorinţa de-a fi ca toţi ceilalţi, de-a aparţine aceluiaşi popor, de-a suferi împreună aceeaşi istorie comună.

Ce altceva pot face? Trebuie să aştept să se sfârşească. Focul artileriei ne marchează fiecare zi. Câteodată îmi doresc ca totul să se fi încheiat deja. Ce vremuri stranii… Trăieşti evenimentele istorice în timp ce au loc. Lucruri despre care mai târziu se va cânta şi povesti. Dar când le vezi de-aproape se preschimbă într-o povară şi eşti copleşit de frică. Istoria este ceva foarte incomod.

Mâine vreau să caut urzici şi să fac rost de cărbuni. Doar micile rezerve pe care tocmai le-am primit ne despart de foame. Asta mă îngrijorează, la fel cum bogatul duce grija banilor săi. Ele pot fi bombardate, furate, mâncate de şoareci, furate de duşman. În cele din urmă am depozitat totul într-o nouă cutie în adăpost. Chiar şi aşa, încă îmi mai pot căra lejer toată averea pământească pe trepte în sus şi-n jos.

Seara târziu, în amurg. I-am făcut o nouă vizită doamnei Golz. Soţul ei stătea lângă ea, cu paltonul şi fularul pe el, fiindcă era frig şi curent în cameră. Amândoi erau tăcuţi şi îngrijoraţi. Le e cu neputinţă să mai înţeleagă ce-i cu lumea asta. De-abia am schimbat două vorbe între noi. Afară se auzea tot timpul un păcănit metalic. Din când în când bubuiau loviturile în forţă ale antiaerienei, de parcă cineva ar fi bătut nişte covoare gigantice între cer şi pământ.

Ecoul focurilor de armă răsună în curţile interioare. Pentru prima dată am înţeles sensul cuvântului „canonadă“, pe care-l plasasem până acum oarecum între „inimă de leu“ şi „piept de erou“. Cuvântul este însă foarte expresiv.

Afară toarnă cu găleata, e furtună. Stând în dreptul porţii de la intrare, privesc cum trec nişte pâlcuri de soldaţi. Sleiţi, de-abia îşi târăsc picioarele. Unii şchiopătează. Muţi, fiecare în legea lui, se mişcă anevoie parcă fără să păşească, îndreptându-se spre oraş. Au feţe nebărbierite şi obraji scofâlciţi, în spate cară bagaje grele.

— Ce s-a întâmplat? strig către ei. Încotro mergeţi?

Nu-mi răspunde nimeni. Unul dintre ei mormăie ceva de neînţeles. Altul recită cu voce scăzută: „Führerul nostru, ordonă – şi noi te vom urma până la moarte.“

Toate aceste făpturi sunt atât de epuizate, că nici nu mai arată a bărbaţi. Sunt doar demni de milă. Nimeni nu mai speră sau aşteaptă ceva din partea lor. Încă de-acum par înfrânţi şi capturaţi. Cu privirea apatică şi lipsită de viaţă se uită la noi, cei care stăm pe marginea drumului. Probabil că noi, poporul sau civilii sau berlinezii sau ce-om mai fi, le suntem indiferenţi, poate chiar de-a dreptul o povară. Sunt prea lipsiţi de vlagă, prea extenuaţi de luptă ca să le mai pese de noi. Nici nu mai suport să-i privesc.

Pereţi mânjiţi cu litere de var prelinse îndrumă trupele spre diverse puncte de întâlnire. Două afişe sunt prinse cu piuneze pe arţarul de vizavi. Bucăţi de carton, scrise grijuliu de mână, cu litere roşii şi albastre şi semnate cu numele „Hitler“ şi „Goebbels“. Primul afiş ameninţă cu spânzurătoarea şi împuşcarea în caz de capitulare. Al doilea, intitulat „Obligaţii pentru berlinezi“, avertizează cu privire la posibile revolte iniţiate de străini şi-i obligă pe toţi bărbaţii să lupte. Nimeni nu le dă vreo importanţă. Par nişte mâzgăluri atât de jalnice şi neverosimile, încât toţi le ignoră.

Da, tehnica ne-a răsfăţat. Dacă nu ne folosim de maşina rotativă sau de difuzoare, totul ni se pare mizer. Dacă e scris de mână sau rostit cu o voce piţigăiată, n-are nici o greutate în faţa noastră. Tehnica a devalorizat efectul produs de oralitate şi ortografie. Strigătele unui singur individ, afişe scrise de mână, 95 de teze pe-o uşă de biserică la Wittenberg – cu astfel de mijloace au fost iniţiate în trecut revoluţiile popoarelor. Pentru noi, cei din prezent, totul trebuie să se complice, să aibă consecinţe, trebuie să fie multiplicat şi potenţat prin aparate pentru a avea efectul scontat. O femeie care privea atentă afişele a rezumat totul într-o propoziţie: „Ia te uită în ce hal au ajuns ăştia doi.“

În adăpost, ora 22. După supa de la cină mi-am permis să stau puţin în pat, înainte să cobor înapoi. Oamenii s-au strâns deja cu toţii. Astăzi s-a tras puţin şi, cu toate că a sosit ora obişnuită, atacul aerian n-a mai avut loc. S-a iscat o veselie tensionată. Circulă tot felul de zvonuri. Doamna W. strigă:

— Mai bine un rusnac deasupra decât un american deasupra capului.

O anecdotă care nu se prea potriveşte cu crepul ei de doliu. Domnişoara Behn strigă cu o voce stridentă:

— Hai să fim sincere – nici una de aici nu mai e fată mare.

Nimeni nu-i răspunde. Mă gândesc la cine-ar putea, totuşi, să fie. Probabil fiica mai mică a portarului, care are de-abia şaisprezece ani şi care, de când sora ei mai mare a călcat strâmb, a fost ţinută din scurt. Şi, dacă ar fi să mă bazez pe capacitatea mea de a citi feţele tinerelor, cu siguranţă Stinchen, fata de optsprezece ani, care moţăie liniştită în partea cealaltă a încăperii. Nu-mi e deloc clar care e situaţia fetei ce seamănă cu un băiat. Dar ăsta este, foarte probabil, un caz aparte.

De astăzi avem o femeie nou-venită la noi în adăpost. Până de curând mergea mereu şase străzi mai încolo până la adăpostul public, care este considerat sigur. Trăieşte singură în casa ei; încă n-am aflat dacă e văduvă, dacă a fost părăsită sau a divorţat. Pe obrazul ei stâng se întinde o eczemă purulentă. Ne relatează, mai întâi în şoaptă, apoi cu voce tare, că şi-a prins verigheta de elasticul lenjeriei intime.

— Dacă ăia ajung până acolo, inelul n-o să mai conteze prea tare oricum.

Toată lumea izbucneşte în râs. În orice caz, eczema ei purulentă de pe faţă ar trebui s-o ferească de asemenea întâmplări. E mare lucru în ziua de azi.

Luni, 23 aprilie 1945, ora 9 dimineaţa

O noapte uluitor de liniştită, antiaeriana de-abia se-aude. Avem un nou-venit în adăpost, a apărut soţul femeii bombardate în cartierul Adlershof, care s-a refugiat aici la mama ei. Bărbatul a venit în uniformă, în mare taină, şi iată-l o oră mai târziu în haine civile. De ce…? Nimeni nu vorbeşte despre asta, nimeni nu-l bagă în seamă. Un soldat trecut prin foc şi sabie pe front, care face impresia că este încă în putere şi de a cărui prezenţă ne bucurăm.

Dezertarea pare dintr-odată un lucru firesc, ba chiar îmbucurător. Nu pot să nu mă gândesc la cei trei sute de soldaţi spartani ai lui Leonida, care s-au împotrivit duşmanului la Termopile şi au pierit în luptă, după cum le-o cerea legea lor. Asta ni s-a predat la şcoală, asta am fost îndemnaţi să admirăm. E posibil să mai fie ici-colo vreo trei sute de soldaţi germani care se comportă la fel. În schimb, alte trei milioane n-o mai fac. Cu cât detaşamentul de luptă este mai mare şi mai amestecat, cu atât scad şansele ca vreun soldat să dea dovadă de eroism ca-n cărţile de istorie. O femeie nu găseşte rostul unui asemenea gest, oricum. Noi suntem raţionale, practice, oportuniste. Nouă ne plac bărbaţii vii.

Spre miezul nopţii aproape am căzut de oboseală de pe scaunul meu din adăpost (oare de unde să iau un pat?) şi, împleticindu-mă, am urcat scara circulară, plină de cioburi de sticlă, până la etajul întâi, unde am dormit pe canapeaua văduvei farmacistului până aproape de ora 6 dimineaţa. Am aflat

cu uimire că între timp avusese loc o nouă serie de bombardamente. Somnul îmi fusese atât de profund, încât n-am auzit nimic.

La brutar am găsit chifle, au fost ultimele. Totodată au fost şi ultimele mele bonuri de pâine. De altele noi, nici vorbă. Nici un ordin, nici o informaţie, nimic. Nu se mai ocupă nimeni de noi. Dintr-odată am devenit indivizi, nu mai suntem compatrioţi. Toate legăturile de odinioară dintre prieteni şi colegi au încetat, dacă între ei se află mai mult de trei case. Contează doar turma din peşteră, familia, ca în timpurile imemoriale. Distanţa până la linia orizontului măsoară acum doar trei sute de paşi.

La brutărie se zvonea că ruşii ar fi ajuns deja la Weissensee şi Rangsdorf. La ştrandul în aer liber de la Rangsdorf m-am bălăcit deseori. Îmi spun cu voce tare, să văd cum sună: „Ruşii la Rangsdorf“. Sună aiurea. Astăzi, înspre răsărit, cerul era roşu ca focul din cauza incendiilor care nu se mai sting.

Ora 13, m-am întors cu cărbuni. Mergând spre sud mă îndreptam vizibil către front. Tunelul trenului preorăşenesc e deja blocat. Oamenii, care stăteau în faţa lui, spuneau că la capătul celălalt e spânzurat un soldat, are doar chiloţii pe el, la gât îi atârnă o pancartă pe care scrie „Trădător“. Atârnă atât de jos, încât îl poţi apuca de picioare şi învârti. Asta spune cineva care l-a văzut cu ochii lui şi i-a gonit pe puştii care se amuzau învârtindu-l.

Berliner Strasse e distrusă, are asfaltul spart pe jumătate şi e blocată cu baricade. Cozi în faţa magazinelor. Feţe terne în vacarmul antiaerienelor. Camioane rulau spre oraş. Fiinţe murdare, mânjite cu noroi, cu chipuri lipsite de expresie şi bandaje zdrenţuroase mergeau la pas printre ele. Un convoi de căruţe cu paie, pe capră, nişte oameni cărunţi. Baricada e păzită de trupe Volkssturm în uniforme alese la nimereală. Sunt foarte tineri, feţe de ţânci răsar de sub căştile de oţel prea largi, te-apucă groaza când le auzi vocile stridente. Pot avea cel mult cincisprezece ani, sunt atât de slabi şi de scunzi, încât jacheta militară atârnă pe ei.

De ce suntem atât de îngroziţi când ne gândim la uciderea unor copii? Dacă ar avea cu trei, patru ani mai mult, faptul că sunt împuşcaţi sau ciopârţiţi ni s-ar părea un lucru atât de firesc. Unde se află acea limită? Poate la vârsta când îşi schimbă vocea? Când stau să-mi aduc aminte, cel

mai mult mă tulbură vocile subţiri şi clare ale acestor amărâţi. Soldatul şi bărbatul au fost până acum una şi aceeaşi persoană. Iar un bărbat este un procreator. Faptul că aceşti băieţi s-au irosit deja înainte să poată zămisli un copil cred că este o abatere de la legea naturii, este împotriva firii, împotriva instinctului de conservare a speciei. La fel ca în cazul unor peşti sau insecte care îşi devorează urmaşii. Asta n-are voie să se întâmple între oameni. Dar pentru că totuşi se întâmplă e un semn de nebunie.

În clădirea editurii, abandonată după plecarea tuturor angajaţilor, beciurile erau pline de cărbuni. Femeia bombardată, repartizată în adăpostul nostru, m-a copleşit cu întrebări legate de o problemă de-a ei şi ce s-ar putea face. Se pare că fiica ei cea mai mare, mamă a unui prunc de opt săptămâni, nu mai are de ieri lapte. Dintr-odată nu-l mai poate hrăni, iar cel mic plânge. Acum, că nu mai există lapte de vacă, toţi sunt îngrijoraţi, neştiind cu ce vor hrăni copilul. I-am propus tinerei mame să încerce să mănânce plante sălbatice comestibile. Poate îi revine laptele. Ne-am aplecat peste iarba din grădină, îmbibată cu apă de ploaie şi, protejându-ne mâinile cu nişte batiste, am cules muguri de urzici de lângă zid. Apoi păpădie, atunci când am găsit. Parfum de plante şi miros de pământ, ciuboţica-cucului, păducel cu flori roşii, primăvară. Dar antiaeriana continuă să urle.

Am luat un rucsac plin cu huilă, am cărat probabil cincizeci de kilograme. În ciuda greutăţii, am depăşit pe drumul spre casă o trupă de soldaţi. Pentru prima dată în zilele astea am văzut din nou arme: două lansatoare de grenade, o mitralieră, lăzi cu muniţie. Nişte tineri purtau benzile de cartuşe ca pe nişte podoabe barbare.

Din câte am auzit, spre prânz a avut loc pe strada noastră o înmormântare, la care a participat şi văduva farmacistului. O fată de şaptesprezece ani, o schijă de grenadă, picior amputat, a pierdut prea mult sânge. Părinţii şi-au îngropat fiica în grădina casei, în spatele tufelor de coacăze. Au folosit un dulap drept sicriu.

Avem acum şi libertatea de a ne îngropa morţii oriunde dorim, ca-n vremurile de demult. Îmi amintesc că, în clădirea în care locuiam, a murit un câine imens, care în cele din urmă a fost îngropat în grădina casei. Dar ce teatru au făcut înainte de asta proprietarul clădirii, portarul şi alţi chiriaşi – toţi au fost împotrivă. Iar acum e vorba despre un om şi nimeni nu

comentează nimic, ba din contră, mă gândesc că este chiar o mângâiere pentru părinţi faptul că o au atât de aproape. Şi dintr-odată îmi dau seama că, fără să vreau, umplu în imaginaţia mea peticul de grădină dintre clădiri cu morminte.

Ora 16, în mansardă. Mi s-a întâmplat ceva foarte plăcut. Tocmai am fost în vizită la doamna Golz şi m-am jucat în glumă cu telefonul. Spre uimirea mea, a venit tonul, ceea ce nu s-a mai întâmplat de câteva zile. Am format numărul Giselei – şi mi-a răspuns, ea care locuieşte la distanţă de o oră în Berlinul de vest. Schimb lacom de cuvinte, nu voiam să încetăm să vorbim. Firma la care lucra Gisela a dat faliment. Şeful a şters-o în Vest, după un discurs impresionant de rămas-bun, şi şi-a lăsat angajaţii să se descurce singuri. Suntem abandonaţi, nu auzim decât pustietatea atât de vastă, suntem singuri.

Gisela mi-a povestit la telefon că va avea în curând aceeaşi vârstă pe care o avea tatăl ei când a căzut în Primul Război Mondial la Verdun. Ea nu l-a cunoscut niciodată. Zilele astea trebuie să se gândească mult la el, discută în sinea ei cu el, aşa, de parcă ar veni şi rândul ei acum, de parcă îl va întâlni în curând. Înainte n-am vorbit niciodată despre astfel de lucruri, ne-am ruşinat să ne deschidem inima. Rămâi cu bine, Gisela, amândouă am trăit în jur de treizeci de ani, poate totuşi ne revedem sănătoase.

Înapoi în adăpost, luni, ora 20. Spre seară, primele lovituri ale artileriei în colţul străzii noastre. Vâjâieli, şuierături, vuiete. Flăcările au scânteiat doar o clipă. Ţipete speriate în curte. Am căzut pe trepte la coborâre, iar jos am aflat că a fost lovită zona din faţa cinematografului. Duşmanul trage asupra noastră. De altfel circulă zvonul că ruşii comit doar fărădelegi minore. Încetul cu încetul începem să ne îndoim că va mai urma acel temut covor de bombe american – fiindcă i-ar lovi acum şi pe ruşii ajunşi la Berlin.

Un nou zvon se răspândeşte prin adăpostul nostru. Soţia fabricantului de lichior l-a aflat dintr-o sursă sigură şi foarte secretă şi ni-l comunică respirând sacadat: americanii şi britanicii s-ar fi certat cu rusnacii şi ar lua în considerare o alianţă cu noi, pentru a-i goni iarăşi din ţară. Râsete răutăcioase şi dispute. Soţia fabricantului de lichior este profund jignită şi, de supărare, începe să vorbească în dialectul ei săsesc. S-a întors de-abia ieri din fabrica (destul de mică) de lichior aflată în spatele Moritzplatz, unde

a înnoptat până de curând alături de soţul ei. A revenit la locuinţa ei şi în adăpostul nostru, ca să nu-şi piardă locul de aici. Soţul ei a rămas acolo cu sticlele şi retortele lui – şi cu o roşcată pe nume Elvira, după cum ştiu toţi din adăpost.

În rest, continuăm goana după alimente. Puţin înainte de ora de închidere a magazinului am reuşit să mai fac rost de 150 de grame de griş. La colţul străzii am auzit dintr-odată ţipete şi lumea a luat-o la fugă: la Bolle se descărca un camion, butoaie pline de unt – marfă râncedă – erau duse în magazin şi urmează să fie împărţite. Jumătate de kilogram de persoană şi totul – iar asta e îngrijorător – gratuit! Nu trebuie să ai decât o singură ştampilă pe cartelă. Oare ăsta e primul semn de panică? Sau e vocea raţiunii care a învins, în sfârşit, hăţişul birocratic? Imediat s-a produs o învălmăşeală în faţa uşii magazinului, oamenii se băteau cu umbrelele şi cu pumnii. M-am împins şi eu câteva minute, aflând câte ceva despre nişte rezerve, întăriri şi tancuri germane aflate în marş spre noi, venind de nu ştiu unde – o femeie pare-se că a auzit asta noaptea trecută la radioul cu galenă. Apoi am lăsat untul baltă, nu vreau să mă bat pentru aşa ceva. Cel puţin nu azi. Poate va trebui să învăţ s-o fac în curând.

O noapte liniştită. În depărtare se-aude canonada. Cei din adăpost sunt astăzi sfârşiţi de oboseală. Nimeni nu mai scoate un sunet, nu mai rosteşte un cuvânt. Doar sforăituri şi respiraţia uşoară a copiilor.

Marţi, 24 aprilie 1945, *la prânz*

Nici o veste. Suntem izolaţi. Gazul pâlpâie, în schimb n-avem apă. De la fereastră văd puzderie de oameni în faţa magazinelor. Se bat în continuare pe untul rânced, dar gratuit. În schimb, astăzi se dau doar în jur de 125 de grame pe cartelă. Număr patru jandarmi care abia acum potolesc mulţimea. În plus, plouă.

Momentan sunt la etajul întâi, la văduva farmacistului, şi stau pe pervazul ferestrei. Ea tocmai a intrat în goană, e foarte tulburată. Coada la carne de la Hefter a fost lovită în plin. Trei morţi, zece răniţi – însă coada s-a format din nou. Văduva îi imită pe cei din jur, care şi-au şters cu mânecile stropii de sânge de pe cartela de carne. Apoi spune:

— La urma urmei, sunt doar trei morţi. Ce înseamnă asta, când te gândeşti la un raid aerian?

Da, suntem nişte răsfăţaţi.

Totuşi sunt uimită. Cu atâtea ciozvârte de vită şi capete de porc dinaintea ochilor rezistă la coadă până şi baba cea mai nesigură pe picioare. Iată-i cum stau neclintiţi ca un zid, şi sunt aceiaşi care o luau la goană spre buncăr când peste centrul Germaniei treceau trei avioane de vânătoare. Acum, cel mult, îşi pun o găleată sau o cască de oţel pe cap. Membrii unei familii fac cu rândul la coadă, fiecare rezistă câteva ore. Eu încă nu mă pot decide să stau la coada de la carne, mi se pare încă mult prea lungă. De fapt, carnea trebuie neapărat mâncată imediat şi te poţi bucura doar o singură dată de ea. Mi se pare că toţi aceşti oameni îşi doresc ca o dată, doar o singură dată, să mănânce pe săturate, ca un fel de ultimă masă a condamnatului la moarte.

Ora 14. Tocmai s-a arătat soarele. Fără nici un gând am mers alene până la balconul ce dă spre curtea interioară şi-am stat o vreme în scaunul din rafie la căldură – până când câteva bombe au trecut pe deasupra capului meu. Exploziile s-au auzit concomitent. Uitasem complet de război. Pe de-altă parte, în mod inexplicabil îmi simt capul golit de orice gând – aici m-am cutremurat în timp ce scriam fiindcă în apropiere a explodat ceva şi s-a spart un geam. Iarăşi mă chinuie foamea, deşi stomacul mi-e plin. Mi-aş dori să mestec ceva. Oare cu ce o fi hrănit acum nou-născutul rămas fără lapte? O femeie în vârstă de la coada de ieri a propus, atunci când s-a discutat despre mortalitatea infantilă, ca pruncii rămaşi fără lapte să primească bucăţi de pâine bine mestecate şi umezite cu salivă.

Cât de vrednic de milă este un sugar de la oraş când mecanismul artificial de aprovizionare cu lapte e nimicit. Chiar dacă mamele mai au acum cât de cât de mâncare şi ar putea alăpta – având în vedere ceea ce se apropie fără milă de noi toţi, vor rămâne sigur fără lapte. Spre norocul nostru, cel mai mic copil din adăpost are deja un an şi jumătate. Ieri am văzut pe cineva dându-i mamei pe furiş câţiva biscuiţi pentru copil. E poate singura dată când cineva mai face un asemenea gest în zilele noastre. În mod normal, fiecare îşi ascunde propria hrană şi nici nu-i trece prin cap s-o împartă.

Iarăşi în adăpost, ora 21. Spre seară a apărut o femeie străină şi ne-a rugat pe văduvă şi pe mine să mergem cu ea la spitalul de campanie ca să dăm o mână de ajutor.

La orizont se vede fum, iar cerul e roşiatic. Estul arde. Se zvoneşte că ruşii se află deja la Braunauer Strasse. Tocmai Braunau, locul unde Adolf a văzut lumina zilei. În acel moment mi-am amintit o glumă maliţioasă pe care am auzit-o ieri în adăpost: „Frate, ce bine am fi dus-o dacă ăla ar fi fost avortat.“

Am ajuns la spitalul de campanie, într-o încăpere plină cu fum de ţigară. O forfotă neîntreruptă, certuri şi ţipete: „Am p’unu c-un glonţ-n plămân afară-n maşină!“ – „Cară-te, vezi-ţi de drum, n-auzi că n-avem paturi libere?“ Şoferul salvării se înfurie: „Da’ pe mine m-au trimis aici!“ – „Cară-te, că altfel...!“ Plutonierul îl ameninţă cu pumnii. Şoferul dispare, bombănind furios.

Prin hol se furişează cei răniţi uşor, unul dintre ei e în picioarele goale, are mâna sângerândă învelită în ciorapi. Altul, tot în picioarele goale, lasă o dâră de sânge în urmă; tălpile sale pleoscăie când merge. Feţe galbene ca ceara se întrevăd de sub bandajele cu pete roşii care devin repede tot mai mari. Mai intrăm în două, trei încăperi.

Pretutindeni domneşte o atmosferă încordată, mulţi bărbaţi, un miros stătut, ca de tabără de campanie, nervozitate. Unul se răţoieşte la noi:

— Da’ voi ce căutaţi p-aici?

Femeia cu care am venit spune timidă că cineva a strigat dintr-o maşină aflată în mers că la spitalul de campanie e nevoie de femei care să dea o mână de ajutor.

— Prostii, n-avem nimic de lucru pentru dumneavoastră. Mai bine întoarceţi-vă acasă.

Ce straniu este acest ton înjositor, dispreţuitor, cu care este refuzat ajutorul femeilor. De parcă ne-am repezi la tunuri sau am vrea să ne jucăm de-a soldaţii. Şi-n această privinţă trebuie să enunţ câteva idei preconcepute. În războaiele trecute, femeia a avut rolul îngerului bun. Să scarmene vata. Să-şi pună mâna pe fruntea încinsă a bărbaţilor ca s-o răcorească şi se afla mereu în spatele frontului. Acum nu mai există spitale de campanie în ţara noastră. Frontul este pretutindeni.

Totuşi acest spital de campanie încearcă să rămână un fel de insulă în vacarm. Pe acoperiş sunt pictate cruci uriaşe, iar pe spaţiul verde din faţă sunt întinse cearşafuri în formă de cruce. Însă obuzele de calibru mare nu

ţin cont de asta şi în covorul de bombe nu există găuri ale milei. Iar asta o ştiu şi cei din spitalul de campanie. Altminteri, adăposturile lor n-ar fi atât de burduşite. Prin toate ferestruicile aflate la acelaşi nivel cu solul privesc printre gratii numai feţe de bărbaţi…

Înapoi în adăpost, ora 21. Oamenii de-aici sunt astăzi foarte agitaţi, în vervă, nervoşi. Femeia din Hamburg relatează cu un *s* sonor că azi-dimineaţă a vorbit la telefon cu nişte prieteni care locuiesc în Müllerstrasse, în Berlinul de nord. „Suntem deja ruşi“, i-a strigat prietena în receptor. Tocmai intră tancurile pe stradă. Rusnacii râd. Populaţia se îngrămădeşte pe marginea străzilor, toţi râd şi fac cu mâna, mamele îşi ţin pruncii ridicaţi în aer…

Cartierul Roter Wedding, veche zonă comunistă. Ar putea fi adevărat. Imediat se porneşte o dispută aprigă cu privire la această veste. Aşadar, spun unii, oare propaganda doar ne-a prostit? Iar „ăştia“ nu sunt chiar aşa…? Atunci intervine în discuţie fata refugiată din Prusia Orientală, care nu zice niciodată nimic, şi începe să strige în dialectul ei frânturi de propoziţii, nu-şi găseşte cuvintele, îşi flutură mâinile, ţipă: „O’s mai vedeţi…“ şi, brusc, amuţeşte. Odată cu ea tace toată lumea din adăpost.

Soţia fabricantului de lichior lansează, în schimb, un zvon nou: Ribbentrop şi von Papen[9] tocmai ar fi plecat la Washington, pentru a discuta personal cu americanii. Nimeni nu-i răspunde.

9. Joachim von Ribbentrop (1893–1946), ministru de externe german între 1938 şi 1945. Franz von Papen (1879–1969), politician şi diplomat german (n. red.).

În adăpost e aproape întuneric. Lampa cu petrol fumegă. Cercurile de fosfor, marcate la înălţimea ochilor în jurul pilonilor de susţinere, ca să nu se lovească nimeni de ei în întuneric, strălucesc verzui. De azi s-a mărit numărul celor de aici. Cuplul de librari şi-a adus canarul în adăpost. Colivia lui acoperită cu un prosop este agăţată de-o bârnă în partea cealaltă a încăperii. Afară se trage, înăuntru domneşte liniştea. Toţi moţăie sau dorm.

Miercuri, 25 aprilie 1945, după-amiaza

Să recapitulez: în jurul orei 1 noaptea am urcat din adăpost la etajul întâi, unde m-am trântit pe canapeaua văduvei. Dintr-odată, bombardament puternic, antiaeriana bubuie. Aştept, sunt atât de buimăcită de somn, iar totul mi-e indiferent. Geamul e deja spart, vântul aduce miros de ars în casă. Stând aşa sub aşternut, am un sentiment prostesc de siguranţă, de parcă cearşafurile şi păturile ar fi din fier. Deşi tocmai aşternutul poate să fie foarte periculos. Doctorul H. mi-a povestit odată cum a îngrijit o femeie care stătuse în pat şi căreia îi intraseră bucăţi mici de pene atât de adânc în răni, încât cu greu au putut fi îndepărtate. Însă vine clipa în care oboseala ca de moarte învinge frica. Probabil că aşa dorm şi soldaţii de pe front în noroi.

M-am trezit la ora 7, în timp ce pereţii se zguduiau. Acum bătălia se îndreaptă spre noi. Nu mai avem apă, nici gaz. Am aşteptat un moment potrivit, cu puţină linişte, apoi am urcat în fugă cele patru etaje până sus la mansarda mea. Aidoma unui animal, aflat în vizuina sa împrejmuită de inamici, m-am furişat şi eu din cameră în cameră, mereu pregătită pentru o retragere grăbită. Am pus mâna pe nişte aşternuturi şi produse pentru spălat, apoi am fugit iarăşi jos, la văduva de la etajul întâi. Ne înţelegem bine. În astfel de zile poţi cunoaşte cu uşurinţă alţi oameni.

Cu câte o găleată în ambele mâini am mers prin grădinile înflorite până la pompă. Soarele strălucea, era atât de cald. La pompă se formase o coadă lungă, fiecare manevra singur cumpăna greoaie, care scârţâia. M-am întors cu găleţile pline ochi, drumul a durat un sfert de oră. „Suntem cu toţii măgari de povară.“ (Cred c-a spus-o Nietzsche.) La Bolle încă se îmbulzesc pentru untul gratuit. La Meyer e o coadă nesfârşită, cenuşie, alcătuită exclusiv din bărbaţi: acolo se vinde rachiu doar cu buletinul de identitate, câte jumătate de litru de persoană din toate sortimentele disponibile.

Imediat m-am întors să mai aduc apă. Pe drumul spre casă au început dintr-odată să cadă bombe. De pe spaţiul verde din faţa cinematografului se ridica o coloană de fum şi praf. În faţa mea, doi bărbaţi s-au aruncat pe burtă drept în rigolă. Femeile fugeau în cel mai apropiat hol, apoi pe trepte în jos. Eu le-am urmat în adăpostul străin mie şi fără pic de lumină. Găleţile pline le-am luat cu mine, altminteri sunt furate. Jos, în beznă, se adunase o

mulţime speriată, domnea o atmosferă sinistră. O voce de femeie suspină: „Doamne, Dumnezeule…“ Apoi iarăşi linişte.

Asta a fost o rugăciune? Gândul îmi zboară în trecut, mă văd cu doi ani în urmă în cel mai jalnic adăpost dintre câte există, un adevărat cavou, aflat la ţară sub o casă cu un etaj. O localitate cu trei mii de locuitori, nesemnificativă, dar care se află pe drumul ce duce spre bazinul carbonifer Ruhr. O lumânare ardea în întuneric, iar femeile (bărbaţi nu prea erau pe-acolo) rosteau Rozariul de durere; încă le aud vocile uniforme, aproape mecanice: „… cu bicele grele pe Isus ni-L bate…“ Urma iarăşi Tatăl nostru, câteva rugăciuni Bucură-te, Marie rostite monoton, liniştit, ce aduceau alinare şi izbăvire, cum ar trebui să fie şi acea mantră *Om mani padme hum*, rostită la învârtirea roţilor de rugăciune tibetane. Din când în când răsuna zgomot de motoare, urmat de nişte bombe care au făcut flacăra lumânării să tremure. Apoi se continua cu al patrulea Mister al durerii: „Pe umeri crucea blând o duce…“ Pe atunci puteam să simt fizic cum rugăciunea se aşternea ca o mirungere peste sufletele neliniştite, cât de mult bine le făcea, cât de mult le ajuta. De atunci n-am mai văzut niciodată un adăpost în care oamenii să se roage. Aici, la Berlin, în aceste blocuri cu patru etaje cu apartamente de închiriat, în care trăiesc oameni de toate felurile, nu prea cred că există oameni dornici de rugăciune, care să rostească împreună Tatăl nostru. Desigur că şi aici se murmură rugăciuni, poate chiar mai des decât s-ar crede. Şi se suspină „Doamne, Dumnezeule“. Dar probabil că femeia care face asta nu prea înţelege ce spune, doar se foloseşte de formule golite de sens, le spune mecanic şi la întâmplare.

Niciodată nu mi-a plăcut zicala „Nevoia te învaţă să te rogi“. Sună atât de dispreţuitor, cam ca „Nevoia te învaţă să cerşeşti“. O rugă rostită în momente de frică şi nevoie de cei care în zilele obişnuite nu ştiu ce este o rugăciune devine doar o milogeală deplorabilă.

Nu există nici „Norocul te învaţă să te rogi“. O astfel de rugăciune de mulţumire ar trebui să se înalţe la ceruri ca o tămâie frumos mirositoare. Dar astea sunt doar speculaţii. Limba noastră pare să fi ştiut toate astea când a format cuvintele *beten* – a se ruga – şi *betteln* – a cerşi – cu sensuri atât de apropiate. A fost odată o vreme în care cerşetorul era precum clanţa, nelipsit de la uşa bisericii. Prezenţa lui acolo era, să zicem aşa, considerată legitimă

şi din mila lui Dumnezeu, căci atâta timp cât există regi, aceştia trebuie să aibă un pol opus pe pământ, iar cerşetorul care se roagă la Dumnezeu, un alt pol, faţă de care regele putea acum să-şi exercite funcţia divină cu care a fost învestit. Însă eu tot nu mi-am dat seama dacă suspinul din adăpostul întunecat a fost sau nu o rugăciune. Un lucru e clar: este un noroc şi o binecuvântare să ne putem ruga lui Dumnezeu în linişte şi fără să ne ruşinăm, în ciuda persecuţiilor şi a torturii, în toată disperarea şi frica noastră. Eu nu mă pot ruga – *încă* nu mă pot ruga, încă mă mai împotrivesc imboldului de a mă ruga.

După ce m-am întors cu apa, văduva m-a trimis în recunoaştere la coada de carne. Cei de acolo se certau cu înverşunare. Se pare că furnizarea de cârnaţi şi carne întârzie destul de mult. Asta le supără acum pe femei mai mult decât întregul război. Ăsta-i atuul nostru. Noi, femeile, ne batem capul mereu cu ce avem la îndemână. Suntem bucuroase când avem voie să ne refugiem în prezent pentru a scăpa de grijile legate de viitor. În aceste clipe, gândul la cârnaţi alterează judecata asupra lucrurilor importante, dar îndepărtate.

Iarăşi în adăpost, în jurul orei 18. N-am mai putut să stau culcată sus, în linişte, mi s-a făcut frică, deoarece în apropiere cădeau bombe şi pe pătura mea de lână, bucăţi mari de tencuială. Am moţăit aici jos până când s-a întors Henni de la brutar şi ne-a povestit că o bombă a lovit drogheria de lângă cinema. Proprietarul a murit pe loc, dar nu se ştie dacă de vină au fost schijele, suflul exploziei sau un infarct. Henni spune că n-a sângerat. Din budinca de trupuri chircite formată din cele trei surori îmbrăcate în negru se ridică una şi întreabă, ţuguindu-şi buzele elegant:

— Vă rog... cum s-a sfârşit omul?

Aşa vorbim în ziua de astăzi, aşa am decăzut lingvistic. Cuvântul *rahat* ne alunecă uşor de pe limbă. Este pronunţat cu o anumită satisfacţie, de parcă atunci când îl rostim eliminăm totodată mizeria noastră interioară. Ne înjosim prin limbajul folosit, în vederea unei umilinţe iminente.

Joi, 26 aprilie 1945, ora 11 dimineaţa

Scriu cu degete tremurânde. Încă mai respirăm praful de la tencuială. Cu treizeci de minute în urmă a fost lovit etajul patru. Îmi trag sufletul, am alergat jos din mansarda mea. E o cocină plină cu bucăţi de tencuială, schije şi cioburi. Adio, locuinţa mea vremelnică, deocamdată vei rămâne nelocuită.

Am luat ce-am apucat, o oală, prosoape, tifon – tot ce e nevoie. Gâtlejul mi-e uscat şi mă arde de la praf. Aici jos n-am nimic de băut. În acelaşi timp s-au scurs nenumăraţi litri de apă din caloriferele de sus. Avem...

Stai, mai întâi vreau să reiau de unde am rămas, deoarece n-am mai scris de ceva vreme şi s-au întâmplat atât de multe. Totul a început aseară la ora 19, când cineva a venit în adăpostul nostru şi ne-a spus că la magazinul din colţ se vinde praf de budincă. Am ajuns acolo, m-am aşezat la coadă. Din senin, bombe ruseşti. La început coada s-a menţinut, ajungând până pe terenul plin de ruine de alături, de parcă oamenii s-ar fi putut adăposti sub rămăşiţele zidurilor. Din direcţia Berliner Strasse se ridica fum şi se vedeau flăcări. A urmat apoi o nouă serie de bombe, care au explodat mai aproape. Am lăsat baltă praful de budincă şi-am alergat peste stradă înapoi spre adăpost. Un bărbat mi-a strigat:

— Pe lângă zid!

Răpăit de mitralieră, cădeau dărâmături. În cele din urmă am ajuns în adăpost, însă fără praful de budincă. Soţia portarului se jelea fiindcă fiica ei rămăsese acolo, probabil n-a avut curaj să treacă strada în timpul bombardamentului.

După jumătate de oră s-a întors fără praful de budincă. A avut un noroc chior, după cum spune chiar ea, reuşind să se înghesuie împreună cu ceilalţi în pivniţa magazinului chiar în clipa când o bombă a căzut drept în faţa acestuia. Unul dintre cei care n-au mai avut loc în pivniţă, un adolescent, a fost lovit de-o schijă în cap. La ieşire a trebuit să treacă peste cadavru. Apoi ne arată cum rana de la tâmpla lui s-a umflat în alb şi roşu. Mâine se reia vânzarea de praf de budincă. Mai este destul la magazin.

Oamenii din adăpost s-au culcat în jurul orei 21. Văduva mi-a aranjat şi mie un fel de pat afară pe hol, fiindcă înăuntru nu mai există loc între stâlpii de susţinere, care e totuşi moale şi cald. Am adormit până m-au trezit bombele. Mâna mea atârna în jos şi am simţit cum cineva o linge. Era

Foxel, terierul proprietarului nostru inexistent. Foxel, băiatule, nu te teme. Amândoi suntem singuri pe hol. Aici lipsesc stâlpii de susţinere, în schimb aerul e curat şi nu ne deranjează sforăitul şi gemetele nimănui.

M-am trezit dis-de-dimineaţă, am fost la pompă să aduc apă. Am văzut un ziar – de câteva zile n-am mai citit un text tipărit sau proaspăt ieşit de sub tipar. Era un ziar numit Panzerbär. Cineva l-a lipit la brutar lângă vitrină. Am citit astfel raportul oficial de marţi al Wehrmachtului, adică de acum două zile. Prin urmare a) duşmanul avansează şi b) trupele germane de întărire sunt pe drum. Mai scrie că Adolf şi Goebbels s-ar afla la Berlin şi-ar rămâne acolo. Iar un articol relatează cu vădită satisfacţie că la gara Schöneberg atârnă în văzul tuturor soldatul Höhne, dezertor.

Mic dejun în adăpost. Fiecare încearcă, pe cât posibil, să recreeze viaţa de familie. O masă tihnită, aranjată pe cufere, cutii şi scaune, cu şerveţele de hârtie şi mici feţe de masă. Din ceainice sunt turnate în căni fel de fel de băuturi, fierte pe lemne sau pe reşouri cu spirt. Avem şi untiere, zaharniţe, borcane de gem, linguri de argint. Sunt de toate pentru toţi. Văduva a făcut vrăji în bucătăria ei şi a preparat pe-un foc din lădiţe de şampanie dezmembrate o cafea din boabe adevărate – asta ne face bine. În schimb, domneşte o atmosferă tensionată, conflictuală, oamenii se calcă reciproc pe nervi.

Cu puţin înainte de ora 10 a căzut o bombă de dimensiunea unui cufăr pe acoperişul clădirii. O lovitură straşnică, ţipete. Împleticindu-se, apare soţia portarului, palidă la faţă, se agaţă de un stâlp. Urmează Stinchen, fata de optsprezece ani, susţinută de mama ei. Părul cenuşiu, plin de var, îi atârna răvăşit în jurul feţei tinere, acoperită cu dâre de sânge. A fost rănită în timp ce traversa curtea. Chiar şi canarul în colivia sa a simţit agitaţia din jur şi sărea în zigzag dintr-o parte în alta şi piuia strident.

Un sfert de oră mai târziu, cineva a descoperit că din toate caloriferele curge apă. Am fugit cu toţii sus. Adică nu chiar toţi. Soţia funcţionarului de la poştă, de exemplu, flutura un certificat medical şi ţipa că soţul ei este cardiac şi nu poate veni. Chiar şi perdelegiul Schmidt îşi apăsa mâna bătrână şi pătată pe inimă. Şi mai erau şi alţii care ezitau, până când domnişoara Behn a urlat ca o femeie alfa:

— Voi staţi aici ca proştii în timp ce casele voastre sunt luate de ape!

Şi a rupt-o la goană fără să se mai uite cine o urmează. Am fugit după ea cu încă cincisprezece persoane.

La etajul al treilea se formase deja un ditamai lacul şi apa curgea încontinuu. Am muncit pe brânci, căci apa se scurgea de sus şi ne ajungea până la glezne. Am stors covoarele, am strâns apa cu făraşele şi, fără a sta pe gânduri, am aruncat-o pe fereastră pe strada ce sclipea strident în lumina soarelui şi era atât de pustie. Tot timpul se auzeau explozii, multe dintre ele foarte aproape. Suflul unei explozii a făcut să cadă o mulţime de cioburi şi bucăţi de tencuială în apă, dar n-au rănit pe nimeni.

Uzi şi destul de agitaţi am coborât apoi iarăşi în adăpost. Îmi auzeam propriii paşi, căci îmi fleşcăiau şosetele, pe care, evident, nu le scosesem, şi mă gândeam: a meritat sau nu tot efortul ăsta? Nu-mi dau seama. În orice caz, a fost ca-n armată. Locotenentul Behn a luat-o înainte, o trupă de asalt formată din voluntari a urmat-o şi, sub tirul inamicului, şi-a asigurat, cu preţul vieţii, propria poziţie ameninţată. (Nu era vorba în nici un caz de dorinţa unora de a-şi salva covoarele; prea puţini dintre participanţi aveau vreo legătură cu locuinţele inundate – iar eu nici atât.) Am urmat ordinul orbeşte, fără să dorim să ne salvăm pielea. Doar că nici un cântec şi nici o carte despre fapte de eroism nu va consemna aşa ceva şi nimeni nu va primi Crucea de Fier. Un lucru ştiu sigur: în toiul luptei, când acţionezi, nu te mai gândeşti la nimic. Nici măcar nu-ţi mai este frică, fiindcă eşti absorbit de evenimente.

Am fost curajoşi? Aşa s-ar spune. Domnişoara Behn, femeia alfa, este oare o eroină? Ca locotenent ar primi cu siguranţă Crucea de Fier. Prin urmare trebuie să-mi reconsider părerile cu privire la eroism şi curaj în luptă. Nu-i chiar atât de grav. Odată ce-ai făcut primul pas, te laşi dus de val.

Evident că în timp ce mă luptam cu apele nu m-am gândit deloc la mansarda mea şi a fost nevoie ca alţii să-mi atragă atenţia că poate a fost lovită de bombardament. Am fugit sus – şi-am regăsit cocina descrisă mai devreme. Prin urmare, de-acum înainte voi locui la văduvă. Ei îi convine. Îi e frică singură în locuinţă. Pe chiriaşul ei l-au recrutat în martie pentru Volkssturm. Cine ştie dacă mai trăieşte. Dar la aşa ceva doar te poţi gândi. N-o spui în gura mare.

Patru ore mai târziu, ora 15, înapoi în adăpost. Iar îmi trag sufletul, iar scriu cu degete tremurânde, dar cu un motiv întemeiat.

Când s-a mai liniştit afară, pe la orele prânzului, am ieşit în dreptul intrării în clădire şi-am lăsat soarele să-mi încălzească ceafa udă. Lângă mine stătea brutarul. Tocmai atunci a trecut în fugă un bărbat pe lângă noi, venind din direcţia fostei cazărmi a jandarmeriei, folosită până de curând de Luftwaffe[10], cărând în braţe un muşchi de vacă proaspăt, din care curgea sânge. Ne-a strigat:

10. Forţele aeriene militare ale Germaniei (n. red.).

— Grăbiţi-vă, acolo se împarte totul!

Ne-am uitat unul la altul şi-am luat-o la fugă, aşa cum eram, fără rucsac, fără nimic. Henni de la brutărie, care mereu pierde vremea pe-afară, a zbughit-o după noi. Soarele ardea, împuşcăturile au început iarăşi cu o intensitate scăzută. Alergam aplecaţi pe lângă case. La colţul străzii, pe bordură, şedeau nişte soldaţi cu părul cărunt, probabil din Volkssturm; nici nu se uită la noi, stau cu capetele rezemate de genunchi. În faţa cazărmii se strânsese o mulţime de oameni, veniţi cu coşuri, saci, genţi. Eu mă reped la nimereală în primul hol; acolo e întuneric, răcoare şi totul e gol, prin urmare este cel greşit.

Gonesc înapoi, aud oamenii din faţa mea bâjbâind şi gâfâind, apoi cineva strigă

— Aici! Veniţi aici!

Afară am înşfăcat o lădiţă goală, aruncată la întâmplare, şi o târăsc după mine.

Mă lovesc în întuneric de alţi oameni, sunt lovită în fluierele picioarelor. Deodată mă aflu într-un subsol, e beznă, oamenii gâfâie, ţipă de durere, un meci de box în întuneric. Nu, aici nu se împarte nimic. Aici e un jaf în toată regula.

Cineva aprinde o lanternă, recunosc nişte rafturi, pe ele se află conserve şi sticle, însă doar pe cele de jos, cele de sus sunt deja goale. Mă aplec, mă arunc la pământ şi scormonesc după nişte sticle de pe raftul cel mai de jos, scot cinci, şase bucăţi, le îndes în lădiţa mea. În întuneric reuşesc să pun

mâna şi pe o conservă, când deodată cineva mă calcă pe degete, iar o voce bărbătească strigă:

— Astea toate-s ale mele!

O iau din loc cu lucrurile mele, ies pe uşă, intru în încăperea alăturată. O licărire de lumină se întrevede printr-o crăpătură din zid. Sunt rânduri întregi de pâine, dar doar pe raftul cel mai de jos, înşfac câteva, îngenunchez din nou, pipăi şi scormonesc după mai multe. Îngenunchez într-o băltoacă de vin, are un miros puternic, pun mâna pe cioburi, îndes în lădiţa mea cât mai multe pâini. Nemaiputând s-o ridic, o târăsc după mine până-n hol, apoi spre ieşirea ce seamănă cu o scenă puternic luminată, aflată la capătul culoarului strâmt şi întunecat.

Afară dau peste brutar. Şi el a pus mâna pe nişte pâini şi le îndeasă pe toate în lădiţa mea. Fuge iarăşi înapoi să ia mai multe lucruri. Eu nu pot să mă îndepărtez de lădiţă şi aştept. Brutarul se întoarce cu conserve, farfurii de porţelan, prosoape aspre şi un ghem de lână de tricotat albastru deschis, cam împâslită.

Deodată apare şi Antoine, micul ucenic belgian al brutarului, cărând o pulpă de vită. Vine şi Henni aducând Chartreuse în sticle pântecoase. E mânioasă:

— Înăuntru sunt de toate, da’ de toate! Cafea, ciocolată, rachiu. Trai, neneacă!

Apoi dispare iarăşi în clădire. Eu îmi păzesc lădiţa. Se apropie un bărbat, şi-a transformat sacoul într-un sac şi l-a umplut cu sticle de alcool. Pofticios, se uită la pâinile din cutie:

— Îmi daţi şi mie una?

— Desigur – în schimbul unei sticle de rachiu, îi răspund.

Îi dau o pâine cazonă pentru o sticlă de Steinhäger, suntem amândoi foarte mulţumiţi de trocul făcut.

Scene sălbatice se petrec în jur sub soarele dogoritor, câteodată au loc explozii, două dintre ele foarte aproape. Bărbaţii sparg gâtul sticlelor de colţul pereţilor, beau cu înghiţituri lacome. Antoine şi cu mine apucăm lădiţa de câte-o parte şi ne îndreptăm spre casă.

Lădiţa e plină şi grea. Nu putem s-o apucăm cum trebuie, astfel că o lăsăm deseori jos. Mi-e foarte sete şi îi imit pe ceilalţi: sparg de bordură

gâtul unei sticle de vin roşu (am pus mâna doar pe vinuri de Burgundia cu etichete franţuzeşti). Am băut şi mi-am tăiat buza de jos în gâtul ascuţit al sticlei, însă nu mi-am dat seama de asta până când Antoine mi-a atras atenţia şi a şters sângele cu batista lui, în timp ce, vigilent, s-a aşezat cu picioarele desfăcute peste lădiţă. Sângele îmi cursese deja până în dreptul decolteului.

În spatele nostru vine brutarul respirând sacadat. Cară o pulpă de vită albăstruie, murdară de balegă de cal, pe care o ţine strâns la piept ca pe-un sugar. Soarele arde, sudoarea curge râuri pe mine. Câteva explozii în apropiere. Apoi, mai îndepărtat, se aude acel taca-taca-taca al mitralierelor de pe avioane şi acel bum-bum-bum al tunurilor antiaerienei.

În faţa casei ne-am împărţit prada. Tâmpita asta de lână albastră s-a înşirat peste tot. Partea mea: cinci sticle cu vin de Burgundia, trei sticle cu verdeaţă pentru supă, o sticlă de Steinhäger, patru pâini cazone, şase pliculeţe cu făină de mazăre, pe care mi le-a lăsat brutarul cu generozitate din prada lui, şi o conservă fără etichetă care n-am habar ce conţine. Am cărat totul la primul etaj, la văduvă.

Mi-e foarte cald, sunt transpirată, povestesc câtorva oameni aventurile prin care am trecut şi, stând lângă plită cu farfuria în mâna stângă, înghit din când în când cu lăcomie câteva linguri din piureul de cartofi pregătit de văduvă pentru mai multe familii, care donaseră bani pentru combustibil. Afară cade o nouă serie de bombe. Ceilalţi examinează cu ochi mari prada mea, însă n-au curajul să meargă şi ei să fure din cazarmă. Probabil că oricum n-a mai rămas nimic acolo.

Câteva ore mai târziu, în jurul orei 18, înapoi în adăpost. Între timp am reuşit să dorm puţin, m-am îmbătat destul de bine după ce-am golit sticla spartă cu vin de Burgundia împreună cu văduva. M-am trezit puţin ameţită, cu un gust amărui în gură, şi nu mi-am dat seama imediat că mă aflu într-un infern luminat de o lampă cu petrol. Până când am văzut oameni fugind afară şi strigând să li se aducă nişte saci:

— Haideţi, la barăci sunt cartofi!

Am fugit acolo împreună cu văduva. Duşmanul tocmai făcea o pauză, era chiar linişte. Aşa se explică, probabil, mulţimea care s-a ivit subit şi care roia în jurul prânzului pe străzile părăsite. Pe lângă noi trec două femei

trăgând o maşină de jucărie cu un butoi pe ea, miroase a varză acră. Tineri şi vârstnici fug ca nebunii spre barăci. Văduva şi cu mine am luat toate găleţile pe care le-am găsit, câte două pentru fiecare. Pe drum vedem cartofi călcaţi în picioare şi morcovi putreziţi, trebuie doar să le iei urma. În dreptul scărilor de piatră, la intrarea în baracă e o pată de sânge. Mă dau la o parte speriată, însă văduva zice râzând:

— Marmeladă!

Şi are dreptate; marmelada este scoasă cu butoaiele.

Ne îngrămădim prin culoarul plin de lume, ne împletic coborând treptele alunecoase, călcăm într-o grămadă urât mirositoare de cartofi putreziţi. La lumina slabă a luminatoarelor înguste scotocim cu mâinile şi pantofii prin masa vâscoasă, alegând ce se mai poate folosi. Lăsăm morcovii şi napii plini de noroi, umplem găleţile cu cartofi. Dăm de un sac umplut deja pe jumătate, nu întrebăm cui aparţine, îl cărăm cu noi pe scări în sus, de-a lungul străzilor, până acasă, la etajul întâi.

În jurul nostru s-au pornit iarăşi huruitul şi bubuitul, nimănui nu-i pasă de asta, toţi sunt cuprinşi de febra prădatului. Am mai dat o fugă înapoi, dar de data asta am cărat acasă găleţile pline cu brichete de cărbuni. În jurul nostru gloata de oameni aleargă şi jefuieşte.

Acum a început şi prădarea magazinelor părăsite. Un bărbat cărunt, „domn“ i s-ar potrivi mai bine, cară un sertar plin de cutii cu săpun pudră. Sertarul are o etichetă pe care scrie „Orez“.

Înapoi la primul etaj. Ne aşezăm pe canapeaua din sufragerie. Geamurile, acolo unde nu sunt deja sparte, tremură încet. Prin canaturile rupte adie căldura în cameră, amestecată cu miros de ars. Câteodată se aude un Buu-ummm! şi un ecou ce răsună îndelungat, venind de la tunurile antiaeriene. Apoi un poc! – o lovitură foarte scurtă de la artileria grea, care loveşte direct în timpan. Şi, undeva departe, se-aude câteodată trosc-bum-trosc-bum, însoţit de urlete şi lătrături. Habar n-am ce-i asta. Văduva susţine că sunt rachete Katiuşa, aşa-numita Orgă a lui Stalin. De-altfel, până acum ruşii au trimis mai degrabă bombe răzleţe, şi nu o ploaie de bombe.

În cele din urmă plecăm amândouă să cumpărăm praf de budincă de la magazinul din colţ – singurul care mai există –, în faţa căruia a căzut ieri bomba. Găsim acolo şi alţi clienţi, căci magazinul e deschis. Praful de

budincă are preţul în pfenigi, anume 38 de pfenigi. Vânzătorul, totodată proprietarul magazinului, care şi locuieşte aici, a insistat să dea fiecărui client rest, astfel încât întreba în dreapta şi-n stânga cine are mărunt la el şi i-ar putea schimba. Şi asta în timp ce se trăgea! Aşa ceva se-ntâmplă doar la noi. Numărăm până la ultimul bănuţ chiar şi cu un picior în groapă.

Doar în glumă am mers după colţ la măcelar, să ne uităm, fiindcă nu-mi luasem încă raţia de carne. Era deschis, şi-acolo, în magazin, în jur de doisprezece oameni şi mai multă marfă decât cerere. Astfel am făcut rost de nişte bucăţi zdravene de carne de porc fără os, cântărită onest.

Când am ieşit din magazin, a trecut un camion cu trupe germane, oglinzi roşii, adică antiaeriană. Se îndepărtau de noi, mergeau spre centrul oraşului. Soldaţii nu scoteau nici o vorbă şi priveau în gol. O femeie a strigat după ei:

— Vă căraţi?

N-a primit nici un răspuns. Ne-am privit, ridicând din umeri. Femeia a spus:

— Sunt şi ei vai de capul lor.

Zilele astea am văzut cum sentimentele mele faţă de bărbaţi – şi sentimentele tuturor femeilor faţă de ei – se schimbă. Ne pare rău pentru ei, îi vedem atât de amărâţi şi lipsiţi de putere. Sexul slab. În sufletul femeilor ia naştere un fel de dezamăgire colectivă. Lumea nazistă, care era stăpânită de bărbaţi şi glorifica bărbatul puternic, începe să se clatine – şi odată cu ea, mitul „Bărbatului“. În războaiele trecute, bărbaţii puteau pretinde că au privilegiul de a ucide şi de a fi ucişi pentru Patrie. În ziua de azi avem şi noi, femeile, parte de aşa ceva. Asta ne-a transformat, ne-a îmbărbătat. La sfârşitul războiului, între multele înfrângeri suferite se va adăuga şi eşecul masculinităţii.

Mai târziu, în adăpost, o atmosferă intimă la cină. Imagini idilice de gospodărie pe metru pătrat. Aici ceai cu pâine şi unt, dincolo piure de cartofi. Stinchen taie fără greş un castravete cu furculiţa şi cuţitul. Capul ei rănit este bandajat cu grijă. Soţia librarului întreabă:

— Îmi permiteţi să vă torn în pahar?

— Dar vă rog frumos, stimată doamnă, răspunde perdelegiul Schmidt cu blândeţe.

Peste colivia în care stă canarul se pune un prosop. Dezertorul vine şi ne anunţă că trupele de recunoaştere ruseşti au ajuns deja în dreptul cinematografului. Colţul nostru se află momentan sub tiruri de arme de calibru mic. Fostul soldat ne ordonă să nu primim în adăpost pe nimeni în uniformă – altfel intrăm sub incidenţa legilor războiului şi putem fi executaţi, în conformitate cu regulamentul Curţii Marţiale.

Discuţii despre articolele din Panzerbär. Se pare că, într-adevăr, două armate se îndreptă spre Berlin pentru a-l elibera, cea a feldmareşalului Schörner din sud, cealaltă din nord. Se spune că localităţile Treuenbrietzen, Oranienburg şi Bernau au fost eliberate.

Şi noi? Sentimente împărţite şi un fel de frică. „Prin urmare, acum încep să se mişte încoace şi încolo, iar noi suntem prinşi la mijloc. Oare trebuie să stăm aici luni de zile? Oricum ar fi, tot suntem pierduţi. Dacă nu scăpăm de rusnaci, atunci vin avioanele americanilor. Iar de ploaia lor de bombe să ne apere Dumnezeu. O să ne îngroape de vii în adăpost.“

Tocmai am primit o nouă veste de pe stradă: trupele Volkssturm s-au retras, rusnacii încearcă să răzbată până la noi. Artileria germană s-a oprit lângă colţul nostru, tirurile lor vuiesc prin adăpost. În acest timp, şase femei stau în jurul unei mese, iar văduva îi dă în cărţi soţiei fabricantului de lichior. Ştie meserie:

— În scurt timp veţi avea o dezamăgire cu soţul dumneavoastră. (El e încă pe poziţii cu roşcata Elvira în fabrica lui de lichior.)

Vreau să mă culc. Chiar sunt mulţumită. O zi plină de evenimente. Bilanţul: sunt sănătoasă, vioaie şi curajoasă, iar de frică, nici pomeneală. În mintea mea au rămas întipărite doar imagini ale lăcomiei şi furiei. Spatele mi-e înţepenit, picioarele obosite, unghia de la degetul mare mi s-a rupt, buza tăiată mă arde. Prin urmare, se adevereşte vorba: „Ce nu mă ucide mă întăreşte.“

Şi mai e ceva: o scenă de pe stradă. Un bărbat împingea o roabă cu o femeie moartă, ţeapănă ca un lemn. Şuviţe cărunte, fluturând în vânt, un şorţ albastru de bucătărie. Picioarele uscăţive cu ciorapi gri atârnau în afara roabei. Aproape nimeni nu-i băga în seamă. La fel cum se întâmpla înainte când se ridica gunoiul.

Vineri, 27 aprilie 1945. Ziua catastrofei, succesiune ameţitoare de evenimente violente – notate sâmbătă dimineaţa

La început a fost linişte. O noapte destul de liniştită. Aproape de miezul nopţii, domnişoara Behn ne-a informat că duşmanul ar fi pătruns până în dreptul grădinilor şi că linia defensivă germană ar fi chiar în faţa noastră.

N-am putut adormi multă vreme, îmi verificam cunoştinţele de limbă rusă în gând, exersând expresii pe care credeam că le-aş putea folosi acum. Astăzi le-am menţionat în treacăt celor din adăpost că ştiu ceva rusă. Le-am explicat că printre cele vreo douăsprezece ţări pe care le-am vizitat, figurează şi partea europeană a Rusiei.

Rusa mea e rudimentară, nu cunosc decât vocabularul de bază, tot ce-am prins în zbor în timp ce călătoream. Însă pot să număr, pot spune data şi să citesc literele. Sunt convinsă că îmi voi aminti repede rusa, acum că voi avea ocazia s-o exersez. Mereu am avut o afinitate pentru limbi străine. În cele din urmă am adormit în timp ce număram în ruseşte.

Am dormit până aproape de ora 5 dimineaţa, când am auzit pe cineva umblând în camera cealaltă. Era soţia librarului, venea de afară. M-a luat de mână şi mi-a şoptit:

— Sunt aici.

— Cine? Ruşii? De-abia mi-am putut deschide ochii.

— Da. Tocmai au intrat prin vitrină la Meyer (magazinul de băuturi spirtoase).

Am mai pus ceva pe mine, m-am pieptănat, în timp ce femeia relata noutăţile în buncăr. În câteva minute erau toţi în picioare.

Am luat-o pe scara din spate până la etajul întâi, voiam să ascund cele câteva alimente ale noastre, adică doar ceea ce mai era la vedere. Am tras cu urechea în dreptul uşii sparte din spate, care nu se mai putea încuia. Era linişte, bucătăria era goală. Ghemuită, m-am târât până la fereastră. Se luminase de zi, iar pe stradă vuia un tir de gloanţe ce şuierau şi răpăiau zgomotos.

O baterie antiaeriană rusească cu patru ţevi apare de după colţ – patru girafe metalice, fiecare cu un gât ameninţător, înalt ca un turn. Doi bărbaţi vin în sus pe stradă cu paşi apăsaţi: laţi în spate, cu geci de piele, cizme

înalte de piele. Apar nişte maşini, opresc lângă bordură. Tancuri hârâie pe stradă prin soarele dimineţii. Asfaltul vibrează. Prin geamurile sparte, vântul aduce miros de benzină în bucătărie.

Mă întorc în adăpost. Luăm micul dejun într-o atmosferă de coşmar. Spre uimirea văduvei, mănânc mai multe felii de pâine. Simt o nelinişte în stomac. Îmi aminteşte de şcoală, când eram emoţionată înaintea unei lucrări la matematică – încordată şi neliniştită, dorind ca totul să se fi terminat deja.

După aceea am urcat împreună cu văduva la locuinţa ei, unde am şters praful, am măturat şi spălat pe jos cu restul de apă. Naiba ştie de ce ne speteam în halul ăsta. Probabil ca să ne mai mişcăm puţin membrele sau pentru a evada dintr-un viitor nesigur într-un prezent palpabil.

În timp ce făceam curat, ne furişam din când în când la fereastră. Afară trecea o coloană nesfârşită. Iepe voinice cu mânji fugind printre picioarele lor. O vacă mugea jalnic ca să fie mulsă. Deja îşi deschiseseră vizavi, în garaj, o bucătărie de campanie. Pentru prima oară, le vedeam feţele, trăsăturile: au frunţi înalte, sunt tunşi scurt, bine hrăniţi, fără griji. Nu se vede nici un civil. Ruşii sunt singurii stăpâni ai străzilor. Sub case însă, oamenii şoptesc şi tremură de frică. Şi-ar fi putut imagina cineva vreodată această lume subterană a marelui oraş adăpostindu-se de frică? Viaţa ascunsă sub pământ, divizată în celule atât de mici, care nu mai ştiu nimic unele de altele.

Afară, un cer albastru strălucitor şi nici urmă de nori.

Cândva în jurul prânzului – femeia din Hamburg şi cu mine tocmai aduceam al doilea ceaun cu supă de orz, care fusese fiartă în brutărie pentru toţi cei din adăpost – ne-am trezit cu primul duşman. Era genul de ţăran rumen în obraji, clipea în timp ce-i măsura pe toţi la lumina lămpii cu petrol. A intrat ezitând, făcând mai întâi un pas, apoi şi pe cel de-al doilea în direcţia noastră.

Inima ne bătea cu putere. Cei mai speriaţi îi ofereau farfuria lor cu supă. El dădea din cap şi zâmbea, fără să spună vreo vorbă.

Atunci am rostit primele cuvinte ruseşti, mai degrabă le-am cârâit, deoarece brusc am răguşit:

— *Şto vî delaite*? Ce doriţi?

Bărbatul se întoarce imediat şi se holbează uimit la mine. Îmi dau seama că mă consideră suspectă. Se pare că până acum nu i s-a mai întâmplat ca o „mută“ să-i vorbească în propria sa limbă. Fiindcă, „nemţi“, denumirea dată de ruşi germanilor, înseamnă „muţi“ sau ceva de genul ăsta. Probabil că aşa ne spun încă din timpurile Ligii Hanseatice[11], în urmă cu cinci sute de ani, când la Novgorod comercianţii germani foloseau limbajul semnelor pentru a schimba stofe şi dantele cu blănuri şi ceară.

11. Alianţă militară şi comercială a oraşelor de la Marea Nordului până la Marea Baltică, începând cu secolul al XIII-lea până în secolul al XVII-lea (n. red.).

Oricum, acest rus nu-mi răspunde, ci doar încuviinţează. Îl întreb mai departe dacă nu vrea ceva de mâncare. Atunci rânjeşte uşor şi spune în germană:

— *Schnaps* – rachiu.

Schnaps? Toţi îşi clatină capul în chip de regret. Aici jos nu există alcool. Cine mai are puţin, l-a ascuns bine. Rusnacul dispare iarăşi, încercând să-şi găsească drumul înapoi prin labirintul de coridoare şi curţi interioare.

Pe strada noastră e o vânzoleală de nedescris – soldaţii se foiesc fără încetare. Împreună cu alte două, trei femei mă aventurez afară să-i privesc. În dreptul intrării noastre, un tânăr lustruieşte o motocicletă marca Zündapp. Îmi întinde cârpa, mă somează gesticulând să continui s-o curăţ. Când îi spun în ruseşte că n-am chef şi mai şi râd, mă priveşte uimit şi râde şi el.

O sumedenie de ruşi pedalează pe stradă pe biciclete furate de curând. Unii îi învaţă pe alţii cum se merge, iar aceştia stau rigizi pe şa, la fel ca biciclista Suzi, femela cimpanzeu de la zoo, apoi se lovesc de copaci şi râd cu poftă.

Simt cum îmi dispar anumite frici. Se pare că şi bărbaţii ruşi sunt la urma urmei „doar nişte bărbaţi“, ce pot fi duşi de nas prin viclenia femeiască, pe care-i poţi ţine la distanţă, cărora le poţi distrage atenţia sau de care te poţi debarasa.

Trotuarele sunt pline de cai, care-şi fac nevoile în stradă. Miros intens de grajd. Doi soldaţi vor să le spun, unde-i următoarea pompă de apă – caii sunt însetaţi. Împreună mergem un sfert de oră prin grădini. Tonul vocii lor

este prietenesc, feţele, blânde. Aud pentru prima oară întrebările care apoi se vor mai repeta: „Aveţi soţ?“ Dacă răspunzi da, te întreabă unde este. Iar dacă le spui nu, te întreabă dacă n-ai vrea „să te măriţi“ cu un rus. După care urmează un flirt dezgustător.

Iniţial, cei doi m-au tutuit, însă am respins această lipsă de respect, spunându-le că eu folosesc formula de politeţe. Mergeam de-a lungul drumului verde şi pustiu, în timp ce proiectilele artileriei descriau un arc pe cerul de deasupra noastră. Frontul german se află la zece minute depărtare. Nu se mai văd avioane germane, de-abia se mai aude antiaeriana germană. Nu mai curge apă la robinet, nu mai avem curent, nici gaze, absolut nimic. Doar rusnaci.

Înapoi cu găleţile de apă. Caii se adapă, cei doi bărbaţi îi privesc mulţumiţi. Mă învârt pe-acolo, acum soarele arde puternic ca vara. Simt ceva straniu în aer, nepalpabil, rău şi ameninţător. Câţiva indivizi privesc oarecum timid pe lângă mine, schimbă priviri. Un tânăr scund şi palid, duhnind a alcool, intră în vorbă cu mine, vrea să mă ademenească într-o curte interioară, îmi arată două ceasuri pe braţul său păros, vrea să-mi ofere unul din ele, dacă mă...

Mă retrag în culoarul care duce spre adăpost, apoi ies în curtea interioară şi tocmai când cred că am scăpat de el, apare dintr-odată iar lângă mine şi se furişează în adăpostul nostru. Merge clătinându-se de la un stâlp la altul, luminează cu lanterna feţele tuturor din adăpost, cam patruzeci de oameni, lăsând conul tremurat de lumină să zăbovească pe feţele femeilor.

Toţi îngheaţă de frică. Parcă au devenit stane de piatră. Nimeni nu mişcă, nimeni nu suflă o vorbă. Mai mulţi respiră forţat. Conul de lumină se opreşte pe faţa fetei de optsprezece ani, Stinchen, al cărei cap este legat cu un bandaj alb şi strălucitor. Ea stă culcată pe un şezlong. Rusul întreabă ameninţător în germană, arătând spre fată:

— Cât ani?

Nimeni nu-i răspunde. Fata este împietrită. Rusul repetă întrebarea, ţipând mânios:

— Cât ani?

Îi răspund grăbită pe ruseşte:

— E studentă, are optsprezece ani. Mai vreau să adaug că este rănită la cap, dar nu găsesc termenii potriviţi, astfel încât folosesc cuvântul internaţional *kaputt*: Capul *kaputt*, de la bombă.

Urmează o discuţie între rus şi mine, o avalanşă de întrebări şi răspunsuri, pe care ar fi inutil să le notez, tocmai pentru că totul a fost atât de inutil. Era vorba despre dragoste, despre dragoste adevărată, dragoste pasională, că mă iubeşte, dacă eu îl iubesc, dacă vreau să facem dragoste.

— Poate, i-am spus, făcând câţiva paşi spre uşă.

Individul nu se prinde. Toţi cei din jur sunt în continuare paralizaţi de frică, habar n-au ce se întâmplă.

Flirtez, fluturându-mi mâinile prin aer, iar inima îmi bate atât de tare, încât de-abia pot spune două cuvinte. Privesc ochii căprui ai bărbatului şi mă mir cât de galben şi icteric este globul său ocular. Într-o clipită am ieşit amândoi în culoarul aproape întunecat, merg cu spatele şi cu privirea aţintită la ele. Rusul nu cunoaşte acest labirint, mă urmează. Eu şoptesc:

— Acolo. Acolo e foarte frumos. Fără oameni.

Încă trei paşi, două trepte – şi ne-am întors pe stradă, în soarele puternic al amiezii.

Imediat fug la cei doi îngrijitori de cai cunoscuţi, care tocmai ţesălau animalele. Arăt spre urmăritorul meu:

— Ăla-i un om rău, hahaha!

Individul îmi aruncă o privire otrăvită şi dispare. Cei doi grăjdari râd. Mai sporovăiesc o vreme cu ei şi între timp încerc să-mi revin. Încet-încet, mâinile nu-mi mai tremură.

Pe când vorbeam afară verzi şi-uscate, adăpostul nostru a fost vizitat de nenumăraţi eroi, care nu se uitau după femei, dar care au adunat toate ceasurile. Mai târziu, vedeai câte-un rusnac cu o adevărată colecţie pe ambele braţe – cinci, şase bucăţi, pe care le tot compara, le tot întorcea, le tot potrivea, cu o bucurie copilărească şi hoţească.

Colţul nostru de stradă a devenit acum bivuac. Trupele de aprovizionare se instalează în magazine şi garaje. Caii mănâncă ovăz şi fân, îşi mişcă jucăuş capul pe care-l scot prin vitrinele sparte. Un sentiment de destindere pluteşte în aer: bine, fie, s-au dus ceasurile. *Voina kaputt*, după cum spun

ruşii; pentru noi, războiul e *kaputt*, terminat, gata. Furtuna a trecut pe deasupra noastră, iar noi suntem acum în urma ei.

Cel puţin aşa credeam.

Totul a început în jurul orei 18. Un bărbat solid ca un taur a venit în adăpost, mort de beat, fluturându-şi pistolul încolo şi-ncoace, apoi s-a dus direct spre soţia fabricantului de lichior. Altă opţiune nu exista. A gonit-o cu pistolul de colo-colo prin adăpost, apoi a îmbrâncit-o către uşă. Ea se apăra, lovea în jur, plângea – când, din senin, s-a descărcat pistolul. Glonţul a trecut printre stâlpi şi s-a înfipt în perete, fără să facă pagube. S-a instalat panica, toţi au sărit în picioare, au început să ţipe… Se pare că eroul pistolar s-a speriat el însuşi destul de tare, căci s-a făcut nevăzut imediat.

În jurul orei 19 stăteam liniştită cu văduva sus în locuinţă, mâncând terci la cină, când fiica mai mică a portarului dă năvală, strigând:

— Coborâţi repede, trebuie să vorbiţi ruseşte cu ei. Au venit mai mulţi după doamna B.

Deci iarăşi soţia fabricantului de lichior. Ea este de departe cea mai trupeşă dintre noi şi are nişte sâni imenşi. Se zvoneşte că ruşii caută femei trupeşe. Căci gras înseamnă frumos, deoarece ai mai mult din femeie, şi-n plus, cu cât e mai plinuţă, cu atât trupul ei e mai diferit de cel al unui bărbat. La popoarele primitive persoanele grase sunt onorate, fiind un simbol al abundenţei şi fertilităţii. În ţara noastră pot căuta acum mult şi bine aşa ceva. Tocmai femeile mai vârstnice, care odinioară erau mai bine-făcute, şi-au modificat îngrozitor de mult constituţia. Soţia fabricantului de lichior evident că n-a dus-o rău. De la începutul războiului a avut mereu o monedă de schimb. Acum trebuie să plătească pentru grăsimea nemeritată.

Când am ajuns jos, ea stătea în dreptul uşii de la intrare, scâncind şi tremurând. A fugit din adăpost, a reuşit să scape de acei indivizi. Acum nu mai are curaj să se întoarcă acolo, dar nu îndrăzneşte nici să urce treptele până la locuinţa ei de la etajul al patrulea, fiindcă partea germană mai trage ocazional câte un obuz. Şi îi este frică să nu fie urmărită de ruşi până sus. Îşi înfige degetele atât de tare în braţul meu, încât unghiile ei îmi lasă urme pe piele şi mă imploră să o însoţesc la un „comandant“, ca să-i dea o escortă, un fel de protecţie. Nu-mi dau seama exact ce-şi imaginează.

M-am adresat unui bărbat aflat în trecere, care avea stele pe epoleţi, încercând să-i explic temerile femeii, însă îmi dau seama că nu ştiu cuvântul pentru „frică“. Însă el doar ridică din umeri.

— Nu vă faceţi griji, nu vă face nimeni nimic, mergeţi acasă.

În cele din urmă, femeia a urcat treptele, suspinând. N-am mai văzut-o de atunci, probabil s-a baricadat în locuinţa ei. Foarte bine, era o ţintă prea evidentă.

Nici n-am ajuns bine în casă, că fiica portarului, desemnată drept curier, apare iarăşi în fugă. Din nou sunt bărbaţi în adăpost. De data asta au venit după soţia brutarului, care reuşise şi ea să se mai îngraşe puţin de-a lungul anilor de război.

Brutarul vine spre mine împleticindu-se, e alb ca făina sa, întinde mâinile bolborosind:

— Ăştia au pus ochii pe soţia mea…

Stâlceşte cuvintele. O clipă mă simt de parcă aş juca într-o piesă de teatru. Era imposibil ca un maistru brutar, provenind din clasa de mijloc, să se mişte în felul ăsta, să aibă o voce atât de emoţionată, să pară atât de gol şi de sfâşiat cum am văzut doar la marii actori de teatru.

În adăpost. Lampa de petrol nu mai arde, probabil nu mai are combustibil. La flacăra plăpândă a unei lămpi Hindenburg – un fitil băgat în seul care umple un carton –, observ faţa palidă a soţiei brutarului, gura îi zvâcnea… Trei ruşi stau lângă ea. Femeia e culcată în şezlong şi ba o trage unul de braţ, ba o împinge altul înapoi când încearcă să se ridice. Parcă ar fi o păpuşă, un obiect.

Toţi trei discută foarte repede între ei; pare că se ceartă. Înţeleg puţin din ce spun, vorbesc în argou. Ce-i de făcut?

— Comisar, se bâlbâie brutarul.

Comisar, asta înseamnă să găsesc pe oricine are un cuvânt de spus. Am ieşit pe strada calmă în liniştea serii. Focurile de armă şi incendiile sunt departe. Îl întâlnesc chiar pe acelaşi ofiţer care adineauri a pus-o la punct pe soţia fabricantului de lichior, mă adresez lui în rusa mea cea mai politicoasă, îl rog să mă ajute. El mă înţelege şi face o faţă acră. În cele din urmă mă urmează şovăitor şi fără chef.

În adăpost sunt în continuare toţi tăcuţi şi încremeniţi. De parcă toţi aceşti oameni – bărbaţi, femei, copii – au devenit stane de piatră. Între timp, unul dintre cei trei ruşi de lângă soţia brutarului a dispărut. Ceilalţi doi stau în continuare lângă ea şi se ceartă.

Ofiţerul intră în discuţie fără ton de comandă, le vorbeşte ca de la egal la egal. Desluşesc de mai multe ori expresia *„ukaz Stalina“*, decretul lui Stalin. Se pare că acest decret prevede că „aşa ceva“ n-are voie să se întâmple. Şi totuşi se întâmplă, din câte înţeleg de la ofiţer, care ridică din umeri. Unul din cei doi mustraţi îl contrazice. Pe faţa lui schimonosită se citeşte mânia:

— Da’ de ce? Nemţii ce-au făcut cu femeile noastre? ţipă el. Pe sora mea au…

Şi aşa mai departe, nu înţeleg toate cuvintele, ci doar sensul. Ofiţerul vorbeşte iarăşi, liniştindu-l pe bărbat. În acelaşi timp merg încet spre uşa adăpostului, iar în cele din urmă îi scoate pe amândoi afară. Soţia brutarului întreabă cu glas gâtuit:

— Au plecat?

Dau din cap afirmativ, dar, vrând să verific, ies afară în culoarul întunecat. Atunci mă prind cei doi. Ambii bărbaţi stătuseră acolo la pândă.

Eu ţip şi ţip… Aud cum uşa de la adăpost se închide în spatele meu.

Unul din ei mă prinde de încheieturile mâinilor şi mă trage pe coridor, în sus. Apoi trage şi celălalt de mine, îmi pune o mână la gât, ca să nu mai pot ţipa, să nu mai vreau să ţip, să-mi fie frică să nu fiu strangulată. Amândoi trag de mine, în clipa următoare zac pe jos. Ceva cade zornăind din buzunarul jachetei. Trebuie să fie cheile de la casă, adică legătura de chei. Sfârşesc stând cu capul pe ultima treaptă a scării care duce spre subsol, simt pe spate răcoarea umedă a plăcilor de gresie. Uşa de sus este întredeschisă, prin ea intră puţină lumină, unul din bărbaţi ţine de şase în timp ce al doilea îmi rupe lenjeria, îşi croieşte drum spre...

Bâjbâi cu mâna stângă pe pământ până găsesc legătura de chei, apoi o strâng cu putere. Mă apăr cu mâna dreaptă, n-ajută la nimic, el rupe pur şi simplu jartiera. Când încerc ameţită să mă ridic, se aruncă al doilea pe mine, mă sileşte cu pumnii şi genunchii să stau culcată. Acum stă celălalt de şase, şoptind:

— Hai repede, repede…

Dintr-odată aud voci vorbind ruseşte. Se face lumină. Uşa a fost deschisă. De afară intră doi, trei ruşi, ultima persoană e o femeie în uniformă. Cei trei râd. Al doilea individ, deranjat de la ce făcea, a sărit în picioare. Cei doi ies acum împreună cu ceilalţi trei şi mă lasă pur şi simplu pe jos.

M-am târât pe scări, mi-am adunat lucrurile, apoi, rezemându-mă de perete, am ajuns până la uşa adăpostului. Între timp fusese încuiată pe dinăuntru.

— Deschideţi, le-am spus, sunt singură, toţi au plecat…

Până la urmă aud zgomotul făcut de cele două mânere metalice. Intru şi toată lumea se holbează la mine. De-abia acum îmi dau seama cum arăt. Ciorapii îmi atârnă pe pantofi, părul mi-e răvăşit, ţin în mână ce-a mai rămas din jartieră.

— Porcilor! strig la ei. Mă violează de două ori, iar voi închideţi uşa şi mă lăsaţi să zac pe jos ca un gunoi!

Mă întorc şi dau să plec. În urma mea – linişte totală, apoi un vacarm îngrozitor. Toţi vorbesc, ţipă, se ceartă, gesticulează. În cele din urmă este luată o decizie:

— Mergem cu toţii la comandant şi-i cerem protecţie pe timpul nopţii.

Şi astfel porneşte un grup restrâns de femei, printre care şi câţiva bărbaţi, prin aerul călduţ din amurg, care miroase a ars, până la clădirea de vizavi, unde se spune că s-ar fi stabilit comandantul.

Afară e linişte, armele au tăcut. La poarta clădirii de vizavi câţiva oameni stau pe jos, sunt ruşi. Când grupul se apropie, unul dintre ei se ridică. Altul murmură:

— Ei, sunt doar germani, şi se întoarce.

În curtea interioară întreb de comandant. Dintr-un grup de bărbaţi, care stătea în dreptul uşii ce dădea spre corpul din spate al clădirii, se desprinde o siluetă:

— Da, ce doriţi?

Un tip înalt, cu dinţi albi şi trăsături caucaziene. Dar el se amuză de bâlbâiala mea şi de grupuşorul demn de milă care a venit să se plângă.

— Serios acum, sunt convins că nu v-a dăunat în vreun fel. Bărbaţii noştri sunt toţi sănătoşi.

Se întoarce liniştit la ceilalţi ofiţeri, îi auzim chicotind discret. Revin la grupul nostru lipsit de speranţă:

— N-are nici un rost…

Plecăm, ne întoarcem către adăpost. Eu nu vreau să cobor acolo, nu vreau să le mai văd mutrele, urc la etajul întâi, împreună cu văduva, care are grijă de mine ca de-o bolnavă, vorbeşte încet, mă mângâie, îmi urmăreşte fiecare gest, încât începe să mă agaseze. Vreau doar să uit.

M-am dezbrăcat în baie, pentru prima dată după câteva zile, m-am spălat cu puţina apă cât am putut de bine, apoi pe dinţi, în faţa oglinzii. Atunci apare, dintr-odată, un rus în cadrul uşii, silenţios ca o stafie, palid şi slab. Întreabă în germană cu voce domoală:

— Unde – vă rog – uşă?

În mod evident a greşit apartamentul. Eu, împietrită şi în cămaşă de noapte, îi arăt mută drumul spre uşa din faţă, care duce spre casa scării. Politicos, îmi spune „Mulţumesc“.

Fug în bucătărie. Da, a pătruns pe uşa din spate. Văduva o blocase cu un dulap, pe care el l-a împins la o parte. Tocmai vine văduva pe scara din spate din adăpost. Împreună baricadăm iarăşi uşa, de data asta temeinic. Aşezăm mai multe scaune unul peste altul şi împingem în cele din urmă şi bufetul greu din bucătărie în faţa scaunelor. Asta o să fie de ajuns, e de părere văduva. Uşa din faţă o zăvorăşte, ca de obicei, şi încuie de două ori cu cheia. Ne simţim oarecum mai în siguranţă.

O flăcăruie se zbate pe seul lămpii Hindenburg şi proiectează umbrele noastre mărite pe tavan. Văduva mi-a pregătit un loc de dormit în sufragerie pe un şezlong. Pentru prima oară după mult timp n-am mai coborât storurile de camuflaj. La ce bun? Nu vor mai fi raiduri aeriene în această noapte de vineri spre sâmbătă, nu la noi, care suntem deja toţi ruşi. Văduva stă pe marginea şezlongului, tocmai îşi scoate pantofii, când... se porneşte un vacarm asurzitor.

Biata uşă din spate, jalnic bastion. Trosneşte deja, scaunele cad cu un zgomot asurzitor pe gresie. Auzim cum ceva împinge cu putere, apoi multe voci aspre. Ne holbăm una la alta. Printr-o crăpătură din peretele dintre bucătărie şi sufragerie licăreşte o lumină. Acum se-aud paşi în hol. Cineva izbeşte în uşa camerei noastre.

Unu, doi, trei, patru indivizi. Toţi înarmaţi până-n dinţi, cu mitraliera la şold. Se uită scurt la noi, fără să spună vreun cuvânt. Unul se repede la dulap, traversând camera, trage de cele două sertare, scotoceşte prin ele, le trânteşte la loc, spune ceva dispreţuitor şi iese cu paşi apăsaţi. Auzim cum cotrobăie în camera alăturată, în care a locuit pe vremuri chiriaşul văduvei, până când a fost recrutat de Volkssturm. Ceilalţi trei stau pe loc, şoptesc între ei, mă examinează cu priviri furişe. Văduva s-a încălţat iarăşi, îmi şopteşte că fuge sus să aducă ajutor de prin vecini… Şi dusă e. Nici unul dintre bărbaţi n-o opreşte.

Oare ce să fac? Dintr-odată mă simt nespus de ridicolă, stând în pat în cămaşa mea de noapte roz-bonbon, cu panglici şi funde, în faţa a trei bărbaţi străini. Nu mai suport, trebuie să spun sau să fac ceva. Şi iarăşi îi întreb în ruseşte

— *Şto vî delaite?*

Se întorc repede. Trei feţe uimite, imediat încep întrebările:

— De unde ştii ruseşte?

Îmi spun povestioara, le explic cum am călătorit în sus şi-n jos prin Rusia, desenând şi fotografiind în perioada cutare şi cutare. Cei trei războinici se aşază acum în fotolii, îşi împing armele într-o parte şi-şi întind picioarele. Vorbim verzi şi uscate, din când în când trag cu urechea spre hol, aştept ca văduva să se întoarcă şi să aducă ajutoarele promise din vecini. Însă n-aud nimic.

Între timp se întoarce al patrulea individ şi se retrage cu soldatul numărul trei în bucătăria noastră. Îi aud mânuind acolo vesela. Ceilalţi doi discută încet, evident nu trebuie să aflu despre ce-i vorba. E o atmosferă stranie, dar calmă. Ceva pluteşte în aer, zboară o scânteie, dar nu se ştie încotro.

Văduva întârzie. Încerc iarăşi să fac conversaţie cu cei doi în timp ce stau băgată sub pătură, dar nu reuşesc. Priviri piezişe. Cei doi se agită prea mult în fotolii. Acum ar trebui de fapt să înceapă, doar aşa scria în ziare, atunci când mai existau: de zece ori, de douăzeci, ştiu eu. Am febră. Faţa-mi arde.

Ceilalţi strigă acum ceva din bucătărie. Cei din fotolii se scoală cu greu şi merg de unde vin strigătele. Încet, mă târăsc din pat, trag o vreme cu urechea spre bucătărie, unde probabil că se bea. Apoi mă furişez prin holul

întunecat, în picioarele goale, îmi iau în trecere paltonul din cuier şi mi-l trag peste cămaşa de noapte.

Deschid cu atenţie uşa din faţă. Pe acolo a ieşit văduva, aşa că a rămas descuiată. Trag cu urechea în casa scării, tăcută şi neagră. Nimic. De nicăieri nu vine vreun sunet sau vreo lumină cât de mică. Oare unde ar fi putut să meargă văduva? Tocmai vreau să urc scările, când cineva din întuneric mă prinde din spate, cineva care m-a urmărit pe ascuns.

Are nişte mâini uriaşe, miroase a rachiu. Inima îmi bate nebuneşte. Eu şoptesc, implor:

— Doar unul singur, vă rog, vă rog, doar unul singur. Fie şi dumneata. Dar daţi-i pe ceilalţi afară.

El îmi promite şoptit şi mă duce pe braţe prin hol ca pe un snop. Nu-mi dau seama care dintre cei patru este, cum arată. În camera întunecată din faţă, cu fereastra rămasă aproape fără nici un geam, mă aşază pe cadrul neacoperit al patului, pe care-l folosise fostul chiriaş. Apoi strigă câteva fraze scurte, grosolane, spre ceilalţi, închide uşa şi se culcă lângă mine în întuneric. Îmi este foarte frig şi-l implor să mă lase să mă întorc în patul meu din camera alăturată. El refuză, temându-se parcă de întoarcerea văduvei. De-abia după o jumătate de oră, când nu se mai aude nici un zgomot, reuşesc să-l conving să ne mutăm acolo.

Mitraliera zăngăne, rezemată de piciorul patului; boneta şi-a agăţat-o de un colţ al cadrului de pat. Lumânarea de seu a continuat între timp să ardă liniştită. Petka, aşa se numeşte soldatul, este tuns foarte scurt, are păr blond, ţepos şi început de chelie deasupra frunţii, iar când îl atingi parcă ar fi catifea. De-altfel este uriaş, o namilă de om, cu mâini mari ca ale unui tăietor de lemne şi dinţi albi. Eu sunt atât de obosită, atât de epuizată, încât de-abia dacă mai ştiu unde mă aflu. Petka bâjbâie pe întuneric, îmi spune că vine din Siberia, mda. Acum îşi scoate chiar şi cizmele. Mă simt ameţită, sunt pe jumătate adormită, iar această jumătate nu se mai apără, ci doar se loveşte de trupul care miroase a săpun de casă. În sfârşit linişte, întuneric, somn.

Dimineaţa la 4 cântă cocoşul trupei de aprovizionare. Imediat mă trezesc, îmi trag braţul de sub Petka. Îmi arată, zâmbind, dinţii lui albi. Se scoală

rapid, îmi spune că acum intră de gardă, însă sigur se va întoarce la ora 7 – cu siguranţă! Şi când îşi ia rămas-bun aproape îmi striveşte degetele.

Eu m-am băgat iarăşi sub pătură şi am dormit cu intermitenţe, trezindu-mă la fiecare sfert de oră. O dată chiar am sărit în sus, crezând că aud pe cineva strigând „Ajutor!“, dar a fost doar cocoşul. Acum mugeşte şi vaca. Scot ceasul deşteptător din mănuşă (de fapt, îi aparţine văduvei, dar mă prefac că aş fi un membru al familiei). Pentru siguranţă este învelit într-o cârpă flauşată, pus în spate de tot în dulap. Ne uităm la el doar când suntem singure şi sigure, nu vrem să-l pierdem la rusnaci.

Era ora 5 şi nu mai puteam dormi. M-am trezit, am făcut patul, am împins dulapul şi scaunele iarăşi în faţa uşii din spate, care nu poate fi închisă din cauza încuietorii stricate, am strâns sticlele goale pe care le lăsaseră bărbaţii în urma lor şi am verificat sticlele noastre cu vin de Burgundia, aflate într-o găleată veche în spatele frigiderului. Slavă Domnului că nu le-au găsit.

Prin fereastră pătrunde o rază de lumină roşiatică. Afară bântuie în continuare războiul. Explozii şi lovituri răzleţe, însă destul de departe de noi. Frontul se îndreaptă acum spre centrul oraşului. Mă îmbrac, mă spăl cum pot şi, în liniştea dimineţii, stau în casa scării şi ascult cu atenţie. Doar tăcere şi deşertăciune. Dacă aş şti unde s-a ascuns văduva! N-am curajul să bat la cineva, nu vreau să sperii pe nimeni.

Când ciulesc urechea încă o dată, aud nişte voci care se apropie. Alerg pe scări în sus. Atunci le văd venind spre mine, sunt mai multe femei, în frunte cu văduva, care plânge în hohote. Ea îmi cade-n braţe jelindu-se:

— Nu te supăra pe mine! (De ieri ne tutuim.)

În jurul nostru femeile suspină. Eu râd în timp ce toate se vaită:

— Da’ ce-i? Sunt vie totuşi, viaţa merge mai departe!

În timp ce urcăm încă un etaj, la librari, văduva îmi şopteşte că mai întâi a bătut zadarnic pe la mai multe uşi şi a cerut să fim primite şi noi. Nicăieri nu i s-a deschis. Funcţionarii de la poştă s-au răstit la ea prin uşa cu lanţul pus:

— Fătuca? Nuuu, nu vrem să ni-i punem în cap pe indivizii ăia!

Apoi, în bezna din casa scării, văduva a fost prinsă de cineva şi trântită pe pardoseală… Era un copil, îmi şopteşte ea, imberb, cu pielea netedă şi

fără nici un pic de experienţă – apoi zâmbeşte, chiar dacă avea faţa umflată de-atâta plâns. Nu cunosc vârsta ei cu exactitate, poate că nici nu mi-ar spune-o. Trebuie să aibă între patruzeci şi cincizeci de ani, are părul vopsit. Dar pentru ăştia femeia rămâne femeie, atunci când prind câte una pe întuneric.

Aproape cincisprezece oameni din clădirea noastră s-au adăpostit în locuinţa cuplului de librari, şi-au adus aşternuturi şi s-au aranjat pe canapele, pe jos, peste tot pe unde mai e loc. Fiindcă această locuinţă are la uşa din faţă şi la cea din spate încuietori patentate şi bare de ranforsare care intră în podea. În afară de asta, uşa din faţă este placată în interior cu metal.

Ne-am aşezat cu toţii în jurul mesei din bucătăria străină, toţi avem ochii adânciţi în orbite, suntem palizi şi obosiţi de nesomn. Vorbim în şoaptă, respirăm sacadat, bem avizi cafeaua fierbinte de malţ (fiartă pe un foc de literatură nazistă, după cum ne spune librarul).

Privim deseori spre uşa din spate, închisă şi baricadată, sperând că va rezista. Flămândă, mă îndop cu pâinea altcuiva. Dintr-odată, paşi pe scara din spate şi cuvinte străine, care răsună atât de grosolan şi de animalic. Toţi cei de la masă încremenesc şi tac. Ne oprim din mestecat, ne ţinem respiraţia. Mâinile ni se încleştează la piept, ochii sclipesc sălbatic. Se face din nou linişte afară, iar zgomotul paşilor s-a stins. Cineva şopteşte:

— Dacă aşa o să fie lucrurile de-acum înainte…

Nimeni nu răspunde. Fata refugiată din Königsberg, care s-a adăpostit tot aici, se trânteşte pe masă strigând:

— Nu mai pot! Mă omor!

Noaptea a fost violată de mai multe ori, în pod, unde se refugiase de mai mulţi urmăritori. Părul încâlcit îi cade în jurul feţei, nu-i trebuie nici apă, nici mâncare.

Noi stăm, aşteptăm, ascultăm. Deasupra noastră vuieşte artileria. Împuşcături biciuiesc aerul pe strada noastră. În jurul orei 7 mă furişez cu văduva pe scări în jos spre locuinţa noastră, ţinându-ne de balustradă şi asigurându-ne că drumul e liber. Ne oprim în faţa uşii întredeschise, să tragem cu urechea, când, dintr-odată, o deschide cineva de dinăuntru.

O uniformă. Şoc. Văduva mă strânge de braţ. Apoi răsuflăm uşurate – e doar Petka.

Văduva ascultă în tăcere discuţia noastră. Un minut mai târziu nu ştiu însă nici eu ce să spun. Fiindcă Petka radiază, micii săi ochi albaştri strălucesc, îmi strânge mâinile, asigurându-mă că i-a fost dor de mine, că imediat după ce a ieşit din gardă s-a grăbit să se întoarcă aici şi că m-a căutat prin toată locuinţa, că este bucuros, foarte bucuros, să mă revadă. Şi-n timp ce vorbeşte îmi apasă şi-mi strânge degetele cu mâinile sale mari, ca ale unui tăietor de lemne, încât sunt nevoită să mi le retrag. Stau ca o proastă în faţa acestor manifestări fără echivoc, ascult aceste mormăieli de Romeo, până când Petka dispare în sfârşit – cu promisiunea de a se întoarce în curând, foarte curând, cât poate de repede.

Eu rămân cu gura căscată. Văduva n-a priceput nici un cuvânt, însă a citit expresia feţei lui Petka şi şi-a dat seama ce-i cu el.

— Păi… zice clătinând din cap.

Amândouă am rămas uluite.

Iar acum stau aici, la masa din bucătărie, tocmai mi-am umplut iarăşi stiloul cu cerneală şi scriu, scriu, scriu ca să-mi scot toate aceste nebuneli din minte şi din inimă. Unde vom ajunge? Ce va mai urma? Mă simt atât de murdară, nu vreau să mai ating nimic, nu vreau să-mi ating propria piele. Ce n-aş da acum pentru o baie sau cel puţin pentru un săpun adevărat şi apă suficientă. Gata, termină cu visurile.

Şi tocmai îmi aduc aminte de viziunea stranie din această dimineaţă, un fel de iluzie deşartă, pe care am avut-o după plecarea lui Petka, atunci când zadarnic încercam să adorm. Se făcea că stăteam culcată pe pat şi în acelaşi timp mă vedeam cum stau culcată, în vreme ce din trupul meu s-a ridicat o fiinţă albă şi luminoasă, ca un înger, însă fără aripi, care se înălţa în aer. Încă mai simt, în timp ce scriu aceste rânduri, senzaţia că ceva mă trăgea în sus şi mă făcea să plutesc. Desigur, e doar o iluzie deşartă, o dorinţă de evadare. Propriul eu îşi părăseşte trupul, săracul, murdarul, spurcatul meu trup. Se distanţează de el însuşi şi dispare pur în lumea cealaltă. Nu mi se poate întâmpla mie, prin urmare îndepărtez toate aceste gânduri. Oare am înnebunit? Însă simt că nu mi-am pierdut încă raţiunea, iar mâinile îmi sunt grele şi liniştite.

Marţi, 1 mai 1945, ora 15. Retrospectiva zilelor de sâmbătă, duminică, luni

Ultima dată am scris în dimineaţa zilei de sâmbătă, 28 aprilie. De-atunci au trecut trei zile pline până la refuz de întâmplări nebuneşti, de imagini, frici, sentimente, încât nici nu mai ştiu de unde să încep să povestesc. Suntem în rahat până în gât. Fiecare minut de viaţă este plătit foarte scump. Furtuna trece pe deasupra capetelor noastre, suntem frunze tremurânde în bătaia vijeliei şi nu ştim încotro ne va duce.

De sâmbătă a trecut o veşnicie. Astăzi este marţi, 1 mai, şi încă mai suntem în război. Stau în fotoliu, în camera din faţă. În patul dinaintea mea stă întins domnul Pauli, chiriaşul văduvei, care a fost trimis acasă de Volkssturm. Sâmbătă după-masă a apărut din senin cu o bucată de opt kilograme de unt învelită într-un prosop. Acum este bolnav, are nevralgie.

Vântul şuieră prin ferestre, vuind şi trăgând de fâşiile de carton bătute jalnic în cuie, lumina zilei pătrunde licărind în cameră, este ba lumină, ba întuneric, dar mereu foarte frig. M-am învelit într-o pătură de lână şi scriu cu degetele amorţite, în timp ce domnul Pauli doarme şi văduva bântuie pe undeva prin casă în căutare de lumânări.

De-afară se aud cuvinte ruseşti. Rusnacii vorbesc cu caii lor. Faţă de cai sunt cu mult mai prietenoşi decât faţă de noi, vocile lor par calde, chiar omeneşti. Câte-o adiere aduce mirosul de cal în casă. Zornăit de lanţuri. Undeva, cineva cântă la acordeon.

Privesc printre bucăţile de carton. Afară a campat armata. Pe trotuar sunt cai, căruţe, găleţi pentru adăpat, lăzi cu fân şi ovăz, bălegar de cal călcat în picioare, bălegar de vacă. În dreptul porţii de peste drum arde un foc făcut din scaune dezmembrate. Rusnaci în pufoaice stau în jurul lui.

Mâinile mele tremură, picioarele mi-au îngheţat. O grenadă germană ne-a spart aseară şi geamurile care ne mai rămăseseră. Acum toată locuinţa este complet expusă vântului din răsărit. Bine că nu e ianuarie.

Ne foim încoace şi-ncolo printre pereţii găuriţi, ascultăm temători ceea ce se petrece afară, strângem din dinţi la fiecare sunet. Uşa stricată din spate stă deschisă, am renunţat de mult timp s-o mai baricadăm. Tot timpul aleargă bărbaţi prin bucătărie, prin hol şi prin cele două camere. Cu

jumătate de oră în urmă fusese un străin aici, un îndărătnic, care mă voia, dar care a fost gonit. A strigat amenințător:

— O să mă întorc!

Dar ce înseamnă viol? Când am spus cuvântul pentru prima oară cu voce tare, vineri seara în adăpost, m-au trecut fiorii. Acum mă pot gândi la acest cuvânt, îl scriu fără să-mi tremure mâna, îl rostesc doar pentru mine, ca să mă obişnuiesc cu el. Sună de parcă ar fi cel mai mare rău, dar nu este.

Sâmbătă după-masă în jurul orei 15 au bătut doi indivizi cu pumnii şi armele în uşa din faţă, urlau cu nişte voci aspre, loveau cu piciorul în uşă. Văduva le-a deschis. Mereu se teme să nu i se strice încuietoarea. Au intrat doi soldaţi cu păr cărunt, clătinându-se, erau beţi. Cu puştile lor automate sparg ultimul geam întreg de pe hol. Cioburile cad zăngănind în curtea interioară. Apoi rup fâşii din storurile de camuflaj, lovesc cu picioarele vechiul orologiu.

Unul din ei mă apucă, mă mână în camera din faţă, după ce a împins-o pe văduvă la o parte. Celălalt se propteşte în dreptul uşii din faţă şi ameninţă văduva cu puşca, însă fără s-o atingă.

Cel care mă mână este un bărbat mai în vârstă cu o barbă ţepoasă, căruntă, care miroase a rachiu şi a cai. El închide cu grijă uşa în spatele său şi, când nu vede nici o cheie în broască, împinge berjera în dreptul uşii. Este atât de beat, încât pare că nici nu-şi vede prada. Cu atât mai înspăimântătoare este lovitura lui, care mă doboară direct în pat. Închid ochii, strâng din dinţi.

Nici un sunet. Doar un scrâşnit din dinţi involuntar când lenjeria este sfâşiată. Ultimele mele haine întregi.

Dintr-odată, degetele lui la gura mea, duhnind a cal şi tutun. Deschid ochii. Mâinile străine îmi desfac cu deosebită pricepere fălcile. Ochi în ochi. El lasă apoi cu mare grijă scuipatul adunat în gură să cadă în gura mea.

Sunt împietrită. Nu de scârbă, doar de frig. Mă trec fiori de gheaţă pe şira spinării şi mă ia cu ameţeală. Simt cum alunec şi cad, adânc, prin perne şi prin pardoseală. Deci aşa te simţi când îţi vine să intri în pământ.

Iarăşi ochi în ochi. Buzele străine se deschid, dinţi galbeni, unul din faţă pe jumătate rupt. Colţul gurii se ridică în sus, cute minuscule pornesc de

lângă ochii întredeschişi. Zâmbeşte.

Înainte să plece, caută prin buzunarul de la pantaloni şi aruncă ceva pe noptieră, fără să spună vreo vorbă, dă berjera la o parte, trânteşte uşa după el. Mi-a lăsat o cutie mototolită cu câteva ţigări ruseşti în ea. Plata mea.

Mă ridic în picioare, mi-e rău, mi-e greaţă. Hainele mele zdrenţuite îmi cad pe picioare. Clătinându-mă, merg prin hol spre baie, trec pe lângă văduva care plângea în hohote. Vomit. Faţa mea verde în oglindă, voma în chiuvetă. Stăteam pe marginea căzii, n-aveam curaj să mă spăl cu apă fiindcă îmi venea mereu senzaţia de vomă, iar în găleată nu era prea multă apă.

Apoi am spus cu voce tare: „La naiba!“ şi-am luat o decizie.

Mi-e clar: trebuie să găsesc un singur lup care să ţină ceilalţi lupi la distanţă. Un ofiţer cu un grad cât mai mare posibil, comandant, general, pe ce pot pune mâna. La urma urmei, la ce-mi folosesc mintea şi puţinele cunoştinţe ale limbii inamicului?

În clipa în care am fost iarăşi în stare să merg, am luat o găleată şi am ieşit pe stradă. Mă plimbam de colo-colo, privind pe furiş în curţile interioare, mă uitam de jur împrejur, m-am întors iarăşi în casa scării cu mare atenţie. Am repetat propoziţii cu care m-aş putea adresa unui ofiţer; mă gândeam dacă nu sunt prea palidă şi vai de capul meu pentru a fi considerată atrăgătoare. Fizic mă simţeam din nou bine, acum, când aveam iar o preocupare, planificam ceva şi-mi doream să nu mai fiu iarăşi numai o pradă mută.

Jumătate de oră n-am găsit nimic, adică pe nimeni cu stele. Nu le cunosc rangul şi însemnele, ştiu doar că ofiţerii au stele pe caschetă şi poartă palton. Dar nu vedeam decât o masă de uniforme verzi şi ponosite. Era cât pe ce să renunţ, ciocăneam deja la uşa noastră din faţă, când uşa locuinţei de vizavi, care aparţinuse cuiva care fugise la timp, se deschide şi apare un bărbat cu stele. Înalt, plete negre, bine hrănit. Mă vede cu găleata, râde şi mă întreabă într-o germană stricată:

— Tu – femeie?

Râd şi eu, apoi îl copleşesc cu cuvintele ruseşti pe care le ştiu cel mai bine. El este încântat să-şi audă propria limbă. Continuăm să pălăvrăgim, să ne prostim, iar eu aflu astfel că este locotenent-major. În cele din urmă ne

dăm întâlnire diseară la ora 19 în locuinţa văduvei. Până atunci este ocupat. Se numeşte Anatol nu-ştiu-cum, este ucrainean.

— Dar veniţi sigur?

El, parcă reproşându-mi:

— Da, sigur că da, vin cât pot de repede.

Dar până atunci, în jurul orei 17, apare alt bărbat, pe care aproape l-am uitat: Petka, tipul de noaptea trecută, Petka, cel cu părul tuns scurt şi mormăiala de Romeo. A adus cu el doi camarazi, pe care ni-i prezintă drept Grişa şi Iaşa. Nu trece mult timp şi toţi trei stau în jurul măsuţei noastre rotunde, încă puţin stânjeniţi, aidoma unor ţărănoi aflaţi în vizită la o familie de oameni înstăriţi. Doar Petka se simte ca acasă, mă prezintă celorlalţi cu mândria unui stăpân. Cei trei se aşază comod în fotolii, se simt bine. Iaşa pune o sticlă de vodcă pe masă. Grişa scoate heringi şi pâine dintr-un ziar îmbibat cu ulei (este pagina de titlu al ziarului *Pravda*, din păcate un număr mai vechi). Petka cere să-i fie aduse nişte pahare, de parcă ar fi stăpânul casei. Toarnă vodca în pahare, apoi loveşte cu pumnul în masă şi porunceşte:

— *Vipiti nado* – goliţi paharele!

Văduva şi cu mine, precum şi domnul Pauli – fostul chiriaş, apărut din senin în urmă cu jumătate de oră, fiind lăsat la vatră de Volkssturm – suntem obligaţi să ne aşezăm cu ei la masă, trebuie să bem cu băieţii. Petka pune pe masă, în dreptul fiecăruia dintre noi, câte o felie de pâine neagră şi umedă, porţionează heringii pe lemnul de mahon lustruit, iar în timp ce-apasă cu degetul mare bucăţi de peşte pe pâine, ne zâmbeşte fericit, de parcă ne-ar face o favoare deosebită şi ne-ar oferi o delicatesă.

Văduva se sperie, fuge să aducă farfurii. Grişa este genul de om tăcut, mereu cu zâmbetul pe buze, are o voce groasă şi este atent să primim cu toţii aceeaşi cantitate de pâine şi de heringi. Iaşa e scund şi tuns chilug, zâmbeşte şi dă din cap în chip afirmativ în toate părţile. Ambii sunt din Harkov. Încetul cu încetul intru cu ei în vorbă, traducând discuţiile dintre ei şi domnul Pauli. Bem în sănătatea noastră. Petka din Siberia este gălăgios şi se simte foarte bine.

Sunt atentă la uşă şi privesc cu colţul ochiului spre micul ceas de damă de la încheietura mâinii lui Iaşa. Din clipă-n clipă aştept să apară Anatol,

locotenentul-major cu care fixasem o întâlnire – sunt îngrijorată, fiindcă mi-e teamă de-o ceartă. Desigur că Petka e un bărbat vânjos şi spălat, dar e primitiv şi grosolan – şi nu-mi poate oferi protecţie. În schimb, de la un locotenent-major aştept să devin oarecum tabu pentru restul. Am luat deja această decizie. O să-mi vină ceva în minte, dacă va fi cazul. Rânjesc pe ascuns, mă simt ca un personaj aflat pe o scenă. Ce-mi pasă mie de toţi ăştia! Niciodată n-am fost atât de îndepărtată de mine însămi, atât de înstrăinată. Toate sentimentele mele par să fi murit, în afară de dorinţa de viaţă. Ăştia n-o să mă distrugă.

Între timp, Grişa s-a prezentat drept „contabil“. Chiar şi domnul Pauli, economist specializat în economia industriei, recunoaşte că este contabil. Grişa şi domnul Pauli au băut destul de mult. Se iau în braţe şi chiuie:

— Eu contabil, tu contabil, noi contabili!

Apoi primul pupoi de înfrăţire germano-rusă se lipeşte pe obrazul lui Pauli. În scurt timp, Pauli este beat criţă şi strigă entuziasmat către noi:

— Sunt nişte tipi grozavi ruşii ăştia, plini de energie şi de vigoare!

Apoi golim încă un rând de pahare în cinstea contabilităţii internaţionale. Până şi văduva se veseleşte şi uită pe moment că pe masa ei lustruită se fărâmiţează heringi. (Nici unul dintre băieţi nu se sinchiseşte de farfurii.) Eu beau cu multă măsură, schimb pe ascuns paharele, vreau să-mi păstrez mintea trează pentru mai târziu. Suntem de-o veselie bolnăvicioasă, mai ales noi, femeile. Vrem să uităm ce ni s-a întâmplat în urmă cu trei ore.

Afară apune soarele. Petka şi Iaşa încep să cânte o melodie duioasă, Grişa intervine din când în când cu un mormăit. Domnul Pauli e într-o stare de euforie maximă. E puţin cam mult pentru el; la urma urmei, chiar în această dimineaţă mai era încă un posibil condamnat la moarte în trupele Volkssturm, până când detaşamentul s-a dizolvat de comun acord şi, din cauza lipsei de armament sau a unor ordine ferme, au plecat cu toţii acasă. Pauli râgâie deodată, se apleacă mult în faţă şi vomită pe covor. În aceeaşi secundă, văduva şi confratele contabil Grişa îl expediază la baie. Ceilalţi clatină dezaprobator din cap şi-şi manifestă compasiunea… Motiv pentru care domnul Pauli se refugiază în patul său din camera închiriată de alături şi dispare pentru restul zilei şi, după cum aveam să constatăm ulterior, chiar pentru o perioadă nedeterminată de timp. Un pămpălău. Poate că

subconştientul său îi dictează această pasivitate. Are un suflet nevralgic. Chiar şi-aşa, simpla sa prezenţă ca bărbat impune anumite limite. Văduva se încrede în el şi în rarele lui afirmaţii cu privire la situaţia din lume şi îi masează şalele.

Crepuscul, se-aude un urlet îndepărtat, venit de pe front. Aprindem lumânarea găsită de văduvă, o fixăm pe o farfurioară. Aruncă o lumină palidă în jurul mesei rotunde. Soldaţi vin şi pleacă, seara devine animată. Cineva loveşte cu pumnii ba în uşa din faţă, ba intră pe cea din spate în bucătărie. Dar nouă nu ne este frică. Atât timp cât Petka, Grişa şi Iaşa stau la masa noastră, nu ni se poate întâmpla nimic.

Deodată, în mijlocul camerei apare Anatol, umplând spaţiul cu masculinitatea lui. Un soldat îl urmează cu paşi grăbiţi, ducând o marmită plină cu rachiu şi ţinând o pâine rotundă şi neagră sub braţ. Bărbaţii sunt foarte bine hrăniţi, voinici şi împliniţi, poartă uniforme curate, practice şi dintr-o stofă aspră, fac mişcări largi şi par foarte încrezători în forţele proprii. Ei scuipă în cameră, aruncă mucurile lungi de ţigară pe unde apucă şi oasele de heringi de pe masă pe covor, şi se instalează comod în fotolii.

Anatol anunţă că linia frontului se află acum pe canalul Landwehr, iar eu trebuie să mă gândesc la acel cântec monoton şi învechit: „*Es liegt eine Leiche im Landwehrkanal*…“[12] Probabil că multe cadavre plutesc acum acolo. Anatol pretinde că în ultimele zile s-ar fi predat 130 de generali germani. El scoate dintr-o pungă de celofan o hartă a Berlinului, ne arată pe ea cum avansează linia frontului. Este o hartă foarte exactă, cu înscrisuri chirilice. Am un sentiment straniu când, făcându-i pe plac lui Anatol, îi arăt unde se află clădirea noastră.

12. Un cadavru pluteşte în canalul Landwehr (n. tr.).

Prin urmare… E sâmbătă, 28 aprilie 1945, iar linia frontului se află pe canalul Landwehr. Când scriu aceste rânduri, este marţi, 1 mai. Rachetele răsună în aer deasupra noastră. Motoarele avioanelor ruseşti vuiesc sacadat. Dincolo, la şcoală, sunt aliniate rânduri întregi de Orgi ale lui Stalin, numite duios de ruşi „Katiuşa“, care este titlul unui cântec ostăşesc popular. Când sunt lansate, urlă ca lupii. Nu par cine ştie ce, seamănă cu nişte gratii formate din ţevi subţiri. Însă urlă, ţipă, scot sunete stridente, aproape ne

sparg timpanele când, nu foarte departe de ele, stăm la coadă să luăm apă. În plus, scuipă, pe rând, dâre de flăcări.

Rachetele şuierau azi-dimineaţă pe deasupra mea, în timp ce stăteam la coadă la apă. Nori sângerii pe cer. Din centrul oraşului se ridică fum şi aburi. Lipsa apei ne scoate din toate văgăunile. De pretutindeni vin, târându-se, civili jalnici şi murdari, femei cu feţe cenuşii, majoritatea în vârstă, cele tinere se ascund. Bărbaţi cu bărbi aspre şi o cârpă albă legată de braţ, ca semn al capitulării, stau pe loc şi privesc cum soldaţii umplu găleată după găleată cu apă pentru caii lor. Fiindcă armata are mereu întâietate la pompă, ceea ce este de la sine înţeles. Nu există certuri pe tema asta, din contră: când mânerul pompei s-a stricat, în timp ce-l folosea un civil, un rus l-a fixat imediat la loc cu un cui.

Şi-au stabilit bivuacul prin grădini, sub copacii înfloriţi. Piesele de artilerie s-au înfipt în straturile de flori. Unii ruşi dorm în faţa şoproanelor. Alţii adapă caii adăpostiţi în şoproane. Cu uimire privim spre mulţimea de femei-soldat, îmbrăcate cu veston militar, fustă şi beretă cu insignă, probabil fac parte din infanteria obişnuită, sunt foarte tinere, scunde, dure, cu părul lins. Îşi spală hainele în hârdaie. Cămăşile bărbaţilor şi bluzele femeilor dansează împreună pe frânghii de rufe prinse în pripă. Şi deasupra urlă rachetele, iar fumul lor gros şi negru ne împiedică să vedem cerul.

Dimineaţa de astăzi seamănă cu cea de ieri. Pe drumul de întoarcere l-am întâlnit azi pe domnul Golz, nazistul credincios partidului până la moarte. Acum s-a adaptat. Pe un rus, aflat în trecere, l-a atins cu degetul pe nenumăratele decoraţii colorate, învelite în celofan, pe care acesta le purta prinse deasupra buzunarului de la piept, şi l-a întrebat:

— Medalii?

(Cuvântul este identic în germană şi în rusă, îmi explică el, neavând habar de cunoştinţele mele de limbă rusă.) Mi-a dat un caieţel, un dicţionar german–rus pentru soldaţi, spunându-mi că mi-ar putea face rost de mai multe exemplare. Mi-am aruncat deja ochii peste el. Conţine o grămadă de termeni foarte utili, cum ar fi „slănină“, „făină“, „sare“. Alte cuvinte importante, precum „frică“ sau „adăpost“, lipsesc cu desăvârşire. Chiar şi cuvântul „mort“, de care n-avusesem nevoie în timpul călătoriei mele, îmi lipseşte acum adesea într-o conversaţie. Eu îl înlocuiesc cu termenul uşor de

înţeles *kaputt*, care poate fi folosit cu succes şi în alte contexte. Dicţionarul mai conţine expresii cu care n-avem ce face momentan, precum „Mâinile sus!“ şi „Stai pe loc!“. În cel mai rău caz, aşa vor vorbi de-acum cu noi.

Înapoi la seara zilei de sâmbătă, 28 aprilie. Petka şi-ai lui au plecat în jurul orei 20. Ceva legat de o misiune oficială, ziceau ei. Petka mormăia că o să revină, dar în aşa fel încât să n-audă locotenentul-major. Apoi mi-a strivit iarăşi degetele şi a încercat să mă privească în ochi.

Pe de-altă parte, în mod curios, stelele unui ofiţer au un efect extrem de scăzut asupra militarilor. Am fost dezamăgită. Nici unul dintre ei nu s-a simţit intimidat de rangul lui Anatol, iar el s-a aşezat liniştit lângă ei, râdea şi trăncănea, le umplea paharele şi lăsa marmita să treacă din mână-n mână. Mie mi-era oarecum teamă de statutul meu tabu. Ordinea strictă a rangurilor, bine cunoscută nouă din tradiţia militară prusacă, pare a nu funcţiona în cazul ăsta. Cei care poartă stele nu aparţin unei anumite clase sociale, nu sunt superiori celorlalţi prin descendenţă şi educaţie. Ei n-au un cod al onoarei şi, prin urmare, nici altă atitudine faţă de femei. Tradiţiile apusene legate de cavalerism şi galanterie nici măcar nu sunt cunoscute în Rusia. Din câte ştiu, acolo n-au existat turniruri, nici menestreli sau trubaduri, cu atât mai puţin paji care duceau trena. Prin urmare, cum să ne aşteptăm să se poarte altfel? Cu toţii nu sunt decât nişte fii de ţărani. Chiar şi Anatol. Desigur, cunoştinţele mele de limbă rusă nu sunt suficiente ca să pot spune cu certitudine despre cineva, din felul în care îşi alege cuvintele şi le pronunţă, care e meseria lui sau cât de educat este. Iar despre literatură şi artă n-am putut vorbi până acum cu aproape nimeni. Simt însă că-n sinea lor aceşti bărbaţi, cu felul lor gălăgios de a fi, sunt foarte nesiguri în preajma mea, arătând astfel că sunt doar nişte oameni simpli, nealintaţi, nişte copii din popor.

La urma urmei, Anatol cântăreşte cel puţin o sută de kilograme. În cazul în care rangul său nu-mi va fi de folos pe viitor, poate îmi va prinde bine statura lui ieşită din comun. Oricum ar fi, eu nu-mi schimb decizia. Anatol e ca o cometă, poartă după sine mulţi tineri, băieţi deveniţi soldaţi, care şi-au găsit cu toţii adăpost în locuinţa părăsită a surorilor ca o budincă neagră. Unul dintre ei e încă copil – Vania, de şaisprezece ani, palid, dar cu o mină severă şi intensă, ce răzbate din ochii săi căprui. Văduva mă trage deoparte

şi-mi şopteşte că ăsta ar putea fi cel de noaptea trecută, de pe scări – era deasemenea palid, cu tenul neted şi o constituţie plăpândă. În ceea ce-l priveşte, Vania nu dă semne că ar recunoaşte-o. Însă nici n-ar avea cum s-o facă – el doar a simţit femeia, n-a văzut-o, atunci când a posedat-o stângaci şi copilăresc. Totuşi, mie mi se pare că el de fapt ştie cine este ea, pentru că i-a auzit vocea, iar văduva mi-a descris cum plânsese şi cerşise îndurare. În orice caz, Vania îi urmează văduvei ca un căţel, aduce pahare curate şi le spală la chiuvetă pe cele folosite.

În acea seară am băut mult, am vrut să beau mult, am vrut să mă îmbăt, ceea ce am şi reuşit. Lacune în memorie. Îl regăsesc pe Anatol lângă mine, armele şi lucrurile sale sunt aruncate în jurul patului… Nasturii cei mulţi şi genţile şi tot ce era în ele… Amabil, de nădejde, copilăros… Însă născut în mai, zodia taur, taur… Mă simt ca o păpuşă fără simţire, scuturată, împinsă de colo-colo, un obiect din lemn… Dintr-odată, cineva stă în mijlocul camerei întunecate, luminând cu o lanternă. Iar Anatol îi strigă ceva dur, îl ameninţă cu pumnii, iar bărbatul celălalt dispare… Sau doar visam?

În zori îl văd pe Anatol la fereastră, privind afară, în timp ce o lumină roşie pătrunde în încăpere, iar nuanţe galbene tresar pe tapet. Aud rachetele Katiuşa urlând, în timp ce Anatol îşi întinde braţele şi spune „*Petiuh paiot*“, cocoşul cântă. Şi-ntr-adevăr, într-o pauză dintre trageri auzim cocoşul cântând undeva pe stradă.

După plecarea lui Anatol, m-am sculat imediat din pat, m-am spălat la baie cu puţina apă rămasă, am frecat masa, am adunat cu mătura chiştoacele, cozile de heringi şi balega de cal, am strâns covorul şi l-am pus sus pe dulap. M-am uitat în camera alăturată, unde văduva şi-a aranjat un loc de dormit pe canapea, căci se simţea mai în siguranţă lângă chiriaşul ei, şi i-am găsit pe amândoi sforăind. Vântul şuiera rece prin cartoanele fărâmiţate, prinse în locul geamurilor. Eram refăcută şi odihnită după cinci ore de somn adânc. Cam mahmură, dar nimic mai mult. Am supravieţuit încă unei nopţi.

Am calculat că era duminică, 29 aprilie. Dar duminică este un cuvânt pentru civili, pe moment fără rost. Frontul n-are duminică.

Retrospectiva zilei de duminică, 29 aprilie 1945

În timpul dimineţii aerul era biciuit de împuşcături. Jos plecau camioane, soseau camioane. Strigăte grosolane, nechezat de cai şi zornăit de lanţuri. Fumul de la bucătăria de campanie ne intră în casă prin fereastra fără geamuri a bucătăriei noastre. Focul din plită, întreţinut cu scânduri de la lădiţe şi cu şipci, ne afumă, şi ne dau lacrimile.

Prin pâcla de fum, văduva mă întreabă:

— Ia spune, ţie chiar nu ţi-e frică?

— Te referi la ruşi?

— Da, dar nu numai. Mă gândesc mai mult la Anatol. E un bărbat bine hrănit şi voinic ca un taur.

— Ei, îmi mănâncă din palmă.

— Şi-ţi mai face şi-un copil, spune văduva în timp ce aţâţă focul din plită.

Aşa e, are dreptate, e un pericol care le pândeşte pe toate femeile. Până acum nu-mi făcusem griji în această privinţă. De ce să-mi fac? Încerc să-i explic văduvei printr-o expresie pe care am auzit-o cândva:

— Pe drumuri bătătorite nu mai creşte iarbă.

Şi, pentru că văduva nu este de acord, îi spun:

— Nu ştiu, dar am un sentiment de siguranţă, de parcă aşa ceva nu mi s-ar putea întâmpla. De parcă aş putea să mă închistez, de parcă tot trupul meu ar fi în stare să se închidă, împotrivindu-se unui lucru atât de nedorit.

Văduva nu-i de acord nici cu această afirmaţie. Soţul ei a fost farmacist, ea ştie ce vorbeşte. Îmi spune că în dulapul ei plin de medicamente nu are nimic util la îndemână pentru astfel de cazuri şi că ar trebui să mă protejez.

— Dar tu? o întreb.

Ea se duce glonţ la poşetă, care se află pe dulapul din bucătărie, scormoneşte în ea după actul de identitate şi, punându-mi-l în faţă, îmi arată timidă data naşterii, de parcă s-ar dezbrăca în faţa mea. Anul ăsta împlineşte într-adevăr cincizeci de ani, eu i-aş fi dat cu şase ani mai puţin.

— Măcar am scăpat de o grijă, spune ea. Apoi continuă: Nu contează. Trebuie să ne hotărâm de pe-acum la cine mergem, dacă tot e să se întâmple.

Văduva are nişte relaţii încă de pe vremea răposatului ei soţ, după cum mă asigură:

— Stai liniştită, am eu grijă să scapi de asta, cu siguranţă.

Încuviinţează din cap hotărâtă, în timp ce toarnă apa fierbinte peste cafeaua de malţ. Iar eu stau acolo, cu mâinile în şold, mă simt ca o proastă. Dar sunt în continuare convinsă că simpla mea aversiune poate preveni o astfel de tragedie şi că îmi voi putea închide trupul.

E straniu că bărbaţii întreabă mereu: „Ai soţ?“ Care este răspunsul cel mai potrivit? Dacă spui „nu“, încep imediat să-ţi facă avansuri. Dacă spui „da“, crezând că astfel vei fi lăsată în pace, întrebările continuă: „Unde este? A căzut la Stalingrad?“ (Mulţi dintre bărbaţii noştri au luptat la Stalingrad, poartă o decoraţie specială.) Dacă ai un bărbat în viaţă, pe care să-l poţi arăta (ca în cazul văduvei şi al domnului Pauli, cu toate că el este doar chiriaşul ei şi nimic mai mult), atunci ei fac mai întâi un pas înapoi. La urma urmei nu le pasă pe ce pun mâna, lor le convin în egală măsură şi femeile măritate. Totuşi, preferă să înlăture soţul pentru o vreme, să-l facă să plece, să-l închidă pe undeva sau ceva de genul ăsta. Nu fiindcă le-ar fi frică. Au observat deja că nici un soţ de pe-aici nu se inflamează prea tare. Însă existenţa lui îi deranjează doar atâta timp cât nu sunt încă beţi.

De-altfel, n-aş şti ce să răspund la această întrebare, chiar de aş vrea să fiu sinceră. Dacă n-ar fi izbucnit războiul, Gerd şi cu mine am fi fost deja de mult căsătoriţi. Dar, de când a fost chemat sub arme, n-a mai vrut să audă de căsătorie.

— Să aduc pe lume viitori orfani de război? Nu, nici vorbă, eu însumi sunt orfan şi ştiu ce înseamnă asta.

Şi aşa a rămas până în ziua de azi. În ciuda acestui fapt, ne simţim legaţi sufleteşte precum un cuplu căsătorit. Doar că eu n-am mai primit veşti de la el de mai mult de nouă săptămâni; ultima scrisoare a venit de lângă Linia Siegfried[13]. De-abia mai ştiu cum arată. Toate pozele au fost distruse în timpul bombardamentului, iar singura poză rămasă în poşeta mea am distrus-o chiar eu, fiindcă îl înfăţişa purtând uniformă. Chiar dacă e doar subofiţer, mi-e frică pentru el. Oamenii au scos din casă tot ce aminteşte de soldaţi şi ce i-ar putea irita pe ruşi. Şi cu toţii ard cărţi. Măcar avem căldură şi supă caldă atunci când se prefac în fum.

13. Linie de fortificaţie construită de germani (1936–1940), de la graniţa cu Olanda, de-a lungul fostei frontiere a Imperiului German, până la graniţa cu Elveţia, pentru a contracara o eventuală

ofensivă; străpunsă de Aliaţi în 1944 (n. red.).

De-abia am terminat de băut cafeaua de malţ şi de mâncat câteva tartine, din pâinea pe care am furat-o eu însămi, că deja ne trezim în casă cu oamenii lui Anatol, pentru care nu suntem decât un fel de restaurant – doar că oaspeţii îşi aduc mâncarea cu ei. De data asta, printre ei este şi un tip de treabă, cel mai cumsecade pe care l-am întâlnit până acum printre ruşi: Andrei, plutonier, de meserie învăţător. Are fruntea îngustă, ochi albaştri şi o privire de gheaţă, e tăcut şi inteligent. Prima discuţie politică. Nu-i chiar atât de dificilă, cum s-ar crede, fiindcă toţi termenii politici şi economici sunt neologisme şi seamănă foarte mult cu termenii corespunzători din limba noastră. Andrei este un marxist ortodox. Nu-l învinovăţeşte personal pe Hitler de război, ci capitalismul, care duce la apariţia celor ca Hitler şi la crearea depozitelor de armament. Şi mai este de părere că economia germană şi rusă se completează reciproc, că o Germanie construită după principii socialiste este partenera firească a Rusiei. Discuţia mi-a făcut foarte bine, nu datorită subiectului, pe care nu-l stăpâneam asemenea lui Andrei, ci pur şi simplu fiindcă unul dintre ei m-a tratat ca de la egal la egal, fără să mă atingă, nici măcar cu privirea, şi fără să mă vadă doar ca pe o simplă bucată de carne, ca toţi cei de până acum.

Toată dimineaţa, prin camerele noastre a fost un du-te-vino permanent. Andrei stătea pe canapea şi-şi scria raportul. Cât timp e aici, ne simţim în siguranţă. A adus o revistă rusească aparţinând armatei, în care am descifrat nume cunoscute ale cartierelor berlineze. N-a mai rămas aproape nimic german din oraşul nostru.

În rest, simţim că ne aflăm în permanenţă la mila tuturor. Când suntem singuri, ne speriem de fiecare sunet şi de fiecare pas. Văduva şi cu mine ne îngrămădim în jurul patului domnului Pauli, la fel ca acum, când scriu aceste rânduri. Ore întregi stăm în camera întunecată şi rece ca gheaţa. Rusnacii ne-au înjosit. Faptul poate fi luat, în parte, chiar literal – deoarece încă mai există în clădirea noastră grupuri sau familii care trăiesc de vineri în adăpost şi-şi trimit dis-de-dimineaţă persoanele desemnate după apă. Mi se pare că bărbaţii noştri trebuie să se simtă şi mai murdari decât noi, femeile spurcate. O femeie a povestit la coada de la pompa cu apă cum un vecin din adăpostul ei i-a strigat în timp ce rusnacii trăgeau de ea:

— Da’ mergeţi, doamnă, cu ei, că ne puneţi pe toţi în pericol!

O mică notă de subsol despre decăderea Occidentului.

Zilele astea îmi este iarăşi scârbă de propria-mi piele. Nu doresc să mă ating şi nici măcar să mă privesc. Trebuie să mă gândesc la ceea ce mi-a povestit mama adeseori despre copilul mic ce am fost cândva. Un nou-născut cu pielea atât de albă şi rozalie, care este o bucurie pentru părinţii săi mândri. Iar când tatăl meu a trebuit să se înroleze ca soldat în 1916, când urma să-şi ia rămas- bun la gară de la mama, i-a reamintit să nu uite niciodată să-mi pună boneţica dantelată pe cap când iese cu mine din casă, ca să mă ferească de soare. Gâtul şi faţa trebuiau să-mi rămână albe ca un crin, după cum o cereau pe-atunci timpul şi moda de la fetele care proveneau din familii bune. Atâta dragoste, atâta grijă pentru boneţică, termometrul de baie şi rugăciunea de seară – şi totul pentru gunoiul uman care am devenit acum.

Înapoi la ziua de duminică. Mi-e greu să-mi amintesc totul, gândurile mele sunt atât de împrăştiate. Spre ora 10 se adunaseră toţi invitaţii noştri obişnuiţi: Andrei, Petka, Grişa, Iaşa, chiar şi micul Vania, care ne-a spălat iarăşi vesela la bucătărie. Toţi au mâncat, au băut şi au pălăvrăgit. Vania mi-a spus o dată, luând o mină foarte serioasă în pofida chipului său de copilandru:

— Noi, oamenii, suntem cu toţii răi, cu toţii. Chiar şi eu sunt rău, am făcut lucruri rele.

A apărut Anatol, cărând cu el un patefon – habar n-am de unde-l are. Doi dintre oamenii lui îl urmează cu discurile. După ce-au auzit un fragment muzical de pe fiecare disc în parte şi au respins *Lohengrin* şi *Simfonia a noua*, Brahms şi Smetana, oare ce muzică au lăsat să cânte, ascultând-o iarăşi şi iarăşi, poate chiar şi de douăsprezece ori? O placă publicitară de la firma de îmbrăcăminte C&A, pe care o puteai primi pe vremuri în magazinul de la Spittelmarkt, când cumpărai un anumit număr de haine: „Vino acum la C&A, haine frumoase să-ţi iei…“ Melodia continuă, în ritm de foxtrot se enumeră tot sortimentul de produse, iar rusnacii o fredonează binedispuşi, le place foarte mult.

Rachiul trece din nou în jurul mesei. Anatol are iarăşi privirea lui pătimaşă, pe care o cunosc, şi-n cele din urmă, cu un pretext destul de

evident, îi goneşte pe toţi afară din cameră. Nu există nici măcar o cheie pentru această uşă. Anatol împinge berjera în dreptul uşii. Trebuie să mă gândesc mereu la ceea ce-am discutat dimineaţa cu văduva lângă plită, devin rigidă ca o piatră, iar cu ochii închişi mă concentrez şi-mi spun: Nu.

El dă berjera la o parte abia atunci când văduva îl roagă să o lase să intre cu supiera. Pe când văduva şi cu mine luăm loc la masă, domnul Pauli vine şchiopătând din camera sa de-alături, perfect bărbierit şi cu manichiura făcută, într-un halat de casă din mătase… Anatol e culcat de-a curmezişul pe pat, picioarele sale încălţate cu cizme se bălăngăne la margine, şuviţele lui negre de păr sunt răvăşite. El doarme şi doarme, respirând liniştit.

Anatol a dormit ca un prunc timp de trei ore, singur cu noi, cei trei duşmani, lângă el. Chiar şi atunci când doarme, noi ne simţim mai în siguranţă decât atunci când suntem singuri, el este zidul nostru de apărare. Revolverul îi stă pe centiron, iar acum sforăie. Între timp, afară e război, centrul oraşului fumegă, împuşcăturile răpăie.

Văduva aduce o sticlă de vin de Burgundia, prada mea din fosta cazarmă a jandarmeriei, şi ni-l toarnă în ceşti de cafea, în cazul în care ruşii ar da năvală. Vorbim în şoaptă între noi, să nu-l trezim pe Anatol. Ne face bine să fim politicoşi şi prietenoşi unul faţă de altul, ne bucurăm de o oră de linişte, vrem să ne facem bine unii altora. Iar sufletul îşi mai revine puţin.

Spre ora 16 se trezeşte Anatol şi dispare valvârtej, ca să îndeplinească anumite obligaţii de serviciu. La scurt timp după aceea auzim bătăi puternice în uşa din faţă. Tremurăm, inima mi-o ia razna. Slavă Domnului, era doar Andrei, învăţătorul cu ochi albaştri şi privirea de gheaţă. Nu mai putem de bucurie, văduva îl strânge uşurată în braţe. El ne zâmbeşte.

Avem o discuţie plăcută, de data asta nu vorbim despre politică, ci despre omenie. Andrei ne ţine o prelegere despre faptul că el nu este de acord cu „astfel de lucruri“ şi se uită jenat într-altă parte; că el vede în femeie un camarad, şi nu trupul femeiesc ca atare. Andrei este un fanatic, ochii lui privesc în gol în timp ce vorbeşte. Este convins de infailibilitatea dogmei sale.

Câteodată mă gândesc dacă este un noroc sau un ghinion faptul că ştiu puţin ruseşte. Pe de o parte, îmi dă o siguranţă care altora le lipseşte. Ceea ce lor le par a fi sunete grosolane, inumane, este pentru mine o limbă

omenească – limba bogat nuanţată, melodioasă a lui Puşkin sau Tolstoi. Bineînţeles că mi-e frică, frică, frică (de când cu Anatol a mai dispărut puţin), dar vorbesc totuşi cu ei ca de la om la om, îi disting pe cei foarte răi de cei suportabili, mi-i imaginez ca oameni, îmi fac o imagine despre fiecare dintre ei. Pentru prima oară îmi dau seama că sunt o martoră. Probabil că sunt doar puţini în acest oraş care pot vorbi cu ei, care le-au văzut mestecenii şi satele şi ţăranii cu sandale din rafie şi clădirile noi, construite în grabă, de care sunt atât de mândri – şi care, la fel ca mine, nu sunt acum decât gunoi pe talpa cizmelor lor. În schimb, celor ce nu înţeleg nici o iotă din limba lor le este mult mai uşor. Pentru ei, oamenii ăştia rămân doar nişte străini faţă de care se pot distanţa mai repede şi despre care îşi pot imagina că nu sunt oameni, ci sălbatici, nişte simple animale. Eu n-o pot face. Eu ştiu că ei sunt oameni ca şi noi; desigur, ei se află pe o scară inferioară a evoluţiei, după cum mi se pare mie, dar numai pentru că sunt o naţiune mai tânără, mai apropiată de origini decât noi. Probabil că la fel s-au comportat teutonii când au năvălit în Roma şi le-au înşfăcat pe cetăţenele romane, toate parfumate, cu unghiile la mâini şi picioare îngrijite şi cu bucle artificiale. Să fii învins înseamnă, de fapt, să ţi se pună sare pe rană.

Era aproape de ora 18, când deodată s-au auzit ţipete în casa scării. Bătăi la uşă în ritm de dactil: „S-a spart subsolul!“ Andrei, stând pe canapeaua noastră, dă afirmativ din cap. Ştia asta deja de câteva ore, ne spune el, sfătuindu-ne să mergem imediat să vedem ce-i cu lucrurile noastre.

Jos domneşte haosul: pereţi de scânduri sfărâmaţi, lacăte sparte, cufere tăiate cu cuţitul şi călcate în picioare. Ne împiedicăm de lucruri străine, tropăim pe rufe spălate, curate şi aranjate. Cu mucul unei lumânări luminăm colţurile, luăm una-alta, prosoape, o bucată de slănină atârnând pe-o aţă. Văduva se plânge că i-a dispărut cufărul cel mare în care-şi pusese hainele ei cele mai bune. Răstoarnă pe hol un cufăr străin, deschis cu forţa, şi începe să-l umple cu propriile catrafuse. Strânge cu palmele făina vărsată pe jos, o aruncă în cufăr, de parcă şi-ar fi pierdut minţile. În stânga şi în dreapta vecinii scormonesc la lumina lumânării. Se aud strigăte stridente şi tânguiri. Puful de plapumă pluteşte prin aer, miroase a vin vărsat şi-a fecale.

Ne cărăm lucrurile sus. Andrei este vizibil ruşinat de acest jaf. El ne consolează, spunându-ne că probabil toate au fost doar aruncate de-a valma, dar n-a dispărut nimic, hoţii au căutat cu siguranţă doar alcool. Copilul Vania, ajuns şi el acolo între timp, îi promite văduvei jumate în germană, jumate în rusă, privind-o cu ochii săi căprui şi serioşi, că mâine-dimineaţă, pe lumină, ne va însoţi până jos şi va rămâne lângă noi până când vom găsi tot ceea ce ne aparţine.

Văduva plânge, îşi aduce aminte, de fiecare dată cu un suspin, de diferite lucruri din cufăr: costumul ei bun, rochia tricotată, pantofii bine lucraţi. Chiar şi eu sunt foarte deprimată. N-avem nici un drept, nu suntem decât pradă, gunoi. Mânia noastră se revarsă asupra lui Adolf. Întrebări îngrijorate: Unde se află linia frontului? Când se face pace?

În timp ce noi stăm lângă patul domnului Pauli, în care acesta s-a retras după prânz, şi discutăm în şoaptă, Andrei şi ai lui ţin în camera alăturată, în jurul mesei de mahon, un consiliu de război. Deodată se deschid brusc toate canaturile ferestrelor, bucăţi de carton zboară prin cameră, se-aude o explozie şi sunt aruncată spre peretele opus. Un scrâşnet, un nor de var în cameră, afară se aude cum cade un perete… O jumătate de oră mai târziu aflăm de la vecini că un obuz german căzuse pe clădirea alăturată, a rănit nenumăraţi ruşi şi a ucis un cal. Ziua următoare l-am văzut în curtea interioară: carnea fusese tranşată cu precizie pe un cearşaf plin de sânge, iar alături, pe pământul umed şi înroşit, zăceau maţele grase şi încolăcite.

Ce s-a întâmplat seara nu-mi aduc momentan aminte. Probabil iarăşi rachiu, pâine, heringi, carne din conservă, sex, Anatol. Acum mi-am amintit: o grămadă de ruşi, cunoscuţi de-ai lor şi de-ai noştri, stăteau în jurul mesei. Mereu îşi întorceau ceasurile, comparau ora de pe ele cu ora lor, ora Moscovei, care este cu o oră după cea de la noi. Unul avea un ceas gros şi respectabil, o marcă de seamă din estul Prusiei, cu un cadran galben, strălucitor şi concav. Oare de ce au toţi o fixaţie cu privire la ceasuri? Nu este vorba despre valoarea lor materială, fiindcă nu se interesează în aceeaşi măsură de inele, cercei sau brăţări, ci, dimpotrivă, mai degrabă nu le bagă în seamă, dacă pot pune mâna pe un ceas. Probabil că în ţara lor nu poate avea oricine un ceas. Trebuie mai întâi să devină cineva, să reprezinte ceva, înainte să poată purta un ceas de mână atât de râvnit, adică să-i fie repartizat

de către stat. Iar acum ceasurile apar ca ridichile, într-o abundenţă nebănuită, pentru oricine doreşte să le culeagă. Cu fiecare ceas nou, proprietarul său va simţi cum îi sporeşte puterea. Cu fiecare ceas pe care îl va face cadou sau îl va da cuiva acolo, va creşte în importanţă. Asta trebuie să fie explicaţia. Pentru că ei nu ştiu să deosebească un ceas ieftin de unul scump. Ei preferă ceasurile cu tot felul de chiţibuşuri, de exemplu cu cronometru sau cu un bezel rotativ sub o carcasă de metal. Îi atrage chiar şi o imagine colorată pe cadran.

Am văzut mâinile bărbaţilor pe masă şi mi s-a făcut pe dată silă. Mi s-au părut atât de primitive – oare cu ce-or fi mânjite? Imediat am luat o duşcă de rachiu. Ei strigă „*Vipiti nado*“ când beau şi sărbătoresc fiecare înghiţitură a mea ca pe o faptă demnă de apreciere. De data asta, în afară de rachiu, bem şi vin roşu, probabil pradă din subsol. O lumânare, lipită pe o farfurie mică, arde cu o flacără tremurândă şi proiectează profilele lor slave pe perete.

Pentru prima oară un grup care discută cu adevărat. Printre ei sunt cel puţin trei participanţi competenţi: Andrei, învăţătorul şi jucătorul de şah cu ochi albaştri ca gheaţa, care vorbeşte la fel de reţinut şi de încet ca de obicei. Apoi un caucazian cu nas coroiat şi căutătură pătimaşă. („Eu nu sunt evreu, sunt georgian“, aşa mi s-a prezentat.) Este deosebit de cultivat, citează în mod fluent versuri şi proză, este foarte elocvent şi rapid ca un maestru de scrimă. Cel de-al treilea intelectual rasat e tot un nou-venit la noi. E vorba despre un locotenent extrem de tânăr, rănit chiar în această seară de o schijă. Are un bandaj temporar la tibie şi şchiopătează, ajutându-se la mers de un baston german ornat cu tot felul de plachete din destinaţii bine-cunoscute din munţii Harz. Locotenentul are părul blond deschis, o privire sinistră şi o vădită viclenie în glas. La un moment dat a spus:

— Eu, ca om inteligent...

La care caucazianul a intrat din senin în vorbă, zicând:

— Aici sunt oameni inteligenţi – ca *niemka*, de exemplu. (Asta sunt eu.)

Discuţie despre originile războiului, pe care ei le văd în fascism, în structura sa, care duce la cuceriri teritoriale. Ei dau de înţeles, printr-un clătinat din cap, că, după părerea lor, Germania n-ar fi avut nevoie de un război – doar este o ţară bogată, atât de sofisticată, chiar şi acum, în ciuda

distrugerilor. Un timp au o dispută cu privire la capitalismul timpuriu, pe care l-a moştenit Revoluţia Rusă, şi cu privire la etapa târzie, pe care o văd acum la noi – în care societatea este mai avansată atât în abundenţă, cât şi în decădere. Cu argumente şovăielnice, dintr-odată foarte precaute, accentuează faptul că ţara lor se află de-abia la începutul unei mari dezvoltări, şi din această cauză ar trebui să fie considerată, criticată şi comparată doar din perspectiva viitorului.

Unul arată spre mobilierul din jur (stilul anilor 1800) şi consideră că acesta face parte dintr-o cultură superioară. În cele din urmă ajung să discute despre tematica „degenerării“ şi se ceartă dacă germanii sunt sau nu degeneraţi. Ei savurează jocul ăsta: aruncă în dreapta şi-n stânga cu argumente, Andrei ţine discuţia în frâu şi o moderează cu calm.

Din când în când, blondul rănit face remarci răutăcioase referitoare la mine. Dispreţ şi sarcasm cu privire la planurile de cucerire ale Germaniei, apoi la înfrângerea ei. Ceilalţi refuză să continue această discuţie, schimbă repede subiectul şi îi atrag atenţia asupra vocabularului folosit, dând dovadă de tact de învingători.

Anatol apare în timpul discuţiei. Vine obosit de la serviciu, cască. Se aşază la aceeaşi masă cu ceilalţi, dar se plictiseşte de moarte. Aşa ceva nu-i de el. E de la ţară. Mi-a povestit că era responsabil pentru lapte într-un colhoz, deci era un fel de administrator al produselor lactate.

— Ce interesant, i-am replicat.

— Păi e vorba, ştii tu, mereu despre lapte, doar despre lapte… Apoi a suspinat.

După ce a stat o jumătate de oră fără să spună nici un cuvânt, s-a retras, lăsând participanţii la discuţie să continue dezbaterea.

Alături dormea domnul Pauli. Văduva şi-a instalat iarăşi culcuşul provizoriu în apropierea lui. De altfel, situaţia e clară: locuinţa este deschisă atât pentru anumiţi prieteni de-ai casei, dacă pot fi numiţi astfel, cât şi pentru trupa condusă de Anatol. Însă doar şeful lor, Anatol, are voie să stea peste noapte. Astfel, eu chiar sunt tabu, cel puţin astăzi. Dar oare mâine ce va fi? Nimeni nu ştie. Anatol s-a întors noaptea, în jurul orei 12, iar toţi participanţii s-au retras din proprie iniţiativă. Ultimul a fost blondul cu

bastonul lui, care a ieşit şchiopătând şi măsurându-mă cu priviri răutăcioase.

Acum am lacune de memorie. Am băut iarăşi foarte mult, nu-mi amintesc detaliile. Ultimul lucru de care-mi aduc aminte este dimineaţa de luni, la revărsatul zorilor, când discutam cu Anatol, ceea ce a dus la o mică neînţelegere. I-am spus:

— Eşti un urs. (Cunosc bine cuvântul, *medved*, aşa se numea înainte un restaurant rusesc popular de pe Tauentzienstrasse).

La care Anatol, crezând că confund cuvintele, îmi explică răbdător, ca unui copil:

— Nu, e greşit. Un *medved* este un animal. Un animal brun în pădure, este mare şi mormăie. Eu, în schimb, sunt un *celovek*, un om.

Retrospectiva zilei de luni, 30 aprilie 1945

Zorii zilei, gri şi roz. Vântul suflă rece prin ferestrele fără sticlă, gust de fum în gură. Iarăşi cântă cocoşul. Această oră matinală o am doar pentru mine. Curăţ şi mătur chiştoacele de la ţigări, oasele de peşte şi firimiturile, frec urmele paharelor de rachiu de pe tăblia mesei. Apoi mă spăl în baie cu economie, cu două ceşti de apă. Între ora cinci şi şapte dimineaţa, când văduva şi domnul Pauli încă mai dorm, mă bucur de cea mai fericită perioadă din zi, în cazul în care cuvântul fericire este cel potrivit. Este o fericire relativă. Mai cos şi remaiez puţin şi-mi spăl cele două cămăşi cu săpun. La această oră, din câte ştim, nu apare nici un rus.

De la ora opt începe acelaşi du-te-vino pe uşa deschisă din spate. Tot felul de bărbaţi străini. Dintr-odată apar doi sau trei, încep să se dea la mine şi la văduvă, încearcă să ne atingă. Sunt avizi ca nişte animale sălbatice. Dar de cele mai multe ori apare câte cineva dintre cunoscuţii noştri şi ne ajută să ne debarasăm de ei. L-am auzit pe Grişa menţionând acel tabu şi numele lui Anatol. Şi sunt foarte mândră că într-adevăr am reuşit să îmblânzesc unul dintre lupi, probabil pe cel mai puternic din haită, ca să-i ţină departe de mine pe ceilalţi membri ai haitei.

Aproape de ora zece am urcat cu văduva la librari, unde, în spatele uşilor cu sistemul lor ieşit din comun de încuietori, încă se mai adăpostesc vreo

doisprezece oameni. Printr-un ciocănit codificat la uşă am reuşit să intrăm: avea loc o întâlnire cu toţi locatarii din clădire.

O înghesuială de bărbaţi şi de femei. Nu i-am recunoscut imediat pe cei care fuseseră odinioară în adăpost. Unii arată foarte schimbaţi. Aproape toate femeile au încărunţit dintr-odată sau au fire albe: le lipseşte vopseaua de păr. Chiar şi feţele lor îmi par necunoscute, îmbătrânite şi obosite.

Ne adunăm în jurul mesei, în grabă, fiindu-ne frică să nu afle ruşii de „adunarea“ noastră şi s-o interpreteze greşit. Cât pot vorbi de repede, le aduc la cunoştinţă toate noutăţile aflate din ziarele ruseşti şi de la ruşi, mai ales de la Andrei şi Anatol: Berlinul este înconjurat, toate suburbiile au fost ocupate, doar în cartierele Tiergarten şi Moabit se mai duc lupte; un număr important de generali au fost prinşi; se spune că Hitler a murit, dar nu se ştie nimic sigur; Goebbels s-ar fi sinucis; se pare că Mussolini ar fi fost împuşcat de italieni; ruşii au ajuns la râul Elba, s-au întâlnit acolo cu americanii şi s-au înfrăţit cu ei.

Toţi ascultă nerăbdători noutăţile, tot ce le spun este nou pentru ei. M-am uitat împrejur, am întrebat-o pe femeia din Hamburg despre fata ei, Stinchen, cea bandajată la cap. Şi îmi răspunde cu un *s* sonor că fata de optsprezece ani s-a ascuns în spaţiul de deasupra plafonului fals din apartamentul lor şi-şi petrece acolo toate nopţile şi cea mai mare parte din timpul zilei. Ruşii nu cunosc astfel de încăperi ciudate, deoarece n-au aşa ceva la ei acasă. Acolo se stivuiau cuferele, iar înainte de asta se pare că acolo dormeau servitoarele. Prin urmare, Stinchen vegetează acum în acel spaţiu înghesuit şi neaerisit, având cu ea lenjerie de pat, o oală de noapte şi ceva apă de colonie. Mama ei ne spune că de câte ori se aud paşi sau altfel de zgomote ea închide repede trapa. Cel puţin încă mai este virgină.

Iarăşi bâjbâim în întuneric când coborâm scările. Toată clădirea noastră a devenit de mult timp o adevărată baracă pentru soldaţi. Peste tot se simte miros de cai. Bucăţi de balegă sunt împrăştiate pretutindeni, aduse în hol de cizmele soldaţilor. Aceşti învingători sunt foarte degajaţi. Se pişă pe pereţi, oriunde vor ei. Vezi bălţi de urină pe treptele din casa scării şi jos în holul de la intrare. Se spune că la fel procedează şi în locuinţele părăsite, pe care au pus stăpânire.

În bucătăria noastră aştepta deja, drept ca o santinelă, copilul Vania, cu mitraliera la îndemână. Privindu-ne ca un câine credincios, s-a oferit să ne conducă în subsol. Iarăşi coborâm în întuneric. În holul din spate mai erau împrăştiaţi câţiva ruşi, care dormeau în mijlocul zilei pe lenjerie de calitate, pe care o şterpeliseră de undeva. Chiar la capătul scării circulare era unul culcat în drum, iar din dreptul lui se lăţea o mică băltoacă. Mormăie şi ne face loc când Vania îl loveşte cu piciorul. La cei şaisprezece ani ai lui, Vania este deja sergent şi ţine la rangul său. Andrei mi-a povestit despre el că lucrase ca muncitor pe un câmp în Prusia Orientală şi că s-a alăturat trupelor ruseşti care avansau în luptă, şi datorită unor fapte de eroism a fost avansat pe scara ierarhică.

În subsol am pipăit în întunericul din jur, căutând lucrurile văduvei. Lucruri care nu-mi erau familiare şi pe care văduva se făcea că nu le mai recunoaşte, căci îşi însuşea tot ce credea că poate fi folosit. La lumina difuză ce pătrundea prin luminator, ajutate de lanterna lui Vania, am adunat cartofi şi ceapă şi am luat de pe un raft nişte borcane cu murături, ce nu păreau să fi fost atinse de altcineva.

Un individ s-a apropiat, avea ochi migdalaţi, făcea nişte comentarii porcoase într-o rusă amestecată cu cuvinte germane. La care Vania îi răspunde, vorbind parcă pentru sine:

— Foarte bine, ajunge.

Iar individul cu ochi migdalaţi s-a cărat.

Masa de prânz. Încă mai avem de toate din belşug. În comparaţie cu mesele mele sărăcăcioase din vremea când locuiam în mansardă, momentan duc o viaţă foarte bună. Nu mai mănânc urzici, am în schimb carne, slănină, unt, mazăre, ceapă, conserve de legume. În patul său de suferinţă, dl Pauli înfulecă lacom. Doar la compotul de pere a început să înjure, scoţându-şi un ciob lung şi ascuţit dintre dinţi. Şi eu am scos un ciob din gură. Borcanul de compot făcea parte din prada noastră din subsol şi era deja spart când l-am luat.

Afară războiul continuă. Noua noastră rugăciune de dimineaţă şi de seară: „Mulţumim Führerului pentru toate“. O frază care în anii de pace fusese scrisă de mii de ori ca laudă şi recunoştinţă pe pancarte şi rostită în cuvântări. În zilele noastre, cuvintele rămân neschimbate, doar sensul se

preschimbă în dispreţ şi batjocură. Cred că aşa ceva se numeşte conversie dialectică.

O după-masă liniştită. Anatol era plecat cu oamenii lui. Se zvoneşte că s-ar pregăti o petrecere de 1 mai. Ne e frică de această sărbătoare. Din câte se pare, toţi ruşii vor primi atunci o raţie suplimentară de rachiu.

Fără Anatol. În locul lui a apărut seara târziu, în jurul orei 21, un individ mic, mai în vârstă, ciupit de vărsat, cu obrajii brăzdaţi. Cum îmi bate inima! Ce faţă oribilă!

Are, în schimb, bune maniere şi foloseşte un vocabular pretenţios. Este totodată primul soldat care mă numeşte *grajdanka* – „cetăţeană“, un apelativ al ruşilor pentru femeile străine, pe care nu le pot numi „tovarăşă“. S-a prezentat drept noua ordonanţă a lui Anatol, care l-a însărcinat să ne anunţe că vine la cină şi că va aduce toate cele necesare. Îmi spune toate acestea prin uşa întredeschisă, cu lanţul pus.

L-am lăsat să intre şi i-am oferit un scaun. El era pesemne dornic să poarte o conversaţie cu mine. Cu siguranţă ştie cât de puţină încredere inspiră faţa lui, aşa că se străduieşte din răsputeri să fie cât mai agreabil. Mi-a povestit că vine din Caucaz, dintr-o zonă pe care a vizitat-o chiar şi Puşkin şi de unde s-a inspirat pentru opera sa. Eu n-am înţeles tot ce spunea, se exprima foarte cultivat, cu propoziţii lungi şi elaborate. Totuşi, când a rostit numele „Puşkin“, am putut să menţionez câteva titluri – *Boris Godunov* şi *Căpitanul de poştă*. I-am spus că acest *Căpitan de poştă* a fost ecranizat în Germania în urmă cu câţiva ani, ceea ce l-a bucurat vizibil. Pe scurt, am avut o conversaţie de salon, foarte neobişnuită. Nu-mi dau seama ce hram poartă indivizii ăştia, de fiecare dată mă minunez de felul în care reuşesc să ne surprindă.

Din bucătărie se aud deodată gălăgie şi voci bărbăteşti. Oare a sosit Anatol? Micul caucazian spune că nu, dar mă urmează spre bucătărie, din care tocmai apare văduva în fugă, înspăimântată, făcând tot felul de semne şi strigând:

— Atenţie, Petka!

Petka? Doamne fereşte, da, mai există şi ăsta! Petka, cel cu părul tuns scurt şi mâinile mari ca ale unui tăietor de lemne, care-i tremurau atât de tare în timpul mormăielii penibile de Romeo.

Toţi trei am pornit-o spre bucătărie. Pe bufet se află o lampă Hindenburg cu o flacără mică, gata să se stingă. La asta se adaugă licărirea unei lanterne ce abia mai pâlpâie, agitată de un rus, pe care nu-l văd încă. Celălalt este fără îndoială Petka, îi recunosc vocea. De alaltăieri (da, totul a început într-adevăr abia alaltăieri) iubirea lui pentru mine s-a transformat în ură. Petka, siberianul respins, vine spre mine când mă vede. Părul aspru îi stă ridicat (cine ştie pe unde-o fi boneta sa). Ochii săi mici scânteiază. E beat criţă.

În colţul de lângă fereastră se află o maşină de cusut. Petka o apucă de capacul de protecţie şi o smulge de jos, apoi o aruncă de-a curmezişul prin bucătărie în direcţia mea. Obiectul se izbeşte cu putere de faianţă. Mă las în jos, strig spre caucazianul scund:

— Adu-l pe Anatol!

Mă ascund în spatele celuilalt soldat, cel străin, care a venit cu Petka, îl implor să mă ajute să scap de bărbatul beat. Petka loveşte acum cu pumnii spre mine, însă ratează de fiecare dată din cauză că este atât de beat. Fără nici o avertizare, suflă apoi în mica lampă de pe bufet. Bateria de la lanternă îşi dă şi ea duhul şi rămânem în întuneric. Aud răsuflarea lui Petka, miros respiraţia lui de basamac. De fapt, nu mi-e deloc frică, mai degrabă mă concentrez să-l evit, să-l fac să se împiedice şi simt că am aliaţi în jurul meu. În sfârşit îl ghidăm împreună spre uşa din spate. Lanterna mai licăreşte de câteva ori. Îl împingem pe Petka spre scara circulară, se rostogoleşte câteva trepte în jos. În cădere strigă spre mine cât sunt de rea, că sunt doar un gunoi – apoi mă înjură de mamă.

Ora unu noaptea, deci e deja marţi, 1 mai. Stau în berjeră, sunt frântă de oboseală. Ordonanţa scundă a plecat, acum voia chiar să-l aducă pe Anatol. Ascultam, picotind de somn… Văduva şi domnul Pauli plecaseră deja de mult la culcare. Eu n-am îndrăznit să mă culc, aşa că aşteptam…

În sfârşit, un ciocănit în uşa din faţă. Era iarăşi ordonanţa. De data asta era încărcat cu slănină, pâine, heringi, o marmită plină de rachiu. De-abia târându-mă de oboseală, am adunat în bucătărie farfurii şi pahare, apoi am pus masa cu ajutorul lui. Fileurile de heringi dezosate se încolăcesc graţioase pe farfurie. Eu casc, dar ordonanţa mă consolează:

— Anatol vine îndată.

Într-adevăr, apare zece minute mai târziu, însoţit de locotenentul cu părul blond deschis şi privirea sinistră, care continuă să şchiopăteze şi să se sprijine în bastonul german. Anatol mă trage pe genunchii săi, căscând:

— Iooo, dormit…

Nici nu ne aşezăm bine toţi patru la masă, că ciocăneşte iarăşi cineva la uşă. Este unul din oamenii lui Anatol, care trebuie să-l ducă împreună cu ordonanţa la comandant. Se va întâmpla ceva în noaptea asta, sau e vorba doar de petrecerea de 1 mai? Anatol se ridică oftând şi dispare. Ordonanţa mai ia o îmbucătură serioasă din felia de pâine cu slănină şi, mestecând, fuge după el.

Au plecat. În urmă rămâne blondul cu privirea sinistră. Nerăbdător, umblă cu bastonul său prin cameră, iar se aşază, mă fixează cu privirea. Lumânarea pâlpâie. Sunt atât de obosită, încât aproape cad de pe scaun. Toate cuvintele în rusă pur şi simplu mi-au dispărut din minte.

Blondul priveşte în gol, îmi spune că vrea să rămână peste noapte. Vreau să-i arăt camera din spate. Nu, vrea să rămână în această cameră. Îi întind o pătură pe canapea. Nu, el vrea în pat, se plânge el încăpăţânat, cu voce monotonă, ca un copil excesiv de obosit. Bine – n-am nimic împotrivă. Mă culc îmbrăcată pe canapea. Nu, să vin cu el în pat. Nu vreau. Atunci vine după mine pe canapea. Îl ameninţ cu Anatol. Blondul râde grosolan:

— Ăla nu mai vine noaptea asta.

Mă scol în picioare, vreau să merg în camera din faţă sau alături, la văduvă, oriunde. Atunci cedează, se mulţumeşte să doarmă pe canapea, se înfăşoară în pătură. Acum mă culc îmbrăcată pe pat, mi-am scos doar pantofii.

Puţin mai târziu mă trezesc brusc, aud în întuneric bastonul apropiindu-se. A apărut iarăşi, vrea în patul meu. Sunt amorţită de somn, mă apăr, bolborosesc ceva, mă opun. El nu se dă bătut, are o insistenţă de neclintit, tulburătoare, posacă. De câteva ori repetă iritat:

— Sunt un bărbat tânăr.

Are cel mult douăzeci de ani.

În timp ce mă apăr, îl lovesc o dată în piciorul rănit. El geme, mă înjură, încearcă să dea cu pumnul în mine. Apoi se apleacă peste marginea patului, căutând ceva pe podea. De-abia mai târziu îmi dau seama că îşi caută

bastonul, pe care l-a lăsat lângă pat. Este un baston noduros, zdravăn. Dacă-mi trage una în cap cu el, s-a zis cu mine. Încerc să-i imobilizez mâinile, îl trag înapoi de la marginea patului. Iar începe să se împingă în mine, eu şoptesc:

— Ca la câini…

O frază care-i place foarte mult, fiindcă o repetă ursuz şi persistent:

— Da… bine aşa… ca la câini… foarte bine… cum se iubesc câinii… cum se iubesc câinii...

Suntem atât de obosiţi, încât preţ de câteva minute aţipim amândoi, apoi năvăleşte şi se înghesuie iar în mine… Mă simt atât de rănită, de obosită, pe jumătate adormită continui să mă apăr, are nişte buze atât de reci…

Spre ora 5 dimineaţa, la primul cântat de cocoş, se ridică greoi, îşi saltă cracul pantalonului şi-şi scoate bandajul soios de pe rana crestată. Involuntar, mă dau înapoi speriată, apoi întreb:

— Pot să te-ajut?

El clatină din cap, se holbează un timp la mine – apoi scuipă dintr-odată lângă pat, scuipă cu dispreţ. Pleacă. S-a dus un coşmar. Am dormit buştean încă trei ore.

Marţi, 1 mai 1945, după-masă

Am început ziua de astăzi cu frica-n sân, de la ora opt stăteam epuizate în bucătărie şi presimţeam că se vor întâmpla şi alte lucruri rele. Însă totul şi-a urmat cursul firesc. Brusc bucătăria s-a umplut de bărbaţi cunoscuţi şi necunoscuţi. Unul a apărut într-un halat alb, s-a prezentat drept brutar şi mi-a promis în şoaptă făină şi pâine, multă făină şi pâine, dacă mă voi… cu el (n-a rostit cuvântul, cei mai mulţi dintre ei spun „dragoste“ sau chiar „măritiş“ sau, simplu, „dormit“, dar ăsta s-a uitat doar aiurea la mine).

Strigăte pe stradă, care i-au făcut pe toţi indivizii să dispară imediat din bucătărie. Puţin mai târziu stăteau aliniaţi în două rânduri pe stradă, sub arţar. Anatol se plimba în faţa lor în sus şi-n jos, era un adevărat locotenent-major, însă unul binedispus: cu mâinile vârâte în jacheta de piele, le ţinea soldaţilor un discurs. Am reuşit să înţeleg frânturi de propoziţii: „Unu mai… aproape de victorie… să ne veselim, dar să ne amintim de ucazurile

tovarăşului Stalin…“ etc. În acelaşi timp le-a făcut oamenilor un semn cu ochiul, iar ei au rânjit. Andrei a ieşit din rând, a pus o întrebare şi-a primit un răspuns. Încă doi, trei bărbaţi au ridicat mâna ca la şcoală, au întrebat ceva, vorbeau liber. N-am remarcat nimic care să aducă a disciplină militară. Tovarăşul locotenent-major se purta ca un simplu tovarăş. Dincolo, la şcoală, Katiuşele continuau să vuiască în timpul ceremoniei, lăsând dâre de foc pe cerul gălbui ca sulful.

Mi-era rău şi mă simţeam rănită, mă târam ca o raţă beată. Văduva a scos trusa de prim-ajutor de după tavanul fals, unde o ascunsese, şi mi-a dat o cutie de metal cu un rest de vaselină.

A trebuit să mă gândesc cât de bine mi-a fost până în prezent, că dragostea mi-a fost în viaţă doar plăcere, şi niciodată durere. Niciodată n-am fost forţată, nici nu m-am forţat. Aşa cum a fost, a fost bine. Nu mă simt mizerabil din cauza excesului, ci din cauza trupului meu, care a fost abuzat, iar acum răspunde prin durere.

Trebuie să mă gândesc la o colegă de şcoală, acum măritată, care mi-a mărturisit la începutul războiului, după ce soţul ei fusese recrutat, că fără bărbat se simte trupeşte mult mai bine în căsnicie decât înainte. Consumarea căsătoriei i s-a părut mereu un act dureros şi neplăcut, lucru pe care a încercat să-l ascundă cu străşnicie soţului. Probabil că asta este ceea ce se înţelege prin frigiditate. Trupul ei nu era pregătit. Şi frigidă am rămas şi eu în timpul tuturor acestor acte. Nu poate şi nu are voie să fie altfel, vreau să fiu moartă şi lipsită de sentimente atât timp cât nu sunt decât o pradă.

În jurul prânzului am salvat întâmplător două vieţi omeneşti. Totul a început în momentul în care un german, un domn mai în vârstă şi necunoscut, a bătut la uşa noastră din faţă şi m-a strigat, adică o căuta pe „doamna care ştie ruseşte“. Am coborât scările cu el, mărturisesc, foarte şovăitoare, deoarece bărbatul bolborosea ceva despre revolvere şi împuşcare. Jos se aflau cei doi funcţionari de la poştă şi, ce alinare, o grămadă dintre oamenii lui Anatol, toţi subofiţeri (datorită cursului de cunoştinţe elementare pe care l-a ţinut Anatol, pot face acum cu exactitate diferenţa dintre grade). Bărbatul stătea cu faţa la zid, tăcut, cu umerii lăsaţi,

privirea în pământ, în papuci. Soţia îşi întorsese capul şi repeta mereu aceleaşi cuvinte.

Ce se întâmplase? Următoarele: Fata refugiată, care locuia cu chirie la funcţionarii de la poştă şi care sâmbătă dimineaţa ni se plânsese tuturor că viaţa ei nu mai poate continua în felul ăsta şi că vrea să-i pună capăt, a fost prinsă pe palierul din clădire cu un revolver în buzunarul de la palton. Probabil că l-a adus cu ea de-acasă, nimeni nu ştie cu exactitate. Ea a scăpat din mâna urmăritorilor, a fugit pe trepte în sus şi s-a făcut nevăzută în labirintul mansardelor de sub acoperiş. De atunci a dispărut. Acum au fost percheziţionate camerele funcţionarilor de la poştă şi a fost găsită, în cele din urmă, vai, o poză cu portretul fetei împreună cu un soldat SS. Poza o au aici jos, mi-o arată, trebuie să confirm dacă este cu adevărat fata din Königsberg. Bărbatul de la SS ar putea fi logodnicul sau mai degrabă fratele ei, deoarece are capul la fel de mare ca al ei.

Iar acum, după ce i-au arestat pe cei doi bătrâni, considerându-i prizonierii lor, ruşii vor să-i împuşte imediat, dacă nu le aduc fata sau nu le spun unde a dispărut.

Mai întâi i-am lămurit că făceau o mare eroare. Ruşii credeau că bătrânii sunt părinţii fetei. Aceşti bărbaţi sunt obişnuiţi cu familii adevărate şi nu ştiu cât de încâlcit, singuratic şi haotic a devenit felul nostru de a trăi. Când au auzit că bătrânii erau doar nişte străini la care fata locuia, tonul vocii lor s-a schimbat imediat. Bătrâna, care în timpul discuţiei mele cu ruşii ne-a privit îngrozită, intervine într-o pauză a conversaţiei noastre şi, crezând că asta o va ajuta, începe s-o înjure şi s-o vorbească de rău pe cea dispărută. Ne spune că cineva i-a forţat s-o primească în casă, că ea nu le-a adus decât supărare şi dezordine, că s-au săturat de ea şi că nimic ce vine din partea fetei n-o mai miră – iar dacă ar şti locul în care s-ar afla, atunci le-ar spune, că n-au nici un motiv să n-o facă. Şi aşa mai departe.

Cu siguranţă că dacă ar putea, femeia ar da-o de gol pe fată. Cu o voce tremurând de frică, ea repetă aceleaşi cuvinte fără noimă, în timp ce soţul ei continuă să stea cu faţa la zid, impasibil şi inert.

Eu vorbesc şi vorbesc, le explic ruşilor că fata cu revolverul n-a avut de gând să ucidă pe cineva din rândurile lor, ci, după cum auzisem chiar eu, plănuise să se sinucidă şi presupun că s-a împuşcat deja – probabil că în

curând va fi găsit cadavrul ei (cuvântul pentru sinucidere, *samo-ubiestvo*, nu e trecut în dicţionarul militar german–rus, l-am aflat de la Andrei).

Încetul cu încetul situaţia s-a mai calmat. Am cutezat să-i ridiculizez pe cei doi funcţionari de la poştă, asemuindu-i cu nişte idioţi, care habar n-au de nimic. În cele din urmă s-a întors şi bărbatul spre noi. Din gura sa deschisă se scurgeau nişte fire de salivă, ca la un nou-născut. Femeia tăcea, ochii ei scânteietori şi sălbatici de bătrână se mişcau încontinuu între mine şi ruşi. În cele din urmă au fost lăsaţi să plece amândoi nevătămaţi.

Ruşii m-au instruit să le comunic tuturor civililor din casă că data viitoare când se mai găseşte o armă, toată clădirea va fi arsă din temelii, conform legii marţiale. Iar bărbaţii au jurat s-o găsească pe fată şi s-o lichideze.

Ce schimbaţi sunt veselii mei băutori de vodcă. Nici nu-i recunosc! Remarc că nici unul dintre ei nu se comportă ca atunci când stăteau de partea cealaltă a măsuţei rotunde şi închinau în cinstea mea. Nu te poţi încrede în chiotele lor. Se pare că pentru ei serviciul e serviciu şi băutura e băutură – cel puţin pentru indivizii ăştia trei. Trebuie să reţin asta, trebuie să fiu atentă cu ei.

După aceea am fost foarte mândră de mine, dar şi speriată. În felul ăsta devin foarte cunoscută, ceea ce nu-mi convine. Trebuie să admit că-mi este frică şi că doresc să rămân o necunoscută. Când am plecat de-acolo, bărbatul care venise acasă după mine m-a urmărit şi m-a rugat să-i traduc o expresie pe care o aude frecvent la ruşi: „*Gitler durak.*“ Îi traduc: „Hitler e un dobitoc.“ Ruşii o repetă mereu cu un aer triumfător, de parcă ei şi-ar fi dat primii seama de asta.

Miercuri, 2 mai 1945, şi restul zilei de marţi

Jumătate din după-masa zilei de marţi am petrecut-o lângă patul domnului Pauli şi mi-am notat tot ce s-a întâmplat. Pentru orice eventualitate, am transformat ultimele pagini din acest caiet în dicţionar german–rus, pe care-l pot arăta oricând oricărui rus curios care dă năvală în cameră. Am făcut-o deja o dată şi m-am ales imediat cu o bătaie apreciativă pe umăr.

Spre seară s-a iscat zarvă mare. Cineva lovea cu picioarele în uşa din faţă. Am deschis-o cu lanţul pus, am văzut ceva alb şi l-am recunoscut pe

brutarul de marţi dimineaţa în halatul său. Voia să intre. N-am vrut să-l las, m-am comportat de parcă Anatol era înăuntru. Atunci mi-a cerut insistent o altă fată, oricare, poate o adresă, chiar şi numai o sugestie unde ar putea găsi una – că-i va da fetei făină în schimb, multă făină, şi-mi va da şi mie făină pentru intermediere. I-am spus că n-am nici o fată pentru el, nici nu vreau să cunosc vreuna. Atunci a devenit agresiv, şi-a băgat piciorul între uşă şi toc, a început să tragă de lanţ. Cu greu l-am împins afară şi-am trântit uşa.

Da, fetele sunt o marfă destul de rară. Acum se ştie când şi la ce oră merg bărbaţii la vânătoare de femei, când fetele trebuie să fie încuiate în casă, ascunse după tavanul fals sau prin locuinţele bine zăvorâte. La pompa de apă se şuşotea că o doctoriţă foloseşte buncărul antiaerian drept spital de campanie împotriva epidemiilor, avertizând prin semne mari în germană şi rusă prezenţa în acea incintă a bolnavilor de tifos. În realitate, acolo se află doar fetele foarte tinere din clădirile din jur, cărora doctoriţa le salvează prin acest vicleşug fecioria.

Puţin mai târziu s-a pornit iarăşi gălăgia. De data asta, doi necunoscuţi au pătruns în locuinţa goală de lângă noi. Zidul care desparte apartamentele a fost parţial distrus la ultimul bombardament, astfel că, la vreo doi metri deasupra podelei, se cască o gaură largă de vreo jumătate de metru. În dreptul acestui loc din perete, indivizii au pus probabil o masă pe care s-au urcat. Prin gaură strigau să le deschidem imediat uşa, altfel ne vor împuşca (îmi închipui că nu ştiau că uşa noastră din spate este mereu deschisă). Unul din indivizi lumina cu lanterna în holul nostru, în timp ce al doilea îşi pregătea mitraliera. Noi ştiam deja că nu trag chiar atât de repede, mai ales atunci când încă mai sunt atât de treji şi de guralivi ca ăştia doi. Eu am intrat în joc, încercam să fiu haioasă vorbind ruseşte. De-altfel sunt doar doi băieţaşi imberbi, i-am flatat şi le-am predicat despre ucazurile marelui Stalin. În cele din urmă s-au îndepărtat de la locul de tragere, au mai lovit uşa din faţă de câteva ori cu cizmele lor şi apoi s-au cărat de-acolo. Am răsuflat uşuraţi. E totuşi un sentiment liniştitor că în caz de pericol pot alerga pe scări în sus şi chema în ajutor pe unul dintre oamenii lui Anatol. Cei mai mulţi ştiu acum că suntem proprietatea lui Anatol.

Chiar şi aşa, văduva nu s-a simţit chiar în apele ei, mai ales seara, când a văzut că nu apare nici unul dintre oaspeţii noştri obişnuiţi. Ea a profitat de o clipă de linişte în casa scării pentru a se strecura repede şi neauzită la un etaj de sus, căutând contactul cu alţi vecini. S-a întors după zece minute:

— Te rog să vii cu mine la doamna Wendt, sunt acolo nişte ruşi cumsecade, e o atmosferă de-a dreptul plăcută.

Doamna Wendt este o femeie de cincizeci de ani care trăieşte singură, are o eczemă purulentă pe obraz şi şi-a prins verigheta de elasticul lenjeriei intime. Am constatat că s-a mutat împreună cu menajera fostului nostru proprietar, care a fugit în Vest – una dintre multele convieţuiri rezultate în urma fricii sau a sărăciei, aşa cum se procedează peste tot în jurul nostru. Bucătăria mică era îmbâcsită de aer stătut şi fum de ţigară. La lumina lumânării le-am recunoscut pe cele două femei şi pe cei trei ruşi. În faţa lor pe masă zăceau o mulţime de conserve, cele mai multe fără vreun înscris, probabil provizii ale soldaţilor germani capturate de ruşi. Unul dintre ruşi i-a pus văduvei imediat o conservă în mână.

La dorinţa femeilor, n-am vorbit nici un cuvânt ruseşte, doar m-am prefăcut că nu înţeleg. Nici unul dintre ruşi nu mă cunoştea. Unul dintre ei, pe care-l strigau Serioja, se împingea în mine şi şi-a pus mâna în jurul taliei mele. La care un alt rus a intervenit şi i-a spus cu un glas liniştit:

— Frate, te rog, lasă asta.

Iar Serioja, prins asupra faptei, s-a îndepărtat de mine.

Sunt uimită. Cel care a vorbit este tânăr şi are o faţă frumoasă, cu trăsături aspre şi regulate. Ochii săi lucesc. Mâinile îi sunt albe şi subţiri. Acum mă priveşte serios şi-mi spune într-o germană stricată:

— Nu fie frică.

Doamna Wendt ne şopteşte că rusul ăsta se numeşte Stepan, că şi-ar fi pierdut soţia şi doi copii în timpul bombardamentelor germane asupra Kievului – însă ne-a iertat şi se comportă pur şi simplu ca un sfânt.

Al treilea rus, mic şi ciupit de vărsat, îmi pune în mână o conservă, pe care o deschisese cu un briceag. Îmi dă şi cuţitul şi, gesticulând, mă roagă să mănânc. E carne în conservă. Iau nişte bucăţi mari şi grase şi mi le îndes în gură, mi-e foame. Toţi cei trei ruşi mă privesc satisfăcuţi. Doamna Wendt deschide cămara din bucătărie şi ne arată stive întregi de conserve, pe care

le-au adus cei trei flăcăi. Aici domneşte într-adevăr o atmosferă foarte plăcută, în ciuda faptului că ambele femei sunt mai degrabă respingătoare: doamna Wendt cu eczema ei, iar fosta administratoare seamănă cu un şoarece, are ochelari şi o înfăţişare atât de prăpădită, încât îţi trece tot cheful de viol. Dumnezeu ştie de ce aceşti bărbaţi au prins rădăcini tocmai aici şi le aduc toate aceste conserve.

Aş putea să mai stau aici mult şi bine. Stepan îţi inspiră siguranţă. Îl privesc cu uimire ca pe-un tablou, îl redenumesc Alioşa, personajul din *Fraţii Karamazov*. Însă văduva devine neliniştită, îşi face griji pentru domnul Pauli, pe care l-am lăsat singur în casă în patul său. Cu toate că bărbaţii noştri, mai ales cei bolnavi, care stau la pat, n-au nici un motiv să se teamă de ruşi. E imposibil de imaginat ca unul dintre soldaţii ăştia să apară, legănându-şi şoldurile şi şoptindu-i unui bărbat: „Băiete, vino.“ Ăştia sunt toţi nesperat de normali.

Serioja ne conduce cu lumânarea până la uşă – urmărit cu privirea de Stepan, este blând ca un miel; doar în dreptul uşii riscă şi mă ciupeşte tandru de braţ.

Coborâm scările, fiecare cu câte o conservă de carne în mână. Din apartamentul nostru răsună muzică veselă, iar distracţia e în toi. În sufragerie se află, intraţi prin uşa din spate veşnic deschisă, aproape toată trupa lui Anatol. De undeva au făcut rost de un acordeon şi cântă pe rând la el. Fiecare încearcă, nici unul nu reuşeşte cum trebuie, iar rezultatul este cel scontat. Dar ei râd foarte tare, vor să sărbătorească, azi este 1 mai. Habar n-au pe unde e Anatol, ei îmi spun că este plecat în misiune, are multe de rezolvat.

Noi ne retragem în camera de alături, la patul domnului Pauli – şi găsim acolo oaspeţi ruşi. Locotenentul sumbru cu bastonul său ornat cu plachete şi încă un rus, pe care, evident, tot el l-a adus şi pe care ni-l prezintă drept Cutărică, maior (au un fel aparte de a-şi păstra secret numele tatălui şi cel de familie, astfel că nu spun niciodată mai mult decât un prenume obişnuit şi rangul, pe care un cunoscător oricum îl poate ghici).

Îmi fixez scârbită privirea spre locotenentul blond şi-n gând îl trimit undeva. Dar el se comportă de parcă nu m-ar cunoaşte, este distant şi formal şi deosebit de politicos. Şi mai politicos este maiorul adus de el. Când

intrăm în cameră, el sare în picioare, se înclină ca în timpul unui curs de dans, repetă gestul în faţa fiecăreia din noi. Este un individ înalt, slab, brunet, cu o uniformă curată, îşi târăşte un picior după el. De-abia mai târziu descopăr şi un al treilea nou-venit în cameră. A stat nemişcat pe un scaun în dreptul ferestrei, a venit de-abia la chemarea maiorului la noi, clipind de la lumina lumânării. Era un asiatic cu fălci proeminente şi ochi migdalaţi, care ne-a fost prezentat drept ordonanţa maiorului. Imediat după aceea s-a retras iarăşi în colţul său de la fereastră, unde şi-a ridicat gulerul de la paltonul gri de lână, ca pavăză împotriva vântului ce sufla puternic de afară.

Acum stăm toţi patru lângă patul domnului Pauli, văduva, eu, maiorul şi blondul sumbru, care vorbeşte tot timpul. Rugămintea lui este să-i traduc văduvei şi domnului Pauli, pe care-i crede un cuplu, toate cuvintele înflorite şi politicoase pe care şi le alege cu grijă. În timp ce discutăm, maiorul şi cu mine ne măsurăm cu coada ochiului. Nu-mi dau seama ce hram poartă, n-o să-l slăbesc din ochi. Maiorul ne oferă ţigări, pe care le ţine în buzunar. Pauli îi mulţumeşte şi ia două, aprinde una din ele cu focul oferit de maior. Amândoi fumează liniştiţi. Maiorul îi întinde lui Pauli din când în când scrumiera cu multă amabilitate. Deodată sare în picioare, ne roagă să-i spunem dacă nu cumva deranjează, caz în care va părăsi pe dată camera! Şi se face că pleacă. Nu, nu, din contră. Îi facem semn să rămână, iar el se aşază la loc şi continuă să fumeze în tăcere. E un model perfect de etichetă. Un alt exemplu cu totul nou din aparent inepuizabila colecţie trimisă de URSS la noi. De-altfel, este nervos. Mâna în care ţine ţigara tremură puternic. Sau are febră? Între timp ne-a spus că este rănit la genunchi şi că i se schimbă bandajul în acelaşi spital cu locotenentul blond şi sumbru. (Prin urmare, spitalul e tot sub control rusesc. Aş vrea să ştiu cum au făcut să fie primiţi acolo şi ce s-a întâmplat cu soldaţii noştri, care săptămâna trecută ocupau fiecare pat din fiecare încăpere).

Grupul de cântăreţi de alături a plecat între timp cu acordeon cu tot din locuinţa noastră. Atmosfera se linişteşte. Trag cu ochiul la ceasul blondului. Limbile arată deja ora unsprezece. Ne privim unii pe alţii, văduva, dl Pauli şi cu mine, nu ştim ce să credem despre oaspeţii noştri.

Acum maiorul îi ordonă ceva asiaticului aflat la fereastră, care scotoceşte într-unul din buzunarele paltonului şi scoate cu greu ceva de-acolo: o sticlă veritabilă de şampanie germană de marcă! O aşază în cercul de lumină aruncat de lumânare pe măsuţa de lângă patul lui Pauli. Văduva aleargă imediat să aducă pahare, apoi ciocnim şi bem şampania, în timp ce maiorul şi locotenentul blond poartă o conversaţie discretă, pe care evident nu trebuie s-o aud. Dintr-odată, maiorul se întoarce spre mine şi mă întreabă sever, ca la şcoală:

— Ce ştiţi despre fascism?

— Fascism? i-am răspuns bâlbâindu-mă.

— Da, vă rog. Explicaţi-mi originea cuvântului. Numiţi-mi ţara de origine a acestui curent politic.

Mă gândesc, încordată, apoi mormăi ceva despre Italia, Mussolini, Roma antică, *fascio* – care înseamnă mănunchi de nuiele, ceea ce încerc să explic, dând ca exemplu bastonul ornat cu plachete al locotenentului… Şi-n tot timpul ăsta îmi tremură mâinile şi genunchii, fiindcă brusc îmi dau seama care-i treaba cu acest maior şi ce doreşte de la mine: mă examinează din punct de vedere politic, vrea să ştie care este crezul şi trecutul meu, pentru a mă folosi apoi în cine ştie ce interese ruseşti, ca traducătoare sau ajutor în cadrul armatei, habar n-am – şi mă văd deja deportată şi târâtă undeva într-un război… Sau sunt oameni ai Administraţiei Politice de Stat şi vor să mă folosească drept informatoare? O sută de gânduri groaznice îmi trec prin cap, simt cum mâinile îmi devin grele ca plumbul şi stau să cadă, de-abia mai reuşesc să termin ceea ce spun.

Probabil am devenit palidă, fiindcă văduva, care nu înţelege nici o iotă din discuţia noastră, mă priveşte îngrijorată şi întrebătoare. Acum aud cum maiorul îi spune locotenentului blond şi pare mulţumit:

— Da, are cunoştinţe politice bune.

Apoi ridică paharul şi închină în sănătatea mea.

Respir uşurată, simt inima cum îmi bate în gât. Pesemne că am trecut deja examenul şi se dorea doar testarea cunoştinţelor mele de bază. Beau tot paharul, în care se toarnă apoi restul din sticlă. Văduva de-abia îşi mai poate ţine ochii deschişi. E timpul ca oaspeţii să plece.

Dintr-odată un ton nou, o ofertă nouă. Locotenentul blond rezumă în două propoziţii despre ce-i vorba:

— Maiorul este aici. Cetăţeană, el vă întreabă dacă vă place de el.

Sunt complet năucită, mă holbez la amândoi ca o proastă. Maiorul este subit foarte preocupat de ţigara lui, îşi stinge cu grijă mucul în scrumieră. Pare că nici n-a auzit ce a întrebat locotenentul în numele lui. Pe asiatic nu reuşesc să-l dibuiesc în întuneric. Stă tăcut în acelaşi loc. N-a primit şampanie.

Tăcere. Văduva mă priveşte întrebătoare, ridicând din umeri.

Urmează apoi iarăşi locotenentul, fără tonalitate în glas, calm:

— Vă place de maior? L-aţi putea iubi?

Iubi? Ce nenorocit e cuvântul ăsta pe care nu mai suport să-l aud! Sunt atât de speriată şi de descurajată, încât nu ştiu ce să spun sau ce să fac. La urma urmei, locotenentul blond face totuşi parte dintre oamenii lui Anatol. Prin urmare, ştie că sunt tabu. Oare Anatol a plecat deja? Oare acest maior este succesorul său? Oare îşi închipuie că odată cu funcţia mă va primi şi pe mine? Nu cred, maiorul însuşi a zis că el locuieşte momentan la spital, fiindcă are acolo un pat.

Mă ridic în picioare şi spun:

— Nu. Nu vă înţeleg.

Locotenentul mă urmează şchiopătând prin cameră, ţinându-se de bastonul său, în timp ce maiorul stă aparent detaşat lângă patul lui Pauli şi priveşte pe lângă cei doi germani, care stau acolo tăcuţi, neajutoraţi şi speriaţi.

Abia perceptibil îi şoptesc locotenentului:

— Şi Anatol? Ce-i cu Anatol?

— Care Anatol?! strigă el nepoliticos, cu voce tare. Ce-i cu Anatol? Ăsta a plecat de multă vreme. A fost transferat la Statul-Major.

A plecat Anatol? Aşa, pur şi simplu, fără nici un cuvânt? Oare este adevărat? Vocea lui sună atât de sigură, de superioară, de batjocoritoare.

Îmi vâjâie capul. Acum se ridică şi maiorul, îşi ia rămas-bun de la văduvă şi de la Pauli în modul cel mai ceremonios cu putinţă, aud cum mulţumeşte de mai multe ori pentru ospitalitatea oferită. Nici Pauli şi nici văduva n-au înţeles nimic despre codoşia de adineauri. Nu mă încumet să vorbesc cu cei

doi în germană de faţă cu ruşii, fiindcă ştiu că ruşilor nu le place asta, suspectează imediat comploturi şi trădări.

Făcând o plecăciune în direcţia noastră, maiorul se retrage spre uşă. Asiaticul vine de la fereastră, clătinându-se. Cu lumânarea mea le arăt celor trei drumul spre ieşire. Maiorul calcă apăsat, trecând prin hol, şi-şi târăşte încet piciorul drept, concentrându-se să nu şchiopăteze. Locotenentul mă înghionteşte, întreabă golăneşte:

— Şi? Încă vă mai gândiţi?

Urmează o scurtă discuţie între el şi maior cu privire la locul unde să-şi petreacă noaptea, dacă la spital sau...? Iar locotenentul mă întreabă distant, însă iarăşi politicos:

— Am putea cumva să fim găzduiţi aici peste noapte? Toţi trei?

Şi arată spre maior şi spre asiaticul care moţăie în picioare.

Toţi trei? De ce nu? Astfel avem o protecţie bărbătească peste noapte, mă gândesc eu şi îi conduc pe cei trei în încăperea din spate de lângă bucătărie. Acolo este o canapea lată, pe care se află o grămadă de pături de lână. Locotenentul şi asiaticul se îmbulzesc pe lângă mine şi intră în cameră. Locotenentul închide dintr-o mişcare uşa cămăruţei, mai văd doar o licărire a lanternei lui.

Eu rămân în bucătărie cu lumânarea în mână. Lângă mine stă tăcut maiorul. Politicos, mă întreabă unde e baia. Îi arăt uşa şi-i dau lumânarea. În timp ce stau la fereastra de la bucătărie şi privesc afară în întuneric, se mai deschide o dată uşa de la cămăruţă. Blondul sumbru, doar în cămaşă, şuieră spre mine:

— Asta cu noi – ce-a fost ieri – nu trebuie s-o afle nimeni.

Apoi dispare iarăşi. Stau o clipă şi mă gândesc: cum adică asta cu noi? Apoi îmi amintesc iarăşi noaptea trecută, dragostea câinească, cum a scuipat lângă patul meu. Pare să fi trecut deja o veşnicie, totul e reprimat, aproape uitat. Conceptul de timp mă derutează. O zi seamănă cu o săptămână, un abis larg căscat între două nopţi.

Maiorul se întoarce şi intră cu mine în camera mea. Probabil că Pauli şi văduva din camera alăturată vor fi înţeles deja ce se petrece. Aud prin perete vocile lor înăbuşite. Maiorul scoate dintr-un buzunar o lumânare

nouă şi mare, varsă puţină ceară pe o scrumieră, lipeşte lumânarea şi o aşază pe măsuţa de lângă patul meu.

Întreabă încet, cu boneta în mână:

— Am voie să rămân aici?

Ridic mâinile şi umerii în semn de neputinţă. La care el lasă privirea în pământ şi spune:

— Uitaţi-l pe locotenentul-major. Mâine va fi deja foarte departe. Aşa am auzit.

— Şi dumneavoastră?

— Eu? Păi eu mai rămân încă mult, mult timp. Cel puţin o săptămână, poate chiar mai mult. Arată spre picior: E-o schijă în el. Urmez un tratament medical.

Acum chiar îmi pare rău de el şi de felul în care stă acolo. Îl rog să ia loc. El îmi răspunde jenat:

— Probabil sunteţi obosită. Este atât de târziu. Poate doriţi să vă culcaţi...?

Apoi merge la fereastra din cioburi şi carton prin care acum nu se mai aude nimic, dar absolut nimic de pe front şi prin care se preface că priveşte afară. Într-o clipită m-am dezbrăcat de o parte de haine, mi-am tras o rochie veche a văduvei peste mine şi m-am băgat sub pătură.

El se apropie, împinge un fotoliu lângă pat. Oare ce vrea? Să facă iarăşi conversaţie, să se poarte conform ghidului de bune maniere, vezi capitolul „Violarea demoazelelor din tabăra duşmanului“? Ba nu, doreşte să se prezinte, scoate tot felul de hârtii de prin buzunare, le întinde pe pătură, mută lumânarea mai aproape ca să pot vedea mai bine. Acesta este primul rus care se destăinuie în amănunt. Acum îi ştiu numele exact, data şi locul naşterii, ştiu până şi care este averea sa, fiindcă are un carnet de cec din oraşul Leningrad, pe care scrie 4.000 de ruble. Apoi îşi adună iarăşi hârţoagele. Vorbeşte o rusă elevată, iar eu îmi dau seama de asta, ca de obicei, prin faptul că nu înţeleg propoziţii întregi. Pare citit şi cultivat muzical, îşi dă toată silinţa să se comporte ca un gentilom. Dintr-odată sare de pe scaun, întreabă nervos:

— Nu sunt o companie plăcută? Mă dispreţuiţi? Spuneţi-mi deschis!

— Nu, nu! Nu, nicidecum, e bine aşa cum eşti. Doar că nu pot accepta chiar atât de uşor această situaţie. Am un sentiment de scârbă, că sunt pasată de la unul la altul, mă simt umilită şi insultată, degradată la statutul de simplu obiect sexual.

Apoi mă gândesc iarăşi: „Şi dacă este adevărat că Anatol a dispărut? Dacă acest tabu, acest zid de protecţie pe care l-am ridicat atât de anevoios, dispare brusc? Oare n-ar fi bine să-mi creez un nou tabu, să ridic un nou zid împrejurul meu?“

Maiorul îşi scoate cureaua şi pune haina într-o parte, mereu cu încetinitorul şi privindu-mă cu coada ochiului. Eu stau, aştept, simt că-mi transpiră palmele, vreau şi totuşi nu vreau să-l ajut. Până când îmi spune:

— Daţi-mi mâna, vă rog.

Mă holbez la el. Vrea să fie politicos şi să mă fericească, poate, sărutându-mi mâna? Sau ghiceşte în palmă? Deja îmi ia mâna, o prinde puternic între mâinile sale şi-mi spune cu gura tremurândă şi privindu-mă patetic:

— Iertaţi-mă. N-am mai avut de mult timp o femeie.

Nu trebuia să spună asta. În clipa următoare am faţa îngropată în genunchii săi şi suspin şi mă jelesc şi-mi spun toată amărăciunea de pe suflet. Simt cum mă mângâie pe cap. Apoi se aude un zgomot la uşă, amândoi ridicăm privirea. Văduva stă în prag cu lumânarea în mână, întrebând neliniştită dacă mă simt bine. Maiorul şi cu mine îi facem semn să plece, dar vede şi ea că nu mi se întâmplă nimic rău, apoi aud uşa închizându-se.

Mai târziu, pe întuneric, i-am spus cât sunt de rănită şi l-am rugat să fie tandru cu mine. A fost tandru şi deosebit de drăgăstos, a terminat repede şi m-a lăsat să dorm.

Aşa a decurs ziua mea de marţi, 1 mai.

Continuăm cu ziua de miercuri. Pentru prima oară în aceste nopţi petrecute cu bărbaţi am avut un somn odihnitor până dimineaţa, când l-am găsit pe maior lângă mine. Pesemne n-are nici o îndatorire, poate să-şi împartă timpul după bunul-plac. Am pălăvrăgit vrute şi nevrute, foarte prieteneşte şi raţional. Din senin îmi mărturiseşte că el nu este comunist, ci ofiţer de carieră, că a absolvit Academia Militară şi că urăşte turnătorii

tineri din Comsomol. De unde deduc că până şi ofiţerii cu rang înalt au motiv să se teamă de supravegherea partidului. Sunt uimită de cât de deschis vorbeşte cu mine. De-altfel, nu-i nici un martor de faţă. La fel de brusc doreşte să ştie dacă sunt într-adevăr sănătoasă – „Înţelegeţi – vreau să spun, mă înţelegi“ (el foloseşte haotic *tu* şi *dumneavoastră*). Îi spun adevărul, anume că n-am avut de-a face cu astfel de suferinţe, dar, evident, nu ştiu dacă vreunul dintre ruşii care m-au violat nu mi-au dat ceva de genul ăsta. El clatină din cap şi oftează:

— Vai, huliganii ăştia! (Se pronunţă *kuligan* şi este un cuvânt împrumutat, foarte folosit în Rusia, având sensul de ticăloşi, bădărani, bandiţi.)

S-a ridicat în picioare, s-a îmbrăcat şi şi-a strigat ordonanţa. Asiaticul apare imediat, clătinându-se, în ciorapi şi ţinând pantofii în mână. De locotenent, nici vorbă, poate a plecat deja. Alături o aud pe văduvă troncănind.

Afară este o dimineaţă friguroasă de mai. Lanţuri zornăie, cai nechează, cocoşul a cântat deja de mult. Dar nu se aude nici o Katiuşa, nici o împuşcătură, nimic. Maiorul ţopăie prin cameră şi-şi mişcă piciorul, cântând tot felul de melodii cu vocea sa frumoasă, printre care fermecătorul „Mai zăboveşte-o clipă, frumoasa mea“. Apoi se aşază pe marginea patului, scoate o muzicuţă din buzunar şi cântă un marş – cu pasiune şi talent deosebit, încât rămân uimită. Între timp, asiaticul – care-mi răspunde la întrebare, spunându-mi că este din Uzbekistan – îşi ajută superiorul să se încalţe încet cu cizmele moi de piele. Este vădit preocupat să-i menajeze piciorul rănit şi suspină într-o rusă cu accente străine:

— Oi, da’ cât îi di frumos!

Mai târziu, după ce au plecat amândoi, văduva a auzit în casa scării că în jurul orei patru s-ar fi semnat capitularea oraşului Berlin – cineva a auzit asta la radioreceptor. „Pace“, credeam noi şi ne-am bucurat. Ca să aflăm ulterior că în nordul şi sudul oraşului continuă războiul.

Încă mai e miercuri, orele se scurg cu încetinitorul. Deseori sunt întreruptă din scris. Dar nimeni nu mai este deranjat de mâzgălelile mele. Doar o dată mi-a spus cineva:

— Aşa-i bine! Învăţaţi ruseşte cu sârg.

Mereu doar ruşi cu duiumul, rachiu, muncă la bucătărie, cărat de apă. Când se zvoneşte că mai există un braţ de lemne într-un loc anume, mă grăbesc să ajung acolo, altfel îl ia altcineva. Doi dintre oamenii lui Anatol ies în fugă din locuinţa părăsită, în care au locuit în ultimele zile – au saltele şi lenjerie de pat în mâini. Oare unde vor să se mute? Nici urmă de Anatol. Locotenentul pesemne că n-a minţit. De-altfel, maiorul mi-a promis înainte de plecare că va avea grijă de mine, că-mi va aduce de mâncare. Mie-mi convine. Deja de câteva zile sunt supărată că trebuie să mă hrănesc şi eu din bucata de unt adusă de domnul Pauli de la Volkssturm. În mod hotărât duc acum o altfel de viaţă decât înainte, când făceam foamea în sărăcia lucie din mansarda mea. Mai întâi ultimele raţii alimentare germane. Apoi ce-am furat, prada din fosta cazarmă a jandarmeriei, cartofii din baracă. Văduva mai avea mici provizii de cartofi, de leguminoase, slănină. Şi toate câte a lăsat Anatol şi gaşca lui la noi: pâine, heringi, bucăţi de slănină, conserve de carne! (Doar din alcool n-a rămas niciodată nici măcar un strop.) Apoi cele două conserve cu carne primite din mâinile albe ale lui Stepan-Alioşa! Am cu ce trăi. De-altfel n-am mai mâncat de ani de zile atât de bine, n-am mai fost de luni de zile atât de sătulă după mese. Nu va fi mereu aşa. Însă momentan mă îndop ca să mă întremez.

Afară e frig şi mohorât. La pompă am aşteptat mult în ploaie. Împrejur, în grădinile vandalizate, ard focuri mici, se aud voci de bărbaţi care cântă, acompaniaţi la acordeon. În faţa mea stă o femeie încălţată cu pantofi bărbăteşti, are un şal legat în jurul capului şi faţa şi ochii umflaţi de plâns. În jur domneşte liniştea – pentru prima oară de când stau la coadă pentru apă. Katiuşele tac, cerul încă mocneşte gălbui. Noaptea spre miercuri a fost plină de focuri. Însă nu se mai aude nici o împuşcătură în Berlin, e linişte. Stăm acolo în ploaia torenţială, vorbim puţin şi încet. Pompa pârâie, braţul ei scârţâie, ruşii îşi umplu canistrele una după alta. Noi aşteptăm. Fiinţa patetică din faţa mea povesteşte monoton, nu, ea încă n-a fost violată, a reuşit să se închidă împreună cu alţi vecini din clădire în adăpost. Acum însă i s-a întors soţul de la unitate, înţelegeţi… Iar acum trebuie să se ocupe de el, să-l ascundă, să-i găsească hrană şi apă, aşa că nu se mai poate gândi doar la ea. Ca mai apoi o femeie zburlită din spatele meu să se plângă:

— Canapeaua mea frumoasă cu mătase albastru regal, aveam şi două fotolii asortate, iar ei le-au făcut bucăţi şi le-au ars!

Şi-n cele din urmă, un bărbat numai piele şi os, cu o faţă cât un pumn de mică ne spune o poveste despre o familie din clădirea în care locuieşte care îşi ţine fiica tânără ascunsă sub un şezlong. Pătura ajunge până la pământ şi chiar ruşii s-ar fi aşezat acolo, fără să bănuiască nici o clipă că această fată se ascunde dedesubt… Nu ştiu dacă este adevărat sau vreo născocire. Posibil este, în orice caz. Parcă trăim nişte poveşti demne de romanele kitsch şi de revistele de scandal.

Eu nu mă pot ascunde, cu toate că ştiu o ascunzătoare în mansardă. Dar n-am pe nimeni care să-mi aducă acolo apă şi hrană. Când aveam nouă ani şi-mi vizitam bunicii în vacanţă, m-am ascuns într-o după-amiază de duminică sus în pod cu verişoara mea Klara. Ne-am retras într-un colţ sub sperietorile de păsări încălzite de soare, fixate de grindă, şi discutam în şoaptă despre cum e să naşti. Klara, mai mică decât mine, dar mai precoce, îmi şoptea ceva despre nişte cuţite mari cu care sunt tăiate femeile, ca să fie scoşi copiii din ele. Încă mai simt groaza de atunci, din cauza căreia mi se pusese un nod în gât, când, dintr-odată, am auzit la baza scării vocea serioasă a bunicii chemându-ne la cină. Trezită la realitate, am coborât repede treptele şi-am respirat uşurată când am văzut-o pe bunica îmbrăcată cu şorţul ei de satin, cu burta netăiată, mare şi rotundă, cu ochelarii cu rama de nichel pe vârful nasului. Mirosea a cafea şi plăcintă cu mere, iar pe plăcintă era cu siguranţă presărat zahăr pudră, cu toate că jumătate de kilogram doar costa pe-atunci mai multe milioane de mărci. Când mâncam, am uitat de cuţitele Klarei şi de frică. Însă astăzi ştiu de ce copiii, pe bună dreptate, se tem de tot ce are legătură cu sexualitatea – e ca un cuţit ascuţit.

Ruşii din jurul pompei îi analizează în treacăt pe cei care vin să ia apă. Ei au priceput că numai oamenii bolnavi şi cei în vârstă sunt trimişi la pompă. Şi eu mă prefac că am riduri pe frunte, îmi trag colţurile gurii în jos şi mijesc ochii, pentru a părea teribil de bătrână şi de nenorocită.

La început, când încă nu eram chiar atât de cunoscută, oaspeţii noştri ruşi mă întrebau ce vârstă am. Dacă le spuneam că-n urmă cu ceva timp am împlinit treizeci de ani, ei doar râneau şi-mi răspundeau: „Haha, şmechera, se preface că e mai în vârstă.“ Atunci scoteam actul de identitate şi-l arătam,

iar ei n-aveau încotro şi trebuiau să creadă ce scrie acolo. Ei habar n-au cum să se comporte cu noi, fiindcă sunt obişnuiţi numai cu rusoaicele lor, care nasc mulţi copii şi se consumă foarte repede; ei nu-şi pot da seama de vârsta noastră – oricât de jalnic şi de mizerabil arată cele mai multe dintre noi acum, faţă de cum arătau pe timp de pace.

Un rus cu obraji roşii se plimbă pe lângă coadă, cântând la acordeon. Strigă spre noi:

— Gitler *kaputt*, Goebbels *kaputt*, Stalin *gutt*!

Apoi râde, şuieră printre dinţi o înjurătură de mamă, îl bate pe-un camarad pe umăr şi strigă în rusă, cu toate că nimeni din coada de la pompă nu-l poate înţelege:

— Uitaţi-vă la el! Un soldat rus. Şi a ajuns de la Moscova până la Berlin!

Ei plesnesc de mândrie că sunt învingători. Pesemne se miră chiar şi ei că au ajuns atât de departe. Noi înghiţim totul, stăm la coadă şi aşteptăm.

M-am întors acasă cu două găleţi pline cu apă. O nouă zarvă iscată la noi în casă. Doi soldaţi pe care nu-i cunoaştem aleargă prin camerele noastre, căutând o maşină de cusut. Le arăt Singerul nostru din bucătărie. De când Petka, acest Romeo tuns periuţă, s-a jucat de-a aruncatelea cu ea, maşina este destul de îndoită. Dar la ce le trebuie celor doi o maşină de cusut?

Am aflat că vor să trimită un pachet în Rusia care să fie cusut în bucăţi de pânză, lucru care ar trebui făcut de mână. Cu o elocinţă deosebită, adică repetându-mi punctul de vedere de câteva ori, i-am convins pe cei doi flăcăi că actuala tehnologie încă nu este atât de avansată pentru a le împlini dorinţa, motiv pentru care trebuie să apeleze mai degrabă la lucrul manual de pe vremea bunicii.

În cele din urmă au dat afirmativ din capetele lor rotunde şi au fost de acord. Ca răsplată au promis o pâine întreagă. Văduva stă puţin pe gânduri şi hotărăşte să-i paseze această sarcină nobilă soţiei librarului, care se pricepe la cusut şi are nevoie de pâine. Apoi se duce degrabă s-o scoată pe femeie din locuinţa ferecată cu trei încuietori diferite.

După un timp, soţia librarului intră în casa noastră, neîncrezătoare, şovăind, dar uitându-se totodată avidă după pâine. Ne spune că de zile întregi n-a mai mâncat nici o firimitură. Ea şi soţul ei trăiesc doar cu orz şi fasole. Apoi ia loc la fereastra bucătăriei şi se apucă să coasă cu grijă

bucăţile albe de pânză în jurul pachetului. Conţinutul ne rămâne ascuns. Este moale la atingere, presupun că e vorba de nişte haine.

Încerc să-mi imaginez cum trebuie să se simtă ruşii văzând toate bunurile nepăzite şi abandonate. Peste tot există locuinţe părăsite care sunt la cheremul lor. La fel, fiecare subsol cu toate bunurile depozitate acolo. Nu există nimic în acest oraş care să nu le poată aparţine, decât dacă ei nu-şi doresc acel lucru. Pentru ei este, pur şi simplu, prea mult. Nu mai au o privire de ansamblu asupra abundenţei, apucă nonşalant obiectele strălucitoare, le pierd sau le fac cadou, iau cu ei câteva, ca apoi să le considere o povară şi să le arunce. Pentru prima oară văd nişte băieţi care au făcut un pachet atât de ordonat din prada lor. De obicei sunt necunoscători în ceea ce priveşte valoarea lucrurilor, habar n-au ce-i aia calitate şi preţ, apucă la întâmplare tot ce văd. Dar de unde ar putea şti? Toată viaţa lor n-au îmbrăcat decât ceea ce li s-a repartizat, nu ştiu să judece şi să aleagă, să-şi dea seama ce-i bun şi ce-i scump. De exemplu, atunci când fură lenjerie de pat, o fac doar ca să se culce imediat pe ea. Nu pot deosebi o pilotă de puf de una din lână regenerată. Valoarea supremă pentru ei este rachiul.

În timp ce coase, soţia librarului ne povesteşte ultimele noutăţi. Da, Stinchen, fata de optsprezece ani, este în continuare ţinută ascunsă de mama ei după plafonul fals, însă, în ultimul timp, stă şi-n timpul zilei acolo, de când au pătruns în casă, odată cu persoanele care le aduceau apă, şi doi ruşi care şi-au fluturat pistoalele şi au tras, făcând o gaură în linoleumul din duşumea. Fata e palidă ca brânza. Nici nu-i de mirare. În schimb, e teafără. Soţia librarului ne relatează despre noii vecini, două surori tinere, una din ele, văduvă de război, are un fiu de trei ani. Ele s-au mutat într-una dintre locuinţele goale şi chefuiesc înăuntru cu soldaţii, câteodată în timpul zilei, alteori noaptea – mereu e mare veselie acolo. În continuare, aflăm că o femeie din clădirea de vizavi a sărit pe geam de la etajul trei când rusnacii îi făceau avansuri. A fost îngropată în micul spaţiu verde din faţa cinematografului. Se pare că acolo sunt înmormântaţi mai mulţi oameni. Eu nu ştiu sigur, că nu trec pe acolo în drumul meu spre pompă. Şi, în plus, nu e bine să te aventurezi pe stradă zilele astea.

Soţia librarului tot coase şi dă din gură, povestindu-ne în şoaptă tot ce ştie. *Fama*. Când aud cuvântul ăsta, îmi imaginez mereu o femeie înfăşurată

cu un văl, care şopteşte. Zvonul. Cu toţii ne hrănim din el. În timpuri imemoriale oamenii au aflat toate noutăţile şi întâmplările de la această *Fama*. Nici nu putem estima cât de neclară şi de şovăitoare a fost imaginea culturilor antice despre lume – monstruoasă, un coşmar, o mulţime de grozăvii şi de frici şoptite, de răutăţi şi de zeităţi pline de invidii. În aceste zile am câteodată impresia că nimic nu mai este la locul lui – că Adolf a ajuns probabil cu submarinul de mult timp la Franco şi se află într-un castel din Spania şi îi schiţează lui Truman planurile despre cum ar putea să-i trimită pe ruşi acasă. Predomină însă în continuare sentimentul profund al înfrângerii noastre, al certitudinii că suntem la cheremul învingătorilor.

Cei doi ruşi s-au întors, şi-au luat mulţumiţi pachetul în primire, i-au dat femeii pâinea proaspătă. Eu am discutat cu ei. A reieşit că nu sunt etnici ruşi: unul e descendent german din zona Kuban, celălalt – polonez din Lvov. Germanul se numeşte Adams, înaintaşii săi au emigrat în urmă cu două sute de ani din Palatinat. Ştie câteva cuvinte germane, dar în dialectul zonei, de exemplu *Es hot gebrennt* – „a ars“, în loc de *Es hat gebrannt*. Polonezul este frumuşel foc, are păr negru şi ochi albaştri, e vioi şi agil. Într-o clipită ne-a fărâmiţat o lădiţă din lemn. Schimbă câteva vorbe cu văduva, care ştie câteva cuvinte în polonă din copilărie, când şi-a vizitat nişte rude pe o moşie din estul Prusiei. Se oferă să mă însoţească la pompa de apă.

Accept, chiar dacă nu-mi convine. Când m-am dus astăzi pentru prima oară după apă, am descoperit jos, lângă poartă, un afiş în germană şi rusă prin care ruşilor li se interzice să mai intre în locuinţele germanilor şi să mai aibă legături directe cu civilii.

Pornim la drum, mă bucur că în felul ăsta pot economisi cel puţin o oră de stat la coadă: fiindcă atunci când un rus pompează apă pentru mine, am întâietate. Un ofiţer strigă după polonezul meu:

— Hei, tu! De ce mergi cu o nemţoaică?

Polonezul îmi face cu ochiul, rămâne în urmă şi vine direct la pompă, unde ia apă înaintea celorlalţi. În timpul ăsta, din coadă mă săgetează nişte priviri în care pot citi amărăciune şi dispreţ. Dar nimeni nu spune vreo vorbă.

Polonezul este furios. Din senin se ia la ceartă pe drum cu un alt soldat, începe să lovească în jur, să gâfâie şi să urle. Brusc se linişteşte, mă ajunge din urmă şi-mi explică, arătând spre partea posterioară a capului, că la Stalingrad a fost împuşcat în cap şi că de atunci este mereu atât de furios şi violent, că nici el nu ştie ce face când are aşa un acces de furie – dar înainte n-a fost aşa. Îl privesc speriată, mă grăbesc cu cele două găleţi. Polonezul poartă într-adevăr Medalia Stalin, groasă şi arămie, prinsă de o bandă colorată, înfăşurată în celofan. Am fost fericită când a plecat din faţa casei noastre. Iar interdicţia de a pătrunde în locuinţele germanilor nu va intra imediat în vigoare, atât timp cât există o grămadă de locuinţe părăsite de-a lungul şi de-a latul cvartalului nostru care le servesc soldaţilor drept adăpost.

Joi, 3 mai, şi restul zilei de miercuri

Ceva haios: în timp ce eram cu polonezul la pompă, la văduvă a apărut Petka, fostul meu violator cu părul periuţă, distrugătorul maşinii noastre de cusut. Se pare că uitase de fapta săvârşită la beţie, pentru că s-a comportat – după spusele văduvei – deosebit de prietenos cu ea. Avea un cufăr frumos din piele, de talia lui Petka se-nţelege, altcineva n-ar fi reuşit să-l ridice. A împrăştiat conţinutul dinaintea văduvei şi i-a dat de înţeles că totul este al ei. În schimb „nimic, nimic, nimic“ pentru mine – a înţeles? Bun, dar au fost, desigur, numai vorbe goale. Doar n-ar fi putut niciodată s-o împiedice pe văduvă să-mi dăruiască mie aceste mărunţişuri după plecarea lui. Probabil că dorise iniţial să-mi arate mie acest cadou grozav şi să facă astfel o încercare de a obţine din partea mea ceea ce el numea iubire – o dată, repede, ca înainte de plecare, căci i-a spus văduvei, într-adevăr, cuvântul de bun-rămas *dosvidania* şi i-a arătat prin semne că tot plutonul pleacă de-acolo…

Cu o remarcabilă stăpânire de sine, văduva a refuzat darul din partea lui Petka, trimiţându-l cu tot cu valiză de unde-a venit. Însă nu din considerente morale a refuzat!

— Cum aş fi în stare de aşa ceva, a spus ea, care provenea dintr-o familie bună din burghezia germană. La urma urmei, mi-au furat şi mie cufărul.

Reţinerea ei avea cauze practice:

— Doar nu pot să îmbrac toate astea, m-a lămurit. Cufărul aparţine cuiva din clădirile din jur, iar dacă port hainele din el, într-o bună zi risc să dau nas în nas cu proprietara lor de drept.

Şi-a păstrat doar două perechi de pantofi, cărora nu le-a putut rezista, erau exact mărimea ei. Sunt pantofi maro de uz zilnic, model universal, iar văduva spune că pot fi foarte uşor daţi cu cremă neagră şi culoarea lor a dispărut. Vrea să-mi dea o pereche, mi-ar fi de folos, fiindcă n-o am decât pe cea pe care o port. Din păcate, pantofii îmi sunt prea mici.

După-amiaza a trecut liniştită; n-am mai văzut pe nici unul dintre cunoscuţii noştri, nici pe Anatol, nici pe Petka, Grişa, Vania, Iaşa sau învăţătorul Andrei. În schimb, la căderea serii a sosit maiorul, punctual, însoţit de umbra sa, uzbecul rotunjor, şi de încă o persoană – slavă Domnului, nu locotenentul blond şi sumbru cu baston. Nu, era un puşti scund, rumen în obrăjori, purta un costum de marinar, avea optsprezece ani şi făcea parte din marina sovietică. Se pare că au cucerit Berlinul şi pe apă, că de lacuri nu ducem lipsă. Marinăraşul arată ca un elev şi zâmbeşte inocent şi larg când mă întreabă încet dacă mă poate ruga ceva.

Dar vă rog! Şi-i fac semn să mă urmeze la fereastra prin care încă mai intră miros de ars. Iar marinarul mă roagă politicos şi foarte copilăros să fiu drăguţă şi să-i găsesc o fată – dar ar trebui să fie curată şi plăcută, respectabilă şi drăguţă –, iar el îi va aduce mâncare.

Mă holbez la flăcău, încerc să mă abţin să nu izbucnesc în râs. Dar asta-i culmea. Acum pretind de la obiectele plăcerii să fie curate şi cuminţi şi să aibă un caracter nobil! Mai lipseşte să fie obligată să-şi prezinte cazierul de la poliţie înainte de-a se băga în pat cu învingătorii! Însă puştiul mă priveşte cu atâta speranţă – are o piele moale care-l trădează că e băiatul mamei –, încât nu pot să mă supăr pe el. Prin urmare, dau din cap cu regretele de cuviinţă şi îi spun că locuiesc doar de puţin timp în această clădire, că nu cunosc oamenii şi nu-i pot spune, din păcate, unde-ar putea găsi o fată bună şi cuminte. El ia la cunoştinţă tot ce-i zic, vizibil dezamăgit. Mă furnică-n degete, îmi vine să-i cârpesc o palmă, dar ştiu că până şi cel mai prietenos rus poate deveni o fiară dacă-l atingi pe el sau părerea foarte bună pe care o are despre sine. Pur şi simplu aş dori să ştiu de ce mă pun ăştia să joc rolul

de peţitoare. Poate din cauză că sunt singura din zonă care le înţelege limba şi dorinţele pe care le exprimă.

Marinarul meu şi-a luat apoi tălpăşiţa, după ce mi-a întins recunoscător mânuţa de copil. Oare de ce sunt puştii ăştia atât de dornici de femei? Acasă probabil ar mai aştepta din acest punct de vedere, cu toate că se însoară mai devreme decât bărbaţii noştri. Probabil că aceşti flăcăi-soldaţi, aidoma lui Vania, violatorul de şaisprezece ani din casa scării, doresc să se impună printre camarazii lor mai în vârstă ca fiind bărbaţi adevăraţi.

Păi da, s-a terminat cu violurile la nimereală din primele zile. Prada s-a rărit. După cum aud, alte femei se află, la fel ca mine, în mâini sigure şi au devenit tabu. Văduva a aflat între timp mai multe despre cele două surori cheflii, anume că la ele au intrare doar ofiţeri, care nu-i văd cu ochi buni pe cei care le încalcă teritoriul. În general, cine n-a primit încă ordinul de plecare încearcă să-şi găsească un aranjament permanent, doar al lui, şi este gata să plătească. Şi-au dat seama foarte bine că ducem lipsă de-ale gurii. Iar limbajul pâinii, al slăninei şi al heringilor – oferta lor principală – poate fi înţeles de oricine.

Maiorul mi-a adus de toate, nu mă pot plânge. Sub palton avea un pachet cu lumânări. Apoi ţigări pentru Pauli. Uzbecul era foarte încărcat şi a început să scoată o cutie de lapte, o cutie cu carne şi o bucată cu slănină acoperită cu sare, apoi o bucată de unt de aproape două kilograme, învelită într-o cârpă şi plină de firişoare subţiri de lână, pe care văduva le-a îndepărtat imediat. Când credeam că asta a fost tot, a scos o faţă de pernă umplută cu zahăr, erau aproape trei kilograme! Astea sunt daruri scumpe. Domnul Pauli şi văduva erau uimiţi.

Văduva a ascuns darurile în dulapul din bucătărie. Dl Pauli şi maiorul fumau prieteneşte câte o ţigară, iar eu stăteam cu ei şi mă gândeam. Asta era o nouă stare de fapt. Nu se poate spune, în nici un caz, că maiorul mă violează. Cred că e suficient un singur cuvânt rece din partea mea ca el să plece şi să nu se mai întoarcă. Prin urmare, îi stau la dispoziţie din proprie iniţiativă. O fac din simpatie sau din nevoie de afecţiune? Doamne fereşte! Momentan m-am săturat de bărbaţi şi de toate dorinţele lor bărbăteşti. Nu-mi imaginez că vreodată îmi va mai fi iarăşi dor de aşa ceva. Oare fac toate astea pentru slănină, unt, zahăr, lumânări şi cutii cu carne? Într-un fel, cu

siguranţă. Nu mi-a plăcut când a trebuit să consum din proviziile văduvei. Mă bucur că acum, datorită maiorului, îi pot da înapoi câte ceva. Aşa mă simt mai liberă, am conştiinţa mai curată atunci când mănânc. Pe de-altă parte îmi place de maior, îmi place de el cu-atât mai mult ca om cu cât îmi cere mai puţine ca bărbat. Iar mult nu-mi va cere, o presimt. Chipul lui e palid. Rana de la genunchi îi provoacă durere. Mai mult chiar decât companie sexuală, el caută probabil doar companie umană, feminină. Iar aşa ceva îi ofer cu plăcere. Deoarece, printre bestiile de bărbaţi din ultimele zile, este cel mai suportabil bărbat şi om. Pe de-altă parte, pe el îl pot controla, lucru pe care nu mi l-aş fi permis cu Anatol, cu toate că Anatol a fost bunătatea în persoană faţă de mine. Însă era atât de avid, o namilă de om, atât de puternic! Dacă, fără să vrea, mi-ar fi dat o palmă, aş fi scuipat câţiva dinţi – doar aşa, din exces de forţă, din felul lui animalic de-a fi. În schimb, cu maiorul se poate discuta. Totuşi nu primesc răspuns la întrebarea dacă acum ar trebui să mă consider o curvă, deoarece în mod concret îmi câştig existenţa cu trupul, oferindu-l la schimb pentru hrană.

Pe de-altă parte, în timp ce scriu aceste rânduri, trebuie să mă gândesc de ce sunt oare atât de moralistă şi mă comport de parcă meseria de prostituată ar fi sub onoarea mea. La urma urmei este o meserie veche şi onorabilă, care ajunge până în cele mai înalte cercuri. De-altminteri, o singură dată am vorbit cu o astfel de femeie, cu alte cuvinte, cu o femeie care practica în mod oficial şi cu bună-credinţă această meserie. S-a întâmplat pe un vapor care naviga pe Marea Mediterană, undeva în apropierea coastei africane. Eu mă trezisem foarte devreme şi mă plimbam pe punte în timp ce marinarii mai frecau încă scândurile. Se afla acolo o femeie pe care n-o cunoşteam, era corpolentă, îmbrăcată modest şi fuma o ţigară. M-am oprit lângă ea, rezemându-mă de balustradă, şi am intrat în vorbă. Ea ştia câteva cuvinte în engleză, mi s-a adresat cu *Miss*, mi-a oferit o ţigară şi mi-a zâmbit. Mai târziu m-a oprit şeful stewarzilor şi mi-a şoptit pe un ton afectat că acea femeie ar fi o persoană rea, că sunt obligaţi s-o ia cu ei şi că ea ar avea voie să iasă doar dimineaţa pe punte, când în mod normal pasagerii încă mai dorm. N-am mai revăzut-o, însă în faţa ochilor îi văd chipul dolofan şi prietenos. Şi oricum, ce vrea să însemne asta – o persoană rea?

Însă aş putea eu, exceptând partea morală, să practic această meserie şi să fiu în continuare mulţumită de mine însămi? Nu, niciodată. Este împotriva firii mele, îmi răneşte mândria, îmi distruge demnitatea – iar fizic mă face să mă simt mizerabil. Prin urmare, nu trebuie să-mi fac griji. Aş fi nespus de bucuroasă să mă las de această meserie, dacă pot numi astfel activitatea mea actuală, imediat ce-mi voi putea câştiga pâinea altfel, mult mai plăcut şi mai potrivit cu demnitatea mea.

În jurul orei 22, maiorul l-a expediat pe uzbec în cămăruţa din spatele bucătăriei. Iarăşi se loveşte centironul de piciorul patului, revolverul atârnă pe el şi se leagănă, boneta de soldat împodobeşte vârful cadrului de pat. Însă lumânarea continuă să ardă şi noi povestim câte-n lună şi-n stele. Cu alte cuvinte, maiorul povesteşte, îmi vorbeşte despre familia sa, apoi scotoceşte în portofel şi scoate nişte poze mici. De exemplu, o poză a mamei sale, cu păr alb şi ochi oblici, sălbatici şi negri. Ea vine din sudul ţării, din ţinuturi locuite dintotdeauna de tătari, şi s-a măritat cu un bărbat din Siberia, cu părul blond deschis. Ca înfăţişare, maiorul a moştenit-o pe mama sa. Îmi pot explica acum felul lui de-a fi din acest amestec de temperamente: caracterul său vioi, alternarea dintre rapiditate şi gravitate, dintre foc şi melancolie, ascensiunile sale lirice urmate de o indispoziţie imediată. A fost însurat, dar a divorţat de mult, a fost probabil un partener de viaţă dificil, după cum singur mărturiseşte. Nu are copii – un lucru foarte rar la ruşi. Îmi dau seama de acest lucru, deoarece ei mă întrebau imediat dacă am copii şi clătinau din cap miraţi că la noi există atât de puţini copii şi atâtea femei fără copii. Nici pe văduvă n-au vrut s-o creadă că n-are copii.

Maiorul îmi arată altă poză, e portretul unei fete care arată foarte bine, cu părul pieptănat cu cărare – este fiica unui profesor universitar polonez, care-l găzduise pe maior iarna trecută.

Când maiorul începe să insiste, referindu-se la situaţia mea familială, îi răspund evaziv că nu doresc să discut despre asta. Apoi vrea să ştie ce educaţie am primit şi ascultă plin de respect ceea ce îi povestesc despre gimnaziu, despre limbile străine pe care le vorbesc şi despre călătoriile de-a lungul şi de-a latul Europei. Spune admirativ:

— Ai o calificare bună.

Apoi se miră că fetele germane sunt toate atât de zvelte şi n-au pic de grăsime – chiar am avut aşa puţină mâncare? Apoi îşi imaginează cum ar fi dacă m-ar lua cu el în Rusia, dacă i-aş deveni soţie, i-aş cunoaşte părinţii… El îmi promite că acolo mă va îngrăşa cu carne de pui şi smântână, înainte de război s-a trăit foarte bine la el acasă… Îl las să delireze. Clar este că „educaţia“ mea – pe care, desigur, o evaluează prin prisma standardelor scăzute din Rusia – îl determină să mă respecte, dar în acelaşi timp îl face să mă considere seducătoare. Bineînţeles, bărbaţii noştri sunt altfel, pentru ei – din experienţa mea – cunoştinţele nu sporesc nicidecum farmecul unei femei. Dimpotrivă, instinctiv m-am prefăcut mereu că sunt puţin mai prostuţă şi mai neştiutoare decât bărbaţii sau cel puţin mi-am ţinut gura până când i-am cunoscut mai bine. Bărbatul german vrea să fie mereu cel deştept din cuplu şi cel care îşi educă nevestica. Bărbaţii din Uniunea Sovietică nu cunosc noţiunea de nevestică şi de cămin intim. Acolo se pune accentul pe educaţie, un bun atât de rar, de căutat şi de necesar, încât autorităţile l-au încununat cu un nimb strălucitor. La acestea se mai adaugă şi faptul că prin ştiinţa de carte poţi câştiga bani buni, după cum a spus şi maiorul când mi-a explicat că în patria sa voi găsi cu siguranţă un loc de muncă potrivit „calificării“ mele. Mulţumesc frumos, ştiu că-mi vrei binele, dar momentan mi-am făcut plinul. La voi există prea multe cursuri la seral. Mie nu-mi mai plac cursurile la seral. Vreau serile doar pentru mine.

Apoi a cântat iarăşi, încet, melodic, îmi place să-l aud cântând. Este cinstit, are un suflet curat, are o fire deschisă. Dar, totodată, este distant şi străin şi atât de grosolan. Oricât de veche ar fi civilizaţia noastră şi oricât de inteligenţi am fi noi, cei din Vest, în clipa de faţă nu suntem decât gunoi sub tălpile lor.

Despre noaptea trecută îmi amintesc doar că am dormit adânc şi chiar am visat frumos. Dimineaţa, utilizând parafrazări de genul „cinema în cap“, „imagini înaintea ochilor închişi“, „lucruri neadevărate din timpul somnului“, l-am întrebat pe maior care este cuvântul rusesc pentru „vis“. Alt termen care lipseşte din dicţionarul pentru soldaţi.

Maiorul s-a dus la ora şase dimineaţa la cămăruţa uzbecului ca să-l trezească, însă de dinăuntru nu se auzea nici un zgomot. M-a chemat pe mine, temător şi îngrijorat, crezând că asiaticului i s-a întâmplat ceva –

poate a leşinat sau a fost prădat şi ucis? Împreună am tras de clanţă, am bătut în uşă. Nimic, nici un sunet: se putea vedea însă că pe dinăuntru era băgată cheia în uşă. Atât de profund nu poate dormi nici un om, nici măcar un asiatic. M-am repezit în camera din faţă, am trezit-o pe văduvă, zgâlţâind-o, şi i-am şoptit la ureche bănuielile noastre.

— Nici vorbă, a zis văduva, căscând. Ăsta vrea doar să rămână singur în urmă şi să-şi încerce apoi norocul cu tine.

Domnul Pauli citează deseori „intuiţia feminină“ a văduvei. Însă în cazul ăsta n-o cred şi râd de ea.

Maiorul pleacă în cele din urmă, uitându-se de mai multe ori la ceasul său de mână (este un ceas rusesc, mi-a dovedit-o când ne-am cunoscut la început, arătându-mi semnul de marcă al producătorului).

Nici n-a plecat bine – cine apare pe hol, odihnit şi ferchezuit? Domnul uzbec în persoană!

El se îndreaptă spre mine, privindu-mă cu ochişorii săi umflaţi şi împăienjeniţi, scoate din buzunarul paltonului o pereche de ciorapi din mătase încă nefolosiţi şi-mi spune într-o rusă stricată, întinzându-i spre mine:

— Vrei? Ţi-i dau. Mă înţelegi?

Evident că te înţeleg, dragul meu grăsuţ! Deschid larg uşa de la intrare şi-i arăt pe unde s-o ia.

— Şi-acum cară-te, îi spun în germană.

El mă înţelege şi pleacă agale, privindu-mă încă o dată plin de reproş cu ochii săi migdalaţi, apoi îşi îndeasă ciorapii iarăşi în buzunar.

Unu la zero pentru „intuiţia feminină“!

Noaptea dintre joi, 3 mai, şi vineri, 4 mai

E puţin după ora trei şi încă mai e întuneric, scriu culcată-n pat, la lumina lumânării şi sunt singură. Acest lux de lumină mi-l pot permite deoarece maiorul ne-a aprovizionat cu suficient de multe lumânări.

În cursul zilei de joi am avut iarăşi zarvă în locuinţa noastră. Trei dintre oamenii lui Anatol au venit pe neaşteptate, au stat în jurul mesei, sporovăiau, fumau, scuipau în jur şi-şi pierdeau timpul cu patefonul răguşit,

care era încă la noi, ascultând cu aviditate cârâitul plăcii cu melodia publicitară a firmei de îmbrăcăminte. Când i-am întrebat de Anatol – o întrebare pusă cu destul de multă teamă! –, au ridicat din umeri, spunând că e posibil să se întoarcă. De-altminteri a apărut iarăşi brutarul de companie în halatul său alb, repetându-şi întrebarea standard: oare nu ştiu vreo fată pentru el, iar el mă va răsplăti cu multă făină.

Nu, eu nu cunosc nici o fată pentru brutar. Surorile petrecăreţe sunt în mâinile sigure ale unor ofiţeri. Stinchen, fata de optsprezece ani care provine dintr-o familie burgheză, este bine ascunsă în spatele tavanului fals. În ceea ce le priveşte pe cele două fiice ale portarului, în ultimele zile nu le-am mai văzut şi nici n-am auzit nimic despre ele, presupun că s-au ascuns pe undeva. Din cele două vânzătoare de jos, din brutărie, una a dispărut fără urmă, se pare că s-ar fi ascuns într-un adăpost străin. După câte a auzit văduva, pe cea de-a doua au ascuns-o într-o cămăruţă din spatele brutăriei. Uşa a fost blocată cu un dulap mare, iar fereastra acoperită cu jaluzele. Trebuie să fie destul de întuneric acolo. Teoretic nu mai rămâne decât tânăra care aduce a băiat, are 24 de ani şi este lesbiană. După cum am auzit, a scăpat până acum de rusnaci. Ea umblă peste tot într-un costum gri, cu curea, papion şi o pălărie bărbătească trasă pe ochi. Părul îl are oricum tuns scurt. Astfel îi duce de nas pe ruşi, care n-au habar despre astfel de excentricităţi, şi este luată drept bărbat. De-altfel, se duce după apă la pompă şi stă la coadă trăgând din ţigară.

Pauli o ironizează, îi doreşte experienţe adecvate şi afirmă că ar fi chiar bine-venit să dea peste nişte indivizi ca voinicul Petka, de exemplu, cel cu mâini uriaşe de tăietor de lemne. De fapt, începem să percepem violurile ca fiind ceva umoristic, să facem haz de necaz.

Avem deseori motive pentru asta. În ciuda prezicerilor mele, de dimineaţă i-a venit rândul chiar şi femeii cu eczemă pe obraz. Doi indivizi au prins-o în casa scării, pe când dorea să urce la nişte vecini, şi au târât-o într-una dintre locuinţele abandonate. Acolo a fost violată de două ori, sau mai degrabă o dată şi jumătate, după cum zicea ea cu un aer misterios. Ne povestea cum unul dintre indivizi a arătat spre eczemă şi a întrebat: „Sifilis?“ La care prostuţa a fost atât de şocată, încât a dat doar din cap şi a strigat „Nu“. La scurt timp după aceea a venit la noi, de-abia ţinându-se pe

picioare, a avut nevoie de câteva minute până să vorbească din nou, iar noi i-am dat o ceaşcă plină cu vin de Burgundia. În cele din urmă şi-a revenit şi a rânjit:

— Iar pentru asta a trebuit să aştept şapte ani. (De tot atâţia ani trăieşte despărţită de soţul ei.)

Apoi ne-a relatat despre locuinţa în care a fost târâtă şi s-a cutremurat:

— Ce groaznic pute acolo! Şi-au făcut nevoile peste tot.

În ciuda acestui fapt, femeia cu eczemă învaţă cu spor ruseşte. Şi-a făcut rost de un mic dicţionar şi şi-a copiat cuvinte din el. Acum vrea să ştie de la mine cum se pronunţă. Eczema e chiar în faţa mea, unsă cu o cremă, seamănă cu o bucată de conopidă mucegăită. Zilele astea am reuşit să elimin, pe cât se poate, sentimentul de scârbă din viaţa mea.

Şi noi considerăm locuinţele părăsite drept ale nimănui, ne luăm de-acolo tot ce-avem nevoie, furăm chiar şi de-ale gurii. În felul ăsta, din apartamentul de alături (unde, printre altele, au folosit chiuveta din bucătărie pe post de toaletă) mi-am luat un braţ de brichete, un ciocan şi două borcane cu cireşe confiate. Trăim bine şi-l hrănim bine şi pe trântorul de Pauli. S-a cam rotunjit la faţă în patul de suferinţă.

Pe neaşteptate, într-o seară, Anatol intră valvârtej în casa noastră, aproape uitasem că există. Eu m-am speriat, îmi simţeam inima bătându-mi în gâtlej. Însă Anatol râde, mă îmbrăţişează, probabil nu ştie nimic despre maior. Pare să fie adevărat că a fost chemat la Statul-Major, deoarece ne aduce nişte veşti direct de la sursă. Ne povesteşte că centrul Berlinului este distrus, că steagul sovietic flutură pe ruinele Reichstagului[14] şi pe Poarta Brandenburg. A fost pretutindeni. Despre Adolf nu ne poate spune nimic, în schimb confirmă sinuciderea lui Goebbels, cu soţia şi toţi copiii săi. Merge la patefon, dar la atingerea mâinilor sale puternice capacul se sfărâmă în cinci bucăţi, lăsându-l mirat în faţa resturilor de lemn.

14. Clădirea parlamentului german (n. red.).

Imagini confuze, frânturi de imagini, totul se amestecă în mintea mea, nu mai pot să separ faptele între ele. Altă seară cu multă vodcă, urmată de noapte. Temătoare, trăgeam cu urechea la zgomotele de afară, tresăream la fiecare sunet şi fiecare pas. Mi-era teamă că va apărea maiorul, dar nu s-a

întâmplat nimic. Poate că locotenentul blond şi sumbru, care-l cunoaşte pe Anatol şi pe oamenii lui, l-a informat despre revenirea acestuia. La rândul său, Anatol auzise nişte zvonuri despre maior, voia să ştie dacă m-am… cu el. Am ignorat întrebarea, spunându-i că doar am conversat despre politică, răspuns care l-a mulţumit. Sau poate s-a prefăcut. Îmi mărturiseşte că la Berlin n-a atins nici o altă fată în afară de mine. Apoi a scos corespondenţa primită de acasă. Paisprezece scrisori, dintre care treisprezece au ca expeditor o femeie. Zâmbeşte sfios, dar cât se poate de firesc şi spune:

— Da, toate mă iubesc.

Anatol făcuse imprudenţa să-mi spună că trebuie să plece deja la ora trei înapoi la noul său Cartier General din centrul oraşului şi că probabil nu se va mai întoarce, aşa că am încercat să scurtez, pe cât posibil, timpul petrecut în pat. Am luat fiecare scrisoare în parte, întrebându-l tot ce-mi trecea prin minte, l-am lăsat să-mi povestească, să-mi explice harta Berlinului şi pe unde trece linia frontului. I-am îndemnat şi pe oamenii lui să bea şi să asculte muzică, i-am rugat să cânte, lucru pe care-l făceau cu plăcere, până când Anatol i-a dat afară din cameră. În pat am continuat să fac tot felul de mofturi şi i-am spus, după ce şi-a satisfăcut o dată pofta, că asta a fost tot, că sunt obosită, epuizată, că am nevoie de odihnă. I-am ţinut o predică în care i-am spus că sunt convinsă că el nu este unul dintre „huligani“, ci un bărbat grijuliu, cultivat şi cu o fire blândă. El a înghiţit ce i-am servit, chiar dacă nu-i prea convenea şi a avut porniri animalice, pe care am reuşit să le temperez. Bineînţeles că n-am dormit nici o clipă. În cele din urmă s-a făcut ora trei, iar Anatol a trebuit să plece. Un bun-rămas prietenesc din partea unui armăsar, însă totodată o alinare, o şansă să răsuflu uşurată. Am mai stat o vreme trează pentru că aveam sentimentul neplăcut că cineva îmi urmăreşte fiecare mişcare şi că maiorul urma să apară din clipă-n clipă. Dar în cele din urmă n-a venit nimeni. Afară cântă cocoşul. Acum vreau să dorm.

Retrospectiva zilei de vineri, 4 mai 1945, notată sâmbătă, 5 mai

Maiorul a apărut în jurul orei unsprezece dimineaţa. Auzise deja că Anatol era iarăşi prin zonă, voia să ştie dacă m-am… cu el. I-am răspuns că nu, că

Anatol doar a petrecut şi a băut aici cu oamenii lui, apoi a trebuit să se întoarcă devreme la Cartierul General. A înghiţit găluşca. Eu m-am simţit prost. Mai devreme sau mai târziu vor da nas în nas. Ce să fac? Eu nu sunt decât o pradă, trebuie să las vânătorii să decidă ce fac cu prada şi cui îi rămâne. Însă sper din toată inima că Anatol nu se va mai întoarce.

De data aceasta maiorul ne-a adus tot felul de dulciuri, provizii germane de la Luftwaffe, hrană concentrată. Doar noi trei am mâncat la desert din ele, deoarece maiorul a trebuit să plece. Nu ştia dacă să râdă sau să se supere când i-am povestit de oferta cu ciorapii făcută de uzbecul său. Până la urmă a râs. A promis că se va întoarce seara, avea o voce dură şi privirea tăioasă. La urma urmei tot nu ştiu dacă îl pot controla, trebuie să fiu atentă şi să nu uit niciodată că ei sunt stăpânii noştri.

Spre supărarea văduvei, domnul Pauli şi cu mine mâncăm pe rupte. Ne ungem pâinea cu un strat gros de unt, nu ne zgârcim cu zahărul, vrem cartofii rumeniţi în grăsime. Între timp, văduva numără fiecare cartof pe care-l băgăm în gură. Şi, într-un fel, are dreptate. Micile noastre provizii se împuţinează pe zi ce trece. E drept că avem un coş plin de cartofi în subsol, însă nu putem ajunge la el. Câţiva dintre locatari au baricadat în orele liniştite ale dimineţii, între cinci şi şapte, accesul la subsolul casei, folosind grămezile de pietre din ruine, scaune, saltele cu arcuri, dulapuri şi grinzi de lemn. Totul este înfăşurat cu sârme şi frânghii. Ar dura ore întregi să le dezlegi. Nici un hoţ nu are răbdarea necesară, dar asta era şi ideea. De-abia „după aceea“ urmează să fie totul demontat – însă evident că nimeni nu ştie de fapt când va fi „după aceea“.

Ce zi nebună! Spre seară a apărut dintr-odată Anatol, de data asta pe şaua din spate a unei motociclete. Mi-a arătat vehiculul cu şofer cum aştepta jos în stradă. Prin urmare nu putea să rămână decât puţin, ce uşurare! Iar acum, conform spuselor lui, chiar este ultima vizită – urmează să fie mutat din Berlin, cu tot Statul-Major. Unde? Nu-mi spune. Într-un oraş german? El ridică din umeri şi rânjeşte. De fapt nu-mi pasă, voiam doar să ştiu dacă pleacă suficient de departe. Văduva îl salută cu prietenie, dar are o atitudine reţinută. Ea vede lucrurile din perspectiva dulapului din bucătărie şi-l preferă pe maior, care măcar lasă ceva concret în urmă.

Stau cu Anatol pe marginea patului şi-l las să povestească despre motocicleta „lui“, de care este foarte mândru, când brusc se deschide uşa, în faţa căreia, ca de obicei, fusese pus scaunul. Anatol îşi ridică privirea, e supărat şi plictisit. Este văduva, roşie la faţă, cu părul vâlvoi. În spatele ei îşi face loc un rus, îl recunosc şi-mi amintesc: e polonezul frumuşel din Lvov, cel care a fost împuşcat în cap la Stalingrad şi care are talentul deosebit de a face crize de nervi. Se pare că urmează să facă una chiar acum. Imediat începe să ţipe, privind când la mine, când la Anatol şi încercând să ne transforme în arbitri: că el este un bărbat tânăr, că de mult timp n-a mai avut o femeie, iar soţul văduvei (aici se referă la dl Pauli, care doarme în camera alăturată) nu trebuie să ştie sau să afle despre asta – că doar nu durează chiar atât de mult! Are ochii bulbucaţi, îşi încleştează pumnii, îşi scutură părul – probabil este convins că văduva îi aparţine, că are un drept incontestabil asupra ei, iar cele câteva cuvinte ale ei în polonă trebuie să-i fi mers direct la suflet. Ba mai mult decât atât, el încearcă s-o convingă şi altfel, aruncându-i nişte vorbe în polonă, într-o exaltare maximă, în timp ce văduva îşi ştergea lacrimile ce-i curgeau şiroaie pe obraji.

Anatol mă priveşte, o priveşte pe văduvă, cu siguranţă nu vrea să aibă de-a face cu asta. Se întoarce spre mine şi-mi spune că nu-i mare lucru, că ar trebui să-i zic văduvei că totul trece într-o clipă, că n-ar trebui să fie atât de supărată. Apoi se întoarce spre polonez şi-i face semn să-şi ia tălpăşiţa: să-l scutească de chestiile astea, că se grăbeşte şi trebuie să plece în curând… Apoi se pregăteşte să pună iarăşi scaunul în faţa uşii. Repede îi şoptesc câteva cuvinte văduvei, îi amintesc de împuşcătura polonezului în cap şi de crizele lui de nervi. Individul e în stare de orice, înnebuneşte dacă nu i se face voia… Iar Anatol va pleca în curând şi nu ne va mai putea fi de ajutor… Sau poate vrea să-l trezească pe domnul Pauli, ca să-l alunge el pe individul din Lvov? Văduva nu-i de acord, nu vrea, de ce-ar face-o? Şi plânge. Polonezul, care s-a liniştit între timp, o mângâie. Amândoi dispar.

Un sfert de oră mai târziu, motocicleta pleacă hârâind. Anatol stă pe şaua din spate, mai priveşte o dată în sus spre locuinţă, mă vede la fereastră şi-mi face vioi cu mâna. Vehiculul dispare repede după colţ.

Văduva n-a schimbat toată după-masa o vorbă cu mine. Era mânioasă. De-abia spre seară mi-a vorbit şi mi-a povestit… Prin urmare, tânărul pachet de nervi fusese blând şi prietenos cu ea, ba chiar de o plictiseală obositoare, înainte să-i dea voie să plece. De-altminteri i-a făcut un compliment, despre care nu dorea să vorbească, dar în cele din urmă ne-a spus despre ce era vorba: „Ucraineanca – aşa. Tu – aşa.“ Iar primul „aşa“ era un cerc format din ambele degete mari împreună cu degetele arătătoare, iar cel de-al doilea „aşa“ era un cerculeţ format doar dintr-un deget mare şi unul arătător.

Ce ne-a mai adus ziua? A, da, altă pradă pe scară, o vârstnică în jur de şaizeci de ani, tinerele rareori se mai încumetă să iasă în timpul zilei în casa scării. De data asta a fost una dintre cele trei surori croitorese care se îmbracă în negru. Ele auziseră că oamenii lui Anatol le eliberaseră locuinţa, aşa că au mers acolo toate trei, împreună cu dezertorul nostru. Din gunoaiele şi harababura lăsate în urmă de ruşi au scos o maşină de cusut, pe care au cărat-o două etaje mai sus. Una dintre ele s-a întors singură în casă pentru a lua nişte accesorii de croitorie – şi a nimerit drept în braţele unui individ. Văduva a vorbit seara cu ea, când aceasta zăcea suspinând pe canapeaua din apartamentul librarilor, înconjurată de o droaie de femei care jeleau.

Chiar şi pe fata cea mică a portarului au aranjat-o între timp, după cum îmi povesteşte mama ei la pompă. Întreaga familie, formată din mamă, cele două fiice şi un nepot de trei ani, a reuşit în primele zile să se ascundă în adăpostul sigur din clădirea vecină. Când a început să circule zvonul că rusnacii s-au mai domolit, fetele s-au întors în timpul zilei în locuinţa de la parter, ca să gătească şi să spele haine. Până când le-au surprins acolo doi flăcăi veseli şi beţi criţă. După cum relatează mama ei, fetei mai mari nu i-a făcut nimeni nimic. Eu am mai văzut-o între timp şi-mi dau seama de ce: a slăbit atât de mult, încât faţa i s-a subţiat, obrajii i s-au scofâlcit şi i se poate vedea deja conturul craniului. Însă cea mică, după cum îmi şopteşte mama, îşi pusese precaută nişte vată, cu toate că nu exista nici un motiv temeinic pentru asta, însă fetele auziseră că rusnacilor nu le plac femeile în acea perioadă a lunii. Nu i-a ajutat la nimic. Indivizii s-au distrat şi-au chiuit, au

aruncat cu lucruri prin încăpere, apoi au luat-o pe fata de şaisprezece ani pe şezlongul din bucătărie.

— Îi merge cât de cât bine, spuse mama, care era la rândul ei uimită de această întâmplare.

Acum şi-a dus fiica trei etaje mai sus, în locuinţa librarilor, unde, după cum auzise văduva, le-a repetat tuturor cum ruşii s-au repezit îndată la ea fără măcar să arunce o privire la sora ei mai mare.

A mai venit cineva să-şi ia rămas-bun: Andrei, învăţătorul cu ochi albaştri şi privirea de gheaţă, care făcea parte din plutonul lui Anatol. A mai stat puţin cu mine la masă şi-am discutat despre politică, mi-a ţinut o prelegere cu vocea aceea potolită şi reţinută, care abunda de cuvinte ca *socialisticenska*, *capitalistişeski*, *economiceski*. Am ascultat în linişte şi între timp mi-am cârpit singurul prosop şi mi-am peticit jartiera violată. Se întrevede o nouă ordine.

Văduva, cu mine şi cu soţia dezertorului nostru am stat seara împreună la lumina lumânării lângă patul domnului Pauli. I-am dat femeii o lumânare, iar ea ne-a lăsat în schimb o cutie de chibrituri. Maiorul a sosit la timp, împreună cu umbra sa dolofană. A cântat cu foc la o muzicuţă mică – o pradă germană marca Hohner. Ba chiar a fost ajutat de ordonanţă să-şi descalţe cizmele moi de piele şi a dansat în ciorapi un cracoviac, unduindu-şi şoldurile graţios şi mlădios, lucru cu care el se mândreşte. Apoi a dansat cu văduva un tango, iar noi am cântat un şlagăr. A interpretat şi alte melodii, de data asta din *Rigoletto* şi din *Trubadurul* – este uimitor câtă muzică poate produce un astfel de instrument mic de suflat. Uzbecul său nu şi-a luat de la el ochii migdalaţi, negri ca smoala şi din când în când îl lăuda într-o rusă copilăresc de stângace:

— O, e bun! Ca el nu-i altul!

În cele din urmă s-a lăsat convins de maior să ne cânte o melodie uzbecă, foarte nazală şi foarte stranie. După nenumărate insistenţe s-a lăsat înduplecat să execute chiar şi un dans cu picioarele sale butucănoase. Femeia care era la noi în vizită, o berlineză fără maniere, a băut din vinul maiorului şi era încântată de reverenţele pe care acesta le făcea dinaintea ei. În timp ce el dansa cu văduva, ea mi-a şoptit:

— Pentru unul ca ăsta aş putea uita de toate.

Maiorul a rămas. O noapte dificilă. De la dans i se umflase iarăşi genunchiul şi-l durea nespus de tare. Gemea de fiecare dată când făcea o mişcare. Eu de-abia aveam curajul să-l ating. Pe mine m-a lăsat în pace. Am dormit adânc.

Sâmbătă, 5 mai 1945

Astăzi, cer sinistru de mai. Vremea rece nu vrea să ne părăsească. Stau pe scăunel în faţa sobei, în care focul de-abia mocneşte, aţâţat cu tot felul de literatură nazistă. Dacă toţi fac acelaşi lucru – şi cu siguranţă o fac –, atunci *Mein Kampf* a lui Adolf va deveni cândva o raritate bibliofilă.

Tocmai am terminat de mâncat o tigaie plină cu jumări şi-mi ung pâinea cu un strat gros de unt, în timp ce văduva îmi face profeţii pesimiste. N-o ascult. Nu-mi pasă ce va fi mâine. Acum vreau să trăiesc cât de bine pot, altfel voi cădea din picioare ca o cârpă udă din cauza atâtor schimbări petrecute în viaţa noastră. Îmi privesc faţa în oglindă, este iarăşi rotundă.

Toţi trei am stat azi de vorbă despre viitor. Dl Pauli s-a întors deja mental la biroul său din fabrică, prevede o creştere economică fulminantă, obţinută cu ajutorul învingătorilor noştri. Văduva se gândeşte dacă n-ar putea lucra ca bucătăreasă la cantina aceleiaşi fabrici, fiindcă îşi face griji în legătură cu pensia modestă pe care o primeşte din asigurarea de viaţă a fostului ei soţ şi se teme că va trebui să-şi caute de lucru. Iar eu? La urma urmei am învăţat de toate, voi găsi undeva ceva de lucru. Nu mă tem. Voi naviga orbeşte, îmi încredinţez vaporaşul curenţilor vremii, care până acum m-au purtat mereu spre un mal însorit. Însă ţara noastră, poporul nostru – vai de capul nostru. Am fost conduşi de criminali şi de aventurieri politici, şi i-am lăsat să ne mâne ca pe nişte oi la abator. Iar acum mocneşte ura în sânul poporului vrednic de plâns. „Nu-i copac prea înalt cât să nu poţi să-l atârni de el“ – aşa se vorbea astăzi la pompă despre Adolf.

După-masă au venit la noi mai mulţi bărbaţi. E vorba despre bărbaţi germani din clădirea noastră. E un sentiment straniu să ai de-a face iarăşi cu bărbaţi de care să nu te temi, care nu te pipăie şi pe care nu trebuie să-i ţii sub observaţie. De la ei am auzit zvonul referitor la librar, despre care vorbesc astăzi toţi din clădire. Librarul, un bavarez scund şi bondoc, chiar a

urlat la un rus. S-a întâmplat în momentul în care un rusnac i-a înşfăcat în faţa locuinţei soţia, care venea cu apă. (Ea nu-şi lasă soţul la pompă, pentru că a fost membru al Partidului Nazist.) Femeia a început să ţipe, soţul ei a venit în fugă din casă, s-a dus la rusnac şi a strigat la el:

— Porc de câine blestemat! Nenorocitule!

Iar zvonul mai spune că rusul n-a mai scos nici un sunet, s-a făcut mic şi s-a retras. Prin urmare, se poate. Individul a simţit cu instinctul său animalic şi barbar că soţul vedea roşu în faţa ochilor, că în acea clipă nu-i păsa de nimic – şi i-a lăsat prada.

Pentru prima oară am auzit despre o astfel de mânie oarbă la unul dintre bărbaţii noştri. Cei mai mulţi sunt rezonabili, dau doar din cap, doresc numai să-şi salveze pielea, iar femeile îi susţin întru totul. Nici un bărbat nu se compromite dacă îşi expune propria soţie sau vreo femeie din vecini primejdiei învingătorilor. Din contră, i s-ar lua în nume de rău dacă s-ar opune şi astfel i-ar provoca pe stăpâni. Şi totuşi există un număr mic de bărbaţi care o fac. Sunt convinsă că soţia librarului nu va uita această pornire curajoasă – dacă vreţi, de dragoste – a soţului ei. Cât despre toţi ceilalţi bărbaţi care povestesc această întâmplare, se poate simţi respectul în tonul vocii lor.

Bărbaţii germani n-au venit de plăcere la noi. Se fac utili, au adus cu ei nişte scânduri şi, după ce le-au tăiat cu fierăstrăul pe masa din bucătărie, le prind în cuie în diagonală în rama uşii din spate. Trebuie să lucreze repede, ca să nu fie prinşi de vreun rus. Îi răsplătim cu ţigări din cutia plină pe care ne-a adus-o maiorul aseară. Da, suntem bogaţi.

Când scândurile erau prinse deja, acoperind întregul spaţiu unde fusese uşa, a apărut un rus pe treptele din spate. A încercat să le rupă lovindu-le cu putere, dar n-a reuşit. În sfârşit am răsuflat uşurate. Acum n-o să mai poată trece zi şi noapte indivizi străini prin casă. E drept că vin şi la uşa din faţă, dar ea are o încuietoare rezistentă şi e făcută din lemn solid. Cine ne cunoaşte, ne strigă de afară, ca să nu ne sperie: „*Zdies* Andrei“ sau numele oricui ar fi acolo. Iar cu maiorul am stabilit un semnal aparte când ciocăne la uşă.

O povestioară emoţionantă: în jurul prânzului ne-a vizitat domnişoara Behn, femeia puternică şi neînfricată din adăpost – acum locuieşte la tânăra

doamnă Lehmann, al cărei bărbat este dat dispărut pe frontul din est şi căreia îi dă o mână de ajutor cu cei doi copii. Nici tânăra mamă şi nici domnişoara Behn n-au fost violate până acum, cu toate că ambele sunt destul de frumuşele. Apărarea lor au fost copiii mici. Chiar în prima noapte de prezenţă rusească, au avut ocazia să-şi dea seama de asta, deoarece doi indivizi grosolani au pătruns în locuinţă, au intrat ţipând şi lovind în jurul lor cu patul puştii şi au împins-o pe domnişoara Behn, care le deschisese, spre cameră – dar s-au oprit în faţa pătuţului de copii în care, la lumina lumânării, dormeau nou-născutul împreună cu micul Lutz, de patru ani. Uluit, unul a spus într-o germană greşită: „Copil mic?“ Amândoi s-au holbat apoi o vreme la pătuţ, şi s-au retras tiptil din locuinţă.

Acum mă roagă domnişoara Behn să urc pentru câteva minute, că au doi ruşi în vizită, un bărbat tânăr şi unul vârstnic, care au mai fost o dată şi care ar fi adus astăzi ciocolată pentru copii. Ele ar dori să discute cu ei şi mă roagă să traduc.

În cele din urmă stăm toţi faţă-n faţă, cei doi soldaţi, domnişoara Behn, doamna Lehmann, de-al cărei picior se agaţă micul Lutz, şi eu. În faţa noastră, în cărucior, se află copilaşul. Rusul în vârstă mă roagă să traduc ce spune:

— Ce fetiţă frumuşică! O adevărată frumuseţe!

Apoi răsuceşte două bucle arămii ale copilului în jurul degetului arătător. Mă roagă să le traduc celor două femei că el are tot doi copii, doi băieţi, care trăiesc la bunica lor, la ţară. Scotoceşte în portofelul său uzat din carton şi scoate o poză: două capete ciufulite pe o hârtie închisă la culoare. Din 1941 nu i-a mai văzut. La ruşi nu există conceptul de concediu, de asta mi-am dat deja seama. Aproape toţi sunt separaţi de familiile lor de la începutul războiului, adică de aproape patru ani de zile. Presupun că asta s-a întâmplat din cauză că ţara lor a fost tot timpul câmp de război, iar civilii au fost mereu aruncaţi de colo-colo, încât nimeni nu ştie cu exactitate pe unde se află familia sa. La asta se adaugă distanţele colosale şi condiţiile precare ale drumurilor. Poate că autorităţile lor s-au temut, cel puţin în primii ani ai invaziei germane, că propriii oameni ar putea dezerta sau să treacă de partea inamicului. Oricare ar fi cauza, aceşti bărbaţi n-au avut niciodată parte de

permisie, ca ai noştri. Explic asta celor două femei, iar doamna Lehmann spune înţelegătoare:

— Da, atunci să zicem că au o scuză...

Cel de-al doilea oaspete rus este un tânăr de şaptesprezece ani, fost partizan, care s-a alăturat trupelor combatante ce înaintau spre vest. Mă priveşte serios, cu fruntea ridată, şi-mi cere să traduc că soldaţii germani ar fi înjunghiat copii în satul său de baştină, iar pe-alţi copii i-au apucat de picioare şi le-au spart capul izbindu-i de pereţii unui zid. Înainte să traduc, l-am întrebat:

— Aţi auzit? Sau aţi văzut cu ochii noştri?

La care el zice, privind înainte:

— Am văzut de două ori.

Eu traduc ce spune.

— Nu cred, replică doamna Lehmann. Soldaţii noştri? Soţul meu? Niciodată!

Iar domnişoara Behn mă roagă să-l întreb dacă soldaţii respectivi aveau „o pasăre aici“ (la braţ) sau „o pasăre acolo“ (la bonetă), adică dacă făceau parte din Wehrmacht sau din SS[15]. Rusul înţelege imediat întrebarea: probabil că sătenii au învăţat să facă distincţia. Dar chiar dacă, în cazul ăsta sau în cazuri asemănătoare, a fost vorba despre oameni din SS, învingătorii noştri vor considera că fac parte din „popor“ şi ne vor taxa pe toţi. Deja circulă astfel de idei, am auzit la pompă de mai multe ori oamenii spunând:

15. Schutzaffel, prescurtat SS, organizaţie paramilitară fascistă, considerată principalul responsabil pentru crimele săvârşite în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (n. red.).

— Probabil că ai noştri n-au fost chiar atât de diferiţi de ăştia.

Tăcere. Cu toţii ne uităm în gol. Atmosfera din cameră este sumbră. Copilaşul nu ştie nimic despre asta. El muşcă degetul arătător al străinului, gângureşte şi scânceşte. Mi se pune un nod în gât. Copilul mi se pare o minune roz şi albă, cu cârlionţi arămii, care înfloreşte în această cameră dezolantă, pe jumătate prădată, înconjurat de noi, adulţii, nişte oameni atât de întinaţi. Dintr-odată ştiu de ce războinicii sunt atraşi de nou-născuţi.

Duminică, 6 mai 1945

Mai întâi, sfârşitul zilei de sâmbătă. În jurul orei 20 au sosit iarăşi maiorul şi mongolul său. De data asta a scos din buzunarele sale fără fund doi calcani, nu mari, dar proaspeţi. Văduva a trecut peştii delicioşi prin pesmet şi i-a fript. Am mâncat cu toţii din ei, chiar şi uzbecului i-am dat o bucată în colţul său de lângă fereastră, pe care-l ocupă imediat, la fel ca un câine credincios. O mâncare foarte gustoasă!

Dacă maiorul a rămas peste noapte? Nu m-aş fi încumetat să mă dezbrac de una singură, nu m-aş fi culcat singură în cameră, iar asta o ştiu cu siguranţă. Cu toate că uşa din spate este acum închisă, cu toate că afară nu mai vuieşte războiul, o doză mare de frică a rămas în noi toţi. Frică faţă de câţiva beţivani sau furioşi. De ei ne apără maiorul. Astăzi şchiopătează. Genunchiul său este în continuare umflat. Văduva, care se pricepe la lucrurile astea, i-a făcut o compresă, apoi el s-a culcat lângă mine. Mi-a mărturisit porecla haioasă cu care-l chema mama sa, şi a tradus numele meu în rusă, folosind un diminutiv drăgăstos. Aşadar probabil că suntem prieteni. Totuşi îmi spun mereu în sinea mea să fiu atentă şi să vorbesc cât mai puţin.

Dimineaţa am fost iarăşi singuri şi, stând lângă patul domnului Pauli, am luat un mic dejun consistent în timp ce ascultam ce se întâmplă afară. În cele din urmă, văduva a prins curaj să iasă în casa scării şi a fugit sus la locuinţa librarilor, unde se ascund în continuare mai mult de zece vecini. S-a întors şi m-a rugat:

— Hai, vino, dă-mi restul vaselinei.

Deja înghiţea în sec şi avea ochii în lacrimi. Din câte a auzit, fabricantul de lichior s-a întors noaptea trecută la soţia sa, târându-se şi strecurându-se prin dreptul liniei de front şi printre trupele inamice, având-o alături pe roşcata Elvira, care-l ajutase să-şi menţină poziţia în fabrica de lichior – de ce oare, chiar nu ştiu. Voiau cumva să apere împreună sticlele de lichior? Trebuie să existe un instinct primar adânc înrădăcinat în om, fiindcă atunci când este ameninţat se agaţă mereu de bunurile sale.

Am urcat împreună cu văduva la locuinţa de la etajul al patrulea. Am constatat că soţia fabricantului de lichior, care are sâni imenşi şi a avut onoarea să fie prima căreia ruşii i-au făcut avansuri în adăpost, trăieşte de atunci nederanjată aici, la etajul al patrulea – doar o clipă, să socotesc –, de

peste o săptămână. A avut cada umplută cu apă şi provizii suficiente de hrană – cred c-a fost singură în tot răstimpul ăsta. Cert este (lucru remarcat de noi destul de târziu) că ruşilor nu le place să urce scări. Majoritatea sunt băieţi de la ţară, obişnuiţi să trăiască aproape de pământ, şi nu sunt căţărători foarte experimentaţi. Probabil că acolo sus se simt separaţi de restul, că o retragere de la etajul al patrulea durează prea mult timp. Pe scurt, atât de sus nu s-au încumetat decât rareori.

Am intrat tiptil în cameră, de parcă veneam în vizită la nişte bolnavi. Roşcata şade pe un scaun de bucătărie şi priveşte în gol. Îşi ţine picioarele într-o găleată cu apă, ca să-şi înmoaie degetele, care, după cum ne spune fabricantul, sunt pline de băşici şi de sânge. Picioarele bărbatului arătau la fel de rău. Amândoi au trecut linia frontului în ciorapi, mergând prin străzi pline de moloz şi ruine. Ruşii le-au luat pantofii.

Roşcata poartă peste furou o bluză prea largă, probabil împrumutată de la soţia bărbatului. În timp ce-şi mişcă degetele, gemând de durere, bărbatul ne povesteşte că fabrica s-a aflat timp de două zile în zona de război, că mai întâi soldaţii germani, apoi cei ruşi s-au servit din proviziile de alcool. În timp ce scotoceau după rachiu, ruşii i-ar fi găsit în spatele unui compartiment din lemn pe Elvira şi pe şeful ei, împreună cu altă femeie, una dintre angajate, care, la rândul ei, a căutat acolo adăpost. Iar bărbatul ridică din umeri, nu vrea să mai spună vreun cuvânt şi pleacă din bucătărie.

— Au stat la coadă, ne explică în şoaptă soţia sa, în timp ce roşcata continuă să tacă. S-au aşteptat unul pe altul! Ea spune că ar fi fost cel puţin douăzeci, însă nu ştie cu exactitate. A încasat aproape totul de una singură. Nici cealaltă femeie nu se simţea prea bine.

Mă uit cu atenţie la Elvira. Pe faţa ei palidă iese în evidenţă gura umflată şi mare cât o prună albastră.

— Arată-le, îi spune soţia fabricantului.

Roşcata îşi descheie bluza fără să spună vreun cuvânt şi ne arată sânii muşcaţi şi plini de vânătăi. De-abia reuşesc să scriu aceste cuvinte, că mi se pune un nod în gât.

I-am lăsat restul de vaselină. Nu există cuvinte pentru asta, aşa că nici n-am încercat să-i spunem ceva. Însă ea a început singură să vorbească; abia se înţelegea ce spunea, din cauză că buzele îi erau atât de umflate.

— Atunci m-am rugat, pare să zică ea, m-am rugat neîncetat: Bunule Dumnezeu, îţi mulţumesc că sunt beată.

Fiindcă, înainte să se aşeze la coadă, indivizii au silit-o să bea din toate băuturile pe care le-au găsit la faţa locului, dându-i să bea şi între reprize. Mulţumim Führerului pentru toate.

În rest, am avut destule de făcut în timpul după-amiezii, a fost mult de şters şi de spălat, iar timpul a trecut. M-am mirat când l-am văzut dintr-odată pe maior în mijlocul camerei – văduva îi dăduse drumul în casă. De data asta a adus un pachet nou-nouţ cu cărţi de joc, pe care le-a împrăştiat pe pătura domnului Pauli. Se pare că au găsit un joc pe care-l pot juca împreună. Eu n-am habar de aşa ceva, m-am retras în bucătărie la văduvă şi scriu repede aceste rânduri. Maiorul a adus chiar şi „bani de joc“, monede germane de trei şi cinci mărci, care au fost retrase cu foarte mult timp în urmă. Astăzi nu ne-a adus nimic de băut, motiv pentru care s-a scuzat la fiecare în parte. Nu-i nimic, astăzi este invitatul nostru, am primit de la fabricantul nostru o sticlă cu lichior.

Luni, 7 mai 1945

Încă mai este răcoare, dar se înseninează, apare o mică rază de soare. A fost o noapte destul de agitată, maiorul s-a trezit de mai multe ori, deşteptându-mă şi pe mine cu oftatul lui. Genunchiul pare să i se vindece. Doar când se loveşte îl doare. Totuşi n-am avut parte de linişte. De-altfel, mi-a povestit despre cele două surori petrecăreţe, care s-au mutat în locuinţa părăsită de la parter a unui fost tovarăş din partidul nazist. Aparent sunt foarte populare printre ofiţerii ruşi, care le numesc Anja şi Lisa. Pe una din surori am văzut-o pe trepte: foarte frumuşică, îmbrăcată în alb şi negru, înaltă şi delicată. Maiorul ridica din umeri şi părea uşor jenat de viaţa activă a celor două femei. El însuşi a fost invitat astăzi, în plină zi, în apartament, unde fetele se aflau cu doi bărbaţi în pat şi l-au chemat să li se alăture – o ofertă care continuă să-l şocheze pe maiorul cu mentalitate burgheză chiar şi în timp ce povesteşte. Un punct de atracţie pentru ruşi pare să fie şi fiul de trei anişori al uneia din surori – maiorul spune despre acesta că ştie deja trei cuvinte în rusă şi este răsfăţat, după cât se poate, de toţi bărbaţii care vin în vizită.

Ziua se scurge mai departe. Este atât de straniu să trăieşti fără ziare, fără calendar, fără ceas sau bilanţ lunar al banilor. Un timp fără timp care se scurge precum apa şi a cărui trecere o măsurăm doar prin venirea şi plecarea bărbaţilor în uniforme străine.

Câteodată mă mir singură cu câtă determinare mă agăţ de acest timp fără timp. Este a doua încercare de a purta o conversaţie în scris cu mine însămi. Prima a avut loc pe când eram elevă. Aveam pe-atunci cincisprezece, şaisprezece ani, purtam berete bordo şi trăncăneam neîncetat verzi şi uscate. (Câteodată şi despre băieţi, dar cu multă consideraţie.) Când profesorul nostru de istorie a suferit un atac cerebral chiar în timpul anului şcolar, a fost înlocuit cu o debutantă în învăţământ, o femeie cu nasul cârn, care intra în clasă ca o furtună. Contrazicea cu impertinenţă conţinutul manualului patriotic de istorie. Pe Frederic cel Mare îl numea un aventurier, în schimb îl lăuda pe Friedrich Ebert, preşedintele social-democrat, pe care fostul nostru profesor îl ironiza cu plăcere, numindu-l „ucenic şelar“. După ce făcea astfel de declaraţii, ne străfulgera cu ochii ei negri şi cu braţele ridicate spre cer striga:

— Fetelor, schimbaţi lumea, că are nevoie de o schimbare!

Asta ne plăcea. Nici nouă nu ne surâdea mersul lumii din anul 1930. De fapt, o respingeam vehement. Era atât de dezordonată, şi pentru noi, cei tineri, atât de obtuză. Existau milioane de şomeri. Zilnic ni se spunea că cele mai multe dintre profesiile spre care aspiram n-au nici o perspectivă şi că lumea nu ne aşteaptă nicidecum pe noi.

Întâmplător, atunci au avut loc iarăşi alegeri pentru Reichstag. Cele zece sau cincisprezece partide mai mari s-au întrunit în fiecare seară. Am mers acolo în grupuri, animaţi de profesoara noastră. Am trecut de la naţional-socialişti pe la cei de centru şi democraţi până la social- democraţi şi comunişti, am prezentat salutul hitlerist la nazişti şi i-am lăsat pe comunişti să ne spună „tovarăşă“. Atunci mi-am început primul jurnal, din dorinţa de a-mi face o părere. Cred că timp de nouă zile am notat cu exactitate esenţa celor spuse de vorbitori – împreună cu dezaprobările mele tinereşti. În ziua a zecea am renunţat, cu toate că în caietul meu mai rămăseseră multe pagini albe. N-am mai ştiut cum să ies din iţele politicii, iar prietenelor mele li s-a întâmplat acelaşi lucru. Punctul nostru de vedere era că fiecare partid

deţinea o părticică de adevăr. Dar, totodată, consideram că fiecare partid făcea şi îşi dorea acelaşi lucru: compromisul politic, specula, goana după funcţii publice, lupta pentru putere. Noi credeam că nici un partid nu este în întregime fără pată. Nici unul n-a renunţat la propriile principii fără a face compromisuri. Astăzi mă gândesc că ar fi trebuit probabil să fondăm un partid al tinerilor de şaisprezece ani, pentru a satisface exigenţele noastre morale. Tot ceea ce creşte se întinează.

Luni în jurul prânzului a venit cineva în vizită. Nu din casă şi nici din vecini, ci dintr-un cartier din vestul orăşelului Wilmersdorf, aflat la o distanţă de două ore de mers pe jos faţă de noi. O fată numită Frieda, pe care văduva o cunoştea doar din auzite.

Există o întreagă poveste legată de ea, care începe cu nepotul văduvei, un tânăr student la medicină. El a fost repartizat să stea de pază la universitatea sa şi să dea de veste în caz de atac aerian. Odată cu el a fost repartizată şi o tânără studentă la medicină, iar rezultatul acestei gărzi comune a fost că fata a rămas însărcinată şi, la insistenţa părinţilor ei, a pus de-o căsătorie în mare grabă – ea avea nouăsprezece ani, el douăzeci şi unu. Între timp, maşinăria de război l-a răpit pe tânăr şi l-a trimis pe front, iar nimeni nu ştie cu exactitate unde se află. Tânăra sa soţie în schimb, fiind însărcinată în luna a opta, s-a mutat împreună cu o prietenă, anume această Frieda, care acum stă pe scaunul din bucătăria noastră şi aduce veşti noi.

Prima întrebare a văduvei:

— Şi pe voi v-au …?

Nu, Frieda a scăpat cu bine, adică – nu chiar bine, un rus a ţinut-o puţin lipită de peretele culoarului din subsol, dar a trebuit să plece imediat la luptă, aşa că n-a putut gusta întreaga plăcere. De-altfel, trupele au ajuns la clădirea în care locuiesc fetele la scurt timp înainte de capitulare, trecând pe-acolo ca vântul, fără să-şi mai aşeze tabăra. Viitoarea mamă şi-a atins burtica şi a spus „Bebe“ – la ea nici măcar nu s-au uitat.

Asta ne povesteşte Frieda şi ne priveşte cu ochi goi. Cunosc această privire, am văzut-o de mult prea multe ori în oglindă pe când trăiam doar cu urzici şi terci de ovăz. Într-adevăr, cele două fete au greutăţi, iar din cauza asta Frieda a făcut acest drum lung şi dificil, care, din câte spune ea, trece prin străzi tăcute şi părăsite. Ne roagă s-o ajutăm cu nişte hrană pentru

nepoata prin căsătorie a văduvei şi pentru copilul ce urmează să se nască. Ne spune că tânăra stă toată ziua întinsă pe spate şi că ameţeşte la cea mai mică încercare de a se ridica. O asistentă medicală o vizitează ocazional şi i-a explicat că, dacă mama nu se hrăneşte cum trebuie, fătul se hrăneşte din trupul mamei, luându-i din calciu şi sânge şi ţesut muscular.

Împreună cu văduva încercăm să strângem ce ni se pare că-i putem da: puţin din untul şi zahărul maiorului, o cutie de lapte, o pâine, o bucată de slănină. Frieda e fericită. Şi ea arată jalnic, are nişte picioare slabe ca nişte beţe, genunchii i se ivesc ca nişte umflături noduroase. Însă este foarte veselă şi nu se teme de cele două ore de mers până acasă. Ne bucurăm şi noi alături de mesagera din cartierul îndepărtat, o rugăm să ne povestească în detaliu despre ruta pe care a venit şi ce a văzut pe drum. O mângâiem şi căutăm s-o încurajăm pe această fată de optsprezece ani, naivă şi pe jumătate moartă de foame, care, după cum ne mărturiseşte, voia odată să devină profesoară de gimnastică. Ei bine, n-o să mai vrea nimeni în ţara noastră să facă gimnastică prea curând. Noi ne bucurăm de fiecare dată când nu suntem nevoiţi să facem mişcare. Adică ceilalţi, cei care flămânzesc, sunt bucuroşi. Momentan încă nu intru în această categorie, încă mai sunt în putere. Văduva atinge un punct sensibil când o întreabă pe Frieda:

— Fata mea, nu puteţi găsi un rus cât de cât cumsecade şi să-i oferiţi un zâmbet? Astfel încât să vă aducă amândurora ceva de mâncare?

Frieda zâmbeşte cam stângaci şi spune că la ei în cvartal nu mai există deloc ruşi, altfel… Şi îşi adună darurile şi le îndeasă în sacoşa de cumpărături pe care a adus-o cu ea.

Vizita Friedei ne-a făcut să prindem curaj. Prin urmare, nu suntem despărţiţi de restul lumii, putem risca un drum pe jos până în alte cartiere, ca să ajungem la prieteni şi cunoscuţi. De când a fost Frieda la noi planificăm încontinuu şi tot cumpănim dacă e bine să ne încumetăm la un asemenea drum. Domnul Pauli e împotrivă. El ne vede deja pe amândouă înhăţate şi trimise undeva la muncă forţată, probabil în Siberia. Noi ne bazăm pe Frieda, care a reuşit să ajungă până la noi, şi ne facem mai departe planuri.

E aproape seară, iar eu continui să scriu. Am făcut deja prima mea mare călătorie. Totul s-a întâmplat pe neaşteptate. Stăteam pe pervaz, cu toate că pe stradă nu poţi vedea decât rareori un om trecând, în afară de cei care aduc apă şi de ruşi. Dintr-odată, un rus vine pe o bicicletă şi opreşte în faţa uşii noastre – e maiorul.

Imediat am coborât treptele în fugă. Are o bicicletă germană pentru bărbaţi, nou-nouţă. Încep să mă rog de el:

— Pot să dau o tură? Doar cinci minute...

Maiorul stă pe bordură şi dă din cap. Nu prea ştie ce să facă, îi este teamă că bicicleta poate să-mi fie furată pe drum. Până la urmă îl conving.

Soare. Într-o clipită se încălzeşte. Pedalez cât pot de repede. Vântul îmi vâjâie în urechi. Merg cu viteză pentru că asta mă face fericită, după atâta timp de sedentarism mizer – dar şi din cauză că nu vreau să mă oprească nimeni, să-mi fure bicicleta. Trec de ruine înnegrite de fum. Pe-aici războiul s-a sfârşit cu o zi mai devreme decât la noi. Deja vezi civili care mătură trotuarele. Două femei trag şi împing o unitate mobilă pentru operaţii complet arsă, pe care au găsit-o probabil sub dărâmături. Pe ea stă culcată o bătrână învelită cu o pătură de lână, are o faţă cadaverică, dar încă mai trăieşte.

Cu cât înaintez spre sud, semnele războiului sunt tot mai puţin vizibile. Aici observ deja germani stând în grupuri şi flecărind. La noi, oamenii încă nu îndrăznesc aşa ceva. Pe străzi sunt şi copii, cu obrajii scofâlciţi şi neobişnuit de tăcuţi. Prin grădini sapă femei şi bărbaţi. Ruşii îşi fac apariţia doar foarte rar. În faţa tunelului se mai află încă o baricadă a Volkssturmului. Cobor de pe bicicletă şi o împing prin spaţiul liber de la marginea baricadei. În spatele tunelului, pe peluza din faţa staţiei trenului preorăşenesc, se înalţă o movilă cu verdeaţă, înaltă până la genunchi, marcată cu trei stâlpi de lemn vopsiţi în roşu. Pe fiecare stâlp e montată o placă – de fapt o foaie de hârtie prinsă sub o bucată de sticlă – pe care sunt scrise cu mâna trei nume ruseşti şi data morţii, 26 sau 27 aprilie 1945.

Am zăbovit acolo destul de mult. Din câte îmi amintesc, este primul mormânt rusesc pe care-l văd atât de aproape. În timpul călătoriilor mele prin Rusia am văzut cimitirele doar în trecere: plăci deteriorate de vreme, cruci strâmbe, părăsite şi uitate din pricina sărăciei de la ţară. Ziarele

noastre au scris mereu că ruşii îi ascund pe cei căzuţi în luptă, de parcă le-ar fi ruşine cu ei, că-i adună în gropi comune şi-apoi netezesc pământul, ca locul să nu poată fi recunoscut. E cu neputinţă să fie adevărat. Cu siguranţă transportă aceşti stâlpi de lemn şi aceste plăci cu ei. Sunt toate făcute după acelaşi model, cu o stea albă în partea de sus – grosolane, ieftine şi foarte urâte, dar, fiind vopsite într-un roşu atât de ţipător, sunt cu siguranţă nişte plăci comemorative care sar imediat în ochi. Probabil că le folosesc şi la ei în ţară. Prin urmare, au un cult al mormintelor, ba chiar îşi venerează eroii, cu toate că dogma lor oficială nu spune nimic despre o înviere a trupului. Dacă ar fi vorba despre o simplă marcare a mormântului, astfel încât decedatul să fie mai târziu înmormântat cum se cuvine, atunci un simplu semn cu numele sau numărul ar fi fost de-ajuns. Astfel ar putea să economisească o grămadă de vopsea roşie şi efortul de a sculpta steaua. Dar nu, ei le conferă soldaţilor lor morţi o aură roşie şi sacrifică muncă şi lemn de bună calitate pentru o gloriolă, oricât de simplă.

Pedalez cât pot de repede, văd deja casa ţărănească în care fusese găzduită în condiţii mizere firma la care am lucrat. Mă gândesc la familia de la parter, oare nou-născutul a supravieţuit perioadei în care n-a avut lapte?

Nu mai este nici copilul aici, nici tânăra mamă, nu mai găsesc pe nimeni dintre foştii locatari. În cele din urmă, după ce strig şi bat la uşă, apare într-un târziu un bătrân nebărbierit într-un maiou murdar. Îmi ia ceva timp să-l recunosc, este procuristul din fosta noastră editură, care umbla întotdeauna îmbrăcat la patru ace – acum arată jalnic şi murdar. Mă recunoaşte, dar nu schiţează nici măcar o urmă de emoţie, spune ţâfnos că s-a retras aici cu soţia sa, fiindcă locuinţa i-a fost distrusă chiar în ultima zi de război. De-altfel, toată casa ţărănească este goală, până şi mobila lipseşte – procuristul a găsit-o aşa. Nu are habar dacă germanii sau ruşii au golit-o – probabil şi unii, şi alţii. Casa este răvăşită şi murdară, pretutindeni miroase a excremente şi urină. Dar în beci mai sunt o grămadă de cărbuni. Caut o cutie de carton goală, o umplu cu brichete, chiar dacă asta îi displace procuristului, însă cărbunii îi aparţin lui la fel de mult cum îmi aparţin şi mie. Nici nu i-a trecut prin minte să mă ajute. Cu greu am cărat cutia până

la bicicletă şi am legat-o pe cadrul de bagaje cu cordonul de la rochie şi cu o bucată de sfoară găsită pe jos.

Haide, înapoi, cât mai repede cu putinţă. Am gonit pe stradă în sus, de data asta pe lângă şiruri nesfârşite de soldaţi, care stăteau tolăniţi de-a lungul bordurilor. Asta-i tipic pentru infanterie, erau practic carnea de tun, toţi obosiţi, soioşi, prăfuiţi, nebărbieriţi, cu feţele murdare. Astfel de ruşi n-am mai văzut până acum. Mă gândesc că, probabil, în cvartalul nostru au staţionat trupe de elită: din artilerie, din divizia de transmisiuni, oameni spălaţi şi bărbieriţi. Gradele inferioare erau soldaţii din intendenţă şi trupele de aprovizionare, care miroseau a cai, dar care nu păreau să fie chiar atât de osteniţi ca mulţimea asta de soldaţi. Ăştia au luptat mult prea mult ca să mă mai bage în seamă pe mine – sau bicicleta. De-abia îşi mai puteau ridica privirea din pământ, cu siguranţă au avut de înfruntat un marş forţat.

Repede, repede, iată strada noastră. În jurul fostei cazărmi a jandarmeriei mişună maşini. Motoarele lor torc puternic şi constant, aerul miroase a benzină adevărată. Maşinile germane n-au avut niciodată aşa un miros.

Car bicicleta şi cutia cu brichete pe trepte în sus, gâfâind, dar mândră de mine. De data asta, maiorul vine alergând în întâmpinarea mea, este foarte agitat deoarece îşi imagina deja că îmi furaseră bicicleta, iar eu cine ştie pe unde sunt. Între timp a sosit şi uzbecul, iar văduva îl trimite imediat cu două găleţi la pompă, ca să ne aducă apă. E deja ca un membru al familiei – bucuros, o ia imediat din loc.

Sunt îmbătată de atâta soare şi însufleţită de călătoria rapidă, mă simt atât de fericită şi de entuziasmată cum n-am mai fost de multe săptămâni. În plus, maiorul a adus un vin de Tokaj de cinci măsuri de esenţă, noi bem, iar eu mă simt bine în pielea mea. Maiorul a rămas până la ora 17, iar când a plecat, m-am simţit mizerabil. Am plâns.

(Câteva săptămâni mai târziu am mâzgălit pe marginea paginii, spre uzul romancierilor: „Trei bătăi de inimă, în care trupul ei s-a contopit cu trupul străin de deasupra ei. Unghiile ei s-au încleştat în părul lui, din gâtlejul ei ţâşneau strigăte şi ea auzea vocea străină şoptind cuvinte fără înţeles. Un sfert de oră mai târziu era singură. Prin geamurile sparte, soarele cădea în snopi mari. Ea se întinse, încântată de greutatea membrelor ei, apoi îşi îndepărtă şuviţele încâlcite de păr de pe frunte. Dintr-odată simţi nefiresc de

concret, cum o altă mână i se plimbă prin păr, mâna iubitului ei din depărtare, care probabil e mort de mult. Simţi cum creşte ceva în ea, copleşind-o. Izbucni în plâns. Se zvârcoli încolo şi-ncoace, lovi pernele cu pumnii, îşi muşcă mâinile şi braţele, până îi apărură semne vişinii cu urmele dinţilor. Plângea în hohote cu faţa îngropată în perne şi dorea să moară.“)

Marţi, 8 mai 1945, şi restul zilei de luni

Seara am fost singuri, domnul Pauli, văduva şi cu mine. Soarele a apus roşu – o imagine respingătoare, care îmi aduce aminte de toate incendiile pe care le-am văzut în ultimii ani. Împreună cu văduva am mers la balta mică, să aducem de acolo nişte apă murdară pentru spălat. (Pentru apa potabilă de la pompă germanii încă trebuie să aştepte circa o oră întreagă.)

Era probabil ora opt, deşi noi trăim fără ceas, iar deşteptătorul învelit într-un prosop, care era ascuns în spate, în dulap, are dintr-odată toane şi se opreşte când vrea el. În jurul bălţii domnea liniştea. În apa întunecoasă plutesc bucăţi de lemn, zdrenţe, bănci verzi din parc. Noi ne umplem găleţile cu zeama tulbure şi ne întoarcem, ducând între noi o a treia găleată, din care apa dă pe-afară încontinuu în timpul mersului. Lângă treptele putrezite de lemn de pe panta cu gazon se află ceva. E un om, un bărbat, stă culcat pe spate în iarbă, cu genunchii îndoiţi în sus.

Oare doarme? Da, are un somn foarte profund, fiindcă e mort. Amândouă stăm acolo şi ne holbăm la el. Are gura larg deschisă, încât îi poţi băga pumnul înăuntru. Buzele sale sunt albastre, nările ca de ceară şi căzute înăuntru. Pare că avea în jur de cincizeci de ani, bărbierit, cu chelie. Are un aspect foarte îngrijit: poartă un costum gri deschis cu ciorapi gri, împletiţi manual, şi pantofi cu şiret, de modă veche, lustruiţi şi strălucitori. Îi ating mâinile, întinse lângă el pe gazon, degetele sale sunt îndoite în sus ca nişte gheare. Le simt călduţe, departe de rigiditatea cadaverică. Dar asta nu înseamnă nimic, poate să fie de la faptul că a fost expus la soare. N-are puls, chiar este mort. Dar trupul său încă n-a fost prădat, în cravata sa se află un ac argintiu. Ne gândim dacă să-i controlăm vesta, să căutăm nişte documente, ca să anunţăm posibilii aparţinători. Dar avem un sentiment care ne dă fiori. Ne uităm în jur după oameni, însă nu vedem pe nimeni. Eu

fac câţiva paşi pe stradă în jos şi văd în dreptul uşii un cuplu, o fată şi un bărbat tânăr şi-i rog pe amândoi să mă urmeze, spunându-le că în apropiere se află un cadavru… Vin după mine şovăind, stau o vreme lângă cel decedat, însă nu ating nimic şi pleacă în cele din urmă muţi şi ridicând din umeri. Mai zăbovim acolo neputincioase o vreme, apoi plecăm şi noi. Întâmplarea ne apasă greu pe suflet. În ciuda acestui fapt, ochii mei caută mecanic fiecare bucăţică de lemn, iar mâinile mele le îndeasă la fel de mecanic în geanta adusă special în acest scop.

În faţa clădirii noastre îi întâlnim pe bătrânul perdelegiu Schmidt împreună cu dezertorul nostru. Sunt uimită că ăştia doi au curajul să se avânte pe stradă. Le povestim despre mort, văduva îi imită poziţia gurii.

— Atac cerebral, mormăie fostul soldat.

Oare să mergem împreună acolo?

— N-aş prea vrea, spune perdelegiul Schmidt, că apoi dacă lipseşte ceva din buzunare o să fim noi învinuiţi.

Şi uităm imediat de decedat, când perdelegiul Schmidt ne dă următoarea veste:

— Au plecat toţi ruşii.

Au eliberat locuinţele din clădirea noastră, au plecat din tot cvartalul – în timp ce noi aduceam apa murdară, ei au plecat cu camioanele. Perdelegiul Schmidt ne povesteşte cât de confortabil erau tapiţate camioanele cu saltelele şi pernele de canapea din locuinţele părăsite.

Au plecat! Au plecat cu toţii! Cu greu ne vine să credem aşa ceva, privim involuntar pe stradă în sus, de parcă ar trebui să sosească de acolo alte camioane cu trupe noi. Dar nu se întâmplă nimic, e doar linişte, o linişte stranie. Nu mai există cai, nici nechezat de cai, nici cocoşul. Doar balegă, pe care tocmai o mătură fiica cea mică a portarului din holul clădirii. O privesc pe fata de şaisprezece ani, singura de până acum despre care ştiu cu siguranţă că şi-a pierdut virginitatea cu nişte ruşi. Are aceeaşi faţă tâmpă şi mulţumită ca totdeauna. Încerc să-mi imaginez cum ar fi fost dacă asta mi s-ar fi întâmplat mie. Trebuie să mă opresc – aşa ceva este inimaginabil. Un lucru e clar: dacă am fi pe timp de pace şi o fată ar fi fost violată de un vagabond, după aceea ar fi urmat toată tevatura specifică perioadei de pace: denunţul, redactarea unui proces-verbal, interogatoriu, ba chiar arestarea şi

confruntarea cu acuzatul, articolul din ziar şi bârfele vecinilor – fata ar fi reacţionat altfel şi ar fi suferit un altfel de şoc. Însă aici este vorba despre o experienţă colectivă, ceva anticipat şi temut de multe ori – ceva ce li se întâmpla femeilor de peste tot din jur, ceva ce într-un fel era un lucru obişnuit. Acest viol în masă trebuie depăşit tot în mod colectiv. O femeie o ajută pe alta prin faptul că vorbeşte despre asta, luându-şi această povară de pe suflet, dând celeilalte femei posibilitatea de a-şi lua şi ea această greutate de pe suflet şi de a se elibera de toate atrocităţile suferite. Asta nu vrea să însemne că nu există fiinţe fragile, diferite de această fată obraznică din Berlin, care îşi vor pierde încrederea în sine sau vor fi traumatizate pe viaţă.

Pentru prima oară din seara de 27 aprilie s-a încuiat iarăşi poarta de la intrare. În cazul în care nu vom mai fi ocupaţi de alte trupe, începe un nou capitol în viaţa noastră.

Cu toate astea, în jurul orei 21 am fost strigată de afară. Cu vocea sa tânguitoare, uzbecul a repetat de mai multe ori numele meu (de fapt, forma rusificată a numelui meu, aşa cum mi l-a dat maiorul). Când m-am uitat afară, uzbecul a început să mă certe şi să mă ameninţe, arătând indignat spre poarta încuiată de la intrare. L-am lăsat să intre, maiorul îl urma, şchiopătând foarte tare. Mersul pe bicicletă nu-i făcuse deloc bine. Văduva i-a pus iarăşi nişte comprese. Genunchiul era foarte umflat şi roşu. Nu-mi dau seama cum mai poate să meargă cu bicicleta, să danseze şi să urce trepte. Sunt din fire foarte rezistenţi, iar noi nu putem ţine pasul cu ei.

O noapte dificilă cu bărbatul febril. Mâinile sale erau fierbinţi, ochii ceţoşi, n-a putut dormi şi nu m-a lăsat nici pe mine să dorm. În cele din urmă s-au ivit zorii.

I-am condus pe maior şi pe ordonanţa lui până la poarta de la intrare, pe care am descuiat-o şi care ne aparţine iarăşi nouă. După aceea, m-am ocupat de o treabă scârboasă: uzbecul are un fel de dizenterie şi a împroşcat toaleta şi peretele şi gresia. Am şters cu nu ştiu câte numere ale unei reviste naziste de specialitate pentru farmacişti, am făcut curăţenie cât de bine am putut, folosind aproape toată apa adusă aseară de la baltă. Dacă ar şti asta dl Pauli, care-şi face mereu manichiura şi pedichiura şi este atât de răsfăţat!

Deci acum e marţi. În jurul orei nouă dimineaţa am auzit la uşă bătaia secretă, pe care o folosim în continuare, cu toate că nu mai este nici un rus

în casă. Era femeia cu eczemă, doamna Wendt, care auzise zvonul că s-ar fi declarat pace. Ultima rezistenţă necoordonată germană ar fi fost distrusă în sud şi în nord. Am capitulat.

Văduva şi cu mine respirăm uşurate. Bine că s-a terminat aşa de repede. Domnul Pauli mai înjură şi acum unitatea Volkssturm, toţi acei oameni trimişi să moară fără nici un rost în ultima clipă, oameni bătrâni şi obosiţi, neajutoraţi, lăsaţi să sângereze până la moarte, pentru care nu exista nici măcar o cârpă cu care să li se oblojească rănile. Oase fărâmiţate iţindu-se din pantalonii civililor, trupuri albe ca zăpada îngrămădite pe tărgile de pe care sângele picura încet, bălţi de sânge călduţ şi alunecos pretutindeni prin coridoare… Cu siguranţă că Pauli a trăit nişte grozăvii. Tocmai de aceea consider că nevralgia care îl ţine ţintuit la pat de peste o săptămână este pe jumătate boală psihosomatică şi pe jumătate refugiu. Mai sunt bărbaţi la noi în clădire care au un astfel de refugiu. Să-l luăm pe librar, de exemplu, cu afilierea sa la partidul nazist, sau pe soldatul dezertor şi pe alţii, atât de mulţi cu trecutul lor nazist, din cauza căruia se tem că vor fi deportaţi sau cine ştie ce li se va întâmpla şi din cauza căruia se ascund când e vorba să meargă să aducă apă sau să se ocupe de ceva. Femeile fac tot ce pot ca să-şi ascundă soţii şi să-i păzească de duşmanul furios. La urma urmei, ce ne mai pot face ruşii? Doar ne-au făcut deja de toate.

Prin urmare, trebuie să ne înhămăm la jug şi să tragem. Este logic. Rămâne totuşi un sentiment care mă deranjează. Acum trebuie să mă gândesc deseori cum m-am dat peste cap pentru turiştii aflaţi în trecere, cât i-am răsfăţat, cât i-am respectat. Iar unii dintre ei veneau din Paris sau Oslo, adică din oraşe care se aflau mai departe de front decât veşnic bombardatul Berlin. Sau veneau din locuri unde domnea pacea, ca Praga sau Luxemburg. Chiar dacă veneau de pe front, până în 1943 păreau atât de curaţi şi de bine hrăniţi, cum în zilele noastre sunt doar foarte puţini. Şi le plăcea să spună poveşti care îi înfăţişau mereu în aşa fel încât lăsau o impresie bună. În schimb, noi, femeile, va trebui să ne ţinem gura, va trebui să ne comportăm de parcă noi am fi fost scutite de aşa ceva. Fiindcă altfel nu ne va mai atinge nici un bărbat. Măcar de-am avea săpun adevărat! Deseori îmi doresc atât de tare să-mi curăţ pielea cum trebuie, sunt convinsă că după aceea m-aş simţi chiar şi sufleteşte mult mai curată.

După-masă, conversaţie interesantă pe care vreau să mi-o notez pe cât se poate de exact, deoarece încă mai trebuie să mă gândesc la ea. Medicul ghebos din fabrica de sucuri a apărut pe nepusă masă, eu aproape îl uitasem, cu toate că în buncărul antiaerian am discutat de mai multe ori cu el. În cele din urmă a reuşit să supravieţuiască într-un adăpost vecin, pe care nu l-a găsit nici un rus. Evident că a auzit ultimele veşti despre femeile violate care s-au încumetat să aducă apă. Una dintre victime, o femeie foarte mioapă, şi-a pierdut ochelarii şi acum bâjbâie complet neputincioasă.

A reieşit că doctorul ghebos este un „tovarăş“. Cu alte cuvinte, a fost membru în Partidul Comunist până în 1933, ba chiar a făcut o călătorie de trei săptămâni cu un grup Intourist[16] în Uniunea Sovietică şi înţelege câteva cuvinte în rusă. Nimic din astea nu mi le-a povestit în adăpost, după cum nici eu nu i-am spus despre călătoriile şi cunoştinţele mele de limbi străine. Cel de-al Treilea Reich ne-a dezobişnuit să mai facem astfel de confidenţe nesăbuite. Totuşi nu pot să nu-mi exprim uimirea.

16. Agenţia de voiaj oficială a Uniunii Sovietice, fondată în 1929 (n. red.).

— De ce nu le-aţi mărturisit ruşilor că sunteţi un simpatizant al lor?

Mă priveşte ruşinat.

— Aş fi făcut-o, îmi spune. Am vrut doar să treacă primele zile mai turbulente. Apoi adaugă: Zilele următoare o să mă duc la primărie. Când o să existe iarăşi nişte autorităţi, o să mă pun la dispoziţia lor.

(Ceea ce cred, însă nu-i spun, e că n-a avut curajul să iasă la înaintare din cauză că e cocoşat. Cu atâta mânie masculină clocotind în jur, aceşti barbari l-ar fi considerat fără îndoială un pricăjit, l-ar fi privit cu milă, ceea ce l-ar fi făcut să sufere de două ori mai mult că are un asemenea defect fizic.) Are capul adâncit între umeri, se mişcă greu. Însă ochii lui sunt luminoşi şi inteligenţi, iar discursul său, articulat.

— Prin urmare, v-a mai scăzut entuziasmul? îl întreb. Sunteţi dezamăgit de tovarăşii dumneavoastră?

— Nu prea, spune el. Nu trebuie să luăm tot ce s-a întâmplat prea personal sau să privim dintr-o perspectivă prea îngustă. A fost vorba despre declanşarea unor stimuli şi a unor instincte. Chiar şi de o sete de răzbunare, căci la urma urmei le-am făcut şi noi destule acolo în ţara lor. Acum e

timpul pentru schimbare şi introspecţie, atât la noi, cât şi la ei. Bătrânul nostru Occident e lumea de ieri. Acum se naşte o lume nouă, lumea de mâine, iar ce trăim noi sunt doar durerile facerii. Naţiunile slave păşesc acum tinere şi pline de energie în lumina istoriei universale. Ţările Europei îşi vor deschide graniţele şi se vor uni în regiuni mai mari. Aşa cum a măturat odinioară Napoleon toate regatele mici şi ţărişoarele, la fel procedează acum puterile victorioase cu diverse ţări şi naţiuni.

— Prin urmare, întreb, credeţi că Germania va fi în viitor o parte a Uniunii Sovietice, o republică sovietică?

— Ar fi de dorit, răspunde el.

— Atunci ne vor împrăştia şi ne vor lua ţara, ca să ne distrugă sentimentul de apartenenţă la acest popor.

— Este posibil, ca noi, germanii, noi cei care trăim în prezent, să fim doar victime, un fel de fertilizator, o cale de tranziţie – şi poate chiar profesori de specialitate. Cred că depinde de fiecare dintre noi ca în noile condiţii să ducem o viaţă demnă. Fiecare se ia doar pe sine cu el – oriunde ar merge.

— Chiar şi în Siberia? întreb eu.

— Cu puţină bunăvoinţă, îndrăznesc să spun, aş putea să duc o viaţă demnă chiar şi în Siberia.

Aproape că i-aş da crezare cocoşatului. Doar a avut şi aici un serviciu bun, a fost chimistul-şef al unei mari fabrici de sucuri şi ape minerale. Oare va face faţă din punct de vedere fizic la ceea ce viitorul va cere de la noi? Oare noi, ceilalţi, vom face faţă? El ridică din umeri.

Câteodată cred că de-acum înainte voi putea supravieţui oricărui lucru de pe pământ, atât timp cât vine din afară, şi nu dintr-o cursă pe care mi-o întinde propria inimă. Mă simt atât de mistuită, încât nu ştiu ce m-ar mai putea mişca azi sau emoţiona mâine. Dacă viaţa trebuie să continue, atunci este posibilă şi în pustietăţi de gheaţă. Am dat mâna cu doctorul, amândoi ne simţeam revigoraţi de această conversaţie.

În acelaşi timp, aici în locuinţă începe să reînvie stilul de viaţă burghez păzit cu străşnicie. Văduva se simte iarăşi stăpâna camerelor ei. Ea şterge şi perie, mi-a pus în mână un pieptene cu câţiva dinţi lipsă ca să îndrept franjurii covoarelor. Îşi face de lucru în bucătărie cu nisip şi sodă, se jeleşte

că unei statuete din porţelan de Meissen i s-au rupt mâna şi nasul în timpul jafurilor din subsol, se plânge că a uitat unde a ascuns acul de cravată ornat cu perlă, care i-a aparţinut răposatului ei soţ. Câteodată stă pe gânduri şi dintr-odată exclamă:

— Poate l-am pus în cutia de cusut?

Apoi începe să arunce cu mosoare şi nasturi vechi prin casă şi până la urmă tot nu găseşte acul cu perlă. Dar e totuşi o femeie foarte capabilă şi ingenioasă şi nu-i este frică de nimic. Ea fărâmiţează lădiţele din lemn mai bine decât mine, fiindcă îl copiază pe polonezul ei din Lvov, ale cărui accese de furie îl făceau să se priceapă de minune la asta. (De-altfel, între timp s-a aflat deja în toată clădirea despre diferenţa: „Ucraineanca – aşa. Tu – aşa.“)

Astăzi e soare afară. Am cărat apă cu nemiluita, am spălat cearşafuri, am schimbat aşternutul pe patul meu. Era nevoie de asta, mai ales după toţi oaspeţii cu cizme pe care i-am avut în ultima vreme.

Jos la brutar se îngrămădeau o groază de oameni, auzeam hărmălaia şi pălăvrăgeala prin ferestrele fără geamuri. Nici măcar nu se dă astăzi pâine, ci doar bonurile de ordine pentru pâinea de mâine şi poimâine. Totul depinde de făina şi cărbunii pe care-i aşteaptă brutarul. Cu o mână de brichete a copt deja câteva pâini pentru cei din casă, mi-am primit şi eu partea mea consistentă. Brutarul n-a uitat că am venit în ajutorul soţiei sale când indivizii ăia trăgeau de ea. Vânzătoarea Erna de la brutărie, cea care a scăpat nevătămată în camera mică, blocată cu un dulap, ne-a adus pâinile. La coacerea acestor pâini a contribuit aproape fiecare om din clădire. Câţiva bărbaţi, în frunte cu domnişoara Behn, au adus pe un cărucior de marfă mai multe găleţi cu apă pentru aluat. Iar câteva femei „au curăţat rahatu’ cu lopata“, cum s-a exprimat doamna Wendt fără pic de delicateţe. Căci ruşii transformaseră o banchetă tapiţată din magazin în latrină, au îndepărtat-o doar puţin de lângă perete şi s-au cocoţat pe spătar… Prin urmare, chiar s-a muncit pentru pâinile astea.

Ruşii au adus nişte bani ciudaţi. Brutarul ne arată o bancnotă de 50 de mărci, un fel de bani militari pentru Germania, care până atunci ne-au fost complet necunoscuţi. Pentru 14 pâini, brutarul primise bancnota de la un ofiţer rus. N-a putut să-i dea rest, dar asta nici nu-l interesa pe rus, el avea,

conform spuselor brutarului, portofelul arhiplin cu astfel de hârtii. Brutarul habar n-are ce să facă acum cu banii, i-ar fi dat rusului pâinile pe degeaba, însă acesta a insistat să plătească. Poate revine măcar ceva ce se aseamănă cu onestitatea. Presupun că vom primi şi noi aceşti bani, iar actuala noastră monedă va fi retrasă şi schimbată probabil la jumătate din valoare.

În orice caz, perspectiva de a primi pâine este primul semn că există cineva acolo sus care se gândeşte la noi şi care se va îngriji mai departe de soarta noastră. Al doilea semn este lipit pe poarta de la intrare: o hârtie şapirografiată semnată de un primar de cartier Dr. Cutărescu, prin care ni se aduce la cunoştinţă faptul că trebuie returnate toate bunurile furate din birouri şi magazine, cum ar fi maşini de scris, mobilă de birou, accesorii din magazine etc. – la început fără pedeapsă. Însă dacă, după o anumită perioadă se vor mai descoperi bunuri furate, se va aplica legea marţială. Mai departe ni se spune că trebuie predate toate armele. Clădirile în care vor fi găsite arme vor fi supuse unei pedepse colective. Iar dacă un rus păţeşte ceva în vreo clădire, locuitorilor de acolo li se va aplica pedeapsa cu moartea. Eu nu-mi pot imagina că bărbaţii noştri stau pe undeva ascunşi şi înarmaţi, aşteptându-i pe ruşi. Zilele astea n-am întâlnit această categorie de bărbaţi. Noi, germanii, nu suntem un popor de partizani. Noi avem nevoie să fim conduşi şi să ni se comande. Pe când călătoream cu trenul sovietic, care ne purta zile întregi prin ţară, un rus mi-a zis:

— Tovarăşii germani vor lua cu asalt o gară doar dacă în prealabil şi-au cumpărat bilete de acces pe peron şi le-au validat.

Cu alte cuvinte, şi lăsând sarcasmul la o parte, cei mai mulţi germani sunt îngroziţi de anarhie. În plus, bărbaţilor noştri le este acum frică. Raţiunea le spune că sunt învinşi, că orice încercare de tulburare duce doar la suferinţă şi nu aduce nici o îmbunătăţire.

Bărbaţi zeloşi caută în clădirea noastră arme. Intră în fiecare locuinţă, fără să fie însoţiţi de vreo femeie. Pretutindeni întreabă de arme, pun însă mâna doar pe câte un puşcoci fără cocoş. Pentru prima oară după multă vreme aud iarăşi bărbaţi germani vorbind cu voce tare, i-am văzut mişcându-se energic. Păreau de-a dreptul virili – sau, mai degrabă, ceea ce se înţelegea înainte prin acest cuvânt. Acum trebuie să găsim un cuvânt nou, mai bun, care să facă faţă şi-n vremuri mai puţin bune.

Miercuri, 9 mai 1945, fără restul zilei de marţi

Până acum am început de fiecare dată cu un comentariu legat de noaptea trecută. Dar acum n-am nimic, dar absolut nimic de spus decât că mi-am petrecut noaptea de una singură. Singură în aşternuturile mele, pentru prima oară din 27 aprilie. Nici urmă de maior sau de uzbec. Pe văduvă au apucat-o imediat grijile existenţiale, şi a început să bombăne despre untul care era pe terminate şi că ar fi foarte bine dacă maiorul ar mai aduce curând nişte provizii noi. Eu am râs. Aşteaptă tu mult şi bine. M-am relaxat toată noaptea între aşternuturile mele proaspăt spălate, m-am întins cum am vrut, am dormit buştean şi m-am trezit foarte binedispusă. M-am spălat cu apa caldă, dăruită de văduvă, m-am îmbrăcat cu haine curate şi am fluierat un cântecel.

Asta am scris la ora nouă. Acum e deja unsprezece, iar totul arată altfel.

Nişte oameni înarmaţi cu făraşe ne-au strigat să coborâm în stradă, unde am curăţat grămada de moloz şi bălegar de la colţ şi am dus-o cu roaba la ruinele din apropiere. Tencuială veche şi resturi de metal de la raidurile aeriene, acoperite cu moloz proaspăt de la recentele bombardamente ale artileriei, împreună cu tot felul de cârpe, conserve şi multe sticle goale. Am găsit două vederi tipărite cu argint de bromură, fabricate în Germania, reprezentând femei goale care se prefac că-l îmbrăţişează pe privitor – toate acoperite cu urme de degete. Mi-am adus aminte de timpul petrecut într-un birou din Moscova, când am lăsat pentru câteva minute mai multe reviste germane şi americane pe masă. Le-am recuperat mai târziu, iar la o lectură ulterioară am remarcat că ici-colo fusese ruptă o bucată din pagină – reclame pentru lenjerie intimă şi sutiene. Ruşii nu cunosc astfel de reclame. Din revistele lor lipseşte orice urmă de sex-appeal. Probabil că aceste reclame, la care nu se mai uită nici un bărbat din Occident, reprezintă pentru ei cea mai grozavă pornografie.

E firesc să fie atraşi de aşa ceva – toţi bărbaţii sunt. Însă la ei acasă n-au parte de asemenea lucruri. Poate că asta e o greşeală. Dacă ar avea la îndemână poze ca astea şi ar putea să viseze în voie la imaginea acelor femei ideale, poate nu s-ar mai arunca pe orice femeie care le iese în cale,

indiferent cât de bătrână sau slută e. Trebuie să mă gândesc mai mult la asta.

Când m-am întors în jurul orei zece în locuinţă pentru o ceaşcă de înlocuitor de cafea, l-am găsit acolo pe maior. Era singur şi mă aştepta ca să-şi ia rămas-bun de la mine. Din cauză că genunchiul lui nu era deloc bine, a primit două luni de concediu medical, pe care urmează să-l petreacă într-un centru de recuperare al armatei din apropierea oraşului său de baştină, Leningrad. Va pleca chiar astăzi.

Este foarte serios, aproape sever, şi-şi stăpâneşte cu greu emoţiile. Îşi notează grav adresa mea pe un bileţel, doreşte să-mi scrie, să păstreze legătura cu mine. Mă roagă să-i dau o poză, dar nu mai am nici una. Tot trecutul meu surprins în imagini fotografice, pe care le strânsesem într-un album şi un plic gros, a ars în timpul bombardamentelor. De câteva săptămâni n-am reuşit să-mi fac poze noi. Mă priveşte îndelung, de parcă voia să mă fotografieze cu ochii. Apoi mă sărută pe ambii obraji, după tradiţia rusească, şi iese şchiopătând din cameră, fără să mai privească în urmă. Sunt puţin tristă, mă simt puţin goală pe dinăuntru. Mă gândesc la mănuşile lui de piele, pe care le-am văzut astăzi pentru prima oară. Le-a ţinut elegant în mâna stângă. O dată i-au căzut pe jos, el le-a ridicat repede, însă atunci am observat că erau diferite – una avea cusătura pe spate, cealaltă n-avea cusătură. Atunci s-a ruşinat şi a privit în altă parte. În acea clipă mi-a plăcut foarte mult de el.

M-am dus iarăşi afară la curăţat molozul. După aceea vrem să mergem să căutăm lemne. Avem nevoie de ele pentru plită, ne trebuie destul de multe ca să putem găti supele de mazăre pe care le-am tot mâncat în ultima vreme. Îmi dau seama că de-acum nu ne va mai aduce nimeni de mâncare, lumânări şi ţigări. Asta trebuie să i-o spun văduvei cu blândeţe, când se întoarce de la pompă. Lui Pauli nu-i spun nimic. O să se ocupe văduva de asta.

În căutare de lemne, am ajuns pentru prima oară, după două săptămâni, pe gazonul din faţa cinematografului, unde sunt îngropaţi morţii din cvartalul nostru. Între bucăţile de moloz şi craterele făcute de bombe se află trei morminte duble, trei cupluri, trei sinucideri. O bătrână stă ghemuită pe o piatră, mestecând încet, şi-mi dă detalii cu o satisfacţie amară despre cei

decedaţi, clătinându-şi mereu capul. În mormântul din dreapta se află conducătorul organizaţiei locale naziste cu soţia sa (revolver). Mormântul din mijloc, pe care se ofilesc mai multe crengi de liliac, aparţine unui locotenent-colonel şi soţiei sale (otravă). Despre cuplul din cel de-al treilea mormânt, bătrâna nu ştie să-mi spună nimic, însă cineva a băgat în nisip o lodbă, pe care scrie cu vopsea roşie „2 Müller“. Unul dintre mormintele de o persoană îi aparţine femeii care a sărit de la etajul al treilea când rusnacii voiau s-o prindă. E pusă acolo un fel de cruce improvizată din două bucăţi de lambriu, vopsite într-un alb strălucitor şi prinse între ele cu o sârmă. Am simţit un nod în gât. De ce oare ne afectează atât de tare vederea unei cruci? Şi asta chiar dacă nu ne mai putem numi creştini? Mi-au revenit în minte amintiri din copilărie. Am văzut-o şi auzit-o pe domnişoara Dreyer, cum ne vorbea nouă, unor copii de şapte ani, cu lacrimi în ochi şi foarte detaliat despre sfintele patimi ale Mântuitorului… Pentru noi, creştinii educaţi în Occident, Mântuitorul stă răstignit pe fiecare cruce – chiar dacă sunt doar două bucăţi de lambriu prinse cu sârmă.

În jur e plin de gunoaie şi bălegar şi copii care se joacă – dacă asta poate fi numită joacă. Ei hoinăresc pe străzi, ne fac cu ochiul, şuşotesc între ei. Singurele voci puternice care se aud le aparţin ruşilor. Unul vine încoace, călcând apăsat, are nişte perdele înfăşurate pe braţ. Strigă porcării după noi. Acum îi vezi doar ocazional sau în trupele care pleacă. Cântecele lor răsună dur şi sfidător în urechile noastre.

I-am adus brutarului 70 de pfenigi pentru cele două pâini primite, m-am simţit oarecum straniu şi am avut sentimentul că i-am înmânat ceva de-a dreptul lipsit de valoare, încă nu-mi vine să cred că banii germani valorează ceva. Erna, vânzătoarea de la brutărie, a strâns toate cartelele din clădire, şi-a notat pe o listă numele şi numărul de membri din fiecare gospodărie. Se pare că vom primi cartele noi de alimente. Erna s-a îmbrăcat frumos, a venit într-o rochie de vară cu motiv floral – o apariţie neobişnuită, după ce timp de paisprezece zile singurele femei care au îndrăznit să iasă pe stradă erau doar cele îmbrăcate ca nişte cerşetoare. Şi eu mi-aş dori o rochie nouă. Încă nu realizez că nu mai bate nici un rus la uşile noastre, că nimeni nu se mai tolăneşte pe canapea şi pe fotolii. Am făcut curăţenie generală prin cameră, am găsit sub pat o mică stea sovietică din sticlă roşie şi un prezervativ în

ambalaj de hârtie. Habar n-am cine l-a pierdut. De-altfel, nici nu ştiam că ei au habar de aşa ceva. În orice caz, n-au considerat că merită osteneala să le folosească femeile germane.

Au luat patefonul, împreună cu placa publicitară a firmei de textile („… pentru doamne şi copii, ceva la noi tot veţi găsi…“). În schimb, ne-au rămas în total 43 de plăci cu muzică clasică, de la Bach la Pfitzner, incluzând jumătate din *Lohengrin*. Chiar şi capacul rupt de Anatol a rămas în urmă; recunoscători, îl punem acum pe foc.

E deja seară, miercuri, 9 mai. Stau pe pervaz şi scriu. E vară, frunzele arţarului sunt de un verde închis, strada e curată şi pustie. Mă folosesc de ultima rază de lumină a zilei, pentru că de acum înainte trebuie să facem economie de lumânări. Nu va veni nimeni să ne aducă altele noi.

Gata şi cu rachiul, zahărul, untul şi carnea. De-am putea ajunge odată la cartofi! Încă nu se încumetă nimeni să desfiinţeze baricada din subsol. Căci nu se ştie dacă nu cumva se întorc sau dacă nu le urmează alte trupe. Văduva predică încontinuu, dar nu despre crinii de pe câmp, al căror exemplu biblic era singurul potrivit pentru situaţia noastră. Ea întrevede un viitor sumbru, crede că vom muri cu toţii de foame, iar când am rugat-o să-mi dea încă o farfurie cu supă de mazăre a schimbat o privire cu domnul Pauli.

Antiaeriana huruie în timp ce scriu. Se spune că sunt exerciţii pentru o paradă a învingătorilor, la care urmează să participe şi americanii. E foarte posibil. Să serbeze, pe noi nu ne interesează. Noi am capitulat. În ciuda acestui fapt, simt o nouă dorinţă de viaţă.

Mai departe, rândurile acestea le scriu noaptea, la lumina lumânării, cu o compresă pe frunte. În jurul orei opt seara a bătut cineva cu pumnii în uşa noastră, strigând:

— Foc! Foc!

Am ieşit afară, în stradă, unde ne-a întâmpinat o lumină orbitoare. Din subsolul în ruine al unei clădiri aflate două case mai încolo ieşeau flăcări mari, se ridicau deja pe calcanul casei vecine, care era intactă. Fumul înţepător îşi făcea loc afară printr-o gaură din dărâmături şi se împrăştia pe întreaga stradă. Puzderie de umbre, civili. Strigăte şi ţipete.

Ce era de făcut? N-avem apă. Focul izbucnise în subsol, de unde aerul fierbinte venea în valuri, adus de vânt, întocmai ca în nopţile cu bombardamente. Tocmai de aceea nimeni nu părea speriat.

— Înăbuşiţi-l, au zis unii. Să acoperim focul cu moloz.

Imediat s-au format două rânduri de oameni. Bucăţi de piatră erau date din mână-n mână, iar ultima persoană le arunca în foc. Cineva a strigat să ne grăbim, îndată va fi ora nouă – iar începând cu ora zece seara nici un civil nu mai are voie să iasă pe stradă.

Câteva persoane au adus de undeva un butoi, din care scoteam cu găleţile un lichid puturos. În timp ce-mi dădea găleata, o femeie m-a lovit din greşeală la cap cu cantul metalic. Am văzut stele verzi, am mers împleticindu-mă până la o piatră mare de pe gazonul de vizavi, aflat pe rondoul cu morminte, şi m-am aşezat acolo. O femeie s-a aşezat lângă mine şi mi-a relatat monoton că „cei de-aicea de jos“ sunt un ofiţer şi soţia sa care s-au otrăvit cu cianură. Ştiam asta, dar am lăsat-o să vorbească.

— Fără coşciug, fără nimic, a spus ea. Sunt înveliţi doar în rulouri de camuflaj şi legaţi cu o sfoară. N-aveau nici măcar cearşafuri pe pat. Au fost relocaţi aici când clădirea lor a fost bombardată.

Otrava nu le-a lipsit totuşi.

Aveam ameţeli, simţeam cum îmi creşte cucuiul din frunte. Focul a fost domolit în curând şi înăbuşit. M-am apropiat de un grup care blestema şi înjura de zor şi am aflat cauza incendiului: un vânzător de delicatese, al cărui magazin fusese pe vremuri în această clădire, lăsase în subsolul parţial intact un rest din rezerva sa de vinuri. Ruşii l-au descoperit, adică l-au mirosit, ca să zic aşa, şi au golit rafturile, aducând cu ei lumânări aprinse. Din întâmplare, paiele dintre sticle s-au aprins, ceea ce a dus la incendiu. Un bărbat povesteşte:

— Indivizii erau beţi criţă şi stăteau tolăniţi de-a lungul bordurii. Am văzut cu ochii mei cum unul, care se mai ţinea încă pe picioare, a trecut pe la toţi ceilalţi, luându-le tovarăşilor săi ceasurile de pe braţ.

Hohote de râs.

Acum stau în pat, scriu, îmi răcoresc rana. Pentru mâine am planificat o călătorie lungă prin Berlin, tocmai până în cartierul Schöneberg.

Joi, 10 mai 1945

Dimineaţa a trecut cu îndeletniciri casnice, spart lemne, adus apă. Văduva şi-a spălat picioarele în apă cu sodă şi a încercat mai multe coafuri, încercând să-şi ascundă cât mai bine firele cărunte. La ora trei după-masă am fost în sfârşit gata de plecare. Primul nostru drum prin oraşul cucerit.

Biete cuvinte, nu sunteţi de-ajuns.

Am trecut peste cimitirul de la Hasenheide, cu rânduri lungi şi uniforme de morminte în nisipul galben, care datează de la ultimul mare bombardament aerian din martie. Soarele de vară ardea. Parcul era pustiu. Propriile noastre trupe au tăiat copacii ca să aibă vizibilitate în câmpul de tragere. Pretutindeni erau şanţuri de comunicare între tranşee, în care zăceau împrăştiate cârpe, sticle, conserve, sârme, muniţie. Pe o bancă stăteau doi ruşi cu o fată. Rareori vezi doar unul singur pe drum. Când sunt doi se simt probabil mai în siguranţă. Mergem mai departe, printre străzi odinioară pline ochi cu muncitori. Ai impresia acum că toţi cei zece mii de oameni care trăiau aici au emigrat sau au murit – atât de mute sunt străzile, atât de pustii şi izolate de lume par casele. Nu se-aude nici un sunet, nici de om, nici de animal, maşină, radio sau tramvai. Domneşte doar o tăcere apăsătoare, în care răsună doar propriii paşi. Dacă există cineva care ne urmăreşte cu privirea din vreo casă, o face foarte discret. Nu vedem nici o faţă în dreptul ferestrelor.

Mai departe începe cartierul Schöneberg. Ne dăm seama imediat dacă putem să ne continuăm drumul, dacă vreunul dintre podurile care duc spre vest, peste linia trenului preorăşenesc, a mai rămas intact. Pentru prima oară vedem în dreptul unor case steaguri roşii, mai degrabă steguleţe – pesemne tăiate din fostele drapele cu svastică; câteodată se mai vede dunga de la cercul negru, de unde a fost îndepărtată stofa albă cu svastica neagră. Nişte mâini grijulii de femeie – în ţara asta nici nu se putea altfel – au cusut un tiv acestor steguleţe.

Pe marginea drumului întâlnim pretutindeni rămăşiţe lăsate în urmă de trupe, maşini goale, tancuri arse, afete de tun îndoite. Din loc în loc vedem câte un semn, un afiş în rusă, care anunţă sărbătoarea de 1 mai, Stalin, victoria. Şi-aici de-abia dacă vedem oameni. Repede şi neauzită de nimeni

se strecoară câteodată vreo creatură ca vai de ea pe lângă noi, un bărbat cu mâneci de cămaşă, o femeie nepieptănată. Nici unul nu ne dă atenţie.

— Da, podul mai există, ne răspunde o femeie murdară şi desculţă, grăbindu-se să-şi vadă mai departe de drum.

Desculţă? La Berlin? N-am mai văzut niciodată aşa ceva. Pe pod găsim o baricadă din dărâmături. În timp ce ne strecurăm printr-o deschizătură îngustă, inima îmi bate cu putere.

Soare puternic. Podul e gol. Ne-am oprit, ne-am uitat în jos spre terasamentul trenului. O încâlceală de şine galben-pai, între ele, cratere adânci de un metru. Bucăţi de şină îndoite se înalţă în aer. Perne şi fâşii de stofă ies la vedere din vagoanele de dormit şi vagoanele-restaurant bombardate. Căldura este înăbuşitoare. Peste şine pluteşte un miros de ars. În jur totul este gol şi părăsit, nici un semn de viaţă. Acesta este leşul oraşului Berlin.

Intrăm apoi în Schöneberg. Ici-colo zărim câte o femeie sau o fată cu privirea goală, stând în dreptul uşii unei case, cu trăsături şterse şi feţe tumefiate. Pot citi pe chipurile lor că războiul s-a sfârşit aici nu cu mult timp în urmă. Ele încă nu şi-au revenit din şoc şi sunt la fel de amorţite cum eram noi acum câteva zile.

Coborâm pe Potsdamer Strasse, trecem pe lângă nişte birouri negre, incendiate, nişte blocuri goale, munţi de dărâmături.

La un colţ de stradă o imagine emoţionantă: două bătrâne schiloade stăteau în faţa unui munte de dărâmături, cu mult mai înalt decât ele, şi răscoleau cu o lopăţică pentru cărbuni prin moloz, punând totul într-un cărucior mic. Dacă vor continua în ritmul ăsta, vor avea nevoie de săptămâni bune ca să termine. Au mâini noduroase, poate vor reuşi.

Kleistpark a devenit un teren viran. Sub arcade zac aruncate cârpe, saltele şi perne de scaune, rupte din automobile. Pretutindeni, grămezi de fecale peste care bâzâie muşte. Drept în centru se află buncărul terminat pe jumătate, ca un arici înconjurat de ţepi din fier. Probabil urma să ne adăpostim aici din calea bombelor în cel de-al şaptelea an de război. Doi civili trag de un maldăr de grinzi, unul din ei le taie cu fierăstrăul în bucăţi mai uşor de mânuit. Totul aparţine tuturor. Fierăstrăul umple liniştea cu un scârţâit jalnic. Văduva şi cu mine vorbim involuntar în şoaptă, gâtul ni s-a

uscat, oraşul mort ne-a lăsat fără aer. În parc pluteşte un nor de praf, pomii par acoperiţi cu o pudră albă, sunt plini de găuri de la gloanţe, grav răniţi. O umbră germană trece în grabă, cărând lenjerie de pat. La ieşirea din parc mormântul unui rus, înconjurat cu sârmă. Iarăşi nişte bare de lemn de un roşu intens, iar între ele o placă de granit pe care e scris cu var că aici se odihnesc eroi căzuţi pentru patrie. *Geroi*, acesta este cuvântul pentru eroi. Sună atât de prusac.

Douăzeci de minute mai târziu ne aflăm în faţa casei în care locuiau cândva nişte prieteni ai văduvei.

— E un coleg de breaslă al soţului meu, îmi spune ea – profesor de filologie clasică, însurat.

Clădirea pare moartă. Mai multe scânduri sunt bătute în dreptul uşii din faţă. Pe când căutăm o intrare în spate, dăm de-o femeie cu rochia ridicată, care-şi face nevoile fără ruşine într-un colţ al curţii. Încă o noutate, ceva ce n-am mai văzut până acum în Berlin. În cele din urmă găsim intrarea, urcăm două etaje, batem la uşă, strigăm ca parolă numele văduvei… Înăuntru se aud zgomote, paşi şi şoapte, până când se lămuresc cine se află în faţa uşii. Apoi uşa se deschide cu putere, ne îmbrăţişăm, eu îmi apăs faţa de cea a unui străin, nu i-am cunoscut niciodată pe-aceşti oameni. Este soţia profesorului, în spate vine soţul ei, întinzând braţele spre noi şi rugându-ne să intrăm. Văduva vorbeşte agitat, spune cuvintele de-a valma, cealaltă femeie vorbeşte în acelaşi timp şi nici una nu se opreşte ca să asculte. Durează o vreme până când luăm loc în singura încăpere din locuinţa greu încercată unde chiar se poate sta. Scoatem din geantă feliile de pâine cu unt aduse şi le oferim prietenilor văduvei. Amândoi sunt uimiţi. Ei n-au mai văzut pâine şi nici ruşii n-au lăsat vreo fărâmă în urmă. La întrebarea standard „De câte ori au…?“, stăpâna casei îmi răspunde cu un accent din Prusia Orientală:

— Pe mine? Doar o dată, în prima zi. După aceea ne-am baricadat în adăpost. Am avut acolo un cazan de rufe plin cu apă.

Cuceritorii au venit aici mai târziu şi au plecat mai repede, totul n-a durat decât o clipită. Din ce trăiesc cei doi?

— Păi mai avem un săculeţ de crupe şi câţiva cartofi. Şi da, mai e şi calul!

Cal? Râdem, iar femeia ne dă explicaţii gesticulând larg: când mai erau trupe germane pe stradă, cineva a venit în fugă în adăpost cu vestea bună că afară ar fi fost ucis un cal. Într-o clipă, toţi au ieşit pe stradă. Animalul încă mai mişca şi clipea, când primele cuţite de pâine şi bricege i-au fost înfipte în trup – evident că se trăgea în jur. Fiecare tăia şi scormonea în locul unde se afla. Când soţia profesorului s-a întins ca să ajungă la bucata unde se vedeau straturile galbene de grăsime, a fost lovită peste degete cu mânerul unui cuţit:

— Tu! Stai la locul tău!

Femeia a reuşit să tranşeze o bucată de trei kilograme.

— Cu restul mi-am serbat ziua de naştere, spune ea. A avut un gust excelent, am marinat-o în ultimele resturi de oţet.

Noi o felicităm cu entuziasm. Au deschis o sticlă de vin de Bordeaux. Bem, ridicând paharele în cinstea soţiei, iar văduva le povesteşte despre cum a fost ea comparată cu o ucraineancă – ne-am pierdut cu toţii simţul măsurii.

Apoi ne-am luat rămas-bun de nenumărate ori. Profesorul a scotocit prin cameră, căutând ceva ca să ne dăruiască în schimbul feliilor de pâine cu unt, dar n-a găsit nimic.

Ne-am continuat drumul spre cartierul Bayerisches Viertel, unde voiam să o căutăm pe prietena mea Gisela. Rânduri nesfârşite de automobile germane blocau strada, aproape toate fuseseră golite. Un frizer şi-a deschis iarăşi afacerea; un afiş anunţă că taie părul bărbaţilor şi-l spală pe cel al femeilor dacă i se aduce apă caldă. Chiar am zărit în lumina crepusculară din spate un client în jurul căruia un bărbat ţopăia cu o foarfecă în mână. Un prim semn de viaţă într-un oraş mort.

Am urcat treptele către locuinţa Giselei. Am bătut şi-am strigat, tremuram de emoţie. Ne îmbrăţişăm, deşi înainte cel mult ne dădeam mâna.

Gisela nu era singură. A luat în grijă două fete tinere pe care i le-a trimis un cunoscut. Sunt două studente refugiate din Breslau. Stăteau mute într-o cameră aproape goală, fără geamuri, dar curată.

După primul schimb de vorbe şi dialoguri emoţionante s-a lăsat iarăşi liniştea. Am simţit cum suferinţa pluteşte în aer. Ambele fete aveau cearcăne sub ochi. Ceea ce spuneau părea atât de lipsit de speranţă, era atâta

amărăciune în vorbele lor. După cum îmi şopteşte Gisela când ieşim împreună pe balcon, ambele şi-au pierdut fecioria din cauza ruşilor şi au trebuit să suporte violuri multiple. Hertha, fata blondă are de-atunci încontinuu dureri şi nu ştie ce să facă. Plânge mult, spune Gisela. Hertha nu ştie nimic despre rudele ei din Silezia, sunt împrăştiate peste tot, în cazul în care mai trăiesc. Fata se agaţă isteric de Gisela. Iar Brigitte, fata delicată de nouăsprezece ani, se apără de suferinţa sufletească printr-un cinism virulent. Clocoteşte de ură, consideră că viaţa e mizerabilă şi că toţi oamenii – mai ales toţi bărbaţii – sunt porci. Vrea să plece departe, foarte departe, undeva unde nu există uniforme, simpla lor vedere o face să se piardă cu firea.

Gisela a scăpat datorită unui truc, pe care din păcate îl aflu prea târziu. Înainte să devină redactor, Gisela avusese ambiţii actoriceşti şi a învăţat la cursuri câte ceva despre machiajul profesionist. Astfel, în adăpost s-a machiat în aşa fel încât să arate ca o veritabilă femeie bătrână, iar părul şi l-a ascuns sub un batic. Când au venit ruşii cu lanternele, le-au scos pe cele două studente, dar pe ea, cu ridurile ei desenate cu cărbune, au împins-o înapoi în culcuş: „Tu, babuşca, dormi.“

Fără să vreau am râs, însă mi-am înfrânat imediat veselia – cele două fetişcane aveau o privire mult prea încruntată şi amărâtă.

Aceste fete au fost private pentru totdeauna de freamătul primei iubiri. Cine a început cu sfârşitul, şi încă într-un mod atât de cumplit, nu mai poate simţi fiorul primelor atingeri. Băiatul la care mă gândesc se numeşte Paul, avea şaptesprezece ani, la fel ca mine, când m-a împins în umbra unei porţi străine de pe Ulmenstrasse. Veneam de la un concert şcolar – Schubert, cred –, muzica ne răsuna încă în urechi, o muzică sobră despre care nu ştiam ce să vorbim. Eram amândoi lipsiţi de experienţă, dinţii unuia i-au atins pe ai celuilalt, dar eu tot aşteptam încrezătoare magia primului sărut – până când mi-am dat seama că mi s-a desfăcut părul. Agrafa cu care îl prindeam de obicei dispăruse.

Ce sperietură! Mi-am scuturat rochia şi gulerul. Paul a pipăit pavajul străzii pe întuneric. Am încercat să-l ajut să caute, mâinile noastre s-au întâlnit şi s-au atins, însă erau deja reci. N-am mai găsit agrafa. Probabil o pierdusem pe drum. Asta m-a necăjit mult, fiindcă mama va remarca imediat, mă va întreba ce s-a întâmplat şi mă va privi pătrunzător. Oare faţa

mea nu va trăda ceea ce-am făcut cu Paul în dreptul acelei porţi? Ne-am despărţit în grabă, jenaţi, şi nu ne-am mai apropiat niciodată unul de celălalt. Totuşi, acele minute sfioase petrecute la umbra acelei porţi au rămas pentru mine o amintire aparte care nu şi-a pierdut nici acum sclipirea.

Am petrecut o oră la Gisela şi cu greu ne-am luat rămas-bun. În zilele astea parcă nu-ţi vine să te desparţi de prieteni, deoarece nu ştii niciodată când sau dacă îi vei mai revedea. Se pot întâmpla atâtea. Totuşi am invitat-o pe Gisela să ne facă mâine o vizită. Şi văduva şi-a invitat prietenii. Să vedem dacă le putem face rost de-o bucată de pâine.

Înapoi pe acelaşi drum pustiu, lung şi prăfuit. S-a dovedit că această călătorie a fost cam prea mult pentru văduvă, o dureau picioarele, din când în când trebuia să ne oprim şi să ne odihnim pe bordură. Eu de-abia mă mişcam, parcă purtam pe umeri o greutate imensă şi aveam sentimentul că Berlinul nu va mai renaşte niciodată, că vom rămâne pe vecie nişte şobolani ce-şi duc viaţa printre dărâmături. Pentru prima dată mi-a trecut prin cap să părăsesc acest oraş, să-mi caut în altă parte un rost şi un acoperiş deasupra capului, undeva unde mai există aer de respirat şi o privelişte de văzut.

În parc ne-am odihnit pe o bancă. Lângă noi stătea o femeie tânără, care se plimba cu doi băieţei. Pe-acolo a trecut un rus, care i-a făcut imediat semn inevitabilului său camarad, chemându-l, apoi i-a spus în ruseşte:

— Vino încoace, sunt nişte copii aici. Ăştia-s singurii cu care putem vorbi.

Mama lor privea spre noi temătoare, neştiind ce să facă. Însă cei doi bărbaţi chiar voiau să discute cu puştanii, care le-au dat voie soldaţilor să-i aşeze pe genunchi şi să-i salte în ritmul unui cântec rusesc.

Apoi unul din soldaţi s-a întors către mine şi mi-a spus cu cea mai prietenoasă voce din lume:

— Nu contează cine doarme cu voi. Orice mădular e la fel. (Expresia am învăţat-o de la Anatol, în tipica sa grosolănie ţărănească.)

M-am forţat să mă prefac că nu înţeleg, căci pe asta miza individul. Prin urmare am zâmbit înapoi, ceea ce i-a făcut pe cei doi bărbaţi să izbucnească într-un râs zgomotos. Treacă de la mine!

Am ajuns acasă abia târându-ne picioarele. Dl Pauli se postase în fotoliul său de lângă fereastră şi se uita pe geam după noi. Nu-i venea să creadă că

în periplul nostru de trei ore am întâlnit din întâmplare doar câţiva ruşi ici şi colo. El îşi închipuise că-n centrul oraşului colcăie trupele. Ulterior ne-am mirat şi noi şi ne-am întrebat oare unde au rămas toţi cuceritorii. Am inspirat adânc aerul curat şi ne-am cutremurat, gândindu-ne înapoi la pustietatea plină de praf din Schöneberg.

Nu reuşesc să adorm. Gânduri sumbre. O zi tristă.

Vineri, 11 mai 1945

Activitate casnică. Am pus rufele la înmuiat, am cojit ultimii cartofi din proviziile din bucătărie. Domnişoara Behn ne-a adus noile cartele pentru alimente. Sunt tipărite pe hârtie de ziar în germană şi rusă. Există un model pentru adulţi şi unul pentru copii sub 14 ani.

Am cartela mea chiar lângă mine şi-mi notez raţia zilnică: 200 de grame de pâine, 400 de grame de cartofi, 10 grame de zahăr, 10 grame de sare, 2 grame de cafea din malţ, 25 de grame de carne. Lipseşte grăsimea. Dar, dacă chiar ni se dau toate produsele, tot e ceva. Sunt uimită, cât de repede se face iarăşi ordine în tot acest haos.

Când am văzut jos la negustorul de legume o coadă, m-am aşezat la ea şi am primit sfeclă roşie şi cartofi uscaţi pe bonurile de pe cartelă. La coadă se discută acelaşi lucru ca la pompă: fiecare îi întoarce spatele lui Adolf şi nimeni nu l-a susţinut de fapt vreodată. Fiecare a fost persecutat şi nimeni n-a denunţat pe nimeni.

Dar eu? Am fost oare pentru? Sau împotrivă? În orice caz am fost în mijlocul evenimentelor şi am respirat acel aer care era peste tot şi care ne-a marcat, chiar dacă n-a fost neapărat ceea ce ne doream. Am văzut asta la Paris, sau mai degrabă asta mi-a arătat un tânăr student pe care l-am întâlnit în Grădina Luxemburg în cel de-al treilea an al erei lui Hitler. În timpul unei ploi de vară ne-am adăpostit amândoi sub un copac. Am pălăvrăgit în franceză şi ne-am dat imediat seama după accent că amândoi eram străini. Dar oare de unde? Prin glume şi tachinări am început să ghicim de unde vine celălalt. Culoarea pielii mele l-a făcut să mă considere suedeză, în timp ce eu eram convinsă că el este monegasc, deoarece tocmai învăţasem acest cuvânt care-i denumeşte pe locuitorii din Monaco, şi mi s-a părut haios.

Ploaia s-a sfârşit la fel de repede cum a început. Am pornit din loc, iar eu mi-am potrivit pasul după al lui. S-a oprit şi a spus:

— *Aha, une fille du Führer*! – o fiică a lui Hitler, deci o germană, recunoscută în clipa în care se străduia să meargă la pas într-o disciplină perfectă alături de tovarăşul ei de drum.

Gata cu gluma şi tachinarea. Căci tânărul s-a prezentat acum: nu era monegasc, ci olandez şi evreu. Ce mai puteam spune? Ne-am despărţit la următoarea intersecţie. Această întâmplare mi-a lăsat atunci un gust amar, m-am gândit mult timp la ea.

Mi-am adus aminte că de ceva vreme nu mai auzisem nimic de domnul şi doamna Golz, foştii mei vecini de palier dintr-o clădire anterioară, care a ars, şi foşti adepţi credincioşi ai partidului nazist. M-am dus câteva clădiri mai departe şi am întrebat de ei. În urma ciocăniturilor mele insistente, vecinii au întredeschis uşa cu lanţul pus, spunându-mi că domnul şi doamna Golz ar fi şters-o pe furiş – ceea ce era bine, au adăugat ei, deoarece de curând l-ar fi căutat nişte ruşi pe bărbat, care fusese, evident, denunţat.

După-amiază târziu cineva a bătut la uşa noastră şi m-a strigat pe nume. Am fost uimită să văd una dintre figurile aproape uitate ale trecutului nostru petrecut în adăpost: Siegismund, cel încrezător în victorie, care auzise de undeva că am relaţii cu nişte „ruşi sus-puşi“. Dorea să ştie de la mine dacă este adevărat că toţi foştii membri de partid trebuiau să se prezinte voluntar la muncă, altfel vor fi puşi la zid şi împuşcaţi. Circulă atâtea zvonuri, încât nici nu poţi ţine pasul cu ele. I-am spus că nu ştiu nimic despre asta şi că nici nu cred că ar urma să fie pus în practică aşa ceva – cel mai bine ar fi să mai stea şi s-aştepte. De-abia l-am recunoscut pe Siegismund. Pantalonii îi atârnau de pe trupul costeliv, lăsa o impresie mizeră şi sinistră. Văduva i-a ţinut o predică în legătură cu pericolele de a fi simpatizant şi că acum poate vedea şi singur unde duce aşa ceva… Siegismund – numele său real încă nu l-am aflat – a înghiţit totul cu supunere, apoi ne-a rugat să-i dăm o bucată de pâine. Şi i-am dat. Însă după plecarea lui a izbucnit o ceartă în familie. Dl Pauli era furios şi zbiera, zicând că e revoltător din partea văduvei să-i mai şi dea acestui individ ceva de mâncare – căci el singur ar fi vinovat de toată această nenorocire, că ar trebui să-i meargă mult mai rău decât acum, că ar trebui să fie aruncat în închisoare şi să-i fie confiscată cartela

alimentară. (De regulă, Pauli e mereu împotriva a orice, deoarece are un caracter dificil – veşnic în dezacord, un „spirit ce totul neagă“[17]. Din câte văd, nu există nimic pe lume cu care să fie în întregime de acord.) Da, acum nu mai vrea să audă de Siegismund. N-are voie să se-arate aici în clădire, căci fiecare îi aduce reproşuri severe şi nimeni nu vrea să aibă de-a face cu el. Mai ales cei care se află în aceeaşi situaţie. Acest om trebuie să fie probabil chinuit şi dezorientat. Chiar şi eu l-am repezit, ceea ce mă supără în clipa de faţă. Oare cum reuşesc să mă molipsesc mereu de starea de spirit a norodului? De la „Osana“ la „Crucificaţi-L“ – eterna poveste.

17. Referinţă la replica lui Mefistofel către Faust: „Sunt spiritul ce totul neagă“, în Goethe, *Faust*, trad. Lucian Blaga, Humanitas, Bucureşti, 2015, p. 68 (n. red.).

În urmă cu jumătate de oră, în timp ce soarele apunea, s-au auzit dintr-odată împuşcături. Un ţipăt ascuţit de femeie a răcnit de undeva, departe:

— Ajutooor!

Nici măcar nu ne-am uitat pe fereastră. La ce bun? Însă întâmplarea ne foloseşte la ceva: ne aminteşte să fim vigilenţi.

Sâmbătă, 12 mai 1945

Dimineaţa, toţi locatarii din clădire – căci aşa ne numim iarăşi în mod oficial – s-au întâlnit în grădina din spate, pe care la un moment dat mi-o imaginasem drept viitor cimitir. Ne-am apucat cu toţii să săpăm o groapă imensă – însă doar pentru gunoiul care ne aparţinea şi care nu mai încăpea în pubele. Oamenii erau dornici de muncă, spuneau poveşti haioase, toţi se simţeau uşuraţi şi se bucurau că fac ceva folositor. Este atât de straniu că nimeni nu mai trebuie să meargă „la serviciu“, că toată lumea e într-un soi de concediu, până şi cuplurile stau împreună de dimineaţa până seara.

După aceea am şters pe jos prin sufragerie, am frecat de pe duşumea scuipatul ruşilor şi urmele de cremă de ghete de la cizmele lor şi ultima urmă de bălegar de cal. Munca mi-a făcut poftă de mâncare. Încă mai avem mazăre şi făină. Văduva foloseşte pe post de grăsime untura extrasă din restul rânced de unt adus de dl Pauli de la Volkssturm.

Locuinţa strălucea de curăţenie când au sosit oaspeţii noştri din Schöneberg. Au venit împreună, cu toate că prietena mea Gisela nu i-a cunoscut până acum pe prietenii văduvei. Toţi trei erau spălaţi, pieptănaţi şi îmbrăcaţi curat. Au mers pe acelaşi drum pe care-l făcuserăm noi şi văzuseră aceleaşi lucruri – foarte puţini oameni, doar câte-un rus rătăcit, în rest pustiire şi tăcere. I-am servit cu înlocuitor de cafea, iar fiecare a primit câte trei felii de pâine unse cu untură – un ospăţ copios!

Am chemat-o pe Gisela în sufragerie ca să mai stăm de vorbă. Voiam să ştiu cum îşi închipuie că va fi viaţa ei de aici înainte. Ea întrevede un viitor întunecat. Lumea ei occidentală, îmbibată de artă şi cultură, singura care înseamnă ceva pentru ea, începe să dispară. Este mult prea obosită sufleteşte pentru a lua totul de la capăt. Nu crede că un individ discriminat va avea la dispoziţie spaţiul necesar pentru a respira sau pentru a face orice fel de muncă intelectuală. Nu, n-are chef de Veronal sau de alte asemenea otrăvuri. Vrea să reziste, chiar şi fără curaj sau bucurie. Ea vorbea de faptul că este în căutarea „elementului divin“, că vrea să-l găsească în adâncul sufletului ei şi să primească de acolo mântuirea. Este subnutrită, are cearcăne adânci sub ochi şi va trebui să rabde în continuare de foame împreună cu cele două fete pe care le-a luat în grijă – şi cărora, după cum presimt eu, le mai dă câte ceva din propria ei raţie. Puţinele ei provizii, constând în leguminoase şi fulgi de ovăz, i-au fost furate din subsol de germani încă înainte de năvălirea ruşilor. *Homo homini lupus*.[18] La despărţire i-am dat două ţigări, le-am luat în secret din cutia maiorului, pe care dl Pauli a fumat-o deja pe jumătate. La urma urmei, eu sunt cea care a făcut posibil acest cadou, nu el; prin urmare, merit să am partea mea. Gisela poate să le schimbe pentru ceva de mâncare.

18. *Homo homini lupus est* – Omul este lup pentru om (lat., n. red.).

Seara am mai fost o dată să aduc nişte apă. Pompa noastră este o adevărată operă de artă. Cişmeaua este ruptă, mânerul, smuls de mai multe ori, a fost prins cu greu, fiind legat la loc cu câţiva metri de sfoară şi sârmă. Trei persoane trebuie să ţină structura, în timp ce alţi doi pompează. Efortul colectiv a fost acceptat de toţi, nimeni nu comentează. În găleţile mele pline pluteau după aceea aşchii şi talaş împroşcate de pompă. A trebuit să

strecurăm apa. Iarăşi nu pot să nu mă mir de faptul că „ăştia“ au depus eforturi să construiască baricade, care nu sunt bune de nimic, dar nu s-au gândit nici o clipă să pregătească nişte pompe de apă funcţionale pentru perioada asediului. Totuşi au asediat mai multe oraşe, ar fi trebuit să ştie lucrul ăsta. Dar probabil că orice om aflat într-o funcţie de conducere care ar fi vorbit despre construcţia de pompe ar fi fost considerat defetist şi ticălos.

O seară liniştită. Pentru prima oară în trei săptămâni am deschis iar o carte – Joseph Conrad, *Hotarul din umbră*. Am înaintat greu cu lectura, am încă prea multe imagini proprii în cap.

Duminică, 13 mai 1945

O zi strălucitoare de vară. De dimineaţă se aud zgomote care trădează optimismul oamenilor: se bat covoare, se freacă podele, se bate cu ciocanul. În acelaşi timp pluteşte în aer teama că va trebui să eliberăm casa şi locuinţa pentru armată. La pompă circulă zvonul că urmează să fie încartiruiţi soldaţi în cvartalul nostru. În afară de clipa prezentă nu ne mai aparţine nimic în această ţară. Iar prezentul îl trăim din plin, bucurându-ne toţi trei de un mic dejun copios. Domnul Pauli încă mai poartă halatul de casă, deşi este aproape sănătos.

În tot Berlinul bat clopotele vestind victoria Aliaţilor. Undeva are loc în aceste momente celebra paradă, de care nu suntem deloc interesaţi. Se spune că astăzi este zi de sărbătoare la ruşi, că trupele au primit vodcă pentru a celebra victoria. La pompă se discuta că, pe cât posibil, femeile nu trebuie să iasă din casă. Nu ştim dacă să credem aşa ceva. Văduva clatină îngrijorată din cap. Domnul Pauli îşi masează iarăşi mijlocul, spune că trebuie să se întindă… Eu aştept şi o să văd.

Între timp am discutat despre alcool. Domnul Pauli auzise de un ordin dat soldaţilor germani care se retrăgeau, conform căruia nu trebuiau să distrugă niciodată proviziile de băuturi spirtoase, ci să le lase în urmă pentru inamic, deoarece se ştie că băutura slăbeşte puterea de luptă şi îi opreşte înaintarea. Dar astea-s doar vorbe goale, născocite de bărbaţi pentru bărbaţi. Ar trebui să stea doar două minute să se gândească la faptul că rachiul intensifică de

fapt instinctul sexual. Sunt convinsă că fără atât de mult alcool, cât au găsit tovarăşii pretutindeni la noi, doar jumătate dintre violuri s-ar mai fi întâmplat. Aceşti bărbaţi nu sunt nişte Casanova din naştere. Trebuie mai întâi să se convingă pe ei înşişi să comită astfel de fapte, iar pentru asta trebuie să scape de inhibiţii. Iar ei ştiu prea bine asta, sau măcar bănuiesc, altminteri n-ar fi atât de disperaţi după alcool. Data viitoare când va mai avea loc un război în prezenţa femeilor şi copiilor (pentru a căror protecţie se presupune că pleacă bărbaţii la luptă, departe de casă), fiecare strop de băutură ar trebui aruncat în canal, depozitele de vin aruncate în aer, iar berăriile, distruse. Bine, fie, soldaţii noştri pot avea parte înainte de plecare de o mică petrecere. Dar să dispară tot alcoolul cât timp inamicul poate pune mâna pe femei.

Să continuăm, e seară. Duminica de care se temea toată lumea a trecut. Nu s-a întâmplat nimic. A fost cea mai liniştită duminică de după 3 septembrie 1939. Stau culcată pe canapea, afară soarele străluceşte şi păsărelele ciripesc. Ciugulesc o bucată de cozonac, pe care văduva ni l-a copt cu o grămadă foarte costisitoare de lemne, şi mă gândesc la viaţa mea. Iată bilanţul.

Pe de-o parte, lucrurile stau bine în ceea ce mă priveşte. Sunt sănătoasă şi în putere. Din punct de vedere psihic sunt bine, nu m-a afectat nimic. Am sentimentul că sunt înzestrată cu tot ce trebuie pentru viaţă, parcă aş avea o membrană între degete pentru a îndepărta murdăria, am un caracter deosebit de maleabil şi rezistent. Sunt făcută pentru lumea în care trăim, nu sunt o sensibilă. Bunica mea căra bălegar. Pe de-altă parte, există destul de multe minusuri. Nu mai ştiu exact pentru ce trăiesc. Nimeni nu are nevoie de mine, stau doar şi aştept, nu văd în clipa de faţă vreun scop şi nici vreo îndatorire. M-am gândit la o discuţie pe care odinioară am avut-o cu o elveţiancă isteaţă, în care m-am opus tuturor planurilor de îmbunătăţire a lumii, insistând că „suma lacrimilor rămâne mereu constantă“. Nu contează sub ce steag sau formă de guvernământ trăiesc popoarele lumii, nu contează nici ce zei venerează şi care este venitul oamenilor de rând: lacrimile, durerile şi fricile cu care fiecare persoană în parte trebuie să plătească preţul propriei existenţe vor avea întotdeauna o sumă constantă. Şi aşa se menţine un echilibru: popoarele bine hrănite se bălăcesc în nevroze şi excese, în

timp ce popoarele chinuite peste măsură, precum suntem noi în clipa de faţă, se pot bizui doar pe apatie. Altminteri ar fi trebuit să plâng de dimineaţa până seara, dar n-o fac nici eu, nici ceilalţi, iar asta se întâmplă doar datorită unei legi naturale. Desigur, cel ce crede în invariabilitatea sumei de lacrimi de pe pământ nu este prea bine croit pentru a îndrepta lumea sau pentru a face fapte măreţe.

Să recapitulez: am fost în douăsprezece ţări din Europa, am trăit, printre altele, la Moscova, Paris şi Londra şi am experimentat pe propria-mi piele, ca om obişnuit printre oameni obişnuiţi, bolşevismul, parlamentarismul şi fascismul. Există diferenţe? Da, chiar unele substanţiale. Dar ele ţin, după părerea mea, doar de formă şi culoare, de regulile jocului, nu sunt vizibile în norocul mai mare sau mai mic al oamenilor simpli, care-l preocupa atât de mult pe Candide. Omul obişnuit, încuiat, supus, care din naştere nu este interesat decât de propria existenţă, nu mi s-a părut că a fi mai nefericit la Moscova decât cel din Paris sau Berlin. Cu toţii s-au adaptat la condiţiile de viaţă pe care le-au găsit la faţa locului.

Cât despre mine, unitatea mea de măsură este subiectivă: gustul. Nu doresc să trăiesc la Moscova. Ceea ce m-a chinuit acolo cel mai mult a fost supunerea faţă de o învăţătură ideologică permanentă; apoi imposibilitatea oamenilor de a călători liberi prin lume, iar în cele din urmă lipsa oricărei dorinţe erotice. Felul de viaţă de acolo chiar nu-mi prieşte. În schimb, la Paris sau Londra am fost cu plăcere. Însă am simţit, în modul cel mai dureros, faptul că nu făceam parte dintre localnici, că eram mai degrabă tolerată, că eram considerată o străină. Întoarcerea în Germania a fost decizia mea, cu toate că prietenii mă sfătuiau să emigrez. A fost bine că m-am întors acasă. În străinătate poate n-aş fi putut prinde nicăieri rădăcini. Simt că aparţin poporului meu, vreau să împart cu el aceeaşi soartă, chiar şi acum.

Dar cum? Spre steagul roşu, care în tinereţe mi se părea un far luminos, nu mai duce nici un drum. Suma lacrimilor a rămas pentru mine chiar şi la Moscova constantă. Mi-am pierdut credinţa pe care o aveam în copilărie, iar Dumnezeu şi lumea de apoi s-au prefăcut în simboluri şi noţiuni abstracte. Să cred în progres? Da, în bombe şi mai mari. Norocul majorităţii? Da, pentru Petka şi ciracii săi. O idilă într-un colţ liniştit? Sigur că da, pentru

oamenii care piaptănă franjurii propriilor covoare. Averi, satisfacţii? Îmi vine să râd, la ce nomad urban fără casă sunt. Dragoste? Zace pe jos, călcată în picioare. Şi chiar dacă s-ar ridica din nou de acolo, aş fi mereu nelinişţită din pricina ei, n-aş putea găsi în ea un refugiu, n-aş mai cuteza vreodată să sper că va fi ceva trainic.

Poate arta, trudind mai departe în slujba formei? Da, pentru cei care au o chemare, din rândul cărora eu nu fac parte. Sunt doar un mic muncitor necalificat, trebuie să mă mulţumesc cu asta. Pot să funcţionez doar în cercul meu strâmt şi să fiu un bun prieten. Ce a mai rămas este doar aşteptarea sfârşitului. Şi totuşi mă provoacă aventura întunecată şi uimitoare a vieţii. Rămân pe această lume din pură curiozitate – şi fiindcă mă bucur să respir şi să-mi întind membrele sănătoase.

Luni, 14 mai 1945

Zgomotul unui motor m-a trezit aseară din somn. Afară se auzeau strigăte şi claxoane. Împleticindu-mă, am ajuns la fereastră. Jos se afla într-adevăr un camion rusesc încărcat cu făină. Brutarul are deja cărbuni, prin urmare poate acum să coacă şi să livreze pâine conform cartelelor şi bonurilor de ordine. L-am auzit strigând de bucurie şi am văzut cum îl îmbrăţişează pe şoferul rus, care, la rândul său, radia de mulţumire. Ruşii se bucură să facă pe Moş Crăciun.

Dis-de-dimineaţă m-a trezit zgomotul pălăvrăgelilor de la coada la pâine, se întindea prin jumătate de cvartal, iar acum, după-amiază, încă mai sunt oameni care aşteaptă să le vină rândul. Multe femei şi-au adus scăunele. Pot auzi, la propriu, vuietul bârfei.

Ne-am luat apă pentru prima oară de la un hidrant adevărat, care nu se află prea departe de noi. Este o minune a mecanicii, o pompă automată cu trei robinete, din care ţâşneşte un jet puternic. Găleata s-a umplut imediat. Trebuie să aştepţi doar câteva minute până îţi vine rândul. Asta ne schimbă programul zilnic, ne uşurează viaţa.

Pe drumul spre hidrant am trecut pe lângă multe morminte. Aproape fiecare grădină din faţa unei clădiri are un astfel de loc tăcut. Acolo e fie câte o cască germană de oţel, fie câte unul dintre stâlpii de lemn roşii cu

stele sovietice albe. Probabil că au adus camioane întregi cu astfel de însemne funerare.

Lângă borduri sunt montate indicatoare cu plăcuţe de lemn, care au înscrisuri în germană şi rusă. Una îl citează pe Stalin, spunând că toţi Hitlerii dispar, însă Germania va dăinui. Ruşii numesc astfel de formulări *Losungi*, de la cuvântul german *Losung* – lozincă.

Lângă poarta de intrare în clădirea noastră au fost lipite nişte hârtii tipărite, intitulate „Ştiri pentru germani“. Sunetul ultimului cuvânt mi se pare atât de străin, aproape ca o insultă. Acolo putem citi textul capitulării noastre necondiţionate, semnată de generalii von Keitel, Stumpff, Friedeburg, împreună cu rapoartele privitoare la predarea armelor pe toate fronturile. Göring[19] a fost capturat. O femeie spune că a auzit la radioul cu galene că ar fi plâns ca un copil când a fost arestat şi că fusese deja condamnat la moarte de Hitler. Un colos cu picioare de lut.

19. Hermann Göring (1893–1946), comandant militar, al doilea în ierarhia Germaniei naziste, după Adolf Hitler (n. red.).

Alt anunţ foarte controversat, în jurul căruia s-a strâns o mulţime de oameni, spune că ruşii pun la dispoziţie raţionalizări noi cu nişte cantităţi mai mari de alimente, care vor fi împărţite către cinci grupe: persoane care desfăşoară muncă fizică grea, muncitori, angajaţi, copii şi alţii. Pâine, cartofi, alimente concentrate, înlocuitor de cafea, cafea boabe, zahăr, sare, chiar şi grăsime. În mare nu-i rău, în caz că-i adevărat. În parte, raţiile sunt mai mari decât sub Adolf. Anunţul provoacă o reacţie puternică. Am auzit oameni spunând:

— Încă o dovadă că propaganda noastră doar ne-a prostit.

Da, este adevărat, ni s-a repetat de-atâtea ori că fie vom muri de foame, fie vom fi ucişi de duşmanii noştri, încât ne uimea fiecare bucată de pâine pe care o primeam şi fiecare asigurare că de-acum înainte ni se va purta de grijă. Din punctul ăsta de vedere, Goebbels a făcut o treabă bună pentru învingători. Fiecare coajă de pâine primită din mâna lor ni se pare un cadou.

După-amiază am stat la coadă la carne. Nu există nimic mai instructiv decât o oră petrecută acolo. Am aflat că trenurile circulă iarăşi în direcţia

Stettin, Küstrin şi Frankfurt pe Oder. În schimb, transportul în comun de la noi din oraş e încă nefuncţional.

O femeie povesteşte cu mare satisfacţie de ce ruşii se feresc de clădirea în care locuieşte ea: la primul etaj au găsit o familie otrăvită – fiecare membru zăcând fără suflare în patul lui, la etajul al doilea, altă familie spânzurată de traversa ferestrei din bucătărie. S-au speriat, au fugit şi nu s-au mai întors. Pentru orice eventualitate şi ca măsură de a-i descuraja pe ruşi, locatarii au mai lăsat o vreme cadavrele aşa cum le-au găsit… Carnea pe care am primit-o a fost fragedă şi bună. Doar carne de vită, fără oase, asta ne dă putere.

„După-masă la patru şi jumătate are loc la subsol întâlnirea cu toţi locatarii din clădire“ – aşa s-a răspândit vestea din uşă în uşă. În sfârşit se doreşte înlăturarea baricadei din subsol. E bine, aşa o să avem drum liber către restul de cartofi ai văduvei. Am format o coadă lungă pe lângă peretele coridorului. O lumânărică, lipită pe un scaun, împrăştia o lumină slabă, în timp ce cărămizi, scânduri, scaune şi bucăţi de saltea treceau din mână-n mână.

În subsol domnea un haos de nedescris. Miros de excremente. Fiecare şi-a strâns lucrurile. Bunurile abandonate urmau să fie depuse sub luminator. (Văduva şi-a însuşit o lenjerie din mătase, făcând-o să dispară elegant în sacul ei. Mai târziu şi-a adus aminte de cele Zece Porunci şi a predat proprietarei lenjeria, care de-altminteri era însemnată cu monograma acesteia, spunând că ar fi luat-o „din greşeală“.) Noţiunea de proprietate nu mai are aproape nici o însemnătate. Fiecare fură de la toată lumea, căci fiecăruia i s-a furat, la rândul lui, ceva şi orice lucru îi poate fi oricui de folos. Astfel, ca bunuri considerate „fără proprietar“ s-au strâns doar lucruri fără valoare: furouri decolorate, pălării, un pantof. În timp ce văduva încă mai căuta cu îndârjire acul de cravată ornat cu perlă, a cărui ascunzătoare a uitat-o, eu am cărat cartofii în locuinţă şi i-am aşezat lângă patul domnului Pauli. Când văduva a ajuns în urma mea în casă, a început imediat să prorocească aidoma Casandrei o foamete teribilă care va veni imediat după ce vom fi terminat de mâncat cartofii ei. Domnul Pauli i-a ţinut partea în tot ce spunea. Am sentimentul că în casa asta sunt considerată ca un fel de povară, o gură în plus de hrănit, că mi se numără fiecare înghiţitură şi sunt

invidiată pentru fiecare cartof pe care-l mănânc. Pauli, în schimb, tot ia din zahărul adus de maior pentru mine. În orice caz, vreau să încerc să mă pun iar pe picioare, cel puţin în ceea ce priveşte hrana. Dar cum?

Nu mă pot supăra pe cei doi. De fapt, nici nu m-am gândit la asta; dar ar fi posibil ca într-o situaţie asemănătoare să nu-mi facă nici mie plăcere să împart cu alţii mâncarea mea. Şi nu se întrevede nici un alt maior la orizont.

Marţi, 15 mai 1945

Aceeaşi trebăluială plicticoasă prin casă. Sus, în mansarda în care am intrat pentru prima oară după invazia rusească, îşi fac de lucru doi tinichigii. Sunt plătiţi cu pâine şi ţigări. Îmi dau seama că nici un rus n-a ajuns până aici, deoarece duşumeaua era acoperită cu un strat fin de var în care s-ar fi văzut orice urmă şi care era neatins când le-am permis tinichigiilor să intre. Probabil aş fi putut supravieţui aici dacă aş fi avut destulă apă şi de-ale gurii – jucând rolul Frumoasei din pădurea adormită, nedescoperită de nimeni. Dar cu siguranţă aş fi înnebunit stând de una singură.

Toţi oamenii trebuie să se înregistreze iarăşi la primărie. Astăzi a fost rândul numelor care încep cu iniţiala mea. Strada a fost neobişnuit de aglomerată în timpul procesului de înregistrare. Un bărbat încerca să îndepărteze cu dalta şi ciocanul un portret în relief al lui Hitler din sala de aşteptare. Am văzut cum i-a despicat nasul. Oare ce-i piatra, ce sunt monumentele? Un val iconoclast răbufneşte în aceste zile prin Germania. Oare după acest nou amurg al zeilor mai există posibilitatea unei reveniri pentru mai-marii nazişti? Când voi avea iar mintea limpede va trebui neapărat să mă gândesc serios la cazul lui Napoleon, deoarece şi el a fost surghiunit în timpul vieţii, pentru ca apoi să fie reabilitat şi glorificat.

Acolo, la etajul trei, noi, femeile, am fost nevoite să ne aşezăm la coadă. Un hol întunecat, o grămadă de femei pe care le puteai auzi, dar nu le vedeai. În faţa mea se vorbea despre plantarea de sparanghel, la care fuseseră trimise deja o grămadă de femei. Asta n-ar fi rău. În spatele meu discutau alte două femei – după vorbă, erau nişte doamne. Zice prima:

— Ştiţi, eu căzusem într-o amorţeală completă. Sunt foarte strâmtă acolo, soţul meu a ţinut mereu cont de asta.

Pare-se că această femeie a încercat să se sinucidă cu otravă, după ce a fost violată de mai multe ori.

— Dar eu n-am ştiut, continuă ea, mai târziu mi s-a explicat că stomacul trebuie să aibă îndeajuns de mult acid ca substanţa să poată reacţiona. N-am putut s-o ţin în mine.

— Şi acum? întreabă încet cealaltă.

— Păi viaţa merge mai departe. Ce-a fost mai bun din viaţă oricum a trecut. Sunt fericită măcar că soţul meu a murit şi n-a mai trecut prin toate astea.

Din nou trebuie să mă gândesc ce înseamnă să fii singur în mijlocul fricii şi al sărăciei. Mi se pare mai uşor de îndurat, deoarece nu trebuie să împarţi suferinţa cu altcineva. Oare ce simte mama unei fete agresate? Sau poate cineva care iubeşte cu sinceritate pe altcineva şi nu poate sau nu îndrăzneşte să-i dea o mână de ajutor? Bărbaţii căsătoriţi de multă vreme rezistă probabil cel mai bine. Ei nu se uită în urmă. Totuşi, într-o bună zi vor primi chiar şi ei răsplata din partea soţiei. Însă părinţilor trebuie să le fie greu. Pot să înţeleg de ce familii întregi rămân până şi în moarte împreună.

Înăuntru totul a mers foarte repede cu înregistrarea. Fiecare a trebuit să spună ce limbi străine vorbeşte. Când am mărturisit puţinele mele cunoştinţe de rusă, mi s-a înmânat un bilet care mă obliga să mă prezint a doua zi dimineaţa la comandamentul rusesc pentru servicii de traducere.

Seara mi-am pregătit liste de cuvinte ruseşti şi mi-am dat seama cât de limitate sunt cunoştinţele mele de fapt. La sfârşitul zilei am coborât s-o vizitez pe femeia din Hamburg. Stinchen, studenta de optsprezece ani, a părăsit definitiv spaţiul de după plafonul fals. Rănile pe care le avea pe frunte din cauza molozului s-au vindecat. S-a comportat ca o fiică bine-crescută dintr-o familie bună, a adus cana cu ceai adevărat din bucătărie şi a ascultat conversaţia noastră. Se pare că tânăra care seamănă cu un băiat a reuşit să scape cu bine. Am menţionat în treacăt că o văzusem cu o seară în urmă în timp ce se certa cu o fată bronzată, cu un pulover alb, destul de frumuşică, însă vulgară şi tare slobodă la gură. În timp ce ne beam ceaiul am aflat că era vorba despre gelozie: fata bronzată se încurcase, de bunăvoie, cu un ofiţer rus, cu care a băut şi care i-a adus de mâncare. Asta fireşte că o enervase pe prietena ei cea tânără, care iubeşte necondiţionat şi

care în decursul ultimilor ani îi făcuse iubitei o grămadă de cadouri şi diverse servicii. Am discutat despre asta la un ceai, în linişte şi doar fiindcă a venit vorba, fără să judecăm, fără să dăm un verdict. Acum nu mai vorbim în şoaptă, nu mai evităm anumite cuvinte sau subiecte. Ne exprimăm cum ne vine la gură, cu o indiferenţă de parcă am privi totul de la ani-lumină depărtare.

Miercuri, 16 mai 1945

M-am trezit la şapte, ora Moscovei. Pe străzile pustii domnea o linişte mormântală. Magazinele sunt încă goale şi noile cartele n-au fost împărţite deocamdată. La poarta cu gratii a comandamentului stătea o fată în uniformă şi nu mi-a dat voie să intru, însă eu am insistat, arătându-i biletul.

În cele din urmă am ajuns în biroul comandantului, în prezent stăpân peste cel puţin o sută de mii de suflete. Un individ slab, ferchezuit, blond, vorbeşte deosebit de încet. Ştie doar ruseşte, însă are o traducătoare, care turuie fără accent în germană şi rusă. E o fată cu ochelari într-o rochie cu pătrăţele, nu o femeie-soldat. Traduce iute ca vântul tot ce spune o femeie cu nasul cârn, proprietara unei cafenele. Doreşte să-şi deschidă iarăşi cafeneaua? Minunat, n-are decât. De ce-are nevoie pentru asta? Făină, zahăr, grăsime, cârnaţi. Hm, hm. De ce altceva? Cafea de malţ? Bine, atunci s-o servească pe-asta şi, dacă e posibil, să ofere şi puţină muzică, poate să instaleze un patefon, că scopul este ca viaţa să revină cât mai curând la normal. Comandantul îi promite că de mâine va primi iarăşi curent, împreună cu toată strada ei. Dintr-o încăpere alăturată vine un bărbat, chemat de traducătoare, probabil un inginer electrician, care îi arată acum comandantului, folosindu-se de nişte schiţe tehnice, care este situaţia distribuirii de curent către consumatorii din cartier. Îmi lungesc gâtul să văd şi eu, dar cvartalul nostru nu figurează acolo.

Urmează nenumăraţi alţi petiţionari: un bărbat într-un halat albastru întreabă dacă are voie să ia acasă un cal şchiop şi plin de sânge, care stă culcat în parc, fiindcă doreşte să-l îngrijească şi să-l însănătoşească. Aşa să facă – dacă se pricepe la cai. Mă mir în secret că acest cal n-a fost deja tranşat ca să încapă într-o oală. Sau a trecut oare vremea când animalele

erau masacrate cu sălbăticie chiar în locul în care se prăbuşeau? Uimitor cum dintr-odată fiecare doreşte să obţină o aprobare pentru ceea ce face, doar ca să-şi asigure spatele. Cuvântul „comandant“ este în zilele astea un cuvânt-cheie.

Directorul unei întreprinderi vine, împreună cu două stenotipiste, ca să-şi declare mica afacere constând într-un atelier pentru burlane de sobe, care nu produce nimic momentan din cauza lipsei materiei prime.

— *Budit*, spune comandantul.

Budit, formula magică rusească, tradusă de interpretă ca un soi de consolare prin: „Hai, că se rezolvă.“ Da, *budit* pot traduce şi eu, la fel şi pe cea de-a doua formulă magică, *zavtra*, care înseamnă „mâine“.

Urmează doi bărbaţi, directorii unei fabrici de ciocolată. Şi-au adus propriul traducător, pe cineva cam de teapa mea, care probabil a fost muncitor sau soldat pentru mult timp în Rusia. Deocamdată nu poate fi vorba despre ciocolată; în schimb, bărbaţii vor să aducă făină de secară dintr-un depozit aflat la periferie, ca să producă paste făinoase. Foarte bine! Comandantul le promite un camion pentru *zavtra*.

O atmosferă nebirocratică, fără ştampile, puţine hârtii. Comandantul scrie pe nişte bileţele. Am fost extrem de atentă să văd cum îşi exercită atribuţiile noile autorităţi şi mi s-a părut interesant şi îmbucurător.

În cele din urmă mi-a venit şi mie rândul. Am început să vorbesc, mărturisind ceea ce comandantul oricum putea să audă: anume că rusa mea nu e atât de bună, încât să fac faţă unui angajament aşa de complex cum este cel de interpret. M-a întrebat destul de prietenos unde am învăţat ruseşte şi ce calificare am. A adăugat apoi că nu peste mult timp va fi cu siguranţă iarăşi nevoie de oameni care să ştie să deseneze şi să fotografieze – iar eu să aştept. Mie-mi convine.

Între timp au intrat doi ruşi, amândoi cu cizme lustruite, multe decoraţii şi uniforme proaspăt călcate. Să fii spălat şi dichisit înseamnă la ei *kultura*, adică să te afli pe o treaptă mai evoluată a omenirii. Îmi aduc încă aminte de afişele care atârnau pe vremuri prin toate birourile şi tramvaiele din Moscova, cu sloganul: „Spală-te zilnic pe faţă şi pe mâini, iar părul, cel puţin o dată pe lună.“ Erau însoţite de imagini mici, drăguţe cu oameni care se stropesc cu apă şi se clătesc în lighean. Chiar şi lustruirea cizmelor ţine

de această *kultura*, de aceea nu sunt deloc uimită când îi văd cât sunt de spilcuiţi atunci când au posibilitatea.

Cei doi bărbaţi discută în şoaptă cu comandantul. Acesta se întoarce în cele din urmă la mine şi mă întreabă dacă aş putea să-l însoţesc pe locotenentul-major Cutărică (Ci-ci-ci…, de data asta i-a rostit numele clar, însă l-am uitat imediat), care trebuie să facă nişte drumuri şi are nevoie de traducere – a fost însărcinat să inspecteze băncile din cartier. Şi asta îmi convine. Sunt bucuroasă să fac orice, atât timp cât nu car apă şi nu umblu după lemne de foc.

Colind străzile din Berlin alături de ofiţerul oacheş şi chipeş. El mi se adresează rar, pronunţând clar fiecare cuvânt, aşa cum se face de obicei cu străinii care abia pricep limba în care le vorbeşti, explicându-mi că mai întâi trebuie să-l căutăm pe primarul german, pe care-l vom ruga să ne dea o listă cu filialele diferitelor bănci.

Burgemestr se spune în ruseşte la primar, de la germanul *Bürgermeister*. La primărie e aglomeraţie, oamenii aleargă de colo-colo pe coridoarele întunecate. Bărbaţi care fug dintr-o cameră într-alta, uşile se deschid şi se trântesc fără încetare. Undeva se aude ţăcănitul unei maşini de scris. Pe câţiva stâlpi luminaţi sunt lipite note informative identice, scrise de mână: o familie caută o femeie care şi-a pierdut minţile în 27 aprilie şi a fugit de acasă. „Persoana în cauză are patruzeci şi trei de ani, dinţii stricaţi, păr vopsit negru şi poartă papuci de casă.“

În biroul primarului se agită numeroşi bărbaţi în jurul mesei sale de scris, vorbind şi gesticulând intens, în timp ce un traducător trăncăneşte fără încetare. Locotenentul-major obţine în câteva minute lista dorită cu filialele bancare. O fată bate adresele la maşină. Pervazul geamului este împodobit cu un buchet de flori de liliac.

Pornim la drum. Locotenentul-major este rezervat şi foarte politicos. Mă întreabă dacă nu merge cumva prea repede, dacă am experienţă cu băncile, dacă nu-mi este prea greu să-l însoţesc…

La Dresdner Bank găsim totul în ordine: mese curate pe care creioanele sunt aşezate la locurile lor. Registrul cu însemnări zilnice este deschis, toate seifurile intacte. Intrarea în această bancă se face prin lateral, probabil de aceea a scăpat neatinsă.

Alta e situaţia de la Commerzbank – o adevărată cocină, părăsită şi goală. Toate seifurile sunt deschise, cuferele cu valori asemenea, cutiile cu valori tăiate şi călcate în picioare. Excremente pretutindeni, locul miroase înfiorător. Ne luăm tălpăşiţa rapid.

La Deutsche Bank este oarecum curăţenie. Doi bărbaţi mătură şi trebăluiesc. Seifurile au fost golite, dar în linişte, deschise cu cheile de la bancă. Unul din bărbaţi îmi spune că „ăia“ ar fi făcut rost de adresa directorului băncii, că au plecat grăbiţi cu camionul lor ca să-l aducă, însă l-ar fi găsit otrăvit, alături de soţie şi de fiică. Fără să piardă timpul au mers mai departe la directorul adjunct şi i-ar fi cerut să le deschidă seiful. Această bancă are deja program cu publicul. Un afiş precizează că ghişeul este deschis între orele 13 şi 15 pentru depuneri. Bun, aş vrea să-l văd pe omul care îşi lasă banii aici. Străvechea metodă cu ciorapul sau salteaua mi se pare cu mult mai sigură.

Nu prea îmi pot explica de ce ruşii au răscolit băncile cu atâta încrâncenare. Nu cred că aceste spargeri de seifuri au fost comandate de cineva, iar asta e evident dacă judecăm după cutiile de valori zdrobite cu brutalitate în banca pe care tocmai o vizităm, dar şi după mormanele de excremente lăsate acolo de jefuitori, care duhnesc înfiorător. Probabil li se spusese de-acasă că băncile de pe-aici sunt bastioanele capitaliştilor cei răi, astfel încât probabil îşi închipuiau că prin jafurile lor fură de la hoţii înşişi, după cum prevede dogma lor şi îi încurajează de parcă ar fi o faptă demnă de laudă. Ceva nu se leagă. Par să fi fost mai degrabă nişte jafuri violente, în timpul cărora fiecare a furat tot ce a putut duce. Mi-ar plăcea să-i pun câteva întrebări despre asta locotenentului-major, dar nu îndrăznesc.

La Städtische Sparkasse are loc o operaţiune amplă de curăţenie. Două femei vârstnice freacă podeaua. Aici nu există seifuri. Casele de bani, după cum se poate vedea, sunt complet goale. Locotenentul-major promite să trimită pază începând de mâine. Dar ce să fie păzit aici?

O bună bucată de timp am căutat zadarnic filiala Kredit- und Bodenbank. În cele din urmă am găsit-o într-o curte interioară, având gratiile lăsate, neatinsă în somnul ei, precum Frumoasa din pădurea adormită. Am întrebat prin clădire şi i-am putut aduce locotenentului-major adresa directorului adjunct. Nici un rus n-a văzut banca. Din indicatorul de sticlă de pe stradă,

care semnala prezenţa băncii, nu mai există acum decât nişte cioburi prinse în şuruburi.

Mai rămâne doar încă o filială Deutsche Bank, care se află la marginea cartierului. Pornim la drum. Soarele arde. Sunt frântă, de-abia merg. Grijuliu, locotenentul-major îşi adaptează paşii la ai mei. Mă întreabă despre lucruri personale, despre educaţie, despre cunoştinţele mele de limbi străine. Şi dintr-odată spune în franceză, foarte încet şi fără să mă privească:

— *Dites-moi, est-ce qu'on vous a fait du mal*?[20]

20. Spuneţi-mi, v-a făcut cineva rău? (fr., n. red.).

Uimită, îi răspund bâlbâindu-mă:

— *Mais non, pas du tout*… Apoi mă corectez: *Oui, monsieur, enfin, vous comprenez*.[21]

21. Nu, deloc… Da, domnule, în fine, înţelegeţi (fr., n. red.).

Brusc, ceva s-a schimbat. De ce vorbeşte franceza atât de bine? O ştiu fără ca el să fie nevoit să-mi spună: este un *biewsche*, un membru din fosta pătură socială aflată la putere în vechea Rusie. Acum îmi povesteşte despre originea sa: este moscovit, tatăl său a fost medic, bunicul un chirurg cunoscut şi profesor universitar. Tatăl a studiat în străinătate, la Paris şi Berlin. Au fost bogaţi şi au avut o guvernantă din Franţa. Locotenentul-major s-a născut în 1907 şi a mai prins puţin din acest stil de viaţă „de odinioară".

După primele noastre dialoguri în franceză s-a lăsat iar liniştea între noi. Locotenentul-major a devenit vizibil nesigur faţă de mine. Dintr-odată spune pur şi simplu:

— *Oui, je comprends. Mais je vous prie, mademoiselle, n'y pensez plus. Il faut oublier. Tout*.[22]

22. Da, înţeleg. Dar, vă rog, domnişoară, nu vă mai gândiţi la asta. Trebuie să uitaţi. Tot. (Fr., n. red.)

El îşi caută cuvintele potrivite, vorbeşte pe un ton serios. Îi răspund:

— *C'est la guerre. N'en parlons plus...*[23]

23. Aşa-i în război. Să nu mai vorbim despre asta… (Fr., n. red.)

Şi n-am mai vorbit despre asta.

Am intrat tăcuţi în încăperea deschisă, complet distrusă şi jefuită a filialei bancare. Ne împiedicăm de sertare şi cartoteci, ne croim drumul prin munţi de hârtie, ocolim cu grijă mormane de excremente. Pretutindeni sunt muşte, muşte, muşte… Niciodată n-am văzut la Berlin asemenea roiuri imense de muşte. Şi nici n-am auzit. Habar n-aveam că pot face aşa un zgomot.

Am coborât pe o scară de fier în interiorul camerei de valori. Jos se aflau o grămadă de saltele, cu veşnicele sticle şi căptuşeli de cizme împrăştiate printre ele, alături de cufere şi mape tăiate. În aer, duhoare greu de suportat, tăcere mormântală. Ne-am târât înapoi spre lumină. Locotenentul-major îşi lua notiţe.

Afară soarele te pârjoleşte. Locotenentul-major doreşte să se odihnească, să bea un pahar cu apă. Mergem o bucată pe jos, strada-i pustie, sumbră şi tăcută şi suntem doar noi doi. Ne aşezăm pe gardul din piatră al unei grădini, sub crengile unor lilieci înfloriţi.

— *Ah, c’est bien*[24], spune rusul.

24. Ah, e plăcut (fr., n. red.).

Dar îi place mai mult să vorbească ruseşte cu mine. Franceza sa, pe cât este de curată şi accentul de bun, se cam termină după primele fraze şi întrebări. Rusa mea o consideră destul de curajoasă, însă zâmbeşte la accentul meu, pe care – „*Excusez, s’il vous plaît*“[25] – îl consideră evreiesc. Este de înţeles, deoarece limba maternă a evreilor ruşi este idişul, un dialect german.

25. Scuzaţi-mă, vă rog (fr., n. red.).

Privesc faţa oacheşă a locotenentului-major şi mă gândesc dacă nu cumva este evreu. Oare să-l întreb aşa ceva? Imediat îmi dau seama că ar fi o lipsă de tact. După aceea îmi aduc aminte că ruşii, în ciuda tuturor invectivelor şi acuzaţiilor pe care mi le-au adresat, nu m-au acuzat niciodată de persecuţii împotriva evreilor. Îmi amintesc şi cât de energic s-a apărat acel caucazian, încă de la prima propoziţie rostită, încercând să mă asigure că nu este evreu. Când am fost în Rusia, fiecare trebuia să completeze un chestionar în care cuvântul „evreu“ trebuia trecut în coloana etnică, la fel ca

„tătar“ sau „calmuc“ sau „armean“. Şi-mi aduc aminte de o funcţionară care a făcut scandal, refuzând să fie consemnată drept „evreică“ – mama ei era rusoaică. Totuşi există în birourile în care străinii trebuie să dea cu subsemnatul foarte mulţi cetăţeni evrei cu nume tipic german, care acustic seamănă cu numele unei flori, precum Goldstein, Perlmann, Rosenzweig. Cei mai mulţi dintre ei sunt, în general, buni cunoscători de limbi străine, însă devotaţi dogmei sovietice – fără Iehova, arcă sau Sabat.

Stăm la umbră. În spatele nostru se află iarăşi unul dintre stâlpii roşii. Alt soldat care-şi doarme somnul veşnic, sergentul Marcov. Când uşa locuinţei din subsol se deschide puţin şi o babă trage cu ochiul, o rog să-i dea un pahar de apă rusului. Mi-l oferă amabilă: apa-i atât de rece, încât paharul s-a aburit. Locotenentul-major se ridică şi mulţumeşte cu o plecăciune.

Nu pot să nu mă gândesc la maior şi manierele lui exemplare. Ruşii întruchipează mereu aceste două extreme: fie „Vino-ncoa, femeie!“ şi excremente în cameră, fie tandreţe şi plecăciuni. În orice caz, locotenentul-major e cât se poate de politicos şi cu siguranţă n-ar putea avea alt comportament faţă de o doamnă. În ochii săi sunt cu adevărat o doamnă. De-altfel am sentimentul că noi, femeile germane, dacă suntem în mare parte curate şi avem maniere şi o educaţie, suntem în ochii ruşilor nişte fiinţe foarte respectabile, reprezentante ale unei *kultura* mai înalte. Până şi tăietorul de lemne Petka trebuie să fi simţit aşa ceva. Poate contează şi contextul în care ne găsesc: rămăşiţele unor mobile foarte cizelate, pianele şi tablourile şi covoarele, toată atmosfera burgheză pe care o consideră atât de grozavă. Îmi aduc aminte cum Anatol s-a mirat odată de belşugul ţăranilor noştri, pe care i-a întâlnit în satele aflate de-a lungul drumului, pe când frontul avansa către vest:

— Aveau toate sertarele pline de lucruri!

Da, toate aceste lucruri! Pentru ei este ceva nou. Ei au doar puţine lucruri, care pot fi depozitate într-o singură cameră. Şi, în loc de şifonier, unele familii au doar câteva cârlige pe perete. Însă atunci când au câteva lucruri, le şi strică foarte repede. Cârpeala fără sfârşit, practicată de casnicele germane, nu e deloc pe placul rusoaicelor. Am văzut cu ochii mei cum soţia unui inginer rus a strâns cu mătura praful din cameră, iar la sfârşit l-a măturat sub dulap, unde cu siguranţă se adunase deja cu mult mai mult.

Iar pe uşa sufrageriei era agăţat un prosop, în care toţi cei trei copii ai familiei îşi suflau nasul – cel mai mic, jos; cei mai mari, sus. Exact ca la ţară.

Am stat destul de mult timp acolo, pe gardul din piatră, trăncănind şi odihnindu-ne. Locotenentul-major vrea acum să ştie unde locuiesc şi cum trăiesc. Vrea să mă cunoască mai bine, însă înlătură imediat ideile preconcepute:

— *Pas ça, vous comprenez*?[26] îmi spune şi mă priveşte cu ochi tulburi.

26. Nu în felul acela, înţelegeţi? (fr., n. red.).

O, da, înţeleg.

Ne dăm întâlnire pentru diseară. Mă va striga din stradă, iar eu îl voi aştepta la fereastră la ora stabilită. Se numeşte Nikolai, mama sa îi spune Colia. Nu-l întreb de soţie, cu siguranţă e căsătorit şi are copii. Ce mă priveşte pe mine? Ne luăm rămas-bun, el îmi spune „*Au revoir*“.

Am mers acasă şi i-am povestit totul văduvei. Este încântată.

— Ascultă, pe ăsta ţine-l. În sfârşit un om educat, dintr-o familie bună, cu care se poate vorbi.

(Atât Pauli, cât şi văduva ştiu puţină franceză.) În plus, văduva îşi închipuie deja cum încep să sosească proviziile, este convinsă, că Nikolai are acces la alimente şi îmi va da şi mie – adică şi nouă. Eu nu sunt prea convinsă de asta. Pe de-o parte nu pot contesta faptul că este simpatic. El este cel mai occidental dintre toţi cuceritorii ruşi pe care i-am cunoscut până acum. Pe de-altă parte nu mai am chef de alt bărbat, sunt în continuare bucuroasă că pot dormi singură pe cearşafuri curate. În plus, vreau să plec de la etajul întâi şi de lângă văduvă, dar mai ales de lângă Pauli, care-mi poartă pică pentru fiecare cartof pe care-l înfulec. Vreau să mă mut iarăşi în mansardă, s-o curăţ, s-o fac locuibilă. De ce aş mai dormi cu cineva doar ca să-i fac rost de mâncare leneşului de Pauli? (Ăsta e tot un cuvânt nou de-al nostru: dormit-pentru-hrană. Cu timpul ne-am creat propriul nostru jargon straniu, vorbim de „zahărul-maiorului“ şi „pantofi-de-viol“, „vin-din-jaf“ şi „cărbuni-ciordiţi“.)

Mai târziu, la lăsarea serii. În jurul orei 20 stăteam la fereastră, după cum ne-am înţeles, însă nici urmă de Nikolai. Domnul Pauli mă ironiza, spunând

că noua mea cucerire mi-ar fi necredincioasă. Văduva, încă încrezătoare, se uita mereu la ceas. Apoi, chiar când se întuneca, s-a auzit afară un „*C'est moi*!“. Emoţionată, i-am deschis poarta de jos, l-am condus în locuinţă. El a venit însă doar pentru un sfert de oră şi doar ca să spună că nu poate să stea mai mult. Pe văduvă şi pe dl Pauli i-a salutat ceremonios în franceză şi şi-a luat imediat rămas-bun de la ei cu un „*Au revoir*“. În hol mi-a spus în ruseşte, în timp ce-mi strângea mâna:

— Până duminică seara la opt. Apoi, iar în franceză: *Vous permettez*?

De când putem sau nu să permitem ceva? Dar poate chiar suflă acum un vânt al schimbării. Nikolai nu crede că ne vom confrunta cu inflaţia sau că vom adopta o monedă nouă – l-am întrebat azi-dimineaţă. El este de părere că banii noştri de până acum vor rămâne momentan în circulaţie, însă sistemul bancar va fi mult simplificat.

— Probabil socializat? l-am întrebat.

— Nu, asta nu, mi-a răspuns. Sunt cu totul altfel de condiţii.

Apoi a schimbat subiectul.

Joi, 17 mai 1945

M-am trezit de dimineaţă, am adus apă de la noul hidrant. Într-o vitrină atârnă un ziar, se numeşte *Tägliche Rundschau – Informaţia zilnică* – şi e tipărit la ordinul Armatei Roşii pentru „populaţia din Berlin“. Acum nu mai suntem un popor, suntem doar o populaţie, încă mai existăm, dar nu mai reprezentăm nimic. Şi în alte limbi se face această diferenţă: *peuple* şi *population*, *people – population*. Când am citit despre serbările victoriei la Moscova, Belgrad şi Varşovia mi-a rămas un gust amar. Contele Schwerin-Krosigk[27] se pare că s-a adresat poporului german şi l-ar fi îndemnat să spună lucrurilor pe nume. Noi, femeile, facem asta deja de mult timp. Ce se va întâmpla dacă deţinătorii unei decoraţii militare şi generalii şi gauleiterii vor trebui să facă acelaşi lucru? Aş fi curioasă să aflu cât de mare este rata sinuciderilor în Germania zilele astea.

27. Lutz Schwerin-Krosigk (1887–1977), cancelar al Germaniei în mai 1945, fost ministru de finanţe în perioada 1932–1945 (n. red.).

Domnul Pauli a devenit în ultimul timp foarte optimist. Vorbeşte despre o creştere economică rapidă, de intrarea Germaniei în comerţul mondial, despre o democraţie adevărată şi de un tratament la Bad Oeynhausen, unde doreşte să plece în curând. Când i-am turnat apă în vin şi am citat din înţelepciunea lui Nikolai, a devenit de-a dreptul furios şi mi-a interzis să discut despre lucruri la care nu mă pricep. Am senzaţia că mânia lui nu ţintea doar spre această întâmplare prostească, ci trăda faptul că s-a săturat de mine. Înainte o avea pe văduvă la dispoziţia lui, îl îngrijea cu devotament zi şi noapte. Eu deranjez.

Pauli s-a mai calmat după prânzul din supă de mazăre, iar eu m-am îndopat, în speranţa că o să mă mai îngraş puţin. Văduva chiar a insistat să mai iau o porţie. Simt cum valoarea mea în casă începe iarăşi să crească. Iar asta i se datorează lui Nikolai. Să mă supăr din cauza asta şi să-i judec pe ceilalţi din casă după un anumit standard moral? N-o s-o fac. *Homo homini lupus* – această afirmaţie este valabilă oriunde şi oricând. În timpurile pe care le trăim este valabil până şi între rude de acelaşi sânge. În orice caz îmi pot imagina mame care se nevoiesc şi fac foamea doar ca să-şi sature copiii – poate pentru că-i consideră trup din trupul lor. Dar oare câte mame au fost condamnate în ultimii ani fiindcă au vândut bonurile de lapte ale propriilor copii sau le-au schimbat pe ţigări? Foamea ne preschimbă în lupi. Aştept clipa în care, pentru prima oară, îi voi smulge unuia mai slab decât mine bucata sa de pâine din mână. Câteodată cred că acest moment nu va veni niciodată. Îmi închipui cum puterile mă lasă din ce în ce mai mult, cum dispar cu totul şi nu voi mai avea tăria să jefuiesc pe cineva. Ce gânduri stranii pot avea cu burta plină şi cu un nou furnizor rus în spate!

O noutate în casa scării: în clădirea noastră a fost descoperit un fost cadru al partidului numit parcă *Reichsamtsleiter*, un fel de şef de cancelarie sau ceva de genul ăsta, nu cunosc prea bine funcţiile aparatului nazist. L-am văzut deseori în adăpost; încă îmi amintesc de blonda repartizată la noi şi pe care n-o cunoştea nimeni, dar care era mereu de mână cu cel despre care se credea că ar fi chiriaşul ei – nici pe el nu-l cunoştea nimeni –, erau ca două turturele. Prin urmare, turturelul era mare ştab nazist. Arăta ca un om obişnuit, purta ţoale ponosite, vorbea puţin şi doar prostii. Asta înseamnă o acoperire reuşită.

Aş fi curioasă să ştiu de unde s-a aflat. Iubita nu l-a denunţat. După cum povesteşte librăreasa, ea stă şi boceşte în locuinţa de la etajul al treilea, unde, în afară de doi rusnaci în prima noapte, n-a mai avut parte de alte vizite. Nu mai are curaj nici măcar să iasă, se teme că va fi săltată şi ea. Pe bărbat l-au luat cu o maşină militară.

Aveam sentimente contradictorii în timp ce discutam despre asta. Nu pot să neg că simţeam puţină bucurie răutăcioasă. Naziştii s-au crezut prea importanţi, au chinuit prea mult poporul – mai ales în ultimii ani –, iar acum trebuie să răspundă pentru înfrângerea suferită pe toate planurile. Totuşi, nu doresc să fiu eu aceea care-i denunţă pe-aceşti foşti zbiri. Poate că situaţia ar fi fost alta dacă m-ar fi bătut sau ar fi ucis apropiaţi de-ai mei. Acum însă nu este timpul pentru marea răzbunare, ci pentru mica răutate: ăla s-a uitat de sus la mine, soţia lui a lătrat către soţia mea „*Heil* Hitler“ cu vocea ei ascuţită, iar în afară de asta el a câştigat mai bine decât mine, a fumat ţigări mai groase decât mine – prin urmare îl voi intimida şi îi voi închide gura şi lui, şi consoartei sale…

De-altfel, am aflat în casa scării că duminica următoare vor fi Rusaliile.

Vineri, 18 mai 1945

M-am trezit dimineaţa, am adus apă, am fost după lemne. Încetul cu încetul mi-am format ochiul, cu greu îmi mai scapă vreun butuc. Descopăr de fiecare dată locuri noi aflate prin beciuri, ruine şi barăci părăsite, unde nu s-a mai căutat până atunci. Domnişoara Behn ne-a adus la prânz noile cartele. Văduva, Pauli şi cu mine aparţinem deocamdată categoriei celei mai mici, anume a cincea – adică „restul populaţiei“. Conform cartelei, acestea sunt raţiile ce mi se cuvin pe zi: 300 de grame de pâine, 400 de grame de cartofi, 20 de grame de carne, 7 grame de grăsime, 30 de grame de alimente nutritive – griş, arpacaş, fulgi de ovăz etc. –, 15 grame de zahăr. La astea se adaugă lunar 100 de grame de înlocuitor de cafea, 400 de grame de sare, 20 de grame de ceai adevărat şi 25 de grame de cafea boabe. Spre comparaţie, câteva cifre de pe cartela clasa I, a celor ce desfăşoară o muncă grea, în care intră şi „artişti renumiţi“ şi tehnicieni, directori de întreprinderi, preoţi, directori de şcoală, medici epidemiologi şi asistente medicale specializate în

epidemiologie: 600 de grame de pâine pe zi, 100 de grame de carne, 30 de grame de grăsime şi 60 de grame de alimente nutritive; iar pe lună, 100 de grame de cafea boabe. Între cele două se află cartela clasa II pentru muncitori şi clasa III pentru angajaţi, cu câte 500, respectiv 400 de grame de pâine pe zi. Doar cartofii sunt împărţiţi democratic, în mod egal fiecărui stomac în parte. Intelectualii de mâna a doua primesc tot cartela clasa II; poate reuşesc să mă strecor şi eu aici.

În popor se face simţită o anumită acalmie. Fiecare stă şi-şi analizează cartela. Suntem guvernaţi din nou, cei de sus au grijă de noi. Mă mir că urmează să primim atât de multe şi mă îndoiesc de posibilitatea unei livrări punctuale. Văduva se bucură de cafeaua boabe şi promite să închine prima ceaşcă în sănătatea lui Stalin.

După-masă fac o plimbare la primărie cu femeia din Hamburg şi fiica ei, Stinchen, însuşi motivul pentru care le însoţesc. Se pare că Stinchen a comandat sau a fost membră în Liga Fetelor Germane, iar acum se teme de represalii, pe care eu ar trebui să le contracarez la nevoie cu nişte vorbărie în ruseşte. Ne mai însoţeşte şi văduva.

Pe drumul spre primărie am văzut iarăşi o mulţime de oameni care se agitau şi se grăbeau. Printre ei erau destul de mulţi bărbaţi, însă numărul femeilor e în mod semnificativ mai mare. Am văzut chiar şi o femeie cu o pălărie pe cap – prima după foarte mult timp.

În faţa unor filiale de bănci, pe care deunăzi le-am verificat mai de-aproape cu locotenentul-major, se aflau posturi de pază: doi ruşi cu arma la vedere. Nu e nici pe departe o metodă eficientă de-a atrage potenţiali clienţi.

Primăria este iarăşi un furnicar. Stăteam în holul întunecat şi aşteptam. În jurul nostru se discuta în întuneric. Tema: sarcina nedorită.

Da, este o temă de interes pentru fiecare femeie pe care au reuşit s-o înhaţe.

— Se zvoneşte că fiecare a doua femeie a rămas însărcinată, spune o voce.

La care o alta, stridentă, răspunde:

— Şi ce dacă? Oricine poate să scape de chestia asta.

— Se pare că Stalin a dat dispoziţie ca fiecare femeie care are un copil cu un rus să primească o cartelă clasa I, afirmă a treia voce.

Toată lumea izbucneşte în râs.

— Şi pentru o cartelă clasa I aţi dori să…?

— Nu, mai degrabă m-aş omorî.

Văduva m-a înghiontit, voia să-mi vadă expresia feţei şi nu izbutea din cauza întunericului. Eu încercam să-mi feresc chipul. Nu vreau să mă gândesc la aşa ceva. Săptămâna viitoare pe vremea asta voi şti mai multe.

— Aţi fost deja la spital? continuă discuţia între femei.

— Nu, de ce?

— Au înfiinţat acolo o secţie specială, unde sunt consultate femeile violate. Toate trebuie să mergem, măcar să ne căutăm de boli venerice.

Văduva mă înghionteşte din nou. Nu ştiu, mă simt sănătoasă, vreau să aştept şi apoi mai vedem.

Desigur că totul a decurs bine cu Stinchen, nimeni n-a întrebat-o despre trecutul ei glorios. Pare o glumă că până şi minorii ar trebui să fie pedepsiţi pentru fapte la care au participat cu consimţământul părinţilor, profesorilor şi conducătorilor. Dacă strămoşii noştri, după cum am aflat din cărţi, au ars pe rug fete foarte tinere, aşa-zise vrăjitoare, atunci au făcut-o doar pentru că le considerau posedate de diavoli bătrâni, care trăiau în ele şi le foloseau ca să dea glas învăţămintelor demonice. Este greu de stabilit unde începe responsabilitatea, aşa cum este ea înţeleasă în societăţile occidentale.

Pe drumul de întoarcere ne-a însoţit o femeie din clădirea vecină. Ne-a povestit despre vecina ei de palier, care s-a îmbătat şi s-a culcat de mai multe ori cu acelaşi rus. Soţul ei, un funcţionar din Wehrmacht, trimis acasă din cauza unor probleme cardiace, a împuşcat-o cu un pistol în spate în timp ce ea făcea de mâncare la aragaz, după care s-a sinucis, trăgându-şi un glonţ în gură. În urmă a rămas singurul copil al celor doi, o fetiţă de şapte ani.

— Am ţinut-o de atunci alături de fiul meu, ne-a explicat femeia. Aş dori s-o păstrez. Bărbatul meu va fi de acord cu decizia mea, că doar şi-a dorit dintotdeauna şi o fiică.

Părinţii au fost înveliţi în pături şi îngropaţi în grabă în curtea interioară a clădirii, împreună cu pistolul.

— Bine că n-au fost ruşi în clădire, spune femeia.

Cu siguranţă s-ar fi iscat un scandal, fiindcă e interzis să deţii arme.

O vreme am stat în faţa mormintelor din rondul cu iarbă. Femeia din Hamburg afirmă că totul s-a întâmplat aşa cum trebuia să se întâmple – dacă Hitler ar fi fost ucis încă din 20 iulie 1944[28], cu siguranţă ar fi rămas în amintirea poporului cu aura aproape neştirbită. Mulţi ar fi continuat să creadă în el. Oare chiar este mort? Sau a fugit cu avionul? Sau cu submarinul? Sunt zvonuri de toate felurile, dar nimeni nu le dă atenţie.

28. Tentativă eşuată de lovitură de stat şi de asasinare a lui Adolf Hitler, în fruntea căreia s-a aflat Claus von Staffenberg, ofiţer membru al armatei de rezervă (n. red.).

Femeia cu eczemă a venit seara la noi şi ne-a dat o veste tristă: astăzi a fost la Lützowplatz pentru a-şi căuta fostul şef, un avocat, căruia îi redacta deja de mulţi ani înscrisurile oficiale. Fiindcă era însurat cu o evreică şi a refuzat să divorţeze, bărbatul a avut multe de îndurat în cel de-al Treilea Reich, mai ales în ultimii ani, când de-abia mai putea găsi de lucru. Cei doi se bucurau deja de luni de zile de eliberarea Berlinului, au stat nopţi întregi lângă radio, ascultând posturile străine. Când primii ruşi au pătruns în adăpost şi-au vrut femei, s-a iscat o busculadă şi un schimb de focuri. Un ricoşeu din perete l-a lovit pe avocat în şold. Soţia sa s-a aruncat în faţa ruşilor, implorându-i în germană s-o ajute. Atunci a fost târâtă afară în hol şi trei indivizi au tăbărât pe ea, în timp ce ea plângea necontenit şi ţipa: „Sunt evreică, sunt evreică.“ Între timp, bărbatul ei a murit în urma pierderii de sânge. A fost îngropat în grădina din faţa casei. Soţia sa a dispărut de atunci, nimeni nu ştie încotro a apucat-o. Mă trec fiorii în timp ce scriu aceste cuvinte. Aşa ceva nu poate fi născocit şi nici înflorit, este cruzimea extremă a vieţii, o întâmplare ce-mi stârneşte o furie oarbă. Femeia cu eczemă plângea, lacrimile ei se opreau în crusta de pe piele.

— De s-ar sfârşi odată cu crâmpeiul ăsta de viaţă, a suspinat ea.

Sâmbătă, 19 mai 1945

Ne ducem traiul fără ziar şi fără să ştim ora exactă, ne ghidăm precum florile după soare. După ce-am adus apă şi lemne, am plecat la cumpărături. Primele alimente primite pe noile cartele au fost crupe, carne de porc şi

zahăr. Crupele sunt pline de pleavă, zahărul e plin de cocoloaşe, fiindcă s-a udat, iar carnea s-a întărit din cauza sării. Dar e hrană şi ne bucurăm de ea.

— Sunt curioasă dacă mâine vine Nikolai al tău, spuse văduva în timp ce aşezam pungile şi pacheţelele pe masă.

După-amiază, tocmai ne apucasem de curăţenie în casă, când văduva a exclamat:

— Ia te uită!

Într-adevăr, din robinetul nostru secat de-atâta timp picurau iarăşi nişte stropi adevăraţi şi mari de apă. Am deschis robinetul până la refuz şi a ţâşnit un jet puternic, mai întâi închis la culoare, dar în curând s-a limpezit. Gata cu lipsa apei, cu chinul de a căra necontenit găleţi pline! Cel puţin pentru noi, cei de la etajul întâi, fiindcă mai târziu am auzit că binecuvântarea apei curente se termină la etajul al treilea. Însă toţi cei care locuiesc mai sus îşi iau acum apa de jos, din curte, sau de la vecinii de la etajele inferioare. Mai trebuie amintit că mult lăudata noastră comunitate – naţională şi a vecinilor şi a celor din adăpostul antiaerian – începe încet-încet să se destrame. În buna tradiţie a marilor oraşe, fiecare se încuie iarăşi în casă şi-şi alege cu atenţie anturajul.

Am întors casa cu susul în jos şi am făcut curăţenie generală. Nu puteam să-mi iau ochii de la apă, mereu îmi făceam de lucru la robinet. Spre seară a fost din nou oprită, dar noi umpluserăm deja cada până la refuz.

Un sentiment straniu să te poţi folosi acum la discreţie de „minunile tehnicii“, adică să ai iarăşi la îndemână descoperirile timpurilor noi. Mă bucur deja de-acum de clipa când vom avea curent electric.

În timp ce noi spălam pe jos cu multă apă, a trecut pe la noi blonda repartizată la adăpostul nostru al cărei iubit, marele ştab nazist, a fost ridicat alaltăieri de ruşi. Am fost nevoită să ascult o poveste lacrimogenă despre dragoste şi trădare:

— Mi-a spus că n-a mai trăit niciodată ceva ca dragostea noastră. Mi-a spus că asta trebuie să fie dragoste adevărată.

Poate că aşa îşi exprimă oamenii adevărata dragoste. Aceste fraze mi se păreau însă groteşti, de parcă fuseseră luate dintr-un film prost sau dintr-un roman de duzină. Ea mi se tânguia, în timp ce frecam podeaua:

— Oare unde-o fi acum? Oare ce-or fi făcând ăştia cu el?

Habar n-am. Totuşi n-a zăbovit prea mult la subiectul ăsta, ci a trecut repede la persoana ei:

— Oare o să vină şi după mine? Oare n-ar fi mai bine dacă aş pleca de-aici? Dar încotro?

— E absurd! N-au afişat nici un anunţ că membrii de partid sunt obligaţi să se denunţe. Apoi am întrebat-o: Cine l-a denunţat?

Ea a ridicat din umeri:

— Presupun că nevastă-sa. Ea a fost evacuată, urmând să ajungă în Schwiebus împreună cu copiii, dar între timp s-a întors cu siguranţă la Berlin, în casa pe care amândoi o deţin în cartierul Treptow. Acolo i-a auzit probabil pe unii dintre vecini bârfind că l-au văzut destul de des cu mine, că am mai fost să luăm tot felul de lucruri.

— I-aţi cunoscut soţia?

— Puţin. Am fost cândva secretara lui.

Un exemplu tipic de ceea ce berlinezii numesc în glumă „tabără de refugiaţi“, adică patul ocrotitor pentru bărbaţii care primeau ordin de sus – pe care cei mai mulţi îl executau bucuroşi – să-şi trimită în alt oraş soţia şi copiii. Circulau însă tot felul de zvonuri chiar şi despre aceste soţii trimise departe, poreclite „Mu-Kis“ – prescurtarea de la *Mutter-und-Kind-Verschickte*[29] –, şi-n cazul lor era vorba despre tot felul de întâmplări cu amanţi intraţi pe geam şi alte asemenea picanterii. E imposibil să transpui pe cineva într-o viaţă complet nouă şi fără de prihană, dată fiind toată slăbiciunea morală a omului. Mediul familiar, format din rubedenii, vecini, mobilier lustruit şi de activităţi care-ţi ocupă tot timpul, joacă rolul unui puternic corset moral. Mi se pare perfect plauzibil că soţia înfuriată şi-a denunţat soţul, deoarece credea că amanta va fi pedepsită odată cu el.

29. Mamă şi copii expediaţi (germ., n. red.).

— Vai, cât era de minunat, m-a asigurat ea, când am condus-o în sfârşit la uşă. Apoi şi-a şters o lacrimă.

(Iulie 1945. Notiţe pe marginea foii: Ea e prima femeie din clădire care are o relaţie cu un american: e bucătar, are burtă şi ceafa groasă, cară mereu pachete pe care i le dă ei.)

Duminica de Rusalii, 20 mai 1945

O zi minunată. De la prima oră, strada noastră răsună de paşii nenumăraţilor oameni care merg într-un ritm alert la prietenii şi rudele aflate în alte cartiere ale oraşului. Până la ora unsprezece ne luăm micul dejun format din cozonac şi cafea din boabe măcinate, amestecate cu înlocuitor. Văduva ne oferă un regal de anecdote despre familia ei – la povestit n-o întrece nimeni. Tot neamul ei e foarte haios, numărul mare de membri făcând imposibilă o privire de ansamblu: socrul ei a fost însurat de trei ori, cu pauze lungi între căsătorii, dar a trăit mai mult decât două dintre soţiile sale. Din toate căsătoriile au rezultat copii şi copii ai copiilor lor, mătuşi mai tinere decât nepoatele lor, unchi care merg la şcoală în aceeaşi clasă cu nepoţii lor. Mai mult de-atât, mărturiseşte văduva, ultima soţie, care i-a supravieţuit, s-a măritat pentru a doua oară, de data asta cu un evreu. Acest „socru“ vitreg evreu a murit cu mult timp înainte de începutul celui de-al Treilea Reich, însă a rămas ca o pată în istoria familiei. În schimb, văduva povesteşte astăzi despre el cu o oarecare plăcere şi chiar se mândreşte cu el.

După masa de prânz m-am retras în mansardă, am scormonit prin munţi întregi de tencuială şi moloz, am coborât scările cărând găleţi pline cu gunoi, am frecat podelele. În jardinierele putrezite am plantat bobiţele maronii şi seminţele negre în şanţurile puţin adânci, în care urmează să crească mica mea grădină din bucătărie. Cum vor arăta plantele ştiu doar din imaginile de pe plicurile cu seminţe, pe care mi le-a dăruit femeia din Hamburg, căci ei îi rămăseseră în plus. După aceea m-am tolănit la soare pe podeaua terasei. O oră întreagă de satisfacţie. Dar totodată şi de nelinişte. Simt în mine ceva ce nu-mi dă pace şi continuă să mă macine. Nu mai pot trăi ca o plantă, trebuie să fac ceva, trebuie să am o ocupaţie. Mă simt de parcă la împărţirea cărţilor de joc aş fi primit cartea cea mai mare. Oare voi şti cum s-o joc? Sau cu cine? Cel mai rău lucru în momentul de faţă este faptul că suntem izolaţi.

Când m-am întors la etajul întâi, am găsit-o pe văduvă jubilând. Din întâmplare dăduse peste acul de cravată ornat cu perlă care-i aparţinuse soţului ei decedat şi pe care îl ascunsese într-un ciorap cârpit şi răscârpit.

— Oare cum se poate uita aşa ceva? s-a mirat ea mai apoi.

Duminica de Rusalii a fost liniştită. La ora opt seara l-am aşteptat pe locotenentul-major, pe Nikolai, care m-a întrebat miercuri dacă este posibil să mă viziteze astăzi. N-a mai apărut, probabil că nici n-o să mai vină. Domnul Pauli nu s-a abţinut să nu facă o remarcă nepotrivită.

Luni, 21 mai 1945

Cea de-a doua zi de după Rusalii n-are nimic sărbătoresc. Există încă prea mulţi şomeri. Berlinul e în vacanţă. Pe când căutam lemne, dau peste un anunţ care-i îndeamnă pe toţi „creatorii de cultură“ să se prezinte astăzi la ora unsprezece la primărie: artişti, jurnalişti, publicişti. Trebuie să aibă la ei cartea de muncă şi mostre din realizările lor.

M-am dus acolo. Coadă la etajul doi. Da, iată-i, sunt inconfundabili. Chipuri afectate, haine neconvenţionale, dansatoare de la teatrul de revistă alături de pictoriţe mai în vârstă, care s-au cărat cu tablouri mirosind a ulei. Într-un colţ, o femeie cu înfăţişare de bărbat, într-altul un tânăr efeminat cu gene lungi, probabil dansatori. Mă aflu pe la mijlocul cozii şi ascult bârfele din stânga şi din dreapta, de exemplu cea despre celebrul lor coleg Cutăriţă, care, pesemne, s-a spânzurat, până când o voce feminină stridentă rectifică:

— Ba nu, din contră! De-abia acum a ieşit la iveală că era pe jumătate evreu.

Şi poate chiar este adevărat. Peste tot există „non-arieni“ care până de curând s-au ascuns speriaţi undeva în adâncul arborelui lor genealogic, iar acum ies la iveală cu numele proaspăt lustruite.

Înregistrarea a fost doar o formalitate. O femeie în vârstă, cu trăsături evreieşti, trecea datele personale într-un registru gros, apoi îi dădea fiecăruia câte un bon de înregistrare şi gata. Oare trebuie să ne aşteptăm la ceva de aici, la o îndrumare sau un ajutor? Mă îndoiesc.

Văduva a deschis la masa de prânz unul dintre borcanele cu carne de pui pe care le păzea cu străşnicie încă din 1942. Da, carne de pui, dar cu gust de naftalină. Borcanul stătuse ani întregi în beci între covoare pline de naftalină. Asta ne-a făcut să râdem cu poftă. Până şi lacomul domn Pauli a renunţat. Văduva a înghiţit cu greu câteva bucăţi şi mi-a lăsat restul mie. Am inventat metoda de-a mă ţine de nas în timp ce mănânc. De-altfel am

sughiţat ulterior timp de câteva ore, iar gustul naftalinei mi-a persistat mult timp în gură.

În jurul orei trei şi jumătate am pornit-o pe jos spre cartierul Charlottenburg în căutarea lui Ilse – doamna Ilse R., care lucrase ca fotografă de modă şi redactoare la o revistă pentru femei, până când s-a măritat cu un inginer, specialist în industria de armament. Nici măcar generalul Heldenklau – „Carne de tun“, cum era poreclit comandantul comisiei de recrutare pentru front – n-a putut pune mâna pe el, lăsându-l să-şi continue activitatea.

După ce mi-am luat rămas-bun de câteva ori de la văduvă, am pornit la drum. Străzi lungi, pustii, moarte. În tunelul în care înainte erau aprinse lămpile şi-n timpul zilei, acum era beznă şi mirosea a excremente. Inima mi-a bătut cu putere când am trecut în grabă pe-acolo.

Mai departe, spre Schöneberg. Preţ de-un sfert de oră am întâlnit doar doi oameni, două femei, una din ele desculţă şi cu varice groase ca o funie. Totul mi s-a părut atât de grotesc şi de fantomatic – poate din cauza ochelarilor de soare pe care-i purtam din cauza prafului. O rusoaică în uniformă şi cu bucle negre ţopăia pe o platformă de lemn în intersecţie şi flutura un steguleţ roşu şi unul galben când trecea câte un vehicul rusesc, zâmbindu-le celor din maşină. Sânii ei mari săltau odată cu ea. Mai mulţi germani care cărau găleţi cu apă se strecurau timizi pe lângă ea.

Străzile pustii erau nesfârşite. Apoi, din senin, a apărut un grup de oameni, în jur de douăzeci sau chiar treizeci, ieşind dintr-un cinematograf, unde rulează filmul rusesc intitulat *Ceapaev*, după cum informează fluturaşi scrişi de mână. Se aude o voce bărbătească spunând aproape şoptit: „Ce tâmpenie!“ Pereţii sunt plini de afişe colorate şi mâzgălite de mână, ce anunţă spectacole de varietăţi în diverse localuri. Artiştii apar chiar în prim-plan.

Roţile bicicletelor zăngăne pe caldarâm, fiindcă circulă fără cauciuc, direct pe jantă – o metodă nouă şi utilă de a scăpa de „confiscarea“ rusească. De-altfel, zilele astea au mai „găsit“ şi anumiţi nemţi câte-o bicicletă, deoarece ruşii le abandonează la prima pană şi încearcă să facă rost de altele, mai noi şi mai bune.

Mai departe, pe străzi rezidenţiale pline de verdeaţă. Pretutindeni e linişte, totul e încremenit. Parcă toţi s-au speriat şi s-au ascuns. Rareori trece, cu paşi mici, câte-o fetişcană îmbrăcată frumos. Se pare că, ici-colo, oamenii merg iarăşi la dans, după cum a auzit văduva la brutar.

Când am intrat pe strada prietenei mele, aveam gâtul uscat de încordare. Când nu te-ai mai văzut cu cineva de două luni de zile – şi ce luni au fost astea! –, n-ai cum să ştii dacă locuinţa acelei persoane mai e în picioare şi dacă omul respectiv mai trăieşte.

Casa mai există, este întreagă, dar încuiată, nici urmă de viaţă. Strigând şi fluierând, mă învârt preţ de-un sfert de oră în jurul ei, până când reuşesc să mă strecor înăuntru împreună cu o locatară. Numele cunoscut mai era vizibil pe uşa apartamentului de la etaj. Bat şi strig, îmi spun numele. Aud înăuntru un strigăt de bucurie. Apoi mă îmbrăţişez iarăşi cu o femeie cu care de obicei cel mult dădeam mâna. Soţul ei exclamă:

— Doamne! Uite cum vine în paşi de dans, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic!

Ilse şi cu mine schimbăm în grabă primele fraze:

— De câte ori ai fost violată, Ilse?

— De patru ori, tu?

— Habar n-am, a trebuit să prestez de la gradul cel mai mic până la maior.

Stăm cu toţii în bucătărie, bem ceai adevărat, scos din ascunzătoare pentru a sărbători evenimentul, mâncăm pâine cu marmeladă, povestim… Da, cu toţii am trecut prin clipe grele. Pe Ilse au violat-o o dată în adăpost şi de celelalte ori la etajul întâi, într-o locuinţă goală, în care-au împins-o, lovind-o cu patul puştii în spate. Ne spune că unul dintre ei a vrut să se culce lângă ea în pat cu puşcă cu tot. Atunci i-a fost frică şi prin semne i-a arătat că trebuie să pună puşca deoparte – ceea ce individul a şi făcut.

În timp ce discutam despre asta, soţul lui Ilse s-a retras, spunând că-i face o vizită vecinului ca să afle de la radioul lui cu galene nişte ştiri de ultimă oră pentru mine. Ilse a rânjit:

— Păi da, lucruri de-astea nu suportă să audă.

Soţul ei se învinovăţeşte că a rămas pasiv în subsol în timp ce rusnacii îşi făceau poftele cu soţia lui. La primul viol din adăpost chiar a auzit totul.

Trebuie să fi fost un sentiment tare straniu pentru el.

Ne folosim de lipsa domnului R. pentru o mică bârfă între fete. Ilse este o femeie răsfăţată, a călătorit prin lume, e foarte mondenă. Ce crede oare despre cavalerii ruşi?

— Sunt jalnici, spune ea şi strâmbă din nas. N-au nici un fel de imaginaţie. Sunt simpli şi grosolani, toţi la fel, din câte am auzit aici în clădire. Dar poate tu ai avut nişte experienţe mai bune cu ofiţerii tăi.

— Nu, nu din acest punct de vedere.

— Or avea ei acasă ultimul răcnet în materie de economie planificată socialistă, însă din punct de vedere erotic au rămas la Adam şi Eva. I-am spus asta şi soţului meu ca să-l consolez.

Apoi îmi face cu ochiul.

— Cu atât de puţină hrană, soţul meu evident că nu-i în stare de nimic. Are deja complexe din cauza asta şi-şi imaginează că aceste gorile ale Armatei Roşii chiar au vreo şansă la noi, femeile.

Am râs mult şi-am căzut de acord că-n situaţii normale, în 99 de cazuri din 100, vrednicii noştri inamici n-ar avea nici o şansă să pună mâna pe vreo femeie de la noi. Poate doar ultimului să i se acorde şansa unei singure încercări.

Şi tot aşa am pălăvrăgit o vreme, simţind că ne răzbunăm în felul nostru luându-i în râs pe cei ce ne-au umilit.

Inginerul ne-a adus într-adevăr câteva noutăţi de la vecini. Berlinul urma să devină capitala internaţională a tuturor învingătorilor, iar Leipzig, capitala ruşilor. Se zvoneşte că Himmler[30] ar fi fost capturat. Despre Adolf nu există informaţii certe. În timp ce Ilse pare foarte relaxată, reuşind să zâmbească dispreţuitor şi cu o superioritate feminină, soţul ei este uluit şi zăpăcit. Cariera sa a luat sfârşit. Ce n-a fost distrus de bombardamente din fabrica de armament unde lucra tocmai este evacuat de ruşi, care scot de acolo maşinăriile germane. În timp ce veneam încoace m-am întâlnit cu mai multe camioane care transportau cutii uriaşe de lemn. Acum ştiu ce conţin. Domnul R. se teme că-şi va pierde statutul social, că va trebui s-o ia iarăşi de la început ca muncitor. Doreşte să comunice cu alţii şi să afle noutăţi, îşi face griji pentru viitor şi-şi caută cu disperare un loc de muncă pentru a-şi câştiga din nou pâinea. Încearcă să se angajeze la centrala de încălzire a

unui spital. Încă nu s-a obişnuit cu această situaţie. E limpede deci că noi, femeile, facem faţă mai bine unor astfel de situaţii, noi nu ne descurajăm chiar atât de uşor. Ilse şi soţul ei învaţă amândoi ruseşte. În ciuda aversiunii care le-o provoacă, el ia în considerare posibilitatea de a se muta în Rusia, fiindcă „ne scot toate mijloacele de producţie din ţară“. Crede că noi, germanii, nu vom mai avea prea curând permisiunea de a produce ceva notabil, iar la radioul cu galene al vecinului a mai auzit că întreaga Germanie va fi transformată într-un uriaş câmp de cartofi. Vom vedea.

30. Heinrich Himmler (1900–1945), comandantul suprem al trupelor SS, şeful poliţiei secrete Gestapo (n. red.).

Ne-am luat rămas-bun de mai multe ori. Niciodată nu se ştie când şi dacă ne vom mai revedea. Pe drumul de întoarcere am mai trecut scurt pe la nepoata măritată forţat – adică viitoarea mamă, care locuieşte cu prietena ei Frieda şi e pe cale să nască. Stătea culcată pe spate, era drăguţă şi radia de fericire. Însă burta proeminentă se sprijinea pe un trup mult prea firav şi îţi sărea imediat în ochi. Era aproape vizibil cum viitorul copil seacă pântecele mamei de toată vigoarea şi puterea. Evident, nu exista nici o veste despre viitorul tată. Părea că uitaseră complet de el, având în vedere nevoile zilnice de hrană şi de lemne de foc. Deoarece în locuinţă există doar o singură plită electrică – momentan inutilă –, cele două fete şi-au construit pe balcon un fel de plită din cărămizi, în care ard crengi de brad găsite cu mare trudă. Durează o veşnicie până când puţinul terci e gata. În plus, Frieda trebuie să stea permanent în faţa focului ca să-l aţâţe şi să pună alte crengi. Mirosea a răşină ca la Crăciun.

Apoi a urmat lungul marş înapoi spre casă. Un afiş în germană şi rusă anunţă că în curând se va deschide o „piaţă liberă“. Cine o va deschide? Pentru cine? O „revistă de perete“ numeşte noua conducere a oraşului – numai demnitari necunoscuţi, probabil germani repatriaţi de la Moscova. Mici detaşamente pestriţe de italieni veneau din direcţia opusă, cântând, încărcaţi cu boccele şi cufere, pregătiţi pesemne să plece acasă. Iarăşi biciclete ale căror jante zăngăne pe caldarâm. Schöneberg era mai degrabă părăsit, iar tunelul groazei, al fostului tren preorăşenesc, era întunecat şi pustiu. Am fost bucuroasă după ce-am trecut de el, când am văzut casele

cvartalului nostru. M-am întors acasă de parcă fusesem plecată într-o călătorie lungă şi le-am povestit tuturor noutăţile aflate.

Picioare obosite, zi toridă. Seara aduce acum linişte şi ploaie.

Marţi, 22 mai 1945

Dis-de-dimineaţă, la ora 6, văduva umbla deja prin casă. Cu o seară înainte primise din partea preşedintelui de asociaţie un bilet. (Preşedinte de asociaţie – tot o invenţie nouă! În clădirea noastră, rolul acesta îl joacă soţul femeii din Hamburg.) Biletul, o fiţuică şapirografiată, o înştiinţa pe văduvă că trebuie să fie prezentă la ora 8 în faţa primăriei pentru a primi de lucru. Nimic mai mult.

— N-ar fi rău, dacă ne-ar duce să culegem sparanghel, spuse ea şi se apucă deja să descrie cele mai delicioase mâncăruri cu sparanghel.

Prin urmare, astăzi am făcut eu pe gospodina, am gătit o supă din făină de mazăre pentru Pauli şi pentru mine. În jurul orei 14 s-au auzit strigăte de pe stradă, venind din faţa casei – era un fel de crainic al oraşului, ca acum o mie de ani. Se instalase sub arţar şi turuia de pe o foaie de hârtie că toate persoanele apte de muncă şi momentan şomere, bărbaţi şi femei între cincisprezece şi cincizeci şi cinci de ani, trebuie să se prezinte numaidecât în faţa primăriei, pentru a li se repartiza o activitate în câmpul muncii.

S-a pornit o mare dezbatere în casa scării: să mergem sau nu? Soţia librarului era pentru, deoarece îi era teamă că altfel am putea fi ridicaţi cu forţa. Am fost de acord cu ea. Împreună am pornit la drum. Am întrebat-o dacă are vreo idee ce s-a întâmplat cu librăria lor.

— A ars la sfârşitul lui aprilie, mi-a răspuns scurt.

E însă optimistă în ceea ce priveşte viitorul şi-mi povesteşte că la subsol ar avea o ladă uriaşă plină de cărţi, pe care a reuşit să le salveze de cel de-al Treilea Reich – marea majoritate literatură „interzisă“. Adică tot ce-a fost interzis la noi începând cu 1933: mai întâi cărţile evreilor şi imigranţilor, apoi cele ale adversarilor din război.

— Asta e ceea ce-şi doresc acum oamenii, spuse ea. Vom ridica în librăria noastră un zid într-un colţ şi acolo vom aranja o bibliotecă de

împrumut, evident doar în schimbul unei sume mari de bani, altfel toate cărţile noastre sunt imediat pierdute.

M-am anunţat prima pe lista cititorilor, am foarte multe de recuperat.

În faţa treptelor primăriei se îmbulzeau deja multe femei. În schimb, erau foarte puţini bărbaţi. Ţipând şi gesticulând, un tânăr ne trecea numele pe o listă. Strada din faţa primăriei părea un şantier în plină forfotă. Şanţul din mijlocul străzii, care fusese săpat cu anumite scopuri misterioase în timpul războiului de către nenumăraţi germani şi multe rusoaice cu pufoaice – muncă forţată –, este acum acoperit de ai noştri, fără ajutor rusesc de data asta – o treabă a cărei logică îmi scapă. Şanţul este umplut cu nisip, resturi de cărămidă şi moloz ars. Femeile împing nişte roabe până la marginea gropii, apoi le deşartă acolo. Toate străzile alăturate sunt pline cu şiruri de oameni, care dau găleţi din mână în mână până la roabe. Mâine-dimineaţă la ora 8 urmează să vin şi eu să fac acest lucru. N-am nimic împotrivă.

Zadarnic o căutam cu privirea pe văduvă printre aceste femei muncitoare. O dată a trecut pe-acolo un camion cu megafoane, prin care se urlau ştiri într-o germană cu accent rusesc. Nimic nou pentru mine.

Seara am mâncat pâine cu carne din conservă. Văduva încă n-a apărut. Era ora 21 când în sfârşit am zărit pe stradă pălăria ei roşie. Era sleită, terminată, moartă, scotea doar sunete scurte şi neclare de furie şi nu voia să ne spună nimic. De-abia după ce s-a spălat pe îndelete a rostit câteva fraze: n-a fost vorba despre tăiat de sparanghel. Un camion rusesc a dus femeile într-o fabrică de utilaje, unde văduva, împreună cu aproape două sute de femei, supravegheate de un grup de ruşi severi, a împachetat, despachetat, mutat şi reîmpachetat diverse lucruri în lăzi. Au fost constant înghiontite şi împinse, iar la prânz li s-a dat doar o bucată de pâine uscată.

— Asta numesc ei organizare, se indigna văduva de faţă cu noi. Harababura şi învălmăşeala asta!

Apoi continuă să ne povestească:

— Noi le-am spus imediat că bucăţile de fier sunt prea grele şi fundul lăzii se va rupe. Atunci au ţipat la noi: „Ţineţi-vă gura!“ şi „*Rabota, rabota*!“ – munciţi, munciţi! Iar când a fost ridicată prima ladă, care, evident, s-a rupt, au început să urle şi mai tare şi bineînţeles că noi am fost cei vinovaţi! După care adaugă clătinându-şi dezaprobator capul: E de

neînţeles cum aceşti oameni au putut câştiga războiul. Păi ăştia au mai puţină minte decât are un şcolar german.

Şi aşa mai departe, apoi ne enumeră tot felul de măsuri greşite şi stăruinţe ale ruşilor şi nu se poate linişti. N-a existat nici un camion care să le ducă pe femei înapoi după lucru, aşa că a fost nevoită să meargă pe jos o oră şi jumătate până acasă. Rezultatul este o băşică la degetul mare de la picior – de care se plânge, la fel ca şi de soarta noastră, a tuturor, precum şi de înfrângerea germană. Nimic n-o poate mângâia, nici măcar ciocanul, cleştele, cârpa de praf sau cana de tablă – obiecte pe care văduva le-a scos din fabrică ascunzându-le sub rochie.

Miercuri, 23 mai 1945

Echipată cu o găleată şi un făraş, am pornit spre primărie prin ploaia cenuşie de dimineaţă. Tot drumul a plouat torenţial. Am simţit realmente cum rochia mea tricotată se îmbibă de apă.

Continua să plouă, când mai încet, când mai tare. Iar noi continuam să umplem găleată după găleată cu moloz, ca oamenii să le dea din mână-n mână. Eram cam o sută de femei de toate felurile. Unele erau leneşe şi fără chef şi se mişcau doar când unul din cei doi supraveghetori germani le privea. (Mereu ajung bărbaţii să fie supraveghetori.) Alte femei munceau cu un zel de gospodină, ba erau de-a dreptul încrâncenate.

— Cineva tot trebuie să facă munca asta, a spus una răspicat.

Împreună cu alte trei femei, am împins roabele pline până în dreptul şanţului. Am învăţat să folosesc o placă turnantă. Până când ploaia, care devenise între timp infernală, ne-a forţat să luăm o pauză.

Ne-am adăpostit sub un balcon, îngrămădite unele în altele ca nişte animale. Hainele ude ni s-au lipit de trup, iar femeile tremurau. Am profitat de acel moment ca să ne mâncăm pâinea udă şi goală. O femeie cu un puternic accent berlinez a murmurat:

— Pe timpul lui Adolf n-am mâncat niciodată aşa ceva.

Din toate părţile i s-a răspuns:

— Din cauza lui Adolf al dumneavoastră mâncăm acum aşa ceva.

— Da’ n-am spus asta cu rea intenţie, a murmurat femeia, stânjenită.

Mai mult de o oră am stat aşa în ploaie. Când a început să plouă mărunt, supraveghetorul nostru, un tânăr cu accent vienez şi nume ceh, ne-a chemat înapoi la roabe, care în germană se numesc *Lore*, la fel ca un nume de fată. Roaba cu care lucram eu era denumită „Lora veselă“, iar pe alta fusese scris cu cretă „Lora plângăcioasă“. Dar cineva a şters „plângăcioasă“ şi a scris deasupra „zâmbitoare“.

În jurul orei 15 am fost în sfârşit bifaţi pe listă de către vienezul nostru şi ni s-a dat voie să mergem acasă. Pe drumul spre casă mi-am agitat bucuroasă găleata prin aer gândindu-mă că ce nu mă ucide mă întăreşte.

Acasă am găsit-o pe văduvă foarte neliniştită. După cum mi-a mărturisit, simte de câteva zile „mâncărimi şi arsuri“ şi s-a uitat în dicţionar la definiţia termenilor „sifilis“ şi „blenoragie“. În ciuda faptului că, fiind soţie de farmacist, are cunoştinţe temeinice cu privire la diverse boli, în domeniul acesta n-are pic de experienţă.

— Am nişte noduli, declamă ea.

În dicţionar scrie că aceşti noduli sunt simptomatici în cazul unui început de sifilis şi apar la trei sau patru săptămâni după infectare. Văduva socoteşte şi crede că violatorul ei din casa scării, acel băiat imberb, a violat-o exact cu patru săptămâni în urmă.

— Cine? Vania? Copilul ăla? Nu-mi vine să cred. Ăla să fi…?

— De ce nu? Tocmai un prostuţ ca ăla. Şi-n plus nici nu ştiu dacă a fost chiar Vania. Cum să-ţi dai seama de asta? Şi a mai fost şi polonezul ăla...!

Văduva începe să plângă cu sughiţuri. Ce-aş putea să fac? Să mă uit acolo n-ar avea nici un rost, că nu ştiu nimic despre aşa ceva. Propunerea mea de a-l întreba pe domnul Pauli a fost refuzată cu înverşunare. Nu rămâne decât să aşteptăm ziua de mâine şi să mergem cât mai de dimineaţă la clinica specială, deschisă în spital pentru femeile violate. Moment în care îmi aduc aminte cât m-au durut urechile odinioară, la şcoală, când am învăţat despre urechea umană cu ajutorul unor machete anatomice supradimensionate. Probabil că văduva a conştientizat simptomele de-abia după ce a citit descrierea din dicţionar. Să aşteptăm până mâine. Poate va trebui să merg şi eu curând până acolo pentru un consult. Ciclul mi-a întârziat cu o zi.

Joi, 24 mai 1945

A sunat ceasul – e vremea să mă duc la muncă. De data asta m-am îmbrăcat cu pantalonii de trening albaştri şi mi-am legat un şorţ la brâu. Iarăşi cer înnorat. Burniţa când am ajuns acolo. Am dat la lopată cu elan. Astăzi lucrau şi doi bărbaţi alături de noi, dar numai când supraveghetorii se uitau la ei. Dintr-odată, în jurul orei zece, s-a auzit o voce de rus:

— Femeie, vino! Femeie, vino!

O chemare devenită mult prea populară. Într-o clipită nu mai era picior de femeie acolo. Toate s-au ascuns în spatele uşilor, după roabe, după munţii de moloz, se ghemuiau, făcându-se cât mai mici cu putinţă. Însă după o vreme, cele mai multe dintre ele – printre care şi eu – şi-au făcut iarăşi apariţia.

— Doar n-o să...? Chiar aici, pe stradă? La urma urmei e doar unul singur.

Iar acesta a trecut la fapte. Un locotenent, evident venit cu ordine precise, a adunat restul de femei într-un grup mai mare. Alene ba îl urmam, ba mergeam înaintea lui, iar el alerga pe lângă noi cu pistolul în mână ca un câine în jurul turmei de oi. Am mers prin grădini şi am ajuns în cele din urmă în curtea unei fabrici de utilaje.

Halele imense cu sutele de bancuri de lucru erau părăsite. Ecoul strigătului german „Heirup!“ răsuna lovindu-se de pereţi. Nişte bărbaţi germani, care primeau ordine de la supraveghetorii lor ruşi, tocmai încărcau în vagoane cu macaralele nişte piese mai mari decât un om, componente ale unei prese de forjare. Pretutindeni vedeai oameni care deşurubau, răsuceau, lubrifiau sau îndepărtau câte ceva. Afară, pe liniile fabricii, stăteau aliniate mai multe vagoane, majoritatea umplute până la refuz cu piese.

Ce căutam noi, femeile, aici? Am hoinărit prin hală, neştiind încotro să mergem. Nu puteam să plecăm, asta am remarcat imediat: toate porţile erau păzite de soldaţi.

În cele din urmă ni s-a ordonat să strângem din hala mare de montaj tot ce semăna cu alama sau alt „metal deschis la culoare“ şi să cărăm totul, în lăzi, la unul dintre vagoane.

Împreună cu altă femeie, o cunoştinţă întâmplătoare, care nu mă privea şi se încăpăţâna să nu răspundă încercărilor mele de a lega o conversaţie, am cărat o ladă, luând de ici şi de colo tot ce lucea – filete de aramă, lingouri de alamă –, de parcă eram două coţofene. Am răvăşit dulapurile metalice ale muncitorilor, găsind acolo fluiere, batiste de hârtie mototolite, hârtie pentru tartine împăturită cu grijă – aveam senzaţia că muncitorii isprăviseră chiar ieri lucrul. Prada noastră de coţofene am aruncat-o pur şi simplu pe fundul vagonului. Înăuntru se mişcau necontenit două femei care sortau piesele metalice ca nişte gospodine, adică frumos după mărime.

La prânz ni s-a ordonat să mergem în altă hală, un fel de depozit unde erau stivuite pe rafturi înalte tot felul de lingouri de metal de mai multe feluri, filete şi şuruburi şi piuliţe cât pumnul de mari. A durat o veşnicie până când s-a trecut totul din mână în mână. Conform ordinului, ultima femeie din rând stivuia totul în nişte lăzi.

M-am gândit la experienţa de ieri a văduvei şi aşteptam tensionată clipa în care fundul lăzilor avea să se rupă în timpul transportului. Nu s-a întâmplat aşa. Când au încercat să ridice prima ladă s-a constatat că e prea grea. Nici măcar hăitaşul nostru, un subofiţer cu privirea crucişă şi un torace cât un dulap, n-a putut mişca lada din loc. Nu existau roabe sau ceva asemănător. Prin urmare, după câteva înjurături grosolane, bărbatul ne-a ordonat să scoatem totul din lăzi şi să mutăm conţinutul din mână-n mână până afară, la vagon. În felul ăsta, minimum de lucru a fost dus la bun sfârşit prin maximum de efort.

Soseau detaşamente noi, mai ales femei tinere şi unele foarte bătrâne. Se zvonea că am putea primi ceva de mâncare. Într-adevăr, după ora 15 ni s-a ordonat să mergem la cantina fabricii. Ni s-a dat o supă consistentă şi fierbinte cu pâine. Erau puţine farfurii şi linguri din tablă. Din cauza asta, femeile trebuiau mereu să aştepte ca să termine altele să poată mânca. Foarte rar ieşea câte una până la robinet la spălat. Cele mai multe ştergeau lingura rapid de rochie sau şorţ şi luau farfuria persoanei de dinainte aşa cum era.

Înapoi, *rabota*! În hală era un curent teribil. De data asta am dat armături de zinc din mână-n mână, iar totul a durat ore în şir. În sfârşit, trebuie să fi

fost în jur de ora 20 când a apărut hăitaşul nostru cu privirea crucişă şi ne-a spus:

— Femeie, acasă! uşuindu-ne cu braţele, de parcă avea în faţă găini, nu oameni.

Strigăte de uşurare. La cantină ni s-a mai dat o bucăţică de pâine de 100 de grame. Apoi a fost adus un butoi din care se scurgea o substanţă vâscoasă şi albă – era un fel de sirop. Ne-am aşezat la coadă.

— Are un gust grozav, ne-au asigurat primele femei care au gustat, lingându-se pe buze.

Eu nu ştiam unde să pun siropul, până când o femeie mi-a dat o bucată de hârtie foarte verde, pe care o găsise în hală. Culoarea verde iese, însă, după spusele femeilor, pare să nu fie otrăvitoare.

Mândră de prada mea am ajuns la văduvă acasă în jurul orei 22. Însă ea abia a încuviinţat din cap când răzuiam lichidul gros de pe hârtia verde. Am luat o lingură şi am lins-o şi mi-a rămas un gust de hârtie în gură. Nu-i nimic – e dulce. De-abia după un timp mi-am amintit de treaba aia cu dicţionarul şi „nodulii“ văduvei.

— Ah, n-am nimic, mi-a răspuns. Medicul spune că totul e-n ordine.

Dar n-am abandonat subiectul, căci voiam să ştiu ce se petrece la clinică.

— În afară de mine mai erau două femei acolo, mi-a spus văduva. Medicul a fost foarte vesel. A meşterit puţin acolo jos şi-apoi mi-a spus: „Drum bun şi cale bătută!“ Văduva s-a cutremurat. Gata, de asta am scăpat.

Între timp s-a inventat şi o expresie oficială pentru violul în masă: autorităţile o numesc „contact sexual prin constrângere“. Un termen pe care puteau să-l includă în noua ediţie a dicţionarului pentru soldaţi.

Vineri, 25 mai 1945

Iar m-am trezit cu noaptea-n cap şi-am plecat la fabrică la ivirea zorilor. Femeile veneau din toate părţile. Astăzi, cele mai multe dintre ele îşi aduseseră propriile farfurii. Şi eu aveam prinsă de curea o veselă pentru soldaţi. Ne-am aliniat conform ordinului mai întâi în câte trei rânduri, apoi în patru, am fost numărate şi răsnumărate, sortate şi înregistrate. Vienezul nostru, care ne-a supravegheat când munceam la roabe – din câte se pare e

muzician –, ne-a urmat şi aici şi i-a trebuit aproape o oră până când ne-a trecut pe toate pe liste. Au fost şi femei nou-venite.

— Doar trebuie să muncim, am auzit-o pe una din ele. Aici măcar primim ceva de mâncare.

Într-adevăr, ziua noastră de lucru a început cu o supă consistentă de orz. Apoi am trecut peste calea ferată spre hale. La linia de cale ferată trudeau prizonieri germani, persoane cu părul alb şi haine ponosite, probabil foşti membri ai Volkssturmului. Gemând de efort, încărcau coroane dinţate grele în vagoane. Ne priveau atât de insistent şi se apropiau pe furiş. La început n-am înţeles de ce. Alte femei au priceput imediat şi le strecurau bărbaţilor pe-ascuns bucăţi de pâine. Asta este interzis. Dar santinela rusă privea neclintit în altă direcţie. Bărbaţii erau nebărbieriţi şi numai piele şi os, cu toţii aveau o privire abătută. Mie nici măcar nu mi se păreau germani. Semănau mai degrabă cu ruşii luaţi prizonieri în timpul războiului, pe care i-am văzut odată curăţând molozul. Iarăşi o răsturnare de situaţie, a cărei logică mă depăşeşte.

Înapoi în hală. Câte două sau trei, căram drugi de fier greu de manevrat, apoi dădeam din mână-n mână tot felul de plăci şi bare până la vagon. A apărut un rus în hală, care a măsurat cu privirea coloana de femei, a chemat două femei din rând printr-un semn, apoi pe a treia. Cea de-a treia am fost eu. L-am urmat cu pas grăbit. Unde ne duce? Una dintre noi îşi dădu cu părerea:

— Poate la curăţat cartofi?

Pentru asta au mai dus vreo zece femei dincolo, la calea ferată, unde se află rulotele ruseşti împodobite cu perdeluţe de bună calitate.

Nu, el ne-a dus în direcţia opusă, la o baracă, printr-un coridor întunecat, unde mirosul de excremente devenea din ce în ce mai puternic. Una dintre femei a şters-o înapoi, fugind realmente de-a curmezişul încotro vedea cu ochii. După care rusul ne-a lăsat pe noi două să mergem înaintea lui. Ne-a dus într-o încăpere cu duşumeaua de piatră. Am văzut un cazan de fiert rufe, albii, o scândură de spălat, găleţi. Ni le-a arătat prin gesturi că urma să spălăm rufele.

Bine, fie, dar nu aici, în cocina asta! Împreună cu cealaltă femeie, o tipă scundă cu privirea vioaie, am cărat cea mai mare albie de rufe afară la aer,

în faţa uşii de la baracă, unde era un fel de verandă acoperită. Acolo ne simţeam mai în siguranţă şi nici nu puţea chiar atât de tare. Rusul a fost de acord. Ne-a adus două bucăţi de săpun de casă şi mai multe şorţuri, cămăşi şi prosoape, care fuseseră cândva albe, şi ne-a poruncit prin gesturi să le spălăm. Vorbea puţin răstit, dar nicidecum neprietenos, nu ne-a pipăit în nici un fel, nici măcar cu privirea.

Colega mea spălătoreasă a lăsat să se înţeleagă că este din Danzig şi a schimbat cu rusul câteva cuvinte în polonă. Şi mai bine! Atunci nu trebuie să vorbesc eu şi pot ascunde faptul că ştiu ruseşte. Nu vreau să vorbesc cu ei ca spălătoreasă.

Soldaţii tot veneau în grupuri, se tolăneau în jurul albiei de rufe şi bârfeau despre noi. Spre exemplu, doi dintre ei s-au certat în legătură cu vârsta noastră. După multe dezbateri mi-au dat 24 de ani. Nu-i rău!

Orele treceau. Noi săpuneam, frecam, căram apă – pe cea caldă din cazanul pentru trupe, pe cea rece de la hidranţii de pe stradă. Am făcut răni la degete de cât am frecat hainele murdare. Prosoapele se întăriseră de la atâta grăsime. Erau prosoape cu monogramă, care aparţinuseră unor familii germane, iar acum deveniseră pradă de război. Am periat totul cu o perie de păr şi m-am chinuit tare mult cu ea. Ruşii nu ne slăbeau o clipă şi ne tot ciupeau de unde apucau. Dădeam din pinteni ca un cal şi îi stropeam cu peria de păr, însă nu le spuneam nici un cuvânt. Din când în când venea supraveghetorul nostru şi îi gonea pe iubăreţi. Apoi ne-a adus un teanc de lenjerie intimă, fără nasturi, doar cu şnururi.

Între timp, femeia din Danzig îmi povestea cu o voce monotonă cum nenumăraţi rusnaci îi violaseră mama bătrână. Mama ei, deja bunică, i-a întrebat în polona ei cu accent de Danzig dacă nu le este ruşine să violeze o femeie atât de bătrână.

La care a primit în germană răspunsul clasic: „Tu – bătrână, tu – sănătoasă.“

Deja credeam că voi leşina peste albia de rufe când a apărut supraveghetorul nostru şi ne-a anunţat că e ora mesei. Ne-a adus amândurora un vas cu o supă plină de grăsime, cu bucăţi de carne, castraveţi şi frunze de dafin, apoi o farfurie de tinichea cu terci de fasole şi

jumări. Se pare că omul e bucătar, şi chiar unul bun. Mâncarea avea un gust minunat. Simţeam cum prind iar putere.

Am continuat să spălăm fără întrerupere. Ora două după-amiază, ora trei, patru, cinci, şase. Spălam fără pauză, ne aflam permanent sub supraveghere. Săpuneam, storceam, căram apă. Ne dureau picioarele, iar încheieturile mâinilor aproape sângerau. Ruşii din jurul nostru credeau că, punându-ne să spălăm, ne pricinuiau o mare neplăcere. Îşi frecau satisfăcuţi mâinile:

— Ha, ha, ha, trebuie să spălaţi pentru noi, aşa vă trebuie.

Femeia din Danzig rânjea în timp ce eu făceam pe surdomuta, zâmbeam larg şi spălam, spălam. Indivizii s-au mirat. Am auzit cum unul îi spunea altuia:

— Astea muncesc bine. Şi sunt mereu binedispuse.

Am lungit spălatul ultimelor prosoape până la ora 18, am curăţat albiile de rufe şi am mers până la cantină, unde fiecare a primit o porţie mare de terci. După aceea, când am vrut să plecăm acasă cu celelalte femei, la poartă am fost gonite înapoi: *Rabota*! Femeile au început să ţipe, s-au îngrămădit spre poartă claie peste grămadă, gata să se răscoale. Însă învingătorii n-au zi de muncă de opt ore. Un soldat ne-a împins înapoi cu puşca ridicată, strigând ameninţător:

— Femeie! *Rabota*!

Un cuvânt rusesc pe care fiecare l-a învăţat deja.

Am fost nevoite să ne întoarcem în hală, să continuăm cu încărcatul pieselor din fier. Tăcute şi epuizate, dădeam din mână-n mână diverse plăci şi ţevi. Doare îngrozitor de tare să apuci fierul rece cu mâinile jupuite de atâta spălat.

În sfârşit, în jurul orei 20, supraveghetorul nostru a strigat că vagonul era plin. Da, era plin până la refuz, a gemut de-a dreptul când locomotiva l-a tras din hală. Poate se rupe până la Moscova. Un muncitor în vârstă a sărit de pe trenul aflat în mers şi susţinea că mai bine îl lăsau să meargă mai departe cu tot transportul, doar „ce să mai facem noi aici?“. Şi a arătat spre hala pustie şi golită. Iar femeile au întrebat:

— Unde o să mai lucreze acum bărbaţii noştri?

O oră mai târziu eram acasă, de data asta moartă de somn, cu mâinile atât de înţepenite, încât nu prea reuşesc să scriu. În acelaşi timp încă mai simt

puţină greaţă de la mâncarea grasă şi îndestulătoare. Mâine trebuie să continuăm cu spălatul. Supraveghetorul nostru deja ne-a anunţat că ne aşteaptă mult de lucru.

Sâmbătă, 26 mai 1945

Iar suntem numărate ca nişte animale în curtea fabricii, şi iar durează o veşnicie, deşi vienezul nostru ar trebui să se descurce mai bine. Ziua a început iarăşi cu supă fierbinte de orz, iar femeile se bucurau când găseau în ea bucăţi întregi de carne. Eu mă bucuram că n-am nici un domn Pauli în faţa mea, care să-mi numere fiecare înghiţitură.

Degeaba m-am uitat după colega mea spălătoreasă, fiindcă femeia scundă şi înţepată din Danzig n-a apărut. De aceea am convins alte două femei, una foarte tânără şi alta la vreo patruzeci de ani, ambele prietenoase, să vină cu mine la albia de rufe. În găleţi se aflau deja la muiat bluze pătate cu ulei, pentru că aceasta este o unitate motorizată.

O zi la fel ca ieri. Noile spălătorese sunt rapide şi drăguţe. Iar suntem înconjurate de ruşi. Ne apărăm cu coatele şi cu râsete prosteşti. Un individ cu ochii migdalaţi şi-a pus în cap să ne enerveze. A aruncat cele câteva bluze care stăteau deja la uscat, înapoi în albia de rufe, arătându-ne că mai sunt o grămadă de pete vizibile pe haine. Da, bineînţeles că mai sunt pete. Puţinul săpun pe care-l avem şi frecatul cu peria nu sunt suficiente. Alţi bărbaţi s-au arătat mai prietenoşi, lăsând lângă bluzele lor bucăţi de pâine pentru noi.

Spre prânz, supraveghetorul nostru ne-a înjghebat dintr-o ladă şi două sertare răsturnate un fel de sală de mese în faţa clădirii, ne-a îndemnat să luăm loc şi ne-a servit, cu acelaşi chip prietenos, dar imobil, o oală mare cu cea mai grasă supă de carne. Am mâncat încet, stând la soare. Şi colegelor mele spălătorese le-a plăcut mâncarea foarte mult. Însă la întrebarea mea obişnuită – de câte ori se întâmplase să...? – ambele au răspuns evaziv. Cea mai în vârstă, o femeie vioaie, cu dinţi stricaţi şi cu un umor imbatabil, spune că nu-i prea pasă de ce-a fost – important ar fi acum ca bărbatul său, când se va întoarce de pe frontul de vest, să nu afle nimic despre asta. În orice caz e de acord cu zicala că „un rusnac deasupra“ nu-i chiar atât de rău

precum „un american deasupra capului“. Şi ne asigură că e îndreptăţită să spună asta deoarece clădirea ei a fost lovită din plin, iar ea şi alţi locatari adăpostiţi în subsol au fost îngropaţi în moloz. Au existat răniţi şi o persoană decedată. De-abia două ore mai târziu au sosit oameni în ajutor şi i-au dezgropat pe cei prinşi sub dărâmături. Povestitoarea s-a emoţionat foarte tare când a trebuit să vorbească despre persoana decedată, o femeie în vârstă.

— Şedea cu spatele la perete, chiar în faţa unei oglinzi.

Oglinda fusese montată atât de jos deoarece subsolul fusese gândit la început ca spaţiu pentru copii, să găzduiască o grădiniţă care se afla într-o cocioabă de lângă clădire. Când toţi copiii au fost evacuaţi din Berlin, grădiniţa a fost închisă, iar subsolul dat în folosinţă pentru locatari.

— Oglinda s-a spart într-o mie de cioburi, care i-au intrat bătrânei în spate şi-n cap. Iar din cauza întunericului şi a harababurii n-a observat nimeni, aşa că a sângerat în tăcere până şi-a dat duhul.

Povestitoarea gesticula revoltată cu lingura ei de supă prin aer:

— Închipuiţi-vă, era doar o oglindă!

Într-adevăr, o moarte uluitoare. Probabil că toţi copilaşii pentru care fusese amenajat subsolul urmau să-şi pieptene în faţa acelei oglinzi micile lor bucle după fiecare noapte cu bombardamente. Fusese montată acolo când atacurile aeriene abia începuseră, pe atunci adăposturile antiaeriene mai ofereau încă un fel de confort şi siguranţă.

Am spălat toată după-masa, am frecat cu mâinile noastre zbârcite şi umflate bluze, pantaloni şi bonete. În jurul orei 19 am putut să ne strecurăm pe-ascuns printr-o portiţă laterală, care dădea în stradă, şi s-o ştergem. Ce sentiment minunat de libertate – sentimentul lucrului încheiat, amestecat cu chiulul!

Văduva, domnul Pauli şi cu mine am băut acasă ultima picătură de vin de Burgundia, cel pe care l-am furat cândva din cazarmă. Mâine este duminică, dar nu pentru mine. Vienezul ne-a ţinut un discurs prin care ne-a comunicat că vom fi scoase cu forţa din case dacă mâine nu vom apărea la lucru în fabrică.

Duminică, 27 mai 1945

O zi tristă şi obositoare. Cea mai lungă duminică din viaţa mea. Muncă neîntreruptă de la 8 dimineaţa la 8 seara, în curtea fabricii puternic luminată de soare. Azi nu spălăm rufe. Ruşii noştri au o sărbătoare. Stăteam în rând, în bătaia nemiloasă a soarelui, şi ne dădeam din mână-n mână lingouri din zinc şi spărtură cu marginile tăioase. Lanţul uman, cam de-o sută de metri lungime, era rarefiat. Până la următoarea femeie trebuia să faci mereu doi, trei paşi cu metalul greu în braţe. Curând a început să mă doară capul de la soare, la care s-au mai adăugat durerile de spate şi mâinile rănite de la spălat.

În jur s-a iscat o flecăreală prostească, apoi nişte certuri care s-au transformat în cele din urmă într-un fel de cântec, al cărui refren femeile îl repetau neîncetat: „Ca focul arde soarele şi ne seacă – Iar primarul stă la râu şi se ca…“ Şi tot aşa, într-un ritm monoton. În felul ăsta, femeilor le-a mai trecut mânia că li s-a furat ziua de duminică.

Din când în când, o femeie înaltă şi ciolănoasă scotea din adâncurile lenjeriei intime un ceas de mână ascuns într-o batistă şi ne spunea cât e ora. Timpul trecea. La un moment dat am mâncat, în grabă, o porţie de terci.

Am continuat să muncim în arşiţa fără umbră. Zinc, şi iarăşi zinc, şi nu se mai termina. În jurul orei 16 se umpluse primul vagon, care scânteia argintiu. Toate l-am împins apoi cu strigăte de „Heirup!“ în sus pe linia ferată, după care am adus în locul lui următorul vagon de marfă. Era un vagon francez din Bordeaux şi pe el era înscrisă bine-cunoscuta siglă SNCF. Puţea oribil, pentru că nişte inşi îl folosiseră drept latrină. Femeile râdeau. Una dintre ele a strigat:

— Şi rahatul merge tot la Moscova.

Mai departe, zinc şi iarăşi zinc. În cele din urmă au început să se plictisească până şi supraveghetorii noştri. Îi cunoaştem deja foarte bine pe cei doi soldaţi, pe care îi numim „Teddy“ şi „Chiorâş“. Astăzi n-au fost prea severi, ba chiar au strigat de două ori frumosul cuvânt german „*Pause*!“. Chiorâş s-a încumetat chiar la un dans cu una dintre fetele noastre, în timp ce restul am ţinut ritmul bătând din palme. În jurul orei 17 au dispărut din senin. Sfârşit de program pentru ei, din păcate nu şi pentru noi. Dintr-odată, în toată curtea s-a lăsat o linişte neobişnuită. Nici un strigăt care să ne mâne, nici o flecăreală, nici un geamăt, pur şi simplu nimic. Doar târşâitul

picioarelor noastre şi câteodată un „Fii atentă!“ şoptit când una dintre noi aţipea. Şi, bineînţeles, mereu întreba cineva cât e ceasul.

Din subsol, unde femeile stau în picioare toată ziua, ni s-a comunicat că acolo s-ar afla cantităţi imense de lingouri de zinc. În jurul orei 19 s-a zvonit că s-a terminat programul – însă s-a dovedit a fi o eroare. Mai departe, zinc, zinc… În sfârşit, în jurul orei 20 a apărut un rus şi ne-a făcut semn să mergem la cantină. Am înghiţit supa plină de grăsime şi ne-am târât acasă. Eram atât de obosită, încât îmi venea să cad din picioare, mâinile mele erau cenuşii. După ce m-am spălat, în apă pluteau o grămadă de foiţe gri şi groase de metal. M-am întins pe pat, lăsând-o pe văduvă să mă răsfeţe cu ceai şi cozonac.

De ieri avem iarăşi curent electric. Gata cu lumânările, gata cu ciocănitul la uşă, gata cu liniştea. La radio se transmit emisiunile postului local, care difuzează mai ales ştiri şi noutăţi cu iz de sânge, cadavre şi cruzimi. Se pare că în lagăre mari din Est au fost arşi milioane de oameni, mai ales evrei. Din cenuşa lor s-ar fi produs îngrăşământ sintetic. Şi culmea nebuniei: totul pare să fi fost notat cu grijă în registre groase, o contabilitate a morţii. Chiar suntem un popor ordonat. Seara târziu s-a transmis Beethoven şi atunci m-au podidit lacrimile. Am închis radioul. Cine poate suporta aşa ceva în momentele astea?

Luni, 28 mai 1945

M-am întors la spălătorie. Rusnacii noştri au fost astăzi foarte binedispuşi. Ne-au ciupit şi ne-au pipăit şi ne tot repetau poezioara în germană: „Slănină şi ouă, dormit acasă“, iar ca să se facă mai bine înţeleşi îşi puneau capul pe antebraţ, la fel ca îngeraşii lui Rafael.

Slănină şi ouă, de astea am avea nevoie. Însă oferta lor delicioasă, din câte am văzut, nu şi-a găsit nicăieri clienţi. Iar violurile aici, în curtea fabricii, sub ochii tuturor, cam ies din discuţie. Pretutindeni se lucrează, nicăieri nu s-ar găsi un colţişor ferit. De aceea vor să fie luaţi acasă de fetele interesate şi doritoare de slănină. Cu siguranţă există destul de multe femei dintr-acestea printre noi aici în fabrică, însă frica este o piedică eficace.

Iarăşi am spălat bluze, cămăşi şi batiste. Una dintre ele a fost de fapt un milieu pentru noptieră – un dreptunghi mic, cu margine roşie şi cu înscrisul „Somn uşor“, din cruciuliţe de aţă. Pentru prima oară spălam batiste în care nişte străini îşi suflaseră nasul. Dacă mi-a fost scârbă de mucii duşmanului? Da, mai mult chiar decât de lenjeria intimă – a trebuit să fac eforturi ca să nu mi se-aplece.

Celelalte două spălătorese păreau să nu simtă nimic de felul ăsta, continuând să spele cu înverşunare. Acum le cunosc destul de bine pe amândouă. Micuţa Gerti are nouăsprezece ani, este blajină şi gânditoare şi ne-a povestit cu jumătate de gură tot felul de întâmplări amoroase nefericite. Despre un iubit care a părăsit-o, despre altul care a căzut în război… Am dus discuţia spre întâmplările ultimelor zile din aprilie. În cele din urmă a mărturisit cu privirea lăsată că trei ruşi au luat-o din adăpost şi – mai întâi unul după altul, apoi fără vreo ordine anume – au violat-o pe canapeaua dintr-o locuinţă străină aflată la parter. Apoi celor trei le-a ars şi de glume proaste. Au răvăşit dulapul din bucătărie şi au găsit – lucru obişnuit pentru timpurile noastre – doar marmeladă şi înlocuitor de cafea. Râzând, au scos marmelada cu lingura din borcan şi au pus-o în părul micuţei Gerti, apoi au presărat cu dărnicie înlocuitorul de cafea deasupra.

Am fixat-o cu privirea în timp ce povestea încet şi copleşită de ruşine, uitându-se fix la scândura de spălat rufe. Am încercat să-mi închipui această imagine îngrozitoare. Nu, nici un scriitor n-ar putea vreodată să inventeze aşa ceva.

Supraveghetorii noştri stăteau toată ziua cu gura pe noi strigând: „*Davai, pustai, rabota, scarei*!“ – mişcă, hai, munceşte, mai repede! Dintr-odată se grăbesc cu toţii foarte tare. Poate dispar în curând de-aici.

O problemă pentru noi, spălătoresele, este folosirea toaletei. Mergem într-un loc oribil, de-abia poţi păşi înăuntru. În prima zi am încercat să spălăm locul cu apa de la rufe. Însă ţevile sunt înfundate. Partea proastă este că ne mai şi pândesc ruşii. Prin urmare, două dintre noi stau acum de pază, iar a treia foloseşte toaleta: câte una stă la fiecare capăt de coridor. Săpunul şi peria de rufe le luăm mereu cu noi, pentru că altfel dispar.

La prânz am stat o oră în soare pe sertarele noastre răsturnate, am mâncat o supă consistentă şi am aţipit puţin. Apoi am continuat să spălăm fără

încetare. În jurul orei 19 am plecat leoarcă de sudoare acasă. Iar am şters-o prin portiţa laterală, fără să fim văzute.

Acasă am făcut o baie plăcută, am îmbrăcat o rochie drăguţă, am petrecut o seară liniştită. Trebuie să mă gândesc. Nevoia noastră spirituală este foarte mare. Aşteptăm o vorbă de încurajare, care să ne aline şi să ne readucă la viaţă. Inimile noastre sunt golite, suntem avizi după hrană spirituală, după ceea ce Biserica Catolică numeşte „mană pentru suflet“. În cazul în care duminica următoare voi fi liberă şi se va oficia iarăşi o slujbă, vreau să merg din nou la biserică – vreau să văd dacă oamenii găsesc acolo această mană. Cei dintre noi care nu aparţin de nici o Biserică se chinuie în întuneric şi în singurătate. Viitorul s-a lăsat ca plumbul pe umerii noştri. Eu mă împotrivesc, încerc să menţin vie flacăra mea lăuntrică. Dar de ce? Pentru ce? Ce-mi rezervă viitorul? Mă simt atât de singură şi deznădăjduită.

Marţi, 29 mai 1945

Iarăşi zi de spălat, lungă şi fierbinte. De data asta, o puzderie de pantaloni şi bluze. O bluză a dispărut de pe frânghie, pare-se una deosebit de bună, proprietatea unui ofiţer. Nimeni, nici măcar cel păgubit, nu s-a gândit că una dintre noi şi-ar fi putut însuşi obiectul de îmbrăcăminte. Desigur că bărbaţii au ţipat unii la alţii; însă îţi puteai da seama din atitudinea lor că pentru ei era ceva firesc. Oamenii ăştia au hoţia în sânge. Când am călătorit prin Rusia mi s-a furat cam tot ce putea fi luat: poşeta, mapa cu acte, paltonul, mănuşile, ceasul deşteptător, ciorapi puşi la uscat în baie. O dată mi s-a furat o forfecuţă dintr-un birou, în care se aflau doar trei angajaţi – chiar în clipa în care m-am aplecat să deschid un sertar în care voiam să caut o fotografie. Hoţul putea să fie doar unul dintre cei trei angajaţi din birou – cu toţii erau prietenoşi şi manieraţi. Eu n-am avut curajul să le spun ceva despre furt, am scotocit tăcută prin hârtiile de pe birou şi chiar mă înroşisem eu în locul hoţului – în timp ce toţi trei continuau să-şi facă liniştiţi treaba. Nu ştiu nici până în ziua de astăzi care dintre ei a fost. Tot ce ştiu este că ruşii de rând nu-şi permiteau să cumpere astfel de forfecuţe. Probabil că fură din cauza sărăciei, dar asta facem şi noi acum. Ruşii însă au propriul

lor stil de a fura, o fac cu atâta naivitate şi naturaleţe de parcă ar fi un lucru absolut firesc. Asta e situaţia – ce poţi să faci?

Rusnacii ne-au curtat toată ziua cu oferta lor deja devenită clasică: „Slănină şi ouă, dormit acasă.“ Unul nu se lăsa dus de lângă mine, mi-a arătat pe ascuns o bancnotă de douăzeci de mărci, a mai adăugat una de douăzeci, dacă mă… cu el acolo, în baracă. Acelaşi lucru i-l oferise mai înainte tinerei Gerti.

Astăzi a spălat şi o rusoaică împreună cu noi, soţia sau prietena unui căpitan, o blondă cu sânii mari. A spălat cămăşi bărbăteşti din mătase artificială şi a lălăit în acelaşi timp un şlagăr german, pe care l-a auzit probabil pe o placă de patefon. Gerti şi cealaltă spălătoreasă, ambele având o voce bună, au acompaniat-o. Rusoaica ne-a zâmbit. Era o atmosferă plăcută.

Afară e vreme bună pentru uscat haine – soare şi vânt. Cei mai mulţi ruşi trag câte-un pui de somn pe undeva prin curte. N-a apărut nimeni să ne ciupească sau să ne pipăie. Noi am continuat să spălăm. La un moment dat am vorbit despre poezie. Am constatat că tânăra Gerti ştia jumătate de manual şcolar pe de rost. Am recitat şi eu, iar o vreme s-au putut auzi peste albia de rufe poezii de Mörike, Eichendorff, Lenau şi Goethe. Cu ochii plecaţi, Gerti a încheiat:

— Ascultă-n tăcere. Dormi-vei şi tu în curând.[31] Apoi a completat, suspinând: De s-ar sfârşi odată.

31. Goethe, „Cântecul nocturn al drumeţului“, trad. Al. Philippide, în *Opere: Poezia*, vol. 1, Editura Univers, Bucureşti, 1984, p. 96 (n. red.).

Cealaltă spălătoreasă s-a cutremurat. Are aproape de două ori vârsta tinerei Gerti, dar nici nu se gândeşte la moarte. Are o vorbă: „Totu-i trecător.“

În jurul orei 20 m-am întors obosită acasă. Atunci am observat că de fapt nu mai era „acasă“ pentru mine. Familia noastră formată întâmplător s-a destrămat. Domnul Pauli i-a făcut văduvei scandal – lucru pe care-l intuisem de ceva timp – din cauza coşului aproape gol de cartofi, cerându-i să nu-mi mai permită să mănânc şi să locuiesc cu ei. Păi da, situaţia nu-i prea bună pentru mine de când s-a evaporat Nikolai şi nu se mai arată de

nicăieri vreun candidat pentru un „dormit împreună“. Văduva m-a surprins în hol, mormăind şi şovăind, nefiind sigură dacă să-mi dea vestea cea proastă. Totuşi, mă place. Zilele rele ne-au adus împreună. Însă îl cunoaşte pe dl Pauli de mai mult timp decât pe mine, se simte legată de el, speră ca el să-i ofere un fel de siguranţă în viitor. Nu vrea să-l supere cu nimic.

— Slavă Domnului că ştiu care mi-e locul, i-am spus. De mult timp n-am mai putut savura nici o înghiţitură de mâncare în casa asta. Am fost bucuroasă că săptămâna trecută am fost hrănită de ruşi.

Desigur că nu ştiu încă din ce voi trăi săptămâna viitoare, când se va termina munca la ruşi, iar eu voi sta singură sus în mansardă în faţa dulapurilor goale, dependentă de puţina hrană ce ne-a fost repartizată, dar pe care încă n-am primit-o. Îmi strâng lucruşoarele, cele câteva linguri şi haine, pe care le duc sus, însă mai dorm pentru o ultimă noapte în locuinţa văduvei, unde scriu acum aceste rânduri. Bănuiesc că soarta unui orfan este să călătorească. Cea mai mare amărăciune pentru o femeie singură este că de fiecare dată când ajunge să se integreze într-o familie, într-un fel sau altul, după o vreme deranjează, este în plus, nu-i este cuiva pe plac, cu toate că place altcuiva, iar la sfârşit este exclusă, doar ca să nu se tulbure liniştea casei. În cele din urmă, pagina asta tot e pătată de lacrimi.

Miercuri, 30 mai 1945

Ultima zi de spălat rufe. De mâine suntem toate libere. Ruşii îşi strâng lucrurile, pluteşte în aer iminenţa plecării. Înăuntru, în cocioabă, cineva a făcut focul sub cazanul de fiert rufe, un ofiţer voia să facă baie. Soldaţii se spălau în aer liber, în căldări aşezate pe scaune, apoi îşi curăţau toracele zdravăn frecându-se cu nişte prosoape ude.

Astăzi am făcut o cucerire. Tinerii noştri amorezaţi mi-au dat de înţeles prin gesticulări şi frânturi de germană că „ăla“ s-ar fi îndrăgostit de mine şi ar fi gata să facă orice pentru mine, dacă mă… A reieşit că „ăla“ era un soldat înalt şi lat în umeri; avea faţă de ţăran, cu ochi albaştri şi sinceri, dar cu tâmple deja încărunţite. Şi-a mutat ruşinat privirea de la mine când m-am uitat spre el, apoi s-a apropiat cu paşi mici, mi-a luat găleata grea cu apă din mână şi a dus-o pentru mine la albia de rufe. O abordare complet nouă!

Dintre ceilalţi, nici unul n-a avut până acum această idee. Apoi, spre uluirea mea, mi-a spus în germană, fără accent rusesc:

— Mâine plecăm departe, departe de-aici.

Imediat mi-am dat seama despre ce-i vorba: era etnic german. El îmi confirmă că da, provine dintr-o regiune de pe Volga, germana sa – puţin arhaică – îi este limbă maternă. Toată ziua a stat pe lângă mine şi m-a privit cu ochii prietenoşi ai unui tată. Nu era precum cei care mă pipăiau, ci era mai degrabă sfios, un ţăran. Avea mereu acea privire de câine credincios, cu care încerca să exprime o grămadă de lucruri. Cât timp s-a aflat în apropierea mea, bărbaţii din jurul albiei de rufe s-au abţinut de la ciupit şi îmbrâncit.

Astăzi toate trei am muncit din nou ca nişte sclave. Tânăra Gerti a fost deosebit de veselă, cânta şi fredona continuu. Este bucuroasă fiindcă a aflat că nu va naşte un mic rusnac în urma incidentului de pe canapea – lucru care mă face să mă gândesc că mi-a întârziat ciclul deja cu o săptămână. Totuşi nu mă îngrijorez, cred în continuare că prin acel Nu lăuntric am reuşit să mă apăr de aşa ceva.

Vesela Gerti avea crampe puternice. Am încercat s-o menajăm puţin, spălând câteva dintre rufele ei. Ziua a fost cenuşie şi apăsătoare, orele treceau cu greu. Spre seară au apărut ruşii, unul după celălalt, şi şi-au luat hainele care se uscaseră între timp. Unul dintre ei avea la el o batistă de femeie, elegantă şi cu marginea brodată, pe care a dus-o la inimă şi a spus, cu ochii daţi peste cap, un singur cuvânt: numele oraşului „Landsberg“. Ca să vezi, alt Romeo. Poate că Petka va face la fel prin pădurile siberiene, îşi va duce mâna sa uriaşă de tăietor de lemne la inimă şi, cu ochii daţi peste cap, îmi va şopti numele – asta, desigur, dacă nu mă înjură la fiecare lovitură de topor.

În învălmăşeala de la plecare, bucătarul nu ne-a mai adus astăzi mâncare. A trebuit să ne prezentăm la cantină şi să sorbim alături de celelalte supa de orz. Acolo circula zvonul că plata de opt mărci pe zi, care ne-a fost promisă săptămâna trecută, ar fi băgat-o ruşii în propriile buzunare. A urmat alt zvon, mult mai răvăşitor: la radio s-ar fi spus că urmează să se abată o hoardă de mongoli peste Berlin – atât de înfiorători, că nici măcar Stalin n-ar fi putut să-i ţină în frâu şi că ar fi fost obligat să le acorde trei zile pentru

jafuri şi violuri, iar toate femeile au fost sfătuite să se ascundă în casele lor… O adevărată nebunie, desigur. Însă femeile cred această ştire şi pălăvrăgesc şi se plâng care mai de care, până când intervine traducătoarea noastră. E o femeie dură, care ne tutuieşte pe toţi şi e pe aceeaşi frecvenţă cu supraveghetorii noştri, cu toate că fusese adusă tot ca muncitoare, la fel ca noi toate. Însă datorită celor câteva frânturi de rusă pe care le vorbeşte (ea provine din partea polonă a Sileziei Superioare) a reuşit să ajungă traducătoare. Eu am oricum cunoştinţe mult mai bune de rusă decât ea. Sunt însă fericită că nu m-am dat de gol. Mi-ar fi displăcut să traduc ordine şi strigătele supraveghetorilor noştri. Cu toţii ne temem de această traducătoare. Are nişte canini ascuţiţi şi o privire pătrunzătoare şi răutăcioasă. Exact aşa îmi imaginez femeile-gardian din lagărele de concentrare.

Seara, la cantină, ni s-a adus la cunoştinţă că suntem eliberate de îndatoriri. Pentru plată urma să ne interesăm săptămâna următoare la primărie la camera x, la casierie. Poate vom fi plătiţi acolo, poate că nu. Trebuie să aşteptăm. Am dat mâna cu micuţa Gerti şi cu cealaltă spălătoreasă – cu grijă, fiindcă toate trei avem mâinile pline de răni – şi le-am urat tot binele. Gerti vrea să se întoarcă în Silezia, unde trăiesc părinţii ei. Sau trăiau. Nimeni nu ştie nimic sigur.

Joi, 31 mai 1945

Astăzi începe existenţa mea solitară din mansardă. Trebuie să fi fost vreun instinct sau o presimţire care m-a făcut să înfulec cu atâta lăcomie atunci când locuiam în casa văduvei. Ştiam doar că nu e ceva veşnic. De aceea am mâncat cât am putut de mult. Iar asta nu mi-o poate lua nimeni. Dar cu-atât mai grea este trecerea de la viaţa de huzur la aproape nimic. Nu am nici un fel de provizii şi nu am primit mai nimic din raţia cuvenită. Am doar pâinea pe care o primim zilnic. Eu primesc 300 de grame pe zi, adică şase chifle cenuşii de secară, pe care cu uşurinţă le termin la micul dejun. Astăzi însă nu mai sunt chifle, aşa că în locul lor trebuie să iau o pâine de un kilogram. Am făcut o cruce deasupra, aşa cum făcea mama foarte credincioasă a mamei mele. Să nu-mi lipsească niciodată pâinea aici sus. Cele trei porţii

zilnice le-am marcat cu câte un semn făcut în crustă. N-am grăsime cu care să ung pâinea. Cartofii uscaţi şi restul de făină de mazăre, pe care le-am primit de la văduvă, ajung pentru două mese de prânz. Pentru seară nu am nimic consistent, doar urzici. Sunt atât de fade. Chiar acum, în timp ce scriu aceste cuvinte, am sentimentul că în loc de cap am un balon ce urmează să-şi ia zborul în curând. Iar dacă mă aplec, încep să ameţesc. Schimbarea e prea drastică. Totuşi mă bucur că am avut nişte săptămâni îmbelşugate. Mi-au dat putere. Odată şi-odată tot o să înceapă cu repartiţia alimentelor. Nu mă mai pot baza pe un furnizor rus – gata cu chestiile astea.

Astăzi am rânit toată ziua prin mansardă. O zi de tăcere şi singurătate, prima după o lungă perioadă. Cu această ocazie am descoperit că a dispărut radioul proprietarului. Pe locul unde era se văd acum în var urme de mâini – sunt amprente clare, adevărate probe pentru Sherlock Holmes. Am conchis că domnii tinichigii s-au cam servit de-aici, dar acum e rândul meu să pun capăt acestei situaţii. Adresa lor o primesc de la menajera fostului proprietar al clădirii, care a fugit în Vest. Ea îi ţine locul şi este acum autoritatea care încasează momentan chiria pentru luna iunie. Chiria lunii mai a fost anulată – deoarece, în arhive, luna mai 1945 nu există.

Vineri, 1 iunie 1945

În jardiniere creşte o plantă cu frunze creţe şi una cu frunzele rotunde. Verdele lor îmi dă o stare de bine în fiecare dimineaţă. La micul dejun am mâncat trei felii de pâine unse cu o pastă pe care mi-am preparat-o singură din drojdie şi apă. Trebuie să strâng cureaua.

În ciuda acestui fapt am pornit la drum, de data asta spre cartierul Steglitz, să vizitez o tânără secretară din fosta mea firmă.

La Berlin începe curăţenia. Copiii sunt iarăşi curaţi. Pretutindeni vezi caravane de familii cu cărucioare – refugiaţi din împrejurimile Berlinului care se-ndreaptă spre casă. Ici-colo, pe pereţi şi pe stâlpii de iluminat, sunt lipite anunţuri care îi cheamă pe locuitorii din Silezia şi Prusia Orientală să se alăture transporturilor în grup în călătoria spre est. Se pare că spre vest este mai dificil de ajuns, Elba încă nu poate fi trecută. Acolo s-au întâlnit

rusnacii cu americanii, acolo încă mai sărbătoresc ceea ce la radio se numeşte „înfrăţirea“.

Pe drum am trecut pe lângă şiruri lungi de femei îmbrăcate în albastru şi gri, care se întindeau peste munţii de dărâmături. Găleţile treceau din mână-n mână. Ne-am întors în vremea piramidelor, doar că nu construim, ci demolăm.

Clădirea prietenei mai era în picioare, părea însă foarte afectată de evenimente. În casă se vedeau urme de incendiu şi crăpături în ziduri. Tapetul sfâşiat atârna de pe perete, însă în cămăruţa ei Hilde avea o vază cu flori. Am început să vorbesc, dar fiindcă Hilde păstra în continuare tăcerea, am încercat să inventez tot felul de întâmplări hazlii, ca s-o fac să râdă. În cele din urmă a început să vorbească. Atunci am încremenit într-o tăcere stânjenitoare.

Hilde purta o rochie bleumarin fiindcă n-avea una neagră. La 26 aprilie şi-a pierdut unicul frate. În timp ce mama şi sora au rămas în adăpost, el s-a dus pe stradă, să vadă ce se întâmplă. O schijă l-a lovit în tâmplă. Cadavrul său a fost jecmănit – de germani. Apoi i-au dus trupul gol într-un cinematograf aflat în apropiere. Hilde şi-a găsit fratele acolo de-abia după două zile de căutări. Împreună cu mama ei, i-au pus trupul pe un căruţ şi l-au dus la Volkspark, i-au săpat o groapă puţin adâncă şi l-au înmormântat. Tânărul de şaptesprezece ani a fost îngropat învelit în mantaua sa de ploaie. Şi acum se află tot acolo. Tocmai a plecat mama la el, să-i pună nişte tufe de liliac pe mormânt.

Mama şi fiica au scăpat de abuzurile ruşilor. Au fost protejate deoarece locuinţa lor se află la etajul al patrulea. În plus, balustrada de la etajul al treilea este distrusă şi nimeni n-a crezut că mai locuieşte cineva mai sus. Hilde povesteşte că la ei în adăpost era o fată de doisprezece ani, mult prea înaltă pentru vârsta ei, iar ruşii au luat-o împreună cu celelalte femei şi au „epuizat-o“. Spre norocul ei, se afla un medic în apropiere, care i-a sărit după aceea în ajutor. O altă femeie din casă a primit din partea unui rus, aflat în trecere, o batistă murdară înnodată, în care a găsit tot felul de bijuterii – o comoară de aur, despre a cărei valoare fabuloasă circulă în clădire zvonurile cele mai fanteziste.

Hilde povesteşte toate astea fără pic de emoţie. Trăsăturile feţei ei s-au schimbat şi arată diferit. A fost marcată pe viaţă.

Pe drumul de întoarcere am făcut un ocol, ca să trec pe la prietena mea Gisela. Cele două foste studente din Breslau sunt încă la ea. Toate trei sunt murdare, căci de dimineaţă au muncit câteva ore în coloana de femei care strângeau dărâmăturile. Blonda Hertha avea faţa roşie ca focul şi stătea culcată pe canapea. Doctoriţa care locuieşte alături a diagnosticat-o cu inflamaţie a ovarelor. În plus, Hertha este aproape sigur însărcinată. Dimineaţa vomită puţina pâine uscată de la micul dejun. Mongolul care i-a luat fecioria a siluit-o, a avut-o de patru ori la rând.

La masa de prânz, cele trei aveau o supă chioară de făină. Ca să nu se simtă jignite, a trebuit să mănânc cu ele; în plus, şi mie mi-era foarte foame. Gisela a adăugat nişte urzici tăiate, care cresc în jardinierele de pe balcon.

Apoi am mers acasă, sus în mansarda mea. O imagine de pe drum: un sicriu negru, mirosind foarte puternic a gudron, legat cu sfoară de un cărucior împins de un bărbat şi o femeie, iar un copil şedea pe el. Altă imagine: o maşină de gunoi încărcată cu şase sicrie, unul dintre ele servea drept banchetă pentru şofer şi gunoieri. Ei îşi luau micul dejun în mers, treceau o bere de la unul la altul şi beau pe rând din ea.

Sâmbătă, 2 iunie 1945

L-am vizitat pe unul dintre tinichigii şi i-am explicat chiar din uşă că am venit să recuperez aparatul de radio dispărut din mansarda mea. La început, omul s-a prefăcut că habar n-are despre ce vorbesc: el nu ştie nimic, sigur mă înşel.

Atunci m-am folosit de-un şiretlic: i-am arătat biletul vechi de la primărie pe care scrie că sunt repartizată comandantului local ca traducătoare şi i-am spus că un soldat rus îmi stă oricând la dispoziţie pentru eventuale percheziţii. La care omului i-a revenit brusc memoria: da, e posibil ca tovarăşul lui de lucru, care locuieşte tot aici în clădire, să fi luat radioul doar ca să-l pună bine, ca nu cumva să fie furat. M-a lăsat să aştept, a urcat la următorul etaj şi s-a întors după trei minute cu aparatul – încă împachetat şi prins cu sfoară. Până şi hârtia de împachetat o luaseră tot din mansardă.

Autoritatea ca mijloc de constrângere. Cu ajutorul unui bileţel m-am prefăcut că am autoritate. Şiretlicul a funcţionat imediat. Sunt convinsă că altfel n-aş fi primit radioul înapoi. În ciuda acestui fapt, am rămas cu un sentiment neplăcut. Dar probabil că prin astfel de şiretlicuri punem în mişcare aproape toate lucrurile în viaţă – căsnicii, firme, state, armate.

La prânz am stat tolănită la soare pe balconul mansardei. De acolo m-am uitat prin fereastra de vizavi. O femeie lucra la maşina de cusut şi tighelea fâşii roşii şi albastre. Apoi a decupat dintr-o cârpă albă nişte cercuri cărora le-a tăiat marginile, transformându-le în stele. *Stars and Stripes* – stele şi dungi. Asta urmează să devină: un steag american. Mai devreme am întâlnit femeia cu eczemă în casa scării, care m-a întrebat câte stele are steagul american. Nu ştiam cu exactitate dacă sunt 48 sau 49, i-am sugerat să se uite în dicţionarul văduvei. Pentru cusătoresele germane este un steag greu de realizat, nu numai din cauza culorilor, ci mai ales din pricina modelului. În schimb, ce simplu se face steagul rusesc: ai nevoie doar de vechile steaguri cu svastică, pe care le poţi găsi în fiecare gospodărie nebombardată, din care se taie motivul alb-negru cu svastica, iar apoi se coase pe partea roşie un ciocănaş, o seceră şi o stea galbenă. Cel mai simplu steag de realizat e tricolorul, căci francezii sunt şi ei, la rândul lor, învingători: pur şi simplu albastru şi alb şi roşu, trei fâşii cusute pe verticală – şi gata. Pentru roşu, cele mai multe cusătorese iau nanchin sau resturi ale steagurilor naziste. Iar resturi de cearşaf alb se găsesc uşor. Problema o reprezintă albastrul. Am văzut cum s-au tăiat haine de copii şi feţe de masă pentru a fi folosite în acest scop. Văduva a sacrificat o bluză galbenă pentru ciocanul, secera şi steaua sovietică. Steagul britanic, *Union Jack*, este croit după dicţionarul ei, doar că nu fâlfâie. Stă pe catarg ţeapăn ca o scândură, din cauza metrilor de chingă de pe dosul materialului albastru – provenit dintr-un şorţ –, cusuţi ca să susţină toate dungile şi crucile.

Aşa ceva este posibil doar la noi în ţară. Cineva a dat ordinul – nu ştiu cine – că trebuie arborate toate cele patru steaguri ale învingătorilor. Şi uite-aşa gospodina germană reuşeşte să le facă din nimic. Dacă aş fi un colecţionar dintr-o ţară învingătoare, aş merge să adun câteva dintre aceste cârpe uimitoare, aceste rarităţi atât de diferite în culoare, formă şi material. Pretutindeni pe strada noastră au apărut în cursul după-amiezii tot felul de

steguleţe înduioşător de strâmbe şi de decolorate, arborate pe clădiri ca nişte fanioane pe o casă cu păpuşi.

În jurul orei 17 a apărut la mine din senin Ilse R., pe care am vizitat-o în urmă cu două săptămâni în Charlottenburg. A făcut acest drum lung, şi chiar pe tocuri înalte, fiindcă n-are alţi pantofi, ce să-i faci – femeie rafinată din alte vremuri. A venit cu un plan. Soţul ei cunoaşte un ungur sosit cu puţin înainte de începutul războiului în Germania. Acesta are, din câte spune ea, un teanc de dolari americani şi vrea să-i investească în ceva. Cel mai profitabil i se pare o editură, care să publice ziare, reviste şi cărţi. După cum spune chiar el, nu mai există nici una din editurile vechi, pentru că toate au pactizat cu naziştii. Prin urmare, piaţa îi aparţine acum primului venit, care are trecutul nepătat şi face rost de hârtie. Vor să mă coopteze şi pe mine, căci am experienţă de lucru într-o editură şi cunoştinţe cu privire la punerea în pagină. Eu nu-l cunosc pe ungur, n-am auzit niciodată de el, consider că toate sunt doar vorbe-n vânt. Dar poate mă înşel. În orice caz am fost de acord. Din momentul în care ar începe să funcţioneze firma, aş primi adeverinţa de angajată – şi astfel mi s-ar da cartela II, cu 500 de grame de pâine pe zi, în loc de 300 de grame. E de neimaginat!

În timp ce Ilse era la mine, m-a vizitat şi văduva. Toate trei am pălăvrăgit ca la o serată a doamnelor. Lipseau doar cafeaua şi cozonacul, n-aveam nimic cu ce să le servesc. Totuşi ne-am simţit foarte bine toate trei şi chiar ne-am măsurat umorul negru cu tot felul de glume despre violuri.

A fost o seară liniştită pentru mine, pe care aparatul de radio, recuperat de la tinichigii, a făcut-o chiar şi mai frumoasă. Însă foarte curând l-am închis. După jazz, dezvăluiri, Heinrich Heine şi umanitate, au urmat sloganuri siropoase de proslăvire a Armatei Roşii. Ăştia mai bine să nu spună nimic sau s-o zică clar şi răspicat: „Punct şi de la capăt.“

Duminică, 3 iunie 1945

O duminică liniştită, soare puternic. Steguleţele inexpresive, făcute-n casă, aduc o pată de culoare pe stradă. Mi-am făcut de lucru prin casă, mi-am fiert supa de orz pe un reşou care se stingea foarte des. Mai am două porţii, apoi s-a terminat cu orzul. Grăsime oricum nu mai am, încă n-am primit

raţia de alimente. La magazin mi s-a spus că uleiul rusesc de floarea-soarelui urmează să sosească. Deja vedeam dinaintea ochilor vastele câmpii roditoare şi aurii de floarea-soarelui din Ucraina. De-ar fi adevărat...

După masa de prânz a urmat cel de-al doilea drum spre Charlottenburg prin oraşul prăfuit şi pustiit. Picioarele mele se mişcă de-a dreptul mecanic. Sunt ca o maşină automată de mers pe jos.

La Ilse şi soţul ei l-am întâlnit pe ungur, care chiar este dornic şi hotărât să pornească o afacere. E un individ tuciuriu, cu fruntea dreptunghiulară, poartă o cămaşă proaspăt călcată şi arată atât de bine hrănit, încât n-am nici o îndoială cu privire la dolarii săi. Într-o germană destul de stâlcită, ne-a prezentat planul lui, care era să înfiinţeze, întâi de toate, un cotidian. Vrea să-l intituleze *Die neue Tat – Fapta cea nouă.* Momentan, la noi este totul nou. Discutăm despre cuprinsul şi orientarea ziarului. La discuţie participă şi un artist grafic, care schiţase deja placheta de nume, foarte îndrăzneaţă.

În afară de asta, ungurul vrea să editeze mai multe reviste, una pentru femei, una pentru tineret – pagini de reeducare democratică. (Cuvântul l-a auzit la radio.) L-am întrebat cât de departe a ajuns în negocierile cu ruşii. Mi-a răspuns că pentru asta ar mai fi timp – pe moment este important să cumpere toată hârtia rămasă în Berlin, ca să elimine concurenţa încă de la început.

Cert e că ungurul se crede un fel de Ullstein sau Hearst al viitorului. El vede zgârie-nori acolo unde noi vedem dărâmături, visează un concern gigantic. Un buzunar plin de dolari poate fi o inspiraţie foarte puternică.

În ciuda dubiilor şi rezervelor mele, m-am aşezat imediat alături de desenator şi am schiţat împreună prima pagină a ziarului. Ungurul vrea un format mare şi multe poze. În ceea ce priveşte maşina de tipărit – de aspectul ăsta se ocupă soţul lui Ilse, care este inginer. El ştie o imprimerie care încă zace pe jumătate îngropată sub dărâmături. Crede că maşinile de tipărit pot fi puse iarăşi în funcţiune de specialişti. Îi răspund că nu pot fi recuperate decât după ce trupele ruseşti pleacă din ţară. Însă domnul R. zice zâmbind că astfel de maşini ar fi mult prea vechi pentru cuceritori, că or avea ei propriii lor specialişti şi că aleg doar ce este mai bun şi mai nou.

Am ajuns cu bine acasă, îmi simt încă picioarele amorţite de la mersul în pas alert. Sunt însă veselă şi presimt că mi se iveşte o şansă.

Acum depinde doar de mine. Mâine ar trebui să înceapă munca de planificare pentru reviste. Momentan folosim locuinţa inginerului pe post de birou. Îmi voi primi masa de prânz tot acolo. Ilse a reuşit să şterpelească un săculeţ de mazăre. Foarte bine.

Pentru seară m-am gândit la o mică delicatesă. Din restul de zahăr rămas în pungă am luat o linguriţă cu vârf, pe care am pus-o într-un păhărel. Înmoi vârful arătătorului în pahar, încet şi fără grabă, savurând acest gest de fiecare dată, şi mă bucur de cristalele dulci pe limbă mai mult decât de o întreagă cutie cu bomboane de ciocolată.

Luni, 4 iunie 1945

Drum matinal spre Charlottenburg, zăpuşeală. Revistele noastre au prins deja contur. Am adunat texte din autori interzişi, pe care i-am avut la îndemână, provenind din biblioteca personală a domnului R. sau de altundeva din clădire. Maxim Gorki, Jack London, Jules Romains, Thomas Wolfe, chiar şi autori mai vechi, precum Maupassant, Dickens, Tolstoi. Singura problemă care se pune este cum vom putea intra în posesia drepturilor de autor, deoarece autorii mai sunt încă protejaţi de această lege şi nici una dintre vechile edituri nu mai există. Pe ungur nu-l interesează astfel de detalii mărunte. El vrea să le publice.

— Dacă vine cineva după aceea şi vrea bani, atunci o să-l plătim.

Loveşte cu palma peste buzunar. A făcut deja rost de o bicicletă, pe care o pune în mod generos la dispoziţia „editurii“, care, deocamdată, există doar fictiv.

La prânz am primit într-adevăr supă de mazăre, din păcate gătită prost: din spusele lui Ilse, mazărea nu se înmoaie în timp ce fierbe. Prin urmare a tocat totul. Rezultatul este aspru ca nisipul, însă poate fi înghiţit. În schimb, a fiert în supă o bucăţică de slănină, eu am primit şoriciul, pentru că trebuie să parcurg un drum atât de lung. Ar trebui să mă cântăresc iarăşi, simt că-mi cade carnea de pe oase. Toate fustele îmi sunt deja prea largi.

În jurul orei 18 am pornit spre casă. Străzile erau însufleţite de multe caravane mici şi obosite. De unde vin? Încotro se îndreaptă? Nu ştiu. Cele mai multe grupuri mergeau spre est. Vehiculele semănau, erau cam la fel:

cărucioare ca vai de ele, umplute până la refuz cu saci, cutii, cufere. De obicei erau trase de cineva legat de cărucior cu frânghii, o femeie sau un copil mai mare. În spate mergeau copii mai mici sau câte un bătrânel care împingea. Sus, pe vechiturile de pe aproape fiecare dintre cărucioare, mai tronau şi câţiva oameni: copii foarte mici sau rude mai în vârstă. Bătrânii arătau groaznic, atât bărbaţii, cât şi femeile: palizi, emaciaţi, pe jumătate morţi, scheletici. Se spune că la popoarele nomade, precum laponii sau indienii, bătrânii neputincioşi obişnuiau cândva să se spânzure singuri de creanga unui copac sau se îngropau în zăpadă ca să moară. Civilizaţia occidentală creştină îi târăşte după ea, atât timp cât mai respiră. Mulţi vor trebui să fie îngropaţi la marginea drumului.

„Cinstiţi-i pe bătrâni“, da – dar pe un cărucior plin cu refugiaţi nu e nici loc, nici timp pentru aşa ceva. M-am gândit la felul în care societatea noastră îi tratează pe cei vârstnici, la valoarea şi demnitatea celor ce trăiesc mult. Odinioară bătrânii erau cei care domneau peste averi. Însă în această masă de oameni lipsiţi de orice posesiune – din care facem parte cu toţii aproape – vârsta nu mai contează deloc. Ca bătrân, nu eşti venerat, ci mai degrabă demn de milă. Se pare însă că tocmai această situaţie ameninţătoare îi îndeamnă pe bătrâni să acţioneze şi îi întărâtă să-şi dorească să trăiască. Dezertorul de la noi din clădire i-a povestit văduvei că trebuie să ascundă fiecare firimitură de bătrâna lui soacră. Ea fură tot ce găseşte şi mănâncă pe furiş; fără ezitare le haleşte fiicei şi ginerelui toată raţia de alimente. Dacă-i spui ceva, atunci se vaită că vrei s-o laşi să moară de foame, cu alte cuvinte s-o ucizi, doar ca să pui mâna pe locuinţă. În felul acesta, matroanele respectabile se transformă în fiare care se agaţă lacome cu ghearele de frântura de viaţă rămasă.

Marţi, 5 iunie 1945

Am dormit prost, dureri de dinţi. Cu toate astea, m-am trezit dimineaţa şi am pornit spre Charlottenburg. Steguleţele se văd şi astăzi pretutindeni. Se pare că Aliaţii ar fi aterizat cu miile pe aeroport – englezi, americani, francezi. În onoarea lor flutură aceste steguleţe caraghioase şi de dimensiuni inegale, rod al hărniciei femeilor germane din acest sfârşit de săptămână.

Între timp, camioanele ruseşti pleacă în continuare burduşite cu maşinăriile noastre.

Îmi târăsc picioarele, am acelaşi mers automat, ca o maşină. La urma urmei parcurg în jur de 20 de kilometri pe zi, având hrana cea mai sărăcăcioasă. Munca îmi face plăcere. Ungurul născoceşte zilnic ceva nou. A auzit undeva că mai întâi se va repartiza hârtie doar pentru manuale şcolare. Prin urmare, a adăugat manualele şcolare în programul editurii. Mizează că va fi o nevoie stringentă de abecedare germane actualizate şi de manuale de gramatică rusă; îmi dă sarcina să-mi bat capul cu treaba asta. Între timp, Ilse ne dă o ceaşcă de cafea adevărată. La ora 18 am pornit spre casă, simţind drumul prin tălpile pantofilor (au talpa subţire ca o foaie de hârtie). Pe drum am întâlnit primul autobuz al transportului public german, o maşină care circulă la fiecare jumătate de oră; din păcate este arhiplină, nici vorbă să poţi urca. Am mai văzut şi câţiva jandarmi germani nou angajaţi; arătau ca nişte băieţaşi subţirei, care se străduiau din răsputeri să nu iasă în evidenţă.

Am ajuns acasă transpirată până la piele şi cu dureri de picioare. Pe scară m-am întâlnit cu văduva, care avea o surpriză pentru mine: Nikolai o vizitase şi întrebase de mine! Nikolai? A trebuit să mă gândesc mai mult timp până când mi-am amintit de el, acel locotenent-major şi inspector bancar de demult; Nikolai, cel care promisese să vină şi nu a mai venit.

— La ora opt vrea să treacă iarăşi, spuse văduva. Trebuie să apară. Nu te bucuri?

— *Je ne sais pas*[32], i-am răspuns, gândindu-mă la cunoştinţele de franceză ale lui Nikolai.

32. Nu ştiu (fr., n. red.).

Sinceră să fiu, nu ştiam dacă să mă bucur. După ce Nikolai dispăruse deja de două ori, mi se părea cu totul neverosimil că-l voi vedea în carne şi oase. Trecuse şi prea mult timp. Nu voiam să mi se mai amintească de asta. Şi eram atât de obosită.

M-am spălat în fugă şi, după cum obişnuiesc să fac după marşul forţat zilnic, m-am culcat o oră, când dintr-odată s-a auzit soneria. Era într-adevăr

Nikolai. Pe holul întunecat am schimbat câteva vorbe în franceză. Când l-am poftit în cameră şi m-a văzut la lumină, s-a speriat vădit:

— Ce s-a întâmplat? Cum arătaţi!

Îi păream slabă şi ca vai de mine şi dorea să ştie cum a fost posibil aşa ceva într-o perioadă atât de scurtă. Păi, multă muncă şi drumuri nesfârşite în timp ce faci foamea şi ai la dispoziţie doar puţină pâine uscată – e normal să ajungi numai piele şi os. Straniu că eu n-am băgat de seamă că m-am schimbat atât de mult. Nu ai nici o posibilitate să te cântăreşti, iar în oglindă te uiţi doar în grabă. Să fie chiar atât de rău oare?

Ne-am aşezat faţă-n faţă la măsuţa de fumat. La cât eram de obosită, de-abia m-am abţinut să nu casc, nu-mi mai veneau cuvintele în minte, eram atât de adormită, încât habar n-aveam despre ce vorbea Nikolai. Între timp mi-am revenit, voiam cu tot dinadinsul să fiu drăguţă cu el; la rândul lui, a fost foarte amabil, dar distant. Probabil şi-a imaginat o cu totul altă primire. Sau stafia palidă în care mă transformasem nu-i mai plăcea acum. În cele din urmă am priceput că Nikolai venise şi de data aceasta pentru a-şi lua rămas-bun, că era repartizat deja în afara oraşului şi că astăzi nişte treburi îl aduseseră o zi la Berlin, pentru ultima oară, după cum spunea el. Prin urmare, nu trebuia să mimez o faţă prietenoasă, nu trebuia să mă prefac că mă interesează. În acelaşi timp am resimţit mereu un regret ascuns că lucrurile s-au petrecut astfel cu Nikolai. Părea un om bun. La despărţire, în holul casei, mi-a pus ceva în mână, şoptindu-mi:

— *En camarades, n’est-ce pas*?[33]

33. Ca între prieteni, nu? (Fr., n. red.)

Erau bancnote, peste 200 de mărci. În afară de câteva expresii, spuse în timp ce căscam, el n-a primit nimic de la mine. Mi-ar plăcea să-mi cumpăr ceva de mâncare de banii ăştia, chiar de-ar fi numai cina pentru astăzi. Însă în astfel de timpuri fiecare ţine cu dinţii de ceea ce are. Şi aşa dispare piaţa neagră.

Miercuri, 6 iunie 1945

S-a lăsat seara, iar maşina automată de mers s-a întors acasă. Afară plouă. Înăuntru, ce bucurie, curge iarăşi apă la robinetele din locuinţa mea. Am umplut cada şi mi-am turnat apă pe cap. Gata cu anevoiosul cărat de găleţi cu apă pe scări.

Altă zi de muncă grea. L-am însoţit pe ungur ca să rezolvăm problema chiriei pentru spaţiile de lucru. Mai întâi am fost la primărie, unde ungurul a făcut rost de formulare, ştampile şi semnături care să-i autorizeze planurile şi să-i dovedească integritatea. Am văzut acolo personaje fabuloase: tineri dansatori, o evreică ce stătuse ascunsă până acum, care vorbea despre operaţia ei la nas, un bărbat mai în vârstă cu o barbă strălucitor de roşie, de asirian, pictor de tablouri „degenerate“. Îşi fac apariţia din toate cotloanele: personaje care ani de zile n-au mai fost văzute.

Discuţie aprinsă cu Ilse şi soţul ei după o ceaşcă de cafea adevărată: oare domnul R. să accepte o ofertă şi să plece la Moscova? I se pune la dispoziţie o funcţie de conducere, un salariu bun… Însă Ilse se împotriveşte din răsputeri, mai ales că soţul ei ar trebui să plece cât mai repede şi singur. Nici pe el nu-l prea încântă asta. Vrea să respire în continuare aer occidental şi a prins curaj odată cu toate planurile noastre pentru editură, aşa că speră ca într-o bună zi să participe din nou la jocul bine-cunoscut de bani şi putere şi maşini mari al bărbaţilor.

Astăzi negociază Aliaţii între ei. Radioul ne bombardează cu discursuri, ne inundă cu vorbele frumoase cu care foştii noştri duşmani se omagiază reciproc. Eu înţeleg doar că noi, germanii, suntem terminaţi, suntem o colonie, suntem la cheremul lor. Nu pot schimba nimic din toate acestea, trebuie să înghit în sec. Vreau doar să încerc să-mi duc mai departe bărcuţa mea prin aceste ape. Asta înseamnă muncă multă şi puţină pâine – dar bătrânul soare e în continuare pe cer. Şi poate propria inimă va vorbi iarăşi cu mine. Am avut parte de atâtea în viaţa asta – îmi ajunge cu prisosinţă!

Joi, 7 iunie 1945

Maşina automată de mers a avut astăzi o zi liberă. Dimineaţa stăteam deja la coadă la zarzavagiu să cumpăr nişte dovleac murat. Din păcate, ulterior s-a dovedit a fi foarte sărat – nici n-am reuşit să-l înghit. Spre norocul meu,

am primit două legături de legume uscate şi o pungă de cartofi uscaţi. În plus, am cules din grădinile de lângă ruine o pungă de urzici – le-am rupt elegant, cu o pereche de mănuşi impermeabile, pe care le-am salvat din subsol împreună cu alte haine de-ale mele. Am înghiţit cu aviditate ierburile acelea, am băut şi apa în care au fiert, m-am simţit cu-adevărat înviorată.

Am făcut un calcul şi mi-am dat seama că ciclul mi-a întârziat mai bine de două săptămâni, aşa că m-am dus la şapte clădiri distanţă, unde văzusem odată inscripţia de la cabinetul medical al unei doctoriţe. Nu mai fusesem niciodată acolo şi nici nu ştiam dacă-şi reluase activitatea. Am dat peste o femeie blondă, cam de-aceeaşi vârstă cu mine, care îşi făcea meseria într-o încăpere bombardată. În loc de sticlă fixase în geamuri mai multe radiografii vechi cu câte un torace. N-o interesau discuţiile, ci a trecut direct la subiect.

— Nu, spuse ea după control, nu se poate constata nimic, totul este în ordine.

— Dar mi-a întârziat ciclul. E pentru prima oară când mi se întâmplă.

— Dacă aţi şti câte femei au această problemă. Chiar şi eu. E din cauza lipsei de hrană. Corpul îşi economiseşte sângele. Încercaţi să mai puneţi nişte carne pe dumneavoastră. Atunci se va normaliza situaţia.

Mi-a cerut zece mărci, iar eu i le-am dat. Dar aveam conştiinţa încărcată, oare ce putea face cu banii ăştia? La sfârşit m-am încumetat şi am întrebat-o dacă într-adevăr vin femei însărcinate cu ruşi şi-i cer ajutorul.

— Mai bine să nu vorbim despre asta, răspunse ea tăios şi-mi arătă uşa.

Seară liniştită, doar pentru mine. Rafale de vânt suflă prin ferestrele fără geam, aducând praf în cameră. Oare unde m-aş muta din casă dacă, într-o bună zi, s-ar întoarce proprietarul locuinţei? Oricum e limpede că dacă nu eram eu mansarda ar fi fost golită de mult de tinichigii şi de alţi concetăţeni de-ai mei.

Vineri, 8 iunie 1945

Maşina automată de mers a fost iar pe drum. Astăzi o întâmplare uimitoare: între timp s-a reluat circulaţia trenurilor preorăşeneşti, făcându-se probe pe un tronson al liniei. Am văzut vagoanele roşii şi galbene în dreptul

peronului, am urcat scările, mi-am cumpărat un bilet cu două parale vechi de-ale noastre şi am urcat. Oamenii stăteau pe bănci cu un aer ceremonios. Două persoane s-au strâns puţin şi mi-au făcut loc. A fost o călătorie rapidă prin soare şi deşerturi de moloz. Toate minutele obositoare şi nesfârşite de mers zburau pe lângă mine. Am regretat nespus că urma să cobor în curând. Călătoria a fost atât de plăcută, un adevărat cadou.

Astăzi am fost foarte harnică. Împreună cu Ilse am alcătuit planul primului număr al revistei pentru femei. Doar asupra titlurilor încă nu ne-am pus de acord, aşa că am lucrat împreună la ele. Cu siguranţă fiecare titlu ar trebui să conţină cuvântul „nou“.

O zi stranie, ca un vis, am văzut oamenii şi lucrurile ca printr-un văl. M-am întors acasă cu picioarele pline de răni dureroase, sunt moartă de foame. La Ilse primim acum doar o singură farfurie cu câte două polonice cu supă de mazăre, căci face economie cu proviziile. Pe stradă mi s-a părut că toţi trecătorii mă priveau cu ochi goi şi înfometaţi. Mâine vreau să merg iar să caut urzici. Pe drum am cercetat deja fiecare petic de verdeaţă.

Pretutindeni se simte teama. Oamenii se tem pentru pâine, pentru viaţă, muncă, salariu, pentru ziua de mâine. O înfrângere foarte, foarte amară.

Sâmbătă, 9 iunie 1945

Zi de odihnă pentru mine. Ne-am înţeles că, atât timp cât nu mai am nimic de mâncare, să fac drumul epuizant de 20 de kilometri doar o dată la două zile.

În magazinul alimentar unde sunt înregistrată am primit pe bonuri nişte crupe şi zahăr; mi-am asigurat astfel încă două sau trei mese. Cu mâinile mele, înmănuşate elegant, am rupt un adevărat munte de urzici, alături de lobodă şi păpădie.

După-masă am fost la coafor pentru prima oară de nu mai ştiu când. La spălat mi-a ieşit un kilogram de jeg din păr, apoi am cerut să-mi facă părul permanent. Frizerul a apărut de undeva, a preluat frizeria destul de răvăşită a unui coleg dispărut, care a fost recrutat în ultima clipă în trupele Volkssturm şi a cărui familie ar fi fost evacuată în Turingia. O singură oglindă mai este întreagă, iar o cască de uscat e pe jumătate funcţională.

Frizerul vorbea ca înainte de război: „Da, stimată doamnă, desigur, cu plăcere, stimată doamnă…“ Toate aceste expresii curtenitoare îmi sună acum cumplit de străin. „Stimată doamnă“ este într-o anumită măsură o formulă doar de uz intern, o monedă folosită doar între noi, germanii. Pentru restul lumii nu suntem altceva decât femei de moloz şi gunoi.

Duminică, 10 iunie 1945

Se spune la radio că administraţia militară a ruşilor va fi instalată în cele din urmă şi la Berlin şi că Rusia se va întinde de-acum înainte până la Bavaria, Hanovra şi Holstein; că englezii primesc Rinul şi zona Ruhr, iar americanii Bavaria. O lume cu susu-n jos şi o ţară despicată în bucăţi. De o lună este pace.

O dimineaţă de reflecţie, cu muzică şi soare, în care am citit din Rilke, Goethe, Hauptmann. E o consolare faptul că ei sunt în continuare germani şi aparţin acestui popor.

Am plecat la prânz, pe la unu şi jumătate. Marş sufocant printr-un Berlin rămas în continuare pustiu şi mut până în Charlottenburg, unde am stat iarăşi cu toţii şi ne-am sfătuit. Ni s-a alăturat un coleg nou, de meserie tipograf. După părerea lui n-are nici un rost să muţi achiziţia de hârtie pe primul loc. Cine are hârtie, ăla se agaţă de ea, ba chiar o ţine ascunsă, fiindcă se teme să nu-i fie confiscată. Şi chiar dacă cineva ar dori să vândă, nouă ne lipseşte un vehicul, ne lipsesc spaţiile de depozitare până începem să tipărim. Parcul auto al firmei noastre deţine momentan doar două biciclete – ceea ce este chiar mai mult decât au majoritatea firmelor în prezent. Tipograful e de părere că, în primul rând, trebuie să facem rost de o licenţă din partea autorităţilor care să prevadă o alocare oficială de hârtie pentru tipar. Inginerul a fost deja pe la toate instituţiile posibile germane şi ruseşti şi ne-a povestit, destul de abătut, despre toate promisiunile care i s-au făcut. Singurul optimist este ungurul. Cu siguranţă e un şmecher. Când am amintit în timpul discuţiilor că în subsolul fostului meu loc de muncă mai este o ladă cu fotografii înrămate, portrete cu deţinători ai Crucii de Fier, care urmau să fie decernate ca premii la un concurs, dar n-au mai putut fi trimise, el a întrebat dintr-odată ca străfulgerat:

— Tablouri? Cu sticlă?

— Da, înrămate, cu sticlă.

— Sticla aia o luăm, ne-a ordonat el.

A găsit deja potenţiale spaţii de lucru, ale căror ferestre, desigur, n-au geamuri, la fel ca majoritatea încăperilor din Berlin. Păi, din punctul meu de vedere, poate încerca să le fure. Eu cu plăcere aş sta de şase. Dar nu ştiu cum am putea face asta. Probabil că lada a dispărut de mult.

Pe drumul spre casă am vizitat-o pe Gisela. Hertha cea blondă era iarăşi culcată pe canapea, bolnavă, de data asta însă nu mai avea faţa roşie ca focul, ci albă ca zăpada. După cum îmi povesteşte Gisela, a pierdut sarcina. N-am vrut să aflu detalii. Doar i-am dat fiecăreia câte o bomboană din cele pe care ungurul mi le-a dat la plecare „drept mulţumire pentru pontul cu sticla“. Bomboane umplute cu moca, foarte gustoase. M-am bucurat să văd cum feţele crispate şi aspre ale fetelor s-au înseninat în clipa în care au simţit gustul miezului dulce.

Am discutat cu Gisela despre editură şi despre planurile pe care ni le facem. Imediat ce se va concretiza vreunul dintre aceste planuri, Gisela ar putea să ni se alăture. Însă ea mă priveşte sceptică. Nu-şi poate imagina că vom avea voie să publicăm tot ce vrem, cel puţin nu în Germania actuală. Nu crede că va fi acceptat ceva ce nu urmează liniei Moscovei, care este contrară dorinţelor noastre. Încă se ruşinează să rostească în faţa mea cuvântul „Dumnezeu“; însă tot ce spune duce într-acolo. Sunt convinsă că se roagă şi asta îi dă putere. Nu are mai multă mâncare decât am eu. Are cearcăne negre în jurul ochilor. Însă ochii ei radiază, în timp ce ai mei sunt doar luminoşi. Acum nu ne putem ajuta reciproc. Dar simplul fapt că sunt înconjurată de alţi oameni flămânzi îmi dă putere să merg mai departe.

Luni, 11 iunie 1945

Altă zi doar pentru mine. Am fost la poliţie, încercând să primesc dreptul de folosinţă asupra grădinii părăsite, aflată în spatele casei arse a profesorului K., o cunoştinţă de-a mea din timpuri trecute. Ca dovadă, le-am arătat o scrisoare din partea bătrânului, pe care acesta mi-a trimis-o în martie din locul în care se refugiase şi în care mă ruga să am grijă de grădină. Am fost

trimisă de la Ana la Caiafa. Toţi considerau că n-au autoritatea necesară. Pretutindeni, aer stătut şi certuri mărunte în micile birouri întunecate, cu carton în loc de ferestre. Nu s-a schimbat nimic.

Pe drumul de întoarcere mi-am cules porţia de urzici. Eram epuizată, se cunoaşte că din dieta mea lipsesc grăsimile. Un fel de ceaţă îmi pluteşte mereu în faţa ochilor, iar eu am sentimentul că plutesc, de parca aş deveni din ce în ce mai uşoară. Chiar şi să scriu aceste rânduri este un efort pentru mine, dar totodată o consolare în singurătatea mea, un fel de discuţie, o şansă de a mă elibera de tot ce am pe suflet. Văduva mi-a povestit despre nişte vise sălbatice cu ruşi, care o bântuie şi acum. Eu n-am avut nimic de genul ăsta, probabil din cauză că am aşternut totul pe hârtie.

Situaţia cartofilor nu-i deloc bună. Ni s-au dat deja raţiile până la sfârşitul lunii iulie şi am fost siliţi să le luăm. Am o vagă bănuială de ce: bulbii, tocmai scoşi din pământ, fermentează deja şi jumătate din ei au ajuns un terci urât mirositor. Abia mai suport duhoarea din bucătărie; însă mă tem că pe balcon putrezesc chiar mai repede. Cu ce ne vom hrăni până în iulie? În plus, mă îngrijorează situaţia cu aragazul. Când gazul are suficientă presiune cât să-l pot folosi, ţeava pocneşte ca nişte focuri de armă. Iar reşoul, cu toate reparaţiile făcute, nu mai funcţionează.

Pâinea trebuie s-o păzesc de mine însămi. Deja am consumat 100 de grame din raţia de mâine, nu pot permite ca asta să devină un obicei.

Marţi, 12 iunie 1945

Maşina automată de mers a fost din nou în Charlottenburg. S-a terminat cu călătoriile rapide cu trenul preorăşenesc. Imediat după primele probe s-a defectat ceva: trenurile iar nu circulă. Am muncit cu spor. Planurile şi propunerile noastre urmează să fie acum depuse la toate instituţiile posibile.

Pe drum am avut parte de o experienţă nouă. De pe un spaţiu verde au fost scoase cadavrele pentru a fi îngropate într-un cimitir. Un cadavru fusese deja dezgropat şi zăcea pe un maldăr de moloz. O boccea lunguiaţă, lutoasă, învelită într-o pânză groasă de in. Bărbatul care-i dezgropa, un civil mai în vârstă, îşi ştergea sudoarea de pe frunte cu mâneca de la cămaşă şi-şi făcea vânt cu şapca. Pentru prima oară am simţit cum miroase un cadavru. În

toate descrierile pe care le-am găsit era folosită expresia „mireasmă dulceagă“, însă mie mi se pare complet inexactă şi inadecvată. Aceste miasme nu sunt o mireasmă, mai degrabă ceva ferm, ceva dens, un fel de aer solidificat, un abur care se adună înaintea feţei şi a nărilor, devenind prea mucegăit şi prea vâscos pentru a putea fi inspirat. Îţi mută nasul ca un pumn în faţă.

De-altfel, Berlinul pute acum foarte tare. Tifosul îşi face de cap, iar de dizenterie rareori scapă cineva. Pe domnul Pauli l-a lovit rău de tot. Iar seara am auzit că femeia cu eczemă ar fi fost luată de acasă şi dusă într-una dintre barăcile cu bolnavi de tifos. Pretutindeni, câmpuri de gunoaie pline de muşte. Muşte peste muşte, grase şi de-un albastru închis spre negru. Ce trai trebuie să aibă! Fiecare firimitură de excrement este o biluţă neagră zumzăitoare.

Văduva a auzit un zvon care circulă prin Berlin:

— Ăştia ne pedepsesc punându-ne să facem foamea fiindcă nişte Vârcolaci[34] ar fi împuşcat zilele astea ceva ruşi.

34. Membrii ai Operaţiunii Vârcolacul (*Unternehmen Werwolf*), plan nazist pus în aplicare începând cu 1944, ce viza organizarea unei mişcări de rezistenţă în teritoriile ocupate de Aliaţi (n. red.).

Eu una nu cred asta. În zona noastră nu se mai văd deloc ruşi, astfel că Vârcolacii n-au ce să vâneze pe la noi. Habar n-am unde au dispărut rusnacii. Văduva spune că una din petrecăreţele rămase în casa noastră, Anja, cea cu băieţelul drăguţ, încă mai primeşte în vizită ruşi încărcaţi de cadouri. Cine ştie dacă se va termina cu bine. Deja mi-o imaginez pe Anja culcată pe canapea şi cu gâtlejul ei alb spintecat.

(Notiţe adăugate la sfârşitul lui iunie pe marginea foii: nu Anja şi nu gâtlejul, însă o anume Inge, două clădiri mai departe, a fost găsită dimineaţa cu capul crăpat după o noapte de beţie cu patru necunoscuţi, neidentificaţi până acum. A fost lovită în cap cu o sticlă – evident, goală – de bere. Asta cu siguranţă nu s-a întâmplat din răutate sau din dorinţa de a ucide, ci fără nici un motiv, poate când se certau care dintre ei urma la rând. Sau această Inge o fi râs de invitaţii ei. Ruşii beţi sunt periculoşi, văd roşu în faţa ochilor, iar dacă sunt provocaţi, se înfurie pe oricine le iese în cale.)

Miercuri, 13 iunie 1945

O zi doar pentru mine. Am fost împreună cu văduva să căutăm urzici şi lobodă. Am străbătut grădina distrusă şi năpădită de buruieni a profesorului. Chiar dacă aş obţine permisiunea de a îngriji grădina, ar fi prea târziu. Nişte străini au tăiat crengi întregi din cireş şi au cules cireşele încă necoapte. Aici nu se vor coace nici un fel de fructe, înfometaţii le culeg cu mult înainte de vreme.

Frig, ploaie, furtună. Pentru prima oară a circulat pe strada noastră din nou tramvaiul. Am mers şi eu cu el, am urcat doar de dragul de a călători, însă pe drum m-am gândit dacă n-ar fi bine să ajung la primărie, să mă interesez dacă pentru munca noastră în slujba ruşilor, săptămâna de muncă de la fabrică, urmează să fim plătite. Mi-am găsit într-adevăr numele pe o listă, a fost consemnată fiecare zi de muncă, atât a mea, cât şi a celorlalte femei. Trecuseră până şi suma ce urma să fie reţinută ca impozit. Mi se vor plăti 56 de mărci – dar de-abia atunci când vor exista iarăşi bani în trezoreria oraşului. Angajatul de acolo mi-a spus să mai întreb o dată săptămâna viitoare. La urma urmei totul va fi iarăşi înregistrat şi adunat şi încasat, atunci o să mă aleg şi eu cu ceva.

În timp ce aşteptam în ploaia torenţială să vină tramvaiul ca să mă întorc acasă, am discutat cu un cuplu de refugiaţi. Erau un bărbat şi o femeie, aflaţi pe drum de optsprezece zile. Veneau din Cehia şi povesteau nişte lucruri îngrozitoare. Bărbatul îmi relatează cum cehii de la graniţă le iau germanilor cămăşile de pe ei şi-i bat cu biciul pentru câini. Soţia intervine cu un aer obosit:

— N-avem voie să ne văităm. Singuri am ajuns în situaţia asta.

Toate străzile spre est par să fie pline de refugiaţi.

Pe drumul spre casă am văzut oameni ieşind de la cinema. Imediat am coborât, am intrat în sala aproape goală ca să văd următoarea proiecţie. Era un film rusesc cu titlul *La ora şase seara, după război*. E un sentiment straniu ca, după toate evenimentele ca de roman trăite pe propria-mi piele, să stau iarăşi într-un cinematograf şi să văd un film.

În public mai erau soldaţi, pe lângă mulţi germani, mai ales copii. Rar câte-o femeie, femeile încă nu au curajul să iasă în spaţii întunecate alături

de atât de multe persoane în uniformă. De-altfel, nici unul dintre bărbaţi nu s-a sinchisit de noi, civilii, toţi priveau spre ecran şi râdeau cu poftă. Filmul m-a fascinat. Abundă de personaje interesante: femei robuste, bărbaţi sănătoşi. Un film cu sunet, în limba rusă, în care au jucat oameni simpli, astfel încât am înţeles destul de mult din acţiune. Finalul era fericit, peste ruinele Moscovei se înălţau focurile de artificii ale victoriei. Liderii nazişti n-au îndrăznit să anticipeze victoria, cu toate că ei se vedeau deja învingători.

Simt din nou cum mă apasă dezastrul german, dezastrul nostru. Am ieşit de la cinema cumplit de mâhnită şi încerc să-mi revin aducându-mi aminte de tot ceea ce mă ajută să-mi amorţesc emoţiile. De pildă, fragmentul acela din Shakespeare pe care l-am notat în jurnalul meu pe când eram la Paris şi-l descoperisem pe Oswald Spengler şi eram atât de demoralizată de cartea sa *Declinul Occidentului*: *„A tale told by an idiot, full of sound and fury, and signifying nothing.“*[35] Două războaie mondiale pierdute dor al naibii de tare.

35. „E-un basm de furii şi de nerozie / Băzmit de-un prost şi făr’ de nici o noimă“, în William Shakespeare, *Macbeth*, actul V, scena 5, p. 586, trad. de Ion Vinea (n. red.).

Joi, 14 iunie 1945

Maşina automată de mers a fost iarăşi în Charlottenburg. Ce bine-ar fi ca firma noastră să funcţioneze deja, iar eu să primesc cartela de raţie clasa II, cu 500 de grame de pâine pe zi, ca să pot pune puţin deoparte pentru seara. Momentan trebuie să sacrific pentru micul dejun toate cele şase chifle de secară pe care le primesc în fiecare dimineaţă. De fapt, două mi le iau pe drum, le mănânc în timpul celor două pauze pe care le fac, altfel n-aş rezista. Cu toate că-i „prăjesc“ în înlocuitor de cafea, cartofii stricaţi sunt greu de înghiţit. Ar trebui să-i mai sortez puţin, mica grămadă se topeşte văzând cu ochii.

Pe holul din faţa locuinţei inginerului zăceau azi zeci de aparate de telefon. Se strâng acum din toate casele, după cum se zvoneşte, pentru ruşi. Berlinul fără telefoane! Se pare că trebuie să redevenim oameni ai cavernelor.

Seara a adus o surpriză plăcută: în sfârşit am primit la magazinul din colţ raţia de grăsimi pentru ultimele două decade, adică 20 de zile, adică 20 ori 7 egal 140 de grame de ulei de floarea-soarelui. Am dus cu pioşenie sticluţa plină acasă, după ce o purtasem goală toată săptămâna cu mine. Bucătăria mea este acum parfumată ca o *stolovaia* din Moscova, un fel de cantină pentru oameni de rând.

Vineri, 15 iunie 1945

Mi-am luat în zori raţia zilnică de şase chifle. Sunt jilave şi închise la culoare, dar înainte nu le aveam nici pe astea. Să-mi cumpăr o pâine întreagă n-am curaj, fiindcă aş mânca şi porţia zilei următoare.

Azi a avut loc furtul din subsolul fostului meu patron. Ungurul, inginerul şi cu mine am pătruns prin spate, prin spălătorie, în casă. Reuşisem deja să deschidem lada, care stătuse neatinsă în subsol, când soţia fostului nostru procurist s-a arătat sus în dreptul uşii. Am bălmăjit ceva despre nişte acte şi hârtii, care fuseseră depozitate acolo. Cei doi bărbaţi s-au ascuns în spatele lăzii. Apoi am rupt ramele, am scos tablourile – fotografii semnate ale unor tineri decoraţi cu Crucea de Fier – şi am stivuit plăcile de sticlă una peste cealaltă. Avem cu noi hârtie de împachetat şi sfoară. Am reuşit să ieşim nevăzuţi pe uşa din spate. Mie nu-mi pasă dacă aceşti oameni ies în pagubă. La urma urmei, în timpul bombardamentului mi-am pierdut aparatul de fotografiat şi întregul echipament din cauza şefului meu, care mi-a spus să le las la birou. Ce sunt câteva geamuri în comparaţie cu ce-am avut? Am şters-o cu prada noastră cât se poate de repede. Fiecare a cărat un pachet de sticlă până la mine, unde cei doi bărbaţi îşi lăsaseră preţioasele biciclete, proprietatea firmei. Am primit patru geamuri drept comision, aş putea acum să acopăr o fereastră întreagă de la mansardă, dar îmi lipseşte chitul.

Seara am citit cărţi din biblioteca alcătuită la nimereală de proprietarul locuinţei. Am găsit *Polikuşka* lui Tolstoi şi am citit-o pentru a nu ştiu câta oară. M-am adâncit apoi într-un volum cu tragedii de Eschil şi am descoperit *Perşii*. Vaietele învinşilor se potrivesc foarte bine cu înfrângerea noastră – şi totuşi nu se potrivesc. Nenorocirea noastră germană are un gust amar – a scârbă, boală şi nebunie, şi nu poate fi comparată cu nici un alt

eveniment istoric. Tocmai am auzit la radio un nou reportaj despre lagărele de concentrare. Cel mai cumplit lucru din acest punct de vedere este dorinţa de ordine şi de economisire: milioane de oameni folosiţi ca îngrăşăminte, umplutură pentru pilote, săpun lichid, covoraşe de fetru – Eschil n-a cunoscut nimic de genul ăsta.

De sâmbătă, 16 iunie, până vineri, 22 iunie 1945

N-am mai scris nimic. Şi nici nu voi mai scrie, nu mai e vremea pentru aşa ceva. Sâmbătă pe la cinci după-masă a sunat cineva la uşă. „Probabil e văduva“, m-am gândit. Însă era Gerd, îmbrăcat civil, ars de soare, cu părul mai deschis la culoare decât îl ştiam. O vreme nici unul din noi n-a rostit nici un cuvânt, doar ne holbam unul la altul în holul întunecat, eram ca două năluci.

— De unde vii? Ai fost lăsat la vatră?

— Nu, am şters-o. Dar acum dă-mi voie să intru. Trăgea după el un cărucior cu nişte roţi mici, pe care se aflau un cufăr şi un sac.

Eram copleşită de bucurie. Nu, Gerd nu venea de pe frontul de vest. Unitatea sa antiaeriană fusese trimisă în ultima clipă în est. După ce inamicul i-a lovit în plin, trei dintre ei au fugit şi s-au instalat într-o vilă părăsită, unde au găsit haine, pantofi, un balot de tutun şi destulă mâncare. Situaţia s-a înrăutăţit când autorităţile locale, formate din ruşi şi polonezi, au început să percheziţioneze casele. Cei trei s-au alăturat unui grup de berlinezi evacuaţi şi au pornit-o înapoi. Gerd cunoştea adresa mea actuală de pe vederea cu margini roşii primită prin poşta de front, în care îi scriam că locuinţa îmi fusese bombardată. Se aştepta, desigur, ca noua locuinţă să fi avut parte de aceeaşi soartă, iar eu să mă aflu cine ştie pe unde. Este foarte uimit să mă găsească întreagă şi sănătoasă. Mă asculta încuviinţând din cap când îi povesteam despre lipsurile pe care le îndur şi-mi spuse că de-acum înainte va face el rost de toate cele necesare. În sac avea cartofi neputreziţi şi o bucată de slănină. Eu m-am apucat imediat de prăjit, invitând-o şi pe văduvă la noi. Ea îl cunoaşte pe Gerd din ce i-am povestit despre el, i-a urat bun venit şi l-a îmbrăţişat, cu toate că nu-l mai văzuse

niciodată, iar pe lângă fluviul de cuvinte ce se revărsa din gura ei, i-a arătat şi trucul cu degetul mare şi cel arătător: „Ucraineanca – aşa, tu – aşa.“

Am observat că Gerd era surprins. Cu fiecare propoziţie devenea tot mai distant, pretinzând că este obosit. Parcă ne evitam unul pe celălalt şi foloseam cu grijă cuvintele de afecţiune. E rău că Gerd nu are ce să fumeze. Îşi imaginase că la noi piaţa neagră e în continuare înfloritoare.

După masa neobişnuit de grasă am fost foarte agitată şi vioaie. Dar noaptea m-am regăsit, rece ca gheaţa, în braţele lui Gerd şi am fost fericită când mi-a dat drumul. Pentru el sunt pierdută o dată şi pentru totdeauna.

Zile neregulate, nopţi neliniştite. Tot felul de oameni, cu care Gerd se însoţise cât a fost plecat, au venit să ne viziteze. Din cauza asta între noi s-au iscat mereu certuri. Gerd dorea ca oamenii să fie ospătaţi. În măsura în care era posibil, eu voiam să economisesc cartofii şi slănina pentru noi doi. Dacă stăteam şi nu spuneam nimic, ţipa la mine. Dacă eram binedispusă şi povesteam întâmplările prin care am trecut în ultimele săptămâni, cu siguranţă ne certam.

— Voi toate de-aici din clădire aţi devenit nişte târfe neruşinate! Mi-a strigat el. Chiar nu vă daţi seama? S-a strâmbat dezgustat. E groaznic să am de-a face cu voi! Aţi întrecut orice măsură!

Ce-aş fi putut răspunde? M-am retras într-un colţ şi-am bombănit. N-am putut să plâng, totul mi s-a părut atât de inutil, atât de tâmpit.

Gerd, mai ţii minte? A fost o marţi, la sfârşitul anului 1939, dimineaţa pe la zece, când m-ai sunat la birou şi m-ai rugat să-mi iau liber restul zilei, neapărat, ca să facem o excursie. Uimită, te-am întrebat de ce. Tu ai murmurat ceva despre obligaţia de a pleca şi m-ai rugat iarăşi insistent:

— Vino, te rog, vino.

Şi aşa am cutreierat în plină zi pădurile de pin din apropierea oraşului. Era foarte cald. Mirosul răşinii plutea în aer. Ne-am plimbat în jurul unui lac din pădure şi am dat de roiuri întregi de fluturi. Tu ştiai cum se numeşte fiecare dintre ei: fluturi albaştri comuni şi fluturele lămâiţă, fluturele de lumină, ochiul-păunului, coada-rândunicii şi încă mulţi alţii. În mijlocul drumului stătea la soare un fluture mare cu aripile desfăcute, tremurând uşor, pe care l-ai numit fluture negru – era maro şi mătăsos şi avea dungi

albastre. Iar mai târziu, când ne-am odihnit pe trunchiul unui copac şi tu te jucai liniştit cu degetele mele, te-am întrebat:

— Ai primit deja ordinul de recrutare?

— Nu, nu l-am primit.

Tu însă îl primiseşi în dimineaţa aceea, iar amândoi am simţit că asta înseamnă război. Am înnoptat într-o cabană retrasă din pădure. Ai plecat trei zile mai târziu, apoi a început războiul. Amândoi am supravieţuit. Oare spre norocul nostru?

Între timp i-am dat lui Gerd jurnalele mele. (Am umplut trei caiete.) I-a luat timp ca să le citească, apoi mi le-a dat înapoi, spunând că nu-mi poate descifra scrisul neciteţ şi toate biletele cu semnele stenografice şi cu prescurtări, pe care le-am inserat acolo.

— Ce înseamnă asta, de exemplu? m-a întrebat şi mi-a arătat „Schdg“.

Eu am râs.

— Păi, *Schändung* – viol, bineînţeles. El m-a privit de parcă aş fi fost nebună, dar n-a mai spus nimic.

De ieri a plecat din nou. Cu un camarad de la antiaeriană, vrea să ajungă în Pomerania, la părinţii aceluia. A zis că are de gând să aducă de acolo de mâncare. Nu ştiu dacă se va mai întoarce. Este grav, dar eu mă simt uşurată, nu mai puteam suporta veşnica lui poftă de alcool şi de tutun.

Altceva? Planurile noastre editoriale bat pasul pe loc. Aşteptăm un răspuns oficial. Ungurul dă primele semne de oboseală, vorbea deunăzi de un cabaret politic, care trebuie neapărat înfiinţat acum. Noi suntem în continuare harnici, lucrăm la planurile noastre şi facem tot ce putem ca să nu ne dăm bătuţi în pofida stagnării pe toate planurile. Sunt convinsă că ici-colo există grupuri mici de oameni care se organizează şi reuşesc să facă tot felul de lucruri, însă în oraşul ăsta trăim atât de izolaţi, încât nu ştim mai nimic unii de alţii.

În politică începe iar să se mişte ceva. Emigranţi întorşi din Moscova ies în faţă, ei ocupă poziţiile-cheie. Din ziare nu se poate înţelege prea mult – asta în caz că poţi face rost de un ziar. Eu citesc în mod frecvent ziarul *Rundschau*, care e prins în piuneze la avizierul de lângă cinema. Programul noii noastre administraţii orăşeneşti este foarte straniu. Pare să se distanţeze

de sistemul economic sovietic, declară că e democratic şi încearcă să-i aducă laolaltă pe toţi „antifaşciştii“.

De o săptămână se zvoneşte că toate cartierele sudice vor fi ocupate de americani, iar cele vestice de englezi. Văduva, influenţată de domnul Pauli, e de părere că va urma o creştere economică. Nu ştiu dacă-i adevărat, mi-e teamă că n-o să conteze prea tare cine ne-a ocupat – acum, că învingătorii noştri s-au îmbrăţişat cu-atâta căldură pe malul Elbei[36]. Să vedem. Pe mine nu mă mai poate impresiona nimic aşa de uşor.

36. Pe 25 aprilie 1945 trupele americane şi cele sovietice s-au întâlnit pe malurile râului Elba, în Germania, marcând un moment important în lupta împotriva Germaniei naziste şi în vederea încheierii războiului (n. red.).

Câteodată chiar mă mir că nu sufăr mai mult din cauza certurilor cu Gerd, care era la un moment dat totul pentru mine. S-ar putea ca foamea să estompeze sentimentele. Am atâtea de făcut. Trebuie să văd de unde fac rost de un cremene pentru aragaz, căci chibriturile s-au terminat. Trebuie să şterg băltoacele cu apă de ploaie din locuinţă: prin acoperiş pătrunde iarăşi apă, fiindcă a fost reparat doar cu scânduri vechi. Trebuie să mă duc să caut verdeaţă la marginea drumului, trebuie să stau la coadă pentru crupe. N-am timp să mă ocup de sufletul meu.

Ieri am avut o experienţă stranie: în faţa casei noastre s-a oprit o căruţă trasă de o gloabă, un animal doar piele şi oase. Lutz Lehmann, în vârstă de patru ani, care mergea de mână cu mama sa, s-a oprit în faţa căruţei şi a întrebat cu o voce visătoare:

— Mami, putem să mâncăm calul?

Dumnezeu ştie ce-o să mai ajungem să mâncăm. Eu încă n-am ajuns la limita la care viaţa să-mi fie pusă în pericol, dar nu ştiu cât mai e până acolo. Tot ce ştiu este că vreau să supravieţuiesc – fără să ţin cont de simţuri sau raţiune, întocmai ca un animal.

Oare Gerd se mai gândeşte la mine?

Poate, totuşi, ne vom regăsi unul pe celălalt.

POSTFAŢĂ

Autoarea, o femeie germană puţin trecută de treizeci de ani, a început la 20 aprilie 1945 să scrie un jurnal care astăzi constituie o mărturie teribilă. La începutul *Confesiunilor* lui Jean-Jacques Rousseau, care au fost considerate în epoca în care au fost scrise drept cea mai îndrăzneaţă autocritică, se găseşte următoarea afirmaţie: „Alcătuiesc o lucrare cum n-a mai fost alta la fel şi a cărei înfăptuire nu va avea imitator.“[37] Nu există altă frază mai potrivită pentru a caracteriza lucrarea pe care tocmai aţi citit-o.

37. Jean-Jacques Rousseau, *Confesiuni*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, p. 5 (n. red.).

Când am ţinut manuscrisul pentru prima oară în mână, m-am grăbit să-l compar cu alte jurnale, mărturisiri, mari revelaţii. După câteva pagini însă, nu mă mai gândeam doar la exhibiţionismele voluptoase ale lui Rousseau, ci mi-am adus aminte de *Foamea*, cartea norvegianului Knut Hamsun; unele frânturi tulburătoare îmi aminteau de *Călătorie la capătul nopţii* a francezului Louis-Ferdinand Céline; am dat peste anumite pasaje ce înfăţişează o realitate brută, aşa cum şi-o închipuia Henry Miller; în cele din urmă am găsit şi o legătură cu confesiunile scriitorului norvegian aproape uitat Hans Jäger, intitulate *Amor bolnăvicios*, una dintre cele mai convingătoare şi lipsite de pudoare cărţi.

Dar faptul că ne trimite cu gândul la stilul unor autori importanţi nu trebuie să servească aici stabilirii unei ierarhii literare. Din contră, acest aspect are menirea de a evidenţia unicitatea unei opere, care a luat naştere în timpul unor zile şi nopţi cumplite – nu sub formă de literatură (precum numitele *Confesiuni*), ci ca un efort de autovindecare. Anumite lucruri pot fi uitate doar atunci când sunt spuse.

Prin urmare, fiind vorba despre un document, şi nu un produs literar, în timpul creaţiei căruia autoarea aruncă o privire şi spre public, consider că

este necesar să amintesc câte ceva despre autenticitatea acestuia. O cunosc pe autoare de mulţi ani. Provine dintr-o familie burgheză, iar această origine i-ar fi oferit unei tinere ca ea, în urmă cu cincizeci de ani, doar posibilitatea unei căsătorii – şi nimic mai mult. Dar ea a primit o educaţie desăvârşită, iar anumite aptitudini de care a dat dovadă i-au permis o independenţă timpurie. Desenând, fotografiind şi studiind, a călătorit prin mare parte a Europei, de la nord la sud şi de la vest la est. Experienţele şi întâmplările personale au împiedicat-o să aibă legături cu organizaţiile celui de-al Treilea Reich. Independentă în luarea propriilor decizii, o îndatorire de serviciu a ţinut-o în ultimul an de război la Berlin – până când a fost prea târziu să mai părăsească oraşul. Când apocalipsa roşie s-a prăvălit peste oraşul în care, în ciuda evacuărilor, se mai aflau încă patru milioane de locuitori, autoarea începe să consemneze. De vineri, 20 aprilie 1945, până vineri, 22 iunie 1945, ea notează în nişte caiete şcolare vechi şi pe bucăţele de hârtie tot ce i s-a întâmplat ei şi celorlalţi locatari ai clădirii în care se refugiase.

În timp ce scriu aceste rânduri, am manuscrisul în faţa ochilor. Vioiciunea care reiese din scurtele însemnări cu creionul, emoţia pe care acestea o transmit, amestecul dintre stenografie, scris cursiv şi scriitură codată (era extrem de periculos să ţii un astfel de jurnal), prescurtările care te îngrozesc (mereu acest *Schdg* = *Schändung* – viol), toate se pot pierde odată cu tipărirea, căci cuvântul tipărit are un caracter neutru. Consider însă că limbajul folosit de autoare lasă să se înţeleagă mai mult decât exprimă în mod firesc nişte cuvinte tipărite.

Clădirea descrisă aici mi-e cunoscută. Am stat în vecinătatea ei. Aşa că pot spune că unii dintre locuitorii săi îmi sunt mai mult sau mai puţin familiari.

În căutarea unor prieteni pierduţi, m-am întors în 1946 la Berlin. Am vizitat acest imobil. Încă de pe treptele de la intrare am fost copleşit de o avalanşă de întâmplări trăite. Nu numai bărbaţii, dar şi femeile şi fetele mi le-au povestit într-un adevărat iureş al mărturisirilor. Erau atât de multe, încât aproape că-mi venea să reacţionez la fel ca ibovnicul care se întoarce acasă, amintit doar spre sfârşitul jurnalului. Dacă n-aş fi trecut eu însumi prin destule incidente, petrecute în cu totul alte locuri, poate că n-aş fi cunoscut pe deplin puterea eliberatoare a mărturisirii.

Jumătate de an mai târziu am reîntâlnit-o pe autoare în altă parte. Aşa am aflat de existenţa jurnalului. A mai durat încă o jumătate de an până când mi-a îngăduit să-l citesc. Am găsit acolo atâtea descrieri minuţioase pe care le cunoşteam deja din relatările celorlalţi. Am regăsit oamenii pe care-i ştiam. A durat mai mult de cinci ani până când am reuşit s-o conving că acest jurnal trebuie să fie publicat, deoarece este unic.

Din tot acest concurs de împrejurări rezultă că în cartea de faţă nu este descris decât adevărul, şi numai adevărul. Formula „Orice asemănare cu persoane sau fapte reale este pur întâmplătoare. Orice asemănare cu persoane reale, vii sau moarte este pur întâmplătoare“ nu-şi are locul la începutul acestei cărţi. Totuşi, din motive ce ţin de discreţie şi din raţiuni politice, au fost modificate mai multe nume şi numeroase detalii.

Faptul că autoarea doreşte să rămână anonimă nu cred că mai trebuie motivat în vreun fel.

Lectura stârneşte sentimente contradictorii. Asta se datorează personalităţii autoarei. Indiferenţa cu care descrie este înspăimântătoare – până când cititorul îşi dă seama că obiectivismul ei este de fapt artificial (precum născocirea literară a „ochiului-cameră“ al lui Dos Passos), dar răceala aceasta studiată şi vădită este necesară, fiindcă sentimentele îi erau îngheţate – îngheţate de spaimă. „Presupun că disperarea îmi încordase nervii“[38], declara foarte prozaic marinarul care s-a salvat din Maelström – în povestirea lui Edgar Allan Poe. Astfel, poziţia autoarei nu trebuie să fie numită fatalistă, cu toate că în caracterul ei pot fi remarcate anumite trăsături fataliste. În calitate de cunoscător al mediului social din care provine, doresc să resping de la început o posibilă întrebare: oare autoarea s-ar fi putut comporta altfel în vreuna dintre situaţiile descrise? Este obligaţia mea să afirm aici ceea ce autoarea nici măcar nu insinuează: prin faptul că vorbea ruseşte, ea era singura care putea negocia cu ruşii din acea clădire plină de oameni. În războaiele dintre popoarele din Est şi din Vest, steagul alb n-a oferit niciodată o protecţie adevărată, şi, cu siguranţă, există mai mult de un singur negociator voluntar care şi-a pierdut viaţa între cele două fronturi.

38. E.A. Poe, „O coborâre în Maelström“, în *Masca morţii roşii. Schiţe, nuvele, povestiri, 1831–1842*, Polirom, Iaşi, 2012, p. 538 (n. red.).

În faţa unui destin colectiv, oare cine este îndreptăţit să stabilească norma morală care să fie aplicată doar acelui individ aparte? În nici un caz un bărbat! Fiindcă au existat mult prea mulţi bărbaţi care, sub ameninţarea mitralierei, au fost nevoiţi să le spună soţiei sau fiicei: „Du-te cu ei!“ Iar cine nu s-a aflat niciodată în faţa unei mitraliere, acela să tacă. Dar nici o femeie! Atât timp cât ea n-a fost nevoită să înfrunte măcar o dată un destin colectiv. E uşor să judeci când te afli în siguranţă, într-un loc ferit de pericole.

Surprinzător este faptul că această carte este lipsită de ură. Însă când sentimentele ţi s-au preschimbat în gheaţă, e cu neputinţă să mai urăşti. Prin Sigmund Freud (avertizez aici asupra tentaţiei de simplificare în exces a profunzimilor sufleteşti cu termeni la modă, folosiţi de psihoterapie) am aflat că instinctele îşi pot modifica obiectivul „şi se pot înlocui unul pe celălalt, astfel încât energia unui instinct să fie transferat asupra celuilalt“. Fiecare cititor îşi va da seama că locuitorii acestei clădiri berlineze erau guvernaţi de un singur instinct: foamea. Însă acesta este instinctul de supravieţuire cu orice preţ.

Mi se mai pare important ceea ce autoarea mi-a spus odată, prin 1947: „Nici una dintre victime nu poate să poarte suferinţa trăită aidoma unei coroane de spini. Cel puţin eu am avut senzaţia că ceea ce mi se întâmpla părea să fie doar o reglare de conturi.“ Să cauţi dreptatea în mijlocul neomeniei – iată elementul remarcabil al acestui document, un *document humain*, şi, astfel, sub nici o formă un *document politique*.

Astfel, scriind, autoarea a reuşit să scape din vâltoare. Tainicul ei triumf este că a răzbit la suprafaţă, din adâncurile Maelströmului, nu prin ajutorul vreunei legi a fizicii, ci doar pentru că nu s-a lăsat înfrântă, în ciuda primejdiei care pândea la tot pasul.

C.W. Ceram, august 1954
(Kurt W. Marek)